سیاحتنامه

عبد الرشید ابراهیم

A3491/2

عالم اسلام

ایکنجی جلد

دارالخلافه : « قدر » مطبعه‌سی

١٣٢٩ — ١٣٣١

TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

مقدمه

« عالم اسلام » عنوانیله یازدیغمز سالهنك برنجی جلدینی متعاقب جلد ثانی نكده نشر اولنه‌جغی قارئین كرامه وعد اولنمش ایدیسه‌ده وقت وزمانیله نشر اولنه‌میوب آنجق بو كره طبع ونشرینه مباشرت اولنمشدر . سبب تأخیر ایسه هیچ بر معذرته مبنی اولمیوب یالكز كندی قصور واهمالاتمزدندر . لله‌الحمدوالمنه بو كره اشبو ایكنجی جلدی‌ده وقت ضایع ایتمه‌یه‌رك آز برزمان ایچنده موقع انتشاره وضع ایده‌بیله‌جكمزی امید ایده‌رز .

سینغاپور لیمانه دخول

واپورمز سینغاپور لیمانه کیرمکده ایکن قارادن اوفاق قایغه بکزر « اجل کشکول » لرینه بنمش بر طاقم چپلاق انسانلر بزه دوغری هجوم ایدرجه‌سنه چالا کوره‌ك کلییورلر. عجبا بونلر نه اوله‌جق؟ یك نظرده بزم استامبولده لیمانه یناشمقده اولان حاجی واپورلرینه هجوم ایدن سیمسارلری دخی خاطرله‌دیرسه‌ده، بولندیغمز واپوریولجیلری میانده‌بو کشکوللره التجا ایده‌جك درجه‌ده ضرورته دوچاراولمش بریولجینك بولنه‌میه‌جغی دخی آشکارایدی.

بومخلوقات غریبه یالکز عورة غلیظه‌لرینی ستراتمش اللرنده بولنان تاخته پارچه‌لریله کشکوللری قوللانه‌رق کوزلرینی واپور اوزرنده بولنان یولجیلره دیکمشلر باقیورلردی.

برده کوزیمه ایلیشدی، واپور یولجیلری پاره‌چانطه‌لرینی چیقاردیلر هرطرفدن‌دکزه پاره یاغدیرمیه باشلادیلر. اوغریب مخلوقاتده بولندقلری کشکوللردن قورباغالر کبی صویه آتلمایه وپاره‌لری یقاله‌میه وهربری کندینه دها اقرب اولان پاره آرقه‌سندن‌دالارق قعر دریاده پارالری تعقیبه دوکلدیلر، صاغدن صولدن آتلمقده اولان پارالری برر برر یقاله‌یه‌رق بر طرفدن آغزلرینه طولدیرمقده دیکر طرفدن‌ده آخرلری فاره کوزه‌تر کدی کبی، واپور یولجیلرینك حرکتلرینی کمال دقتله انتظارده بولنیورلردی، هرپاره آتلدقجه ایکی اوچی بردن او پاره‌نك تعقیبنه دوکلیورلردی.

بوصورتله اوراده حیات بشردن الیم برپرده اون بش یکرمی دقیقه‌قدر سیراولندی. او آراده واپورمزده اسکله‌یه یناشمش بولنیوردی. همان قارایه چیقدم، او ژاپونیه‌ده وچینده بندیکمز انسان چکر آرابه‌لره بنه‌رك شهره کیتدم.

سینغاپوره دخول

سینغاپور مالاقه شبه جزیره‌سنك، دها دوغروسی آسیاقولاغنك تمام اوجنده واقع اوفاق وغایت کوزل برشهر ایمش ، شهرك مدخلی جالب دقت بر منظره‌یی حائز اولمیوب پك عادی شرقه مخصوص بر منظرهٔ طبیعیه کوزه چارپیور: قرمزی پشتمال باغلامش جاوالیلر، اوزون کوملك ایله چبلاق آیاقلی ، ملایولیلر ، اوزون صاچلی چینلیلر اوفاجق اوفاجق ژاپونلر ، اینجه ضعیف قورومش وجودلی هندلیلره تصادف اولنیوردی .

بلده‌نك ابنیه وجاده‌لرینه دقت اولندیغی زمان عادتا آوروپا مملکتلرینی آکدیرورکبی اولسه‌ده ، یاری تمیزلك همان هر جهتده کوزه چارپار پیسلکلره تصادف اولنور ، سکنه‌سینك قسم کلیسی اسلام اولدیغنی صورمایه حاجت بیله یوقدی .

١٣٢٧ سنه‌سی ٧ رمضان شریف صباحی ایرکن سینغاپورده ساکن هندلی « عیسی بهائی » برادرلری تجارتخانه‌لرینه نازل اولدم .

(عیسی بهائی برادرلردن آیروجه بحث اولنه‌جغندن، شیمدیلك بر شی سویله‌مکه لزوم کورمیورم)

بوراسنی نصل تعریف ایده‌یم : مغازه دکل ، مستطیل بر قوریدور ، ایکی طرفی یکدیکرینه متصل اوفاق یازیخانه‌لر باشنده اوتورمش ، کوزه چارپار بیاض البسه وآلتون « توپی » تعبیر ایتدکلری تاقیه‌لر باشلارنده پارلامقده ، غریب بر منظره ایدی .

قاپودن کیرر کیرمز صولده بولنان افندی‌یه سلام ویره‌رك مصافحه ایتدکدنصوکره زبان فارسی ایله بوراسی عیسی بهائی تجارتخانه‌سی اولوب اولمدیغنی صوردم ، هیچ برشی سویله‌میوب یالکز بیوروکز دیه‌رك بر کوستردیلر .

نهایت اوچ دقیقه کچدی ، یوقاری قاتدن بری کله‌رك بکا سلام ویروب ، عربجه : (اهلاً وسهلاً) دینجه، معلوم اولدیکه بوراده بزم آکلاشه‌بیله‌جکمز ذات محترم بو اولاجقمش خوش آمدی واظهار ممنونیت بعدنده ، بزی یوقاری قاته دعوت ایتدیلر .

بوراسی خسته خانه دکل ، دارالعجزه شکلنده بر چوق قاریوله‌لر ، تمیز چارشافلرله اورتولمش بیکارلر یتاغی اولدیغی کورلیوردی .

بزه مهماندارلق ایده‌جك افندینك کیم اولدیغنی صوردم . اسملری فضل حسین اولوب بوراده امامت وظیفه‌سنده بولندیغنی سویله‌دیلر . بوذات نهایت اوتوز یاشلرنده بر کنج اولوب ، فضل ونجابتلری دخی سیمالرنده کورلمکده ایدی .

بنده کندیمی تعریفه لزوم کورمدم. زیرا خانکاندن یازدقلری مکتوبده عیسی بهائیلرك بیوك برادرلری عبدالقادر بزی تعریف ایتمشلر . فضل حسین افندی ایله بر ساعت قدر صحبت ایتدکدن صوکره برادرجه انسیت پیدا ایتدك . هر نصل ایسه ایلك سوز مناسبتی اتحاد اسلامه کلدی ؛ دیدم : برادر بزم اهل اسلامه احوال پریشانه دن تخلیص کریبان ایچون چاره اوله رق برشی ملاحظه اولنه بیلورسه ، اوده اتحاد اسلامدر .

بنده مخاطبم اولان ذاتك مذهبندن خبرم یوق ، ومسلکینی دخی بیلمام یالکز فکرمی بیان ایدییوردم . شوراده افندیٔ مومی الیه جنابلری بزه بردنبره مذاهبك توحیدینی نصل تصور ایدییورسکز دیمه سی اوزرینه کندیمی توپلایه رق دوشوندم، بر آز تأمل ایله دم : باذن الله بو خصوصه عائد فکرمی سزه بالتمام عرض ایده رم ، شیمدیلك بن کندیمك بوراده بولندقجه نره ده اقامت ایده بیله جکمی اوکرنسه مده بعدما بر آزده شهری بر نظردن کچیرسه م .

افندیٔ مومی الیه بزه بر قاریوله کوستره رك دیدی: شورا ی سزك ایچون حاضرلنمشدر. کندی خانه کز کبیدر .

بنده بوراده بولنیورم. دیکر اخوانمزده بوراده بولنه جقلر، خدمتکزه مهیا و حاضر بولنورلر . بن اوراده اشیالرمی یرلشدیردیکم کبی فضل حسین صاحبدن بالاستیذان شهری کزمه یه چیقدم وهر طرفنی جولان ایده رك بلده نك ظاهر منظره سنی کوزدن کچردم : متعدد جامعلر، غایت جسیم مسافرخانه واوتللر ، مغازه وتجارتخانه لر ایله مزین وهر طرفنی الکتریق تراموالری ایله احاطه ایتمش اولدقجه معمور ومنتظم بر بلده اولدیغی کورلدی .

جامعلرده (چاك) ناقوس

بوده دنیاده بنم هیچ کورمدیکم وبیلمدیکم بر شی ایدی . سنغاپوری برنجی دفعه اوله رق جولان ایدوب اوکله وقتنده تصادفا بر جامعه راست کلدم ایسه هر کس نمازه منتظر بولنیوردی . بند محرابه یقین بر یرده اوتورمشدم ، دیرکن : دوم ، دوم ، چاك اورولمایه باشلاندی. بن عادتا تردد ایتدم، عصرمزده جامعلرده ناقوس بولنه بیله جکنی قطعیاً خاطریمه کتوره مزدم، درحال جامع قپوسنه کیتدم ، اورولمقده اولان ناقوسی کوردم . (چوق غریب)

بونلرك ناقوسلری خرستیان ناقوسلری كبی اولمیوب ، « بوده » معبدلرنده مستعمل داوولره بكزر ، فوچی كبی مدور مستطیل بر شیدر ، جامع قپوسی اوكنده بولنور ، اجر وثواب امید ایدنلرده جامعه كلور كلز بو ناقوسی اوررلر ومأجور اولورلر .

اشته مجوسیتدن قالمش واسلامیتك بر جزئنه عادت یرنده كیرمش وعبادت اوله‌رق بو كونه قدر مقبول ومعتبر بر امر غیر مشروع ، نمازدن مقدم هر كیم كیدر برناقوسی اوروره اجر ومثوبته مستحق اولور . جمعه كونلری ساعت اونبردن اورمایه باشلارلر.

اشته شو حال نظر اعتباره آلنورده ملاحظه اولنورسه ظاهر وآشكاردركه : هر ملت بر دین‌ایله ابتدا تدین ایتدكلری زمان عقیدهٔ قدیمه‌لرندن مطلقا بعض شیلری برابر كتورمشلر ، بونلرك امثالی هر مملكتده پك چوقدر حتی دارالخلافتده بو كونه قدر مزار قنادیلی ، وجامعلرده مؤذنلرك باغرمه چاغرمه‌لری ، اورتودوقسلر ایله برابر كلش واسلامیته مال اولمشدر . دكل بو صوك وقتلرده، حتی كعب الاخبار كبی اصحاب كرام طرفندن روایت اولنمش احادیث تدقیق اولنورسه ، بوكبی شیلر پك‌چوق تشمیم اولنور.

نمازه منتظر اولانلرك قسم اعظمی جاوه‌لیلر بولنیوردی ، بر قاچ چینلی وملاقه‌لی سیماسی‌ده كورلییوردی .

نماز قیلنوركن امام افندی حضرتلرینك شافعی المذهب اولدیغی آكلاشلیوردی .

نماز عقبنده هركس كیدوب كنج امامك النی اوپدیلر. بنده یانه كیده‌رك بعدالسلام مصافحه ایتدم .

امام كنج اولمقله برابر غایت كوزل خلوق برآدم اولدیغی كورلییوردی. بزه التفات بیوردیلر ، كیم ونره‌لی اولدیغمزی صوردقدنصوكره جامع اتصالنده بولنان حجره‌لرینه دعوت ایتدیلر . بزده بوراده امام افندیله عصره قدر صحبت ایتدك، سینغاپور واهالیسنه عائد بعض معلومات آلدم ، واو كیجه‌ده امام افندیده افطاره دخی قالدق .

سینغاپور واهالیسی

« سینغاپور » ایكی كلمه‌دن مركب ، شهر معناسنده اولان « پور » گجرات لسانیدر . بورون معناسنده اولان «سینغا» یاخود «سه‌نغه، ملایو لساننددر . مالاقه شبه جزیره‌سی بورونده واقع اولدیغی ایچون بورون شهری دنیلمشدر. خط استوایه قریب اولدقلری جهتله هواسی غایت كوزلدر . بوراسی اساساً « جوهه‌ر » امارتنه تابع اوفاجق و خالی بر جزیره ایكن بوندن سكسان بش‌سنه مقدم « جوهه‌ر » حاكمی طرفندن انكلیزلره

کومور دەپوسی اتخاذ اولنمق اوزرە احسان اولنمش ویك آز بر زمانده شهر حالنه افراغ اولنەرق اعمار اولنوب ، بیوك بر تجارت لیمانی میدانه کلمشدر .

ابتداء امرده انکلیزلر بورالرده بر مسافر کبی بولندقلری حالده ، عاقبت تماميله تسلط ایدەرك ملاقەلیلرك کندیلرینه حاکم وممکتلرینه مالك اولمشلردر .

سینغاپور هرنەقدر بیوك برشهر دکل‌ایسەده اولدقجه کوزل ومعمور برتجارتکاهدر. «سینغاپور» یالکز بر سنغاپوردن عبارت اولوب اطرافنده ناحیه ، قریه نامنه هیچ بر شیلر یوقدر . معمافیه انکلیزلر یالکز شو سنغاپوری الده ایتدکلری کبی ملاقه شبه جزیرەسنده کائن امارات اسلامیەنك کافەسنه تسلط ایتمشلر .

« سنغاپور » اهالیسی ، اصل یرلیلری « ملایو » یاخود « مالاقه » لیلر اولوب هپ مسلماندر، برقسمی «جاوا» اهالیسی بونلرك اصللری جاوا جزیرەلرندن اولوب بالآخره یقین وقتلرده بورالرده توطن ایتمشلردر . بر مقدارده صوماترەدن کلمش « آشی » لیلر، عربلر ، هندلیلر ، ایرانیلر ، چینلیلر ، ژاپونلر ، وجزائر بحر هندی اقوامنك هر جنسندن برر نمونه اولدیغی جهتله ینه بوراسی برمسلمان شهریدر دنیلورسه جائز اولور.

سینغاپورده اك بیوك تجارتکاهلر اسلاملرده اولوب، هر نەکبی اخراجات وادخالات وار ایسه هپ مسلمانلرده پیاسەدەدخی اسلاملرك موقعلری یوکسك وبورسەده اولدقجه پارمقلری اوینار آدملریده وار ، بونلركده اك ایلری کلنلری هیندلیلر وعربلردر .

السید عمر سقاف

و

السید کاف

بونلر هر ایکیسی عرب اولوب بوراده اك بیوك سرمایەدارلاندن ایمشلر. عمر سقاف اساساً عثمانلی تبعەسی وجدەاهالیسندن اولوب، وقتیلەپدرلری عمجەسیله جاوا جزیرەلرنده سیاحت ایتمشلر وبالآخره سینغاپورده اختیار اقامت ایدەرك اراضی وبر چوق عقار ایدنمشلر واو زمان اك کوزل یرلری استملاك ایلدکلرندن شیمدی عادتا او اراضی وعقار همان نقوده منقلب اولمشدر : پاموق ، پرنج وبیبر باشلیجه تجارتلرندندر . السید عمر سقافك تجارتندن ماعدا، وبر چوق عقارلرندن ماهیه اوتوز اوچ بیك روبیه وارداتی اولدیغی ینه اوراده بولنان معتبران تجاردن ایشتمشدم .

السید کاف ایسه دها زیاده زنکین اولوب صوماتره وبورنیو جزیره‌لرنده دخی بیوك مساحه‌ده اراضی‌یه مالك ایمش . بو ذات عن اصل سادات حضر موتدن اولوب بالآخره اورالرده اقامتی اختیار ایتمشدر . وبونلردن ماعدا استر حضر موتلی واستر حجازلی سادات کرام وعربلردن معیشتلرینی تأمین ایتمش آدملر واصحاب ثروت کثرتله بولنیورلر .

رمضان شریفك سکزنجی کیجه‌سی ایدی السید عمر سقاف جنابلرینك دولت خانه‌لرنده افطارده بولنیوردم ، یالکز ، اوراده حاضر اولانلر میاننده سادات کرامدن اللی آلتمش قدر ذوات بولنیوردی بعدالافطار بونلره بر نطق ایراد ایده‌رك انتباهه دعوت ایدوب عموم اهل اسلام استقبالی ایچون بر تدارك لزومنی عرض وبیان ایده‌رك ، اولاد رسولك بو کبی اورده عوامه رهبر اولمه‌لری درکار اولدیغنی مفصل صورتده ایضاح ایلدیکدنصوکره ، اتحاد اسلام مسئله‌سندن دخی بحث ایده‌رك وکندیمکده شو مسلکه خدمت آمالیله شیعه‌لر خانه‌سنده مسافر اولدیغمی سویله‌دم .

اکثری دنیا وآخرتك هر ایکیسندن بی‌خبر ، عمرلرنده بو کبی سوزلر قطعیاً قولاقلرینه کیرمه‌مش سادات کرامه ، بو کره بر غریب آغزندن بویله نصیحت آمیز سوزلر ایشتمك عادتا خارقه کبی ایدی . وقتلرك مساعده‌سنه کوره خطبه مختصرجه اولدیسه‌ده ، حاضرین طرفندن استحسان اولندی . بالخاصه صاحب البیت السید عمر سقاف جنابلری کندیلری تکرار اللریمی صیقه‌رق اظهارممنونیت ایتدیلر. علاوه‌اوله‌رق شونی دخی سویله‌دیلرکه : بز بویله بر خطبه قطعیاً دیکله‌مدك ، آنی اولسه بیله بر تأثیر براقدکز ، هیچ اولمسه سزی خاطرلامق ایچون بر وسیله اوله‌جقدر . تشکر ایده‌رم دیه‌رك تکرار اللریمی صیقدی .

عیسی بهائی برادرلر

و

تجارت خانه‌لری

بوذاتلر کندیلری اصل هندستانده کائن بومبای جوارنده «صوغرت» یاخودصورت بلده‌سی اهالیسندن اولوب ، هندستان تجاران معتبرانی میاننده اك بیوك سرمایه‌داراندن اولدقلرینی خانکانده بولنان ایران تجاران معتبرانندن ایشتمشدم . کندیلری بش برادر

اولوب هر بری مناوبه طریقیله نره‌ده تجارتخانه‌لری وار، اورالرده بولنیورلر. خدمه‌لری دخی اکثری کندی اقربالرندن، هیچ اولمزسه کندی مذهبلرینه منسوب بر آدم اولملقله مشروطدر. تجارتخانه‌لری؛ ژاپونیه‌ده: یوقوهاما، قوبا، اوازاکی، ناغاساکی بلده‌لرنده اولوب، چینده: شانغای، خانکان، خانکاو، قونتون، نانکین بلده‌لرنده، مالاقه‌نك سنغاپور، پنانغ بلده‌لرنده، هندستانده قالکوته مدراس، قولومبه، بومبای، دهلی، صورت بلده‌لرنده، آفریقاده زنکیباره قدر تجارت شعبه‌لری اولوب، عدن، حدیده جهتلرنده دخی آدملری واردر.

هیچ شبهه یوقدرکه پك چوق بنم بیلمدیکم شهرلرده دخی تجارتخانه‌لری اوله‌بیلور. بو برادران کرامك هر بری ژاپون، چین، ملایو لسانلرینی سویلر، کوجرات واوردو لسانلرینی هم سویلر هم یازارلر. وبعضلری اولدقجه عربی، فارسیده بیلورلر. شانحایده بولنان کوچوکلری انکلیزجه‌ده اوقوریازارمش. کندیلری غایت متدین ومذهبلرنده صوك درجه‌ده متعصب اولوب، نره‌ده بونلرك تجارت شعبه‌لری اولوبده، اون یکرمی خدمه‌لری بولنورسه، اوراده مطلقا بر امام‌لری، حتی بعض یرلرده کندیلرینه مخصوص مسجدلریده وارمش، اوجمله‌دن سنغاپورده دخی کندیلرینه مخصوص مسجدلری وارایدی. بو برادران کرام واخوان عظام «بوهره» اسماعیلیلر میاننده الك معروف اصحاب همت وکرمندر.

ایشته بن بوکره سنغاپورده بونلرك تجارتخانه‌لرنده مسافر بولنیورم. بکا مهماندار اوله‌رق تعیین ایتدکلری امام افندی ایله ایکی کوندر صحبت ایچون میدان بوله‌میوب شهر داخلنده کزدم، اوچونجی کونی قوناق بایمز اولان عیسی بهائی تجارتخانه‌سنه کله‌رك افندئ مومی‌الیه ایله تکرار صحبت ایتدك، امام افندی کوزل عربی وفارسی لسانلری بیلدکدن ماعدا، برده مکمل اوللق اوزره انکلیز لسانی دخی بیلورمش، غایت مهم مسئله‌لر انکلیزجه یازلمش اثرلرده بولندیغنی سویله‌یه‌رك، بزم اصل اسلامده هیچ بر شی بولنمادیغنه اظهار تأسف ایتدیلر.

دیدم: نه کبی مسئله‌لره عائد اثرلر آنلرده وار بزده یوق؟

دیدی: پك چوق از، جمله بزم هندستان مسلمانلرنده، هندستان مسلمانلرینه عائد هیچ بر معلومات یوقدر؛ بونلرك ماضیلری نه ایدی، اوله‌جقلری نه‌در؟ هله بز سزك سیبریه‌ده مسلمان اولدیغنی وآنلرك نه حالده ونه کبی معاشرتده اولدیغنی هیچ بیلمیوردك. بز هندستانه عائد مسائلی انکلیزلردن آلیورز وهندستان نه‌اولدیغنی دخی انکلیزلرك

آثارنده اوکرنیورز . دها دوغریسنی آچیقچه سویله‌یه‌جك اولورسه‌م ، دین ومذهب-
لرمزه عائد معلوماتك دخی بر قسمنی بیلمك ایچون انکلیز آثارینه مراجعته مجبور
قالییورز .

— اوت بر درجه‌یه قدر حقکزده‌وار، مع‌مافیه‌بونلر نجه‌او قدراهمیتی حائزدکلدر.

— صبر ایدکز عرض ایده‌جکم، بن‌بوکون پك‌آرزو ایدییورم بزم‌دینی برمرجعمز
اولان استانبول نه حالده‌در ؟ بونك رجالی کیملردر ، ونه کبی آدملر بودولتی اداره
ایدییور ؟ اوتوز سنه ظرفنده سلطان عبدالحمید خانی بردرجه اوکرنمشدك، شیمدی‌ایسه
بسبوتون بیکانه قالدق .

صوکره ترکستان وچین مسلمانلرینه عائد معلوماتمز هیچ یوقدر ، ظن ایده‌رم . بز
آنلردن بی خبر اولدیغمز کبی آنلرده بزدن تمامیله بی‌خبردر . ودها پك چوق شیلر
وارکه : بن بونلره کسب معارفه ایتمك ایچون انکلیزلرك آثارینه مراجعته مجبورم ،
وآنلرك اثرلریله‌ده قناعت ایده‌میورم . زیرا اکثری میسیونرلك نقطهٔ نظردن ترتیب
اولنمش بولنیور . کندیمزجه معروف اولان لسانلرده بویله برشی بوله‌میورم . هله بزم
کنجلرمز بوخصوصلره کلنجه نه قدر مأیوس اولییورلر .

هیچ اولمزسه بعضاً سزك کبی بر قردشمز کاورده چیقارسه ، دوغریسی بوتون
روحمزله ممنون اولییورز ، بوکبی سیاحمزده پك آز بولنیور . اکثر بوطرفه کلنلر
دیلانجیلك ایله کلییورلر .

— ظن ایده‌رم بونلر هپ دواسی‌قولای شیلردن اولوب هپ چاره‌سی بزم‌الیمزده،
اولدقجه بسیط مسئله‌لردندر . فی‌الحقیقه آتیمز ایچون دوشونمك درکاردر ، اما ماضیمزه
کلنجه ، بزم ماضیمز پك معلوم ، علماء اسلام هیچ برعصرده هیچ برجهتمزی اهمال
ایتمه‌مشلردر . هندستانه مخصوص معلومات بیکلرجه کتاب ورسائل یازلمشدی . علمامزه
عائد اسماء رجال . آوروپانك هیچ برملتنده بزده اولدیغی قدر مبذول دکلدر .

هرکون کرهٔ ارضك اقالیم مختلفه‌سنده موجود اهل ایمانك عددی، لسان حال‌وقال
ایله ماضیمزه شهادت ایدرلر . استقبالمزه کلنجه سز امین اولوکز ، بوکون کرهٔ ارضده
موجود اوچ دورتیوز ملیون مسلمان بیك اوچیوز سنه‌دنبری موجوددر ، بونلر اویله
اعدامزك دوشوندیکی کبی ایکی اوچ عصرده منقرض ومحو اولوب کیتمزلر .

بزم ترکستان مسلمانلری هندستانی پك اعلا بیلورلر ، ترکستان چینی ویدی صو

ولایتلرنده ساکن مسلمانلر هر سنه تبت و« کشمیر » اوزرندن بورویه‌رك کچر ، نهایت قرق سکز اللی کونده بومبایه کلورلر ، وبر قسمیده : مزار شریف، افغانستان، پشاور طریقیله تمام اوچ آیده ینه بومبایه کلورلر ، بویوللره مخصوص سویله‌نمش تورکچه شعرلر واردر. مرتب خاطرمده یوقدر، بر ایکی مصراعنی سویلیه‌یم، معلومکز اولسون بوشعرلر عوام آغزندن سویله‌نمشدر :

اللهه‌نك «آلاطاو» دن بیوك بولغان طاولری بار

مزار شریف اوتوب کیتکان چوللری بار

یدی صودن پشاورغه یایاو باروب

کورکانده قدرتنك چاماسز موللاری بار .

آوغان دیکان پادشاهلق مسلماندر

طاو ایچنده ایلینك باری قصلغاندر .

پشاوردن هندستانغه چیغوب بارساك

سرندیبدن جنت یصی یصیغاندر

ترجمه‌ده ایتدم .

— یا چوق کوزل : رجا ایده‌رم بنده‌کز بونی یازایم . بونلر هرسنه کلورلرمی ؟

— های های دها پك چوقدر، فقط بن بوقدر ضبطایتمشم یاخود بوقدرخاطرمده قالمشدر. بوندن ماعدا هجرتك ١١٦٣ سنه‌سنه‌قدر سیبریه وقولجه، قشغاردن، هندستانك: کشمیر ومدارس بلده‌لرینه قدر تجارت کاروانی کیدوب کلدیکی بزجه معلوم ومعروفدر.

بوکون شو سزك باشکزده اولان تاقیه اساساً بزدن کلمشدر . بزم البسه‌مز ایله‌سزك کیسوه‌کز میاننده مناسبت تامه واردر، یالکز برفرق وار ایسه اوده اقلیم اقتضاسیدر ، بزده قالون البسه‌لر اولور ، سزده اینجه ، اما شکل بردر .

بزم برقصورمز وارایسه کندی موجودیتمزی کندیمزك بیلمه‌مزدر برادر. بالخاصه دیانت ومذاهبه عائد انکلیزجه‌دن نه اوکرنمك استرسکز ، بن اوراسنی بیله‌میورم. بزم اهل اسلام قدر یکدیکرینی یقیندن طانور وبالمشاهده کسب معارفه ایدر بر ملت تصور

ایده‌مم . هرسنه یوز بیکلرجه مسلمان برکون ایچنده میدان عرفاتده رو برو کلورومعانقه ومصافحه ایده‌بیلورلر ، معارفه ایچون بوندن دها بیوك بر وسیله اوله‌من .

بز بوصورتله مصاحبه‌ده ایکن بری کله‌رك دیدی : نماز وقتی مسجده کیده‌لم ؛ امام افندی همان یرندن صیچره‌دی وبکا خطاب ایده‌رك دیدی : مساعده‌کزله کیده‌یم نمازی قیلور همان خدمتکزه کلورم . بنده دیدم : برابر کیده‌لم . امام افندی بر آز تردد کوستردیسه‌ده بن اصرار ایدنجه بیورك کیده‌لم دیدیلر ، برابرجه مسجده کیتدك .

سنی شیعه‌یه اقتداء ایده‌بیلورمی ؟

بن بومسئله‌یی قطعیاً خاطرمه بیله کتورمه‌دم، بونلرك شیعه اولدقلرینی دخی مسجده وارمه‌دن خاطرلایه‌مدم ، جامعه کلدك . هر کس آبدست قیلیوردی ، آنجاق او زمان بونلری کورنجه بردنبره خاطرله‌دم اما ، شیمدی جامعدن چیقوب کیتمکده مناسب دکل چار ناچار آرتق نمازی بونلر ایله برابر قیله‌جغم ، بنده بونلرك آبدستلرینی نمازلرینی بر خاطرمدن کچیردم ، آیاغه مسح مسئله‌سی بر آز ذهنمی اشغال ایتدیسه‌ده ، قرائت متواتره ایله مثبت بر مسئله اولدیغی جهتله همان قبول ایدیوردم . فقط نمازه کلنجه عقلم کسدیره‌مدی، امامتده برچوق شرائط اولدیغنی خاطرلادم ایسه‌ده ، اوشرطلر بولنورسه بزم ایچونده مطلوبدر دیه‌رك کچدم ، مع مافیه نه‌دندر بردنبره قلبم مطمئن اوله‌مدی ، کندی کندیمه تحیة‌المسجد سوسی ایله فرضمی ادا ایتمه‌یی دوشوندم وامام افندی‌یه صوردم : سزده تحیة‌المسجد وارمی ؟ دیدی : وار . بنده همان مسجده کیرر کیرمز تحیة‌المسجد ایله برابر ظهرك فرضنی نیت ایتدم . هر کسکده تحیة‌المسجد قیلدیغی کورلدی .

درعقب اذان واقامت هرایکیسی بردن اوقوندی ، دقت ایتدم : « حی علی الفلاح » یرنده « حی علی خیرالعمل » دینجه بر درجه ذهنمی اشغال ایتدی .

همان امام ایلری تقدم ایتدی، محراب فلان یوق اما ، صف اولدن ایکی اوچ پارمق بر فاصله ایله تقدم ایلدی . نمازی قیلدق ، انکار اولنه‌جق بر شی کوره‌مدم ، جزئی بر فاصله ایله تکرار قامت اوقوندی تکرار فرضه قیام ایتدك .

بوکره دقت ایتدم اقامتده « الله اکبر » ایکی کره سویله‌ندی ، دروت دکل .

اما شیمدی نه قیله‌جغمزی بیله‌میوردم ، دوشونمکده ایکن شافعیلرده جمع صلوتین مسئله‌سی واردی ، خاطریمه اوکلدی ، دیدم: مطلقا اوکله‌ایله ایکندی‌یی جمع ایدییورز .

بوصورتله ایکندی نیتیله بوکاده اقتدا ایتدك . هرچه بر نماز اولدی ، اولدی اما قلبمده بر عدم اطمئنان وار .

چوق غریبدر انسانلرك احوال روحیه‌لری : بن امام فضل حسین افندیله صمیمی صحبتده بولندم ، عقیده‌لرینی اوکرندم، مع مافیه ینه کندیلرینه اقتدا ایتمکده تردد ایتدم. اشته هپمز اسلام اولدیغمز حالده دینمز بر ایکن ، حضور رب‌العالمین‌ده بولنه‌بیله‌جکمز عزیز دقیقه‌لرده ینه یکدیکرمزه بر امنیت‌سزلك ، بر کین وبغض وعداوت بسله‌مکده‌یز. بوایسه عادتا بزه طبیعت اولمش اباً عن جد بوحال بزه میراث اوله‌رق انتقال ایتمش .

بعدالعصر امام افندیله تکرار بر دولاشدق ، شهرك تنزه مقاملرینی جولان ایدوب قبل‌المغرب مسجده کلدك ، همان جماعت توپلاندی. اذان اوقندی خفیف بر افطارعقبنده آقشام نمازی قیلدق ، نهایت یکرمی دقیقه کچه‌رك ، بر دها اقامت ایله یاتسو نمازی قلندی . یاتسو بعدنده فرادی بر چوق رکعت نوافلدن صوکره ذکر دعاتهلیل ولعنتلر باشلاندی . ایشته شوراده بنم معده‌می بولاندیره‌جق شیلر اولدی . هله جهارا لعنتلر بیچاره ساده دیل مسلمانلره لعنتی دخی عبادة اوله‌رق یوتدیرمشلر، کیم‌نه دیه‌بیلور ، علما تعلیم ایتمش عوامده قبول ایلمش ، تسبیح تهلیل یرنده اوچیوز لعنت بشیوز لعنت بیك لعنت ایله ، بیك اوچیوز سنه مقدم کچمش آدملری یاد ایده‌رك عبادت ایتدم ظن‌ایدرسه نه اولور ؟ آه جهالت بن بر جهتدن بوراده بولندیغم ایچون ندامت ایتدم ایسه‌ده، دیکر طرفدن‌ده استفاده ایتدم ، زیرا بن بوحالی هیچ بیلمزدم ، بعضاً بوندن دها اهون شیلری بیله اسناده حمل ایدردم. بونی خارجدن ایشیتسه‌م یاخود برکتابده دخی کورسه‌م قطعیاً ذهنم قبول ایده‌مزدی . نیسه سکوته مجبور قالدق ولعنتلریده دیکله‌دك .

بهره‌لرده افطار

بعد اداءالعشا مسجد شریفك آلت قاتنده بولنان بر دائره‌ده مکمل برسفره وافطار اولندی ، بوده بنم ایچون جالب دقت ایدی . زیرا بوراده دخی بنم حوصله‌مه صیغمز بعض شیلر واردی . مع مافیه نفس امرده عادت مستحسنه‌دن اوله‌بیلور ، سفره‌یه توپلانه‌رق هر کس یرلشدی ، بر دائره تشکیل ایتدك ، ابتدا نان عزیز امام افندی اوکنه قونلدی ، مومی الیه حضرتلریده قیره‌رق بر پارچه‌سنی کندی حصه‌سنه چیقار - دقدنصکره حاضرونه‌ده برر پارچه توزیع ایتدی ، درعقب یمکلر سفره‌یه ویرلدکه

باشلاندی ، هریمك اوزرنده برشیلر یازلمش بر کاغد پارچه‌سی بولنیوردی ، امام افندی جنابلریده او کاغدلری آلور صوکره یمکه ال اوزاتردی . هرنه‌قدر دقت ایتدیسه‌مده کاغدك یازیسنی اوقویه‌مدیغم کبی ، امامه‌ده اوراده صورمایه جسارت ایده‌مدم . بعدالطعام کناردن بری آمین دینجه ، امام‌افندی اللرینی‌قالدیردی دعایه‌باشلادی ویمك صحنلری‌اوزرندن توپلادیغی اوراقی النه آله‌رق بر چوق اسامی اوقودیغی کبی ، افطارده ییدیکمز طعامك اجر وثوابنی مذکورین ارواحنه بخش ایتدك .

بوده بر عادتدر بلکه‌ده مستحسندر ، فقط عوام بونلری اوامر دینیه مقامنده تلقی ایده‌رك عادتا اسلامیت شودر دیمکه قدر کیدییورلر . بزم روسیه مسلمانلرنده دخی بوکبی اصلا دین ایله علاقه‌سی اولمیان پك چوق شیلر واردرکه ، بالآخره دین صیره‌سنه کیرمش ، واستانبولده خطیبلرك انکر اصوات ایله منبرلر اوزرنده : عشاق ، حجازی ، بیاتی هوالرنده ترنملری کبی . دیانته عاداتك التحاقی دخی یکی برشی دکلدر .

بوهره امامی

« بُهْرَه » کجرات جوارنده متوطن بر طائفه وقبیله‌یه « بوهره » دینلورکه ، هند لساننده تاجر معناسنده‌در. فی‌الحقیقه اسم علی‌المسمی اولسه اولسه بو قدر اولور، تجارت نقطهٔ نظرندن دنیاده مسلمانلر میاننده اك تقدم ایتمش بر ملت مفتخره‌درلر . کاشکی هپ مسلمانلر بوهره‌لر کبی اولسه :

اساس اسلامیت بونلرده پك‌قدیم اولوب اعتقادلرنجه امامی‌اسماعیل بن‌جعفر الصادق (رضی‌الله عنهما) حضرتلرینه مخصوص بیلورلر . رئیسلری من القدیم « داعی الی‌الله» لقبیله ملقب اولوب بمبئ‌ده اقامت ایدرلردی صوك وقتلرده صورت واحمد آباد بلده‌لرنده اقامتی اختیار ایتمشلر ، شیمدی ایسه « داعی‌الی‌الله » صورت بلده‌سنده بولنورمش .

بوهره‌لرك یکدیکرلرینه اولان محبتاری دنیاده هیچ بر ملتده تصور اولنه‌من ، اساس مذهبلری « حب فی‌الله » در. مع‌مافیه مذهبلری اولدقجه تشعب ایتمش : داودیه اسحاقیه ، باطنیه فرقه‌لری اسماعیلی‌لردندر .

دعوالرینه‌کوره سلفلری فاطمیونه‌منسوب اولوب هجرتك آلتنجی عصرنده فاطمیلرك انقراضنی متعاقب مصردن یمنه هجرت ایتمشلر ، صوکره هندستانه بر فرقه هجرت ایدوب هند مجوسیلرینی اسلامیته دعوت ایده‌رك ، وپك چوق مجوسیلرك هدایته خدمتلری سبقت ایتمشدر .

بونلردن بر فرقه یاخود شعبه یمن زیدیلریدرکه: بیك برنجی یوز ابتداسنده امامت ایدن اسماعیل بن قاسم اتباعندندر . اصل اذان محمدی‌یه (حی علی خیرالعمل) جمله‌سنی علاوه ایده‌ن بو ذاتدر .

بوهره‌لرك مظنهٔ اکابرندن بری منلا علی، گجرات جوارنده « کَنبٰایَت » بلده‌سنده مدفوندر . تکرار ایدرم‌که بونلرك غبطه اولنه‌جق جهتلری یکدیگرلرینه اولان تعاون وتناصرلریدر . بونلرده اولان بو حال دوغریسی عموم اهل اسلامده اولسه ایدی ، کرهٔ ارضی اسلامیت استیلا ایدردی . مع‌التأسف مذاهب سائره اصحابی بالعکس تدین ایتمشلر ، صد هزار افسوس.

عموم هندستانده بهره‌لر تجار واتفاقله کسب اشتهار ایتمش بر ملتدر . سرمایه‌لری وجمعیتلری اولدقجه منتظم اولوب دیانتده دخی تعصب فوق‌العاده‌یه مالك اولدقلری کبی مذهبجه‌ده صوك‌درجه متعصبدرلر. اساس مذهبلرینی من القدیم والی یومناهذا اولدقجه مکتوم توتارلر . مع‌مافیه شیعه ومسلماندرلر .

بونلرك هر یرده کندیلرینه مخصوص امامارلی اولور . سینغاپورده ایسه امامارلی بالاده دخی ذکر ایتدیکم کبی فضل حسین افندی غایت متفکر بر گنجدر ، بینمزده پك چوق محاوره‌لر اولدی . از جمله : بر کون بزم توحید مذاهب حقنده فکرمزی صورمشدی. دها برکون تکرار ایدنجه بروجه‌آتی بیان مطالعه ایتدم :

توحید مذاهب مسئله‌سی بزم ایچون ظن ایده‌رم حیات مسئله‌سی دنیله‌جك اولورسه سزادر. بونکله برابر توحید مذاهبدن مقدم توحید افکار مسئله‌سی واردر، بز شیمدی الاهم فالاهم قاعده‌سنه رعایةً توحید افکار حقنده برقاچ سوزده سویله‌رز، زیرا توحید افکار توحید مذاهبك مقدمه‌سی اوله‌بیلور .

بز بو کون کرهٔ ارضده اوچیوز میلیون مسلمان بولنیورز ، بلکه دها فضله‌در ، بو قدر مسلمانلرك دینلری بر اولدیغی حالده مذهبلری یوزلرجه تشعب ایتمش وحالا ایتمکده وفکرلریده کیتدکجه یکدیکرندن تباعد ایتمکده‌در . اشته شو نقطه‌یه عطف نظر اولنورده ، ابتدا برآز توحید افکاره خدمت اولنورسه ، زمان کلور توحید مذاهب کندی کندینه میدانه چیقار ظننده‌یم .

بو کون بزم مسلمانلر عمومیتله غفلته دوچار اولمشلر . وحالا اغفال اولنمقده‌لر ، بوتون معناسیله ذلته محکوم ایمش کبی فلاکته دوغری یوارلنمقده دوام ایدییورلر .

شیمدی بزه وهر مسلمانه لازم وواجب اولان بو بیچاره مسلمانلری ایقاظ ایدوب حیاته دوغری سورکله‌یه‌رك حیات حسی وحیات محبتی ویرمك، وحیات نقطهٔ نظرندن برلشمك، بووظیفه‌یه خدمت ایده‌جك آدملر علما مسلکنده اولانلردر .

بن بر کون سزی کوریبورم: غایت مأیوس برحالده بولنیورسکز، آغر برخسته‌لغی حس ایدییورسکز ، خسته‌لغك نره‌دن کلدیکنی دخی حس ایده‌رك ، او قوته مقابل بر مدافعه استعدادنیده کوره‌میورسکز ، مع‌مافیه قلبکزده بر مدافعه آرزوسیده وار ، بو آرزو اوزرینه‌درکه بندن توحید مذاهب مسئله‌لرینی استمزاج ایدییورسکز. شوحاللره دقت ایده‌جك اولورسه‌ق کندیمزده توحید افکاره بر استعداد اولدیغنه وبلکه‌ده اساساً وقلباً متحد اولدیغمزه کسب قناعت ایتدیکمز کبی الآن مبتلا اولدیغمز افتراقك دخی عارضی اولوب ، بالآخره تماماً وفاقه منقلب اوله‌جغنی تیقن ایدرز .

عصر حاضرده عالم اسلامك دوچار اولدیغی مهلك فلاکتك یکانه سببی افتراق اولدیغی کیمسه انکار ایده‌مز، بوحال اسف اشتمالده دوام ایده‌جك اولورسه‌ق، انقراضه محکوم اوله‌جغمزده محقق ومقرر اولدیغی آرتق اعترافه مجبور اوله‌جغز ، نافله یره کندیمزی اغفال ایتمه‌یه‌لم ، بوش بوشنه تعصبه قربان اولمایه‌لم، دوچار سفالت اولمقدن ایسه، مردانه ئولمك دها اهوندر. بیك اوچیوز سنه‌مقدم وفات ایتمش آدملردن انتقام خلیاسنده بولنه‌جغمزه ، بوکون هر طرفدن بزی تحقیر وتهدید وترذیل ایتمکده اولان اعدامزه مقابل هیچ اولمزسه حیثیت وناموسمزی محافظه ایده‌جك قدر بر مدافعه‌ده بولنه‌لم. بیك اوچیوز سنه مقدم کچمش آدملره لعنت خوان اوله‌جغمزه ، بوساعت بزم حیاتمزه تعرض ایتمکده اولانلره هیچ اولمزسه نه یاپیورسکز دیرسه‌ك دها مناسب اولمزمی ؟

فضل حسین: بن سزك سوزلرکزی آکلادم، فقط امر لعنت‌ده بر امر شرعیدر ؛ « ومن یقتل مؤمنا متعمدا ... » نص جلیلنی الی آخره ملاحظه بیورورسه‌کز ، قاتل حسنین واخرابنه لعنت وجوبنی یکده انکار ایده‌مزسکز ظننده‌یم .

— مناقشه فکرنده دکلم « ومابعثت لعانا » خلق عظیم ایله موصوف اولان ذات مکارم سماتك سوزیدر . فضله‌سنه کیتمك مقصدمزه مغایر اولور . بوقدر بر بیان افکار بعدنده سوزی کسدم .

دها فضله‌سنی سویله‌یه‌جك اولورسه‌م احتمال سوز اوزار وقلبلر تحمل ایتمزدی ، مقصدلر آکلاشلدی بنده بوقدرجك بر اشاره ایله مرامی آکلاتدم . فضل حسین

جنابلریده اولدقجه ملایمت کوستردی وتوقیری ترجیح ایتدی یوقسه اعتراضه میدانی واردی .

« جوهر »

« جوهەر »

مالاقه شبه جزیره‌سنده یدی سکز امارات اسلامیه اولوب بونلردن اك مشهوری « جوهر » اماراتی‌در، مقر حکومتی ایسه سنغاپوردن برساعتلك مسافه‌ده کائن «جوهر» بلده‌سیدر ، برکونده بوراسنی سیر ایتمك ایچون کیتمشدم، جوهر امارتی اوفاق برامارت اولمغله‌برابر مالاقه شبه جزیره‌سنده بولنان‌امارتلر میانده‌اك مترقی‌واك معموربرمملکتدر.

حاکمی سلطان‌ابراهیم ابو بکر، کنج برامیر اولوب احوالی شایان‌تقدیر وشکراندر، هر نه قدر انکلیز تحت حمایه‌سنده اولسه بیله ، مملکتك امور داخلیه‌سنی تنظیم ایچون پك چوق غیرت ایتمش غایت کوزل بر اداره‌یه مالکدر . اوفاجق بر مملکتی داخلنده کندی شمندوفر خطی‌وکندی پوسته‌سی، وکندی واپورلری‌موجود اولوب،شهرلرنده دخی فوق‌العاده برانتظام واردر. هله‌شهرلرك نظافت فوق‌العاده‌سی انسانی ایمرندیره‌جك درجه‌ده‌در. دکل یالکز شهرلرده صحرالرده بیله‌آیروجه برانتظام واردر تارلالرك طرز تقسیماتی واصول زراعتك قوانین مخصوصه‌یه تابع بولنمه‌سی والی غیرذلك تماميله مدنی بر مملکت کبیدر .

سلطان ابراهیم کندیسی غایت کوزل عربی تکلم ایدییور. مسموعاتمه کوره انکلیز لسانی دخی بیلورمش. بن جوهرده بولندیغم کون جناب امیر آودن کلمشدی، برآرسلان آولادیغنی مملکت فتح ایتمش کبی بیوك ممنونیت‌ایله تعریف ایدییوردی. فی‌الحقیقه‌آرسلان آولامقده بر ایشدر . آنجق امیرلره یاقیشیر .

« جوهر » نظافت نقطهٔ‌نظرندن عادتا ژاپونلره‌دخی فائقدر. آثار عمران هرطرفنده مشاهده اولنور ، مع مافیه برطرفنده بر تك انکلیز مأموری تسلط ایتمش ، باشلارنده بلاء مبرم کسیلمشدر . بونکله برابر عین شبه جزیره‌ده بولنان دیکر اماراته نسبةً قیاس قبول اولنه‌مز درجه‌ده فرقلی اولدیغنی انکار اولنه‌مز . حالبوکه دیکرلریده عیناً انکلیز حمایه‌سنده بولنیورلر . درجهٔ مداخله عین نسبتده‌در .

بالخاصه « پاهنك » امیری احمد معظم شاه پك عالم وفاضل بر آدم اولدیغی حالده ،

مملكتی قرون وسطی مملکتلرندن بر نمونه‌در . بوندن ماعدا : سیلانغور ، پیراك ، ترینغانو ، کلانتان ، په‌تانی ، کاداهی امارتلری ایستر اهالیسی وایستر امراسی پك غافل وپك ابتدائی بر حالده بولنیورلر. فی الحقیقه بونلرك امارتلری کوخستان اولوب سواحله مناسبتلری دخی نسبةً آزدر . اقوام مدنیه ایله علاقه‌یه کلنجه میسیونرلردن بشقه کیمسه‌یی کورمزلر . آه او ملعونلر اورالرده دخی قریه قریه جولان ایده‌رك مظلوم اهالی‌یه تخته کهله‌ی کبی صارلمقده‌در . هر نره‌یه کیده‌جك اولورسه‌ك بونلره تصادف اولنور .

بونکله برابر اوراده دخی شایان شکران بر حالدرکه ، مسلمانلر میانده بونلرك سعیلری بوتون ثمره‌سز قالمقده‌در، اوت پك چوق یره متعدد مکتبلر کشاد ایتمشلر ایسه‌ده تنصر ایدنلر اهل اسلامدن هیچ یوق درجه‌سنده ایمش. مع مافیه افساد اخلاق درجه‌سنده موفقیتلری انکار اولنه‌مز . بورالرده اکثریت ینه اهل اسلامدر ، یالکز کلانتان ، پتانی جهتلرنده سیامه همجوار اولانلر میانده پك آز « بوده » مذهبی بولنورمش.

جوهر حاکمیتنده « حضرموت » عربلری کثرتله بولنورلر ، بالخاصه « پنانغ » بلده‌سنده عربلر پك چوقدر، کندیلرینه مخصوص محله تشکیل ایتمشلر، بوراده عربلرك آیروجه منتظم بر جمعیت خیریه‌لری اولدیغی کبی ، مکتب ومدرسه‌لری دخی واردر . وکوزل اهل ثروت ومعارف پرور آدملریده وار .

سینغاپورده عثمانلی شهبندری

شیمدی سینغاپورده عثمانلی شهبندری یوقدر . هیچ اولمزسه فخری ایش‌سز فقط بر اسم ا له‌رق قونسول بولندیرمق لازم ایدی، هر نه‌قدر بزم شهبندرلرمزدن بر خدمت شیمدیلك امید اولنمزسه‌ده ، یالکز رابطهٔ معنویه‌یی محافظه ایدرسه کافیدر ، بر زمان اولمزسه بر زمان جدی خدمك ایدر شهبندرلرده اوله‌بیلوردی .

بوندن بر قاچ سنه مقدم سینغاپورده عثمانلی شهبندری نامیله بر ذات بولنورمش ، هر نه‌قدر مأموریتی نیم رسمی اولسه‌بیله عثمانلی سنجاغی سایه‌سنده عموم مالایو مسلمانلرینه سوزینی کچیردکدن ماعدا بر چوق مجوسیلرك اهتداسنه دخی سبب اولمش ایمش .

حتی « جوهر » امانتینك شو حال ترقیسنه عثمانلی شهبندری وظیفه‌سنی درعهده ایتمش عطاءالله افندی سبب اولدیغی هر طرفده لسان شکرانله یاد ایتدکدن صکره دیبورلرکه: اکر مرحوم صاغ اوله‌ایدی ، شیمدی‌یه قدر سینغاپور مسلمانلری باب تجارتده

آوروپالیلره بیله رقابت ایدرلردی . بوسوزی پك چوق ادملردن ایشیتدم . مرحوم عطاءالله افندینك بورالرده پك بیوك خدمتلری سبقت ایتمش کندیلری: مالایو ، جاوا، عرب وانکلیز لسانلرنده تکلم ایدر غایت فاضل بر ذات ایمش ، عموم سینغاپور اهالیسی میاننده مالاقه مسلمانلری جاوا جزیره‌لرنده عطاءالله افندی نامی خیرایله یاد اولنمقده‌در.

شیمدیده بر شهبندرمز اوله‌ایدی ، ینه عموم اوطرفلرده بولنان اهل اسلامك معناً بزه مربوطیتلرینی تقویه ایدردی . اورالرده بزم تبعه‌مز عربلردن پك مستعد وکوزل آدملر وار ، اونلردن برینی فخری قونسلوس نام مستعاریله استخدام اولنسه ، بلکه یالکز بر نام ویرلسه بیله کفایه ایدردی ، مبارك سنجاغمزك جمعه کونلری طالغه‌لنمسی تأثیری دخی ، مسلمانلر ایچون معنوی بر قوتدر .

فی‌الحقیقه انکلیزلرك خوشنه کیتمز ، ذاتاً عطاءالله افندینك بیله انکلیزلر طرفندن قتل ایتدیرلدیکی تحقق ایتمشدر . مع مافیه حقوق دول اقتضاسی بزم هر ولایتمزده انکلیزلرك شهبندرلری وار، بزمده انکلیز مستملکه‌سندن اولان سینغاپورده برشهبندرمز اوله‌بیلوردی. رسماً تعیین ممکن دکل ایسه بیله ، غیر رسمی صورتده اولسون اورالرده بزم آدملرمز بولنمه‌لی ایدی . ذاتاً عبدالحمید خان ایامنده عطاءالله افندی‌یه بر رسمیت سوسی دخی ویرلمش ایمش .

أتنوغراف جهتی

ملایو وجاوا اقسومی اساساً چینلیلر ایله هندیلر میاننده حاصل اولمش بر عنصر اولدقلری اقرب احتمالدندر. اوقدر اوله‌بیلورکه هرجهتدن ملایولرك هندلیلره دها زیاده مشابهتلری اولوب، جاوالیلرك ایسه زاویهٔ وجهیه وسیمالری دخی چینلیلره مائلدر. بوندن ماعدا ملایواقوامی کندی لسانلرینی حروفات عربیه ایله اوقویوب یازدقلری کبی، جاوالیلرکده هیروغلیفه یقین بر یازیلری اولمسی دخی بونی تأیید ایدر. ملایو لساننده کلمات عربیه‌ده کثرتله استعمال اولندیغی کبی فارسی وسانسکریت کلمه‌لریده بولنیور .

اسلامیت نره‌دن کلمش

ایستر مالاقه شبه‌جزیره‌سنده و ایستر جزائر بحرمحیط هندینك هر نره‌سنده اولورسه اولسون ، محلی روایتلره نسبةً اسلامیتك اورالرده پك یقین برزمانلرده عربلر طرفندن نشر اولندیغی ظن اولنمقده ایسه‌ده ، ابن باطوطه سیاحتی أثناسنده ، اورالرده بر چوق جزیره‌لره اوغرادیغی ، مسلمان ومتدین اهالیسی بولندیغی پك آچیق صورتده بیان

وایضاح ایدییورلر . تعریفنه باقیله‌جق اولورسه ابن باطوطه‌نك مهبل جزیره‌سی اقوامی البسه‌لری بر فوطه‌دن عبارت اولوب دائما چپلاق آیاق کزرلر دیمسی عیناً الی یومنا اویله‌در .

دیمك اولورکه بوندن آلتی یوز سنه مقدم بهمه حال اسلامیت واردی ، حتی ابن باطوطه اورالرده اسلامیتك ملك « شنوراز » دورنده ابوالبرکات نام بر مغربی بربری طرفندن تلقین اولندیغنی تفصیلاتیله سویله‌مشدر. ابن باطوطه‌دن مقدم اورالرده اسلامیت اولدیغی محققدر ، مع التأسف « شنوراز » ك زمانی وکیم اولدیغنی ابن باطوطه بیان ایتمه‌مشدر .

ابن باطوطه اورالرده بر جزیره‌یی « مهل » جزیره‌سی ودیکری « سنداپور » جزیره‌سی دیه‌رك ذکر ایتمشدر . (مهلك ملایو وسنداپورك‌ده سینغاپور اولمق احتمالی پکده بعید دکلدر) .

بونکله برابر اسلامیتك پك یقین بر زمانده نشر اولنمه‌سی روایتی ، علوم اسلامیه ایله تفسیر اولنه‌بیلور، احتمالکه زمان قدیمده بونلرده چینلیلر کبی جاهل وغافل بولنیورلردی. عربلردن بعض ذوات علوم اسلامیه‌نك ترقیسنه خدمت ایده‌بیلمشدر . اقرب احتمال بودر . اورالرده خدمتی سبقت ایتمش ذواتدن الك معروفی اهل مکه‌دن السید محمد صالح زواوی حضرتلریدر . صوکره مخدوملری عبدالله زواوی حضرتلریکه الآن بر حیات مکهٔ مکرمه‌ده شافعی مفتیسیدر .

نفس سینغاپورده

بوراده بولندیغه بر چوق یرلره کیتدم کلدم وپك چوق آدملر ایله ملاقات ایده‌رك کسب معارفه ایلدم. سینغاپورده یکرمی قدر مسجد اولوب بونلردن بشی بیوك معروفدر، بومسجدلره هر نه‌زمان واره‌جق اولورسه‌کز، مطلقا یکرمی اوتوز فقرا اوراده‌اوبومقده اولدیغی کوریلور . مسجدلر بونلر ایچون عادتا دارالعجزه شکلنده‌در .

دوردنجی مسجد امامی شیخ احمد یوسف نامذات جاوا اهالیسندن اولوب، بوراده بولنان جاوا مسجدنده امامدر ، اولدیغه لاف آکلار بر آدم سنی امامری میاننده همان شو برآدمدر. الشیخ علی حیدرا نام بر حضرموتلی وار ، بوآدمده اولدیغه اهل بصیرتدن ایسه‌ده ، فقیرلکدن بصیرتی باغلانمش جناب مولا معینی اولسون « کم عالم عالم اعیت مذاهبه »

کتاب تجاری ابو بکر مدنی نامنده بر ذاته تصادف ایتدم ، بو آدم غایت محب اسلام اولوب بوتون آل عثمانه صوك درجه‌ده مربوطدر . سلطان محمد رشاد خان افندیمزك رسمنی هر طرفده نشر ایده‌رك ، بوتون اسلاملرك قلبی شو نقطه‌یه جلب ایتمك فکرینی کندینه التزام ایتمش . کتبخانه‌سنه کلنلره خلیفه‌نك رسمنی ویرور ومحبتله توصیه ایدر . عادتا بووظیفه‌نك متعهدی کبیدر .

بوذات ایله بر قاچ دفعه‌لر ملاقات ایتدم اصل کندی تونسلی بر عرب اولوب ، پك چوق وقتلردنبرو سینغاپورده بولنیورمش .

بوذاتك فکری کندی درجه‌سنده پك مقدس ، بزم تورکلر ایچونده شایان تقدیر وشکراندر : عموم اهل اسلامك خلیفه‌سی اولان عثمانلی پادشاهنی هر مؤمن موحد بیلمه‌لی واو مقامه حرمت ایتمه‌لی واو مقدس مقامی یوکسلتمه‌لیدر ، دیبور . وشوفکره مبنی خلیفهٔ معظم افندمزك رسم عالیلرینی متعدد شکلده اعمال ایتدیرمش ، مغازه‌سنه کلن مشتری‌یه مبایعه‌سنی تکلیف ایدر ومطلقا او رسمی ویردیکی زمان خلیفه‌یه محبتك مزایاسندن بحث ایده‌رك بر چوق حدیث سرد ایدر . بتون مالاقه شبه جزیره‌سنده خلیفه‌نك رسمی تکمیل خانه‌لرده موجود اولوب ، صوماتره جاوا جزیره‌لرنده دخی همان هر خانه‌ده بولنورمش . بوکبی بر وظیفهٔ مقدسه‌یی تونسلی ابوبکر افندی‌یه القا ایدن جناب حقك لطف وعنایتندن بشقه برشی دکلدر .

بوذات حقیقةً قلبا وقالباً عثمانلی بن عثمانلی اولدیغی کبی ، مسلمان اوغلی مسلماندر خلیفهٔ مظم افندیمزه قارشی غایت بیوك وصمیمی بر محبت بسله‌مکده‌در . هیچ شبهه یوقدرکه عموم اهل اسلام اوذات عالی سمات حضرتلرینه قارشی بویله محبت واردر . فقط بوآدمده بوبابده بالخاصه کندیسی محبت مجسمه اولمش ، هر ایکی کلمه‌ده مطلقا « اللهم انصره نصرا عزیزا » دیر ، او اسم پاك محمد خامسی ذکر ایدر . خلاصه بن بوآدم حقنده باشقه شایان تذکار وقید برحال کوره‌مدیکم جهتله آنجق شوخصلتی دخی مسکوت براقه‌مدم .

جزائر بحر محیط هندی
و
اسلام امارتلری

ملایو شبه جزیره‌سنه مجاور جزائر پك چوق اولوب ، سکنه‌سی کاملاً دینله‌جك

درجه‌ده مسلماندر . بونلرك بهر جزیره‌یه مخصوص اسملری اولسه بیله ، عمومنه یرلی اهالی عرفنده جاوا جزیره‌لری تسمیه‌سی معروفدر . مع مافیه مشهورلری ، صوماتره ، سمباس ، بورنه‌ئو ، سلیبس ، جاوا ، فلیپن جزیره‌لری اولوب بونلرك مجموع اهالیسی اوتوز وكسور ملیون تخمین اولندیغی كبی اهالیسنده‌ده جاوا وملایواقوامی اطلاق اولنیور. جاوالیلرك لسانلری آیری ویازیلریده هیروغیلفه قریب بر یازیدر . ملایولرده ایسه : عربی ، فارسی ، سانسكریت لسانلرندن مركب بر لسان عمومیدر ، جاوالیلرك دخی اكثری بولسانی بیلورلر ، فقط بونلرده مستعمل خطوط ، خطوط عربیه‌در .

بوملایولرك كوهستان قسمی واردركه ذایف وبعضاً بایف دیرلر، بونلرك دیانتریده بكطاشیلر كبی اسرار وخرافاتدن عبارت اولوب ، آنلرك لسانلریده تماملہ بشقه‌در . فقط بونلرده اوقومق یازمق صنعتلری قطعیاً اولمامش الی یومنا هذا تجارت معامله‌لری بیله بر طاقم اشاره‌لی دوكیم (عقود) ایله كورلمكده‌در .

بورنئو

بورنیو جزیره‌سنده یكرمی‌قدر امارات اسلامیه موجوداولوب بونلردن الك مشهوری بورنای امارتی ١٢٢٥ سنهٔ هجریه‌سنه قدر استقلالیتنی محافظه ایتمش‌ایكن، بالآخره رسماً انكلتره‌نك تحت حمایه‌سنه التجا ایتمشدر .

بوندن ماعدا : سامباس ، پونتیانه ، نانهان ، مامپاوه ، سانغاوه ، تابیان ، كوتای ، پولاولات ، بوغاتان ، بولونكان ، سانتكان ، صراوه ، دایه ، ریو امارتلرندن بشقه دها بر قاچ امارت واردر . وامراسی كاملاً امیر صفتیله كیمی هولانده‌لیلره ، كیمی انكلیزلره خادم بر طاقم حیواناتدن عبارتدر .

صوماتره جزیره‌سنده دخی قاله آلنور دیللی امیری مأمون‌الرشید آساهان امیری السید محمد حسین، لانكات امیری عبد الجلیل اولمزسه، بشقه‌لرندن بر خیر امیداولنه‌مز. فی‌الحقیقه بونلر كاملاً متعصب ومتدین آدملردر ، آه جهالت بوتون بصیرتلرینی قاپاتمشدر .

مع مافیه بعض گنجلر واردركه استقبال فكرینه باغیروب چاغیرمقده ملتنی ایقاظ ایتمكده كمال متانتله چالیشمقده‌درلر .

صوماتره جزیره‌سنده « پودانغ » بلده‌سنده (المنیر) غزته‌سی ملایو لسانده نشر اولنور . صاحب وناشرلری محمد عبدالحمید ، عبدالله احمد بردران فوندق چوق كوزل

کنجلردر . بونلردن ماعدا دخی کوزل کنجلر وامید اولنور یورلمق بیلمز اسلام خادملری وار ، آز اولمقله برابر ینه واردر .

بن وقتلرمك مساعده‌سی نسبتنده بورالرده بوقدرجق بر معلومات استحصال ایده‌بیلدم بورالرده اولان مسلمانلر حقنده خلاصهٔ افکارم بونلرایچون حیات امیدی آنجق اللهدن اوله‌بیلور ، مسبب الاسباب چاره‌لرینی خلق ایدر، «کن» امر جلیلنی ویرور ، فیکون اولور کیدر ، هیچ اشکال یوقدر . فن ومعارفه قالورسه «فلمنك دولتی بونلره تحصیل دکل تنفسه بیله‌میدان ویرمایه‌جکدر . یکرمنجی عصر مدنیتی بیچاره مسلمانلرك حیاتنه چوللانمشدر .

مسبب الاسباب چاره‌سنی خلق ایده‌جکی شبهه‌دن عاریدر. ژاپونلرك احتیاجاتی بو بیچاره مسلمانلرك نجاتی ایچون مکمل بر چاره اوله‌بیله‌جکنی امید ایدرم ، زمان کله‌جك ، وبلکه‌ده کلمشدر . ژاپونلر کندی جزیره‌لرینه صیغمامقده‌در . نهایت بر کون ژاپونلر ایچون فلمنك دولتی اوزرینه یورومك مجبوریتی تحقق ایده‌جکدر، اوده مقاومت ایده‌مز، بالآخره جزائر مذکوره من طرف الله ژاپونلر کبی بر حر دولتك تحت اداره‌سنه تودیع اولنور ، بو صورتله «علم بالقلم علم الانسان مالم یعلم» سری ظاهر اولورده بزده: هذا من فضل ربی . دیرز .

شرق مسئله‌سی

و

اتحاد اسلام

بزم مهماندارمز بهره امامی فضل حسین افندی بر قاچ دفعه‌لر بو ایکی مسئله حقنده انکلیزجه پك چوق اثرلر منظوری اولوب ، وبونلردن آلدیغی معلومات نتیجه‌سی اولمق اوزره کندیسنده بر اندیشه وبلکه‌ده امیدسزلك تزاید ایتمکده اولدیغنی سویلایه‌رك ، بو بابده فکرمی تکرار بتکرار استمزاج ایتمشدی. لکن بن هپ اظهار عجز ایدردم. آرتق بر کون فرصتدن بالاستفاده بر قاچ آدم حضورنده تکرار شو ایکی مسئله‌یی اوکیمه سوردی ، ومطلقا بر جواب ایسترز دیه‌رك اصرار ایتدیلر .

بنده بروجه آتی بیان مطالعه‌یه مجبور اولدم :

شرق مسئله‌سی : آوروپاجه غایت مهم بر مسئله شکلنده تلقی اولنمش ایسه‌ده ، بنجه

نلرك اهتمام ایتدکلری درجه‌ده حائز اهمیت دکلدر . زیرا بو مسئله اویله بر اموال متروکه‌درکه الی یومنا هذا وارثلرك حصه‌لرینی تعیین ایده‌جك بر قانون وضع اولنه‌مامش وقانونسزده تقسیم ترکه وتعیین انصبا ممکن دکلدر ، شو حالده بو مسئله‌یه بوندنصوکره فضله بر اهمیت ویریله‌مز . فی‌الحقیقه دنیاده علم ومعارف بالخاصه مدنیت ترقی ایتدکجه انسانلرده انصافسزلق وقناعتسزلکده او نسبتده آرتمقده اولدیغی کوریلیور . مع‌مافیه تورکیه حکومتی تماماً محو اوله‌جق درجه‌ده علناً تقسیم اولنه‌مز ، زیرا دولتلرك منافعی کندیلرینی برلشدیره‌مز . فرض ایده‌لم دولتلر تورکیه‌نك تقسیمنه قرار قطعی ویرسه‌لر بیله دین مبین اسلامك بقاسنه مانع دکلدر ، چونکه جناب الله مسبب الاسبابدر بو دینی حمایه ایده‌جك بر سبب خلق ایدر . بنجه شرق مسئله‌سی ایچون فضله سوز سویله‌مك لزومنی کوره‌میورم .

اتحاد اسلام

بو مسئله بزم ایچون یعنی عموم اهل اسلام ایچون حیات مسئله‌سیدر . بن بو بابده سزه فکرمی بیان ایتمك ایسته‌رم فقط صبرکز تحمل ایدرسه ، زیرا بو مسئله‌یه بر قاچ جهتدن نظر ایتمك ایجاب ایده‌جکدر .

حاضرون : ساعتلرجه دیکله‌مك دکل ، بوتون کونمزی فدا ایده‌جکز . اتحاد اسلام مسئله‌سی حقنده کندی دوشونجه‌لرمزی دخی عرض ایتمك ایچون مساعده‌کزی آیروجه استرحام ایدرز .

— او حالده اول سزی دیکله‌یه‌لم .

— خیر ، خیر ، اول سزك فکرکزی آکلامق ایسته‌رز .

— بنم فکرمده اتحاداسلام مسئله‌سی غایت مهم اولمغله برابر شیمدی‌یه قدر معناسی پکده آچیق آکلاشیله‌مامش ، اساساً بزجه حیاته تعلق ایدر بر امر مهم ایسه‌ده ، آکلا- نمه‌سی‌ده آغر بر مسئله‌در . آکلاشیله‌مدیغنك یکانه سببی‌ده ، بو مسئله اساساً عالم مطبوعاته بزم طرفمزدن چیقارلمق لازم ایکن وقتیله اهمال اولنوب بالعکس اعدالرمز طرفندن اورته‌لغه سورولمش بولنمه‌سیدر .

بلکه‌ده الی یومنا هذا بوبابده مطبوعات اسلامیه‌ده لایقیله بر اثر نه‌دندر کوریله‌میور . روزنامه‌لرمزده دخی مختصر مقاله‌لر ایله اکتفا اولنمقده ، اعدالرمز ایسه اکثریا کندی اعراض فاسده‌لرینه مناسب صورتده مسئلهٔ مذکوره‌یی میدانه وضع ایدییورلر . ایشته

بونك ایچوندرکه: بزم بعض محاکمه‌دن عاجز صقدرون مسلمانلرمز او بدبینان سوزلری سمع اعتباره آله‌رق سبب حیاتمز اولان «اتحاد اسلام» مسئله‌سنه مدهش ومهلك برنظر ایله باقه‌رق کندی اوهامنه مغلوب اولدقدن ماعدا باشقه‌لرینی‌ده تهدیده قدر جسارت ایتمکده دوام ایدیورلر .

« اتحاد اسلام » اساساً اجانبك ظن ایتدیکی کبی انسانلری دوغرامق نیتیله عالم مدنیته قودورمشجه‌سنه هجوم ایده‌رك وحشتلر اجراسنه مخصوص عموم اهل اسلامك خرستیانلر اوزرینه صالدیرمه‌سی ایچون تأسیس اولنمش یکی بر « اتحاد اشقیا » دکلدر .

« اتحاد اسلام» روسلرك پان‌اصلاویزم، آلمانلرك پان‌ژیرمانیزم وسائر فساد قومیته‌لری کبی‌ده اشقیا چته‌لری دکلدر . بز عموماً اهل اسلام بو مسئله‌یه هیچ بر وقت اویله بر نظر ایله باقه‌میه‌جغمز آشکاردر .

بزم اسلامیتده « اتحاد اسلام » اساساً بوندن بیك اوچیوز سنه مقدم شارع طرفنده قورولمش بر اخوت دینیه‌دن عبارت اولوب ، خالصاًلوجه‌الله شو اخوت مشروعه‌مزی ابدالآباد محافظه ایتمکده یکدیل ویکوجود اوله‌رق دائما یکدیکرمزه ظهیر اولمقدن عبارتدر . بوکون هندستانده بولنان مسلمان قرداشلرمزك باشنه کله‌جك ویاخود کلمش بر فلاکت، عیناً: سیبریاده، تورکستانده ، چینده ، افغانستانده بولنان مسلمان قرداشلر-مزکده باشنی آغرته‌جقدر. الاقرب فالاقرب عموم اهل اسلام بووظیفه ایله مکلف‌اولور.

«المؤمنون کالجسد اذا اشتکی جزئه اشتکی کله» اوکما قال النبی‌عم. «المؤمنون کالبنیان یشد بعضه بعضاً » والی غیرذلك یوزلرجه احادیث نبویه بزی اتحاده سوق ایدر .

وآیات قرانیه ایسه دها چوق « انما المؤمنون اخوة » و « واعتصموا بحبل‌الله » و (ولاتفرقوا فتفشلوا وتذهب ریحکم) حسابسز آیات بینات بزلری اخوته دعوت ایدر. بونلری تماماً نظر اعتباره آلاجق اولورسه‌ق ، اتحاد بزم وظائف دینیه‌مزدندر . تعاون، تعاضد، تناصر، عموم اهل‌ایمانه خطاب اولنمش اوامر دینیه‌دن اولورسه، دیانت‌اسلامیه‌ده اس‌الاساس کلمهٔ توحید اولورسه ، صوکره « اتحاد اسلام » سوسیالیزم ، دموقراتیزم ، آنارژیزم بیلمم نه کبی بر قومیته نظریله باقله‌مز . بلکه اتحاد اسلام بزده اساس تعلیمات اسلامیه‌دن اولوب بوتون معناسیله مکارم اخلاق درسلرندن بشقه بر شی دکلدر .

اتحاد معناسی برلشمك اولوب « المسلم من سلم‌المسلمون من لسانه ویده » اولورسه، یکدیکرینك لساننده والندن امین اولور آدملرك برلشمه‌سی کبی بر علویت ، نه قدر تقدیس اولنورسه سزادر .

اهل ایمانده اتحاد اسلام معناسی بودر ، بشقه بر معنا تصور اولنه‌مز . بن کندم بشقه بر معنا تصور ایده‌میورم .

شو حالده آوروپالیلرك بو کبی اتحاددن قورقه‌لرندن سبب نه‌در؟ سؤالی وارد خاطر اولورسه ، امین اولوکز آوروپالیلرك سؤ تفسیرلری یالکز بو مسئله‌ده دکل دها برچوق مسائل‌ده کندی منافع ودسائس ملعنتکاریلرینه مناسب معنالر اویدورمشلر. هپ مقصدلری کندیلرینك صلیب محاربه‌لرنده مسلمانلره روا کوردکلری وحشتلرینی تکرار ایتمك فکرلری قلبلرنده تمرکز ایتمش اولدیغندن بهانه اولمق اوزره و بزم سیاسیونمز اذهانی اغفال ایتمك مقصدیله مسئله‌یه بشقه بر شکل ورنك ویرمشلرده وبو صورتله ینه یالدیزلی کله‌لر ایله کندیلرینی تبرئه ایده‌رك اسلامیته باربارلق لکه‌سنی سورمکه چالشمشلردر . آنلرك او یالدیزلی کله‌لرینه قاپیله‌رق بزم‌ساده دیلدن وجهلا وفرنك‌پرستلرمز مسئله‌نك اساسندن بی‌خبر، آنلرایله برابرینه‌بزی مواخذه ایتمکه‌قدر جسارت‌ایتمشلر وایتمکده‌درلر.

فی‌الحقیقه‌اساساً اتحاداسلام یعنی‌اسلامیتك حقایقنه‌واقف اوله‌رق مسلمان اوله‌بیلمه‌مز اجانب ایچون مهلك بر مسئله‌در . اکر مسلمانلر بحق مؤمن اولورلرده « سباب المسلم فسق وقتاله کفر » وامثالی احادیث شریفه ایله عمل ایدر درجه‌ده مسلمان اولورلرسه روسیه دولتی روس اوردولرنده موجود ایکی یوز بیك اسلام عسکرینی دکل مسلمانلر اوزرینه سوق ایتمك ، تکثیر سوادی ایچون مملکتلرنده بیله توته‌مزلر ، مسلمانلردد انسانیته مغایر محاربه‌لرده قطعیاًاطاعت ایتمزلردی. انکلتره دولتیده مصر عسکرینی‌سودان مسلمانلری اوزرینه سوق ایده‌مزدی، هندستان مسلمانلرینی افغانستانه سوق ایده‌مزدی. ایشته شو مقاصد فاسده‌لرینه بزی آلت ایدنمك ایچون « اتحاد اسلام » کلهٔ طبیعیه‌سنه قومیته رنکی ویره‌رك تلویث ایتمکه چالیشیورلر .

بن تأسف ایدرم ، سزك کبی عقل سلیم اولان نوجوانمزك بو کبی مسائل‌ده اظهار عجز ایتمه‌لری بزم‌ایچون نوع انهزامدر. سزشوراسنه دقت ایدکزکه اتحاداسلام مسئله‌سیله اك چوق اشتغال ایدن دولتلر ینه روسیه دولتیله انکلتره دولتلریدر یعنی مملکتلرنده مسلمانی چوق اولان دوللردر . بوکبی مسائل ایله بزی اغفال ایده‌رك صوکره کندی منفعتلری ایچون ینه بزی بزم محومزه آلت ایدرلر .

بز اتحاد اسلام معناسنی آکلادیغمز کبی برکره « شرق مسئله‌سی » کندی کندینه اورتالقدن قالقار .

خلاصةالخلاصة بنم فكرمده « اتحاد اسـلام » اجانبك شن ايتديكي كبي چهارشنبه قاريسی اولميوب ، بلکه بزم حيـاتمزه تعلق ايدر مهم بر مسئله‌در . (بو قدر بر سـوز سويلادكدنصوكره ديدم . شيمدی سزك فكركزی دخی دكلايه‌لم .)

فضل حسين صاحب ديدی : بز شيمديلك بومسئله‌ده برفكر بيانه لزوم كورميورز ، يالكز شوراسنی سزدن تكرار استفاده ايتمك استرز : « اتحاد اسلام » ك سزك فكركزه مطابق ميدانه كتورلمه‌سی ايچون بزه برحامی لازم ، حامی اوله‌بيله‌جك دولت عليه ايسه صـوك درجه ضعفيته دوچار اولمش ، بورالرده بتاويه‌ده فلان بولنان شهبندرلرينه ماهيه معاشلرينی بيله ويره‌ميور ، صوكره اوشهبندرلركده پك بوزوق اخلاقليلری كلييورلر ، بوراده سـاده ديل مسلمانلری اغفال ايدرك پاره‌لر توپلايه‌رق سـفاهتلرده بولنيورلر ، بونلری كورنجه هيچ اميد اولنه‌جق برشيلر قالميور . دارالخلافتدن كله‌جك اولياءامورك سوءاخلاقی بزی فنا صورتده مأيوس ايدييور . بالخاصه بورالرده خليفه وكيلی صفتيله‌ده تلقی اولنمش ، او مقامه‌ده احمد محمد اسمنده اسلاميت ايله هيچ علاقه‌سی اولميان بر طاقم سرسريلر كلورسه ، آرتق اتحاد اسلامه دكل ، بوتون معناسيله افتراق وانشـقاقه باعث وسبب اولييورلر .

— : فی‌الحقيقه سزك ديدكلركز دوغريدر ، فقط اوحاللر عبدالحميد ايامنده ايدی ، شيمدی ظن ايده‌رم عن‌قريب بونلر هپ نظراعتباره آلنه‌جقدر ، مطلوب ومسلكه مناسب آدملر تعيين اولنه‌جقدر .

عبدالحميد اهل‌اسلامك حرمتنی هتك‌ايتدی ، نه‌چاره ملت‌اسلاميه‌نك برسوءاعماليدر ، لكن انشاألله فيمابعد اويله اولمز اميدنده‌يم .

عثمانلی شهبندری

دورتنجی مسجد دينلمكله معروف جاوه مسلمانلرينه مخصوص مسجدك امامی محمد يوسف افندی غايت كوزل بر مسلمان اولوب ، بزه آيروجه التفاتلرده بولنيوردی . بز بوامام ايله خيلی صحبت ايتدك . امام افندی حضرتلری اولدقچه اهل بصـيرتدن اولوب برچوق شيلره عقلی ادراك ايدر آدملردندر .

بركون مولوی محمد يوسف صاحب بكا ديدی : ايكی كون مقدم بوراده برمجلسده صحبت ايدركن سوز شهبندر مرحوم عطاءالله افنديدن آچلمش ايدی ، عطاءاللهافندی‌نك بزم سنغاپور مسلمانلرينه بيوك خدمتلری سبقت ايتمشـدی . دولت عليه طرفندن دها

اویله بر آدم کاسه چوق کوزل اولوردی ، دولت علیه‌نك برچوق امدادینه بزم سنغاپور یتشه بیلوردی . وسنغاپورکده حیاتنه دها براميد علاوه اولنوردی . اوآراده بری سزك اسمکزی ذکر ایده‌رك دیدی: عجبا افندی حضرتلری بووظیفه ایله بورالره کله‌بیلمزمی؟ صوکره دیکرلری بونی صورالم اوکره‌نه‌لم ویولی وارایسه کندیسنه رجا ایده‌لم ولازم‌کلن معاونتده بولنه‌لم دیدیلر، بالآخره ذاتکزه بوخصوصی استشاره ایتمك ایچونده بنده‌کزی توکیل‌ایتدیلر، بویله برشی نصیب اولورسه حقیقةً سنغاپور اهالیسی ایچون بیوك بختیارلق اولوردی، دیدم: حسن توجهکزه تشکر ایده‌رم، اوت بوراده دولت علیه‌نك شهبندری بولنمه‌سنی بنـده آرزو ایده‌رم ، فقط شهبندر اوله‌جق آدمکده برانســان کامل اولوب ، وظیفه‌سنده واقف ، ولســانه آشنا برآدم اولمه‌سی واجبدر. شهبندرلك بیوك بر وظیفه اولوب دولتلر میانده معروف امور خارجیه‌دن برمسلك‌در. بووظیفه‌یه تعیین اولنه‌جق آدم اومسلکك صاحب وعارفی اولمه‌لی، بز ایسه طریقت علمیه‌دن یتشمه برملااولدیغمز جهتله بزم اهلیتمز آنجق بویولده‌در . هر وظیفه اهلنه توديع اولنمز ایسه قیامتی قوپار. « اذا وسدالامر علی غیرصاحبه فانتظر الساعة »

بونکله‌برابر سز مناسب کوررسه‌کز دولت علیه‌نك خاوجیه نظارتنه براخطارنامه یازارسکز ، اورادنده سزه عطاءالله افندی کبی براهل ناموس تعیین ایدرلر، ذاتاً بوندن صوکره نااهل اولنلری پك تعیین ایتمزلر قورقایکز . بنده سلامت اولورده اسـلامبوله وارورسه‌م سویلارم اهلنی کوندرمیه غیرت ایدرلر .

الشـیخ محمد یوسف : بزم بو شـبه جزیره اهالیسی مقر خلافته برمربوطیتلری اولمه‌سنی چوق آرزو ایدییورلر . عطاءالله افنـدی زماننده ملتمزده بر حیات واردی بیلمام نه اولاجق ؛ بوملتك حالی چوق آیانج برحالدر .

حقیقةً‌پك غریبدر،دولت‌علیه بوکبی یرلره‌کوندره‌جکی آدملری هیچ‌ملاحظه‌ایتمیوب، هایدی شو بلاده باشمزدن دفع اولسون دیه‌رك راست کلنی تعیین ایدییورلر . مسـلمان مملکتلرینه مسلمان آدملر کوندرمه‌لی ایدی . هر یرده بزم سفرا وشهبندرلرمزك عدم موفقیتی کوریلمکده‌در . هیچ بر مملکتده شهبندرلرمز مسـلمانلرك حسن توجه‌لرینی قازانه‌میورلر ، بالعکس تنفیر ایدییورلر .

سنغاپوردن مفارقت

سنغاپوردن « ابکار » شرکتی واپورلرندن بریله دوغریجه کلکته‌یه کیده‌جکم ، ائمه

و اشرافدن بعض ذوات تشییع ایچون واپوره قدر کلمشلردی ، عیسی بهائی برادرلری طرفدن بر قارا توتلمش ، کمال استراحتله یولمزی تأمین ایتمشلر ، واپور اوزرنده بعض اخوانه وداع ایتدکدنصوکره قماره‌مزه کلدك . واپورده بزم لسانمزی بیلور بر آدم بولنمدیغنی سویله‌دیلر ، فضل حسین افندی واپورك ابدست خانه‌لرینه وارنجه بزه کوستردی و بر آدمی دخی کوستره‌رك ، بو آدم سزه خدمت ایده‌جکدر ، یمك ایچمك چای قهوه‌دن هر نه استرسه‌کز شو کاغددن کوسترسکز ، دیه‌رك بر یمك لسته‌سی ویردی ، لسته‌نك قارشیلغی عربجه یازلمشدی . بعده کلکته‌یه قدر تکمیل مصارفکز بوراده تأدیه اولنمشدر . کلکته‌یه چیقه‌جغکز زمان کیمسه‌یه بر پاره ویرمایه‌جکسکز ، اوراده دخی سزی قارایه چیقاروب آرابه‌یه ارکاب ایده‌رك بزمکیلرك خانه‌سنه کوندره‌جکلردر ، بو وظیفه‌لر هپ واپورك آدملرینه تنبه اولنمشدر .

فی امان الله دیه‌رك فضل حسین برادرمزده مفارقت ایتدیکی کبی واپورمزده همان حرکت ایتدی . کیده‌جکمز یول **۲۹۳۲** میل مسافه‌در .

هندستان

«هندستان»ه دخی کله‌دن اثناء سفرده واپورده بولندیغمز زمان پك چوق هندلیلره تصادف اولندی ، دها واپورده ایکن بو آدملردن هندستان حقنده بعض معلومات ایدنمك استردم وقاراده بولنه‌رق کسب معارفه ایتدیکم ذواته صوردم ، هپ آلدیغم جوابلری بورایه قید ایده‌جکم بو جوابلرك اکثری دنیله‌جك درجه‌ده بنم مطلوبمه موافق اولمقله برابر پك غریب ایدی :

برنجی دفعه اوله‌رق تصادفا بر مجوسی‌یه صورمشدم ؛ دیدی : آ ، هندستان مهبط حضرت آدمدر ، الله جل جلاله حضرت آدمی ارض هنده سرندیبه انزال بیوردی ، کرهٔ ارضده اول دارالخلافهٔ سرندیبدر . بنم ایچون برنجی کره بو جواب بر مجوسی آغزندن پك غریب کلدی . ذاتاً بنم مقصدمده بو دکلدی ؛ بلده‌لری ، ابنیه‌لری ، آدملری حقنده بر معلومات امید ایدییوردم . مع مافیه جواب پك خوش اولدیغندن ؛ صوکره صوردیغم زمان هپ بو طرزده سؤال ایتدم ، آلدیغم جوابلریده بروجه آتی عرض ایده‌جکم :

طلبه‌دن برینه صوردم ، امام سیوطی‌یه اسناد ایده‌رك دیدی :

خیر واد فی الناس وادی مکه وواد منزل به آدم بارض الهند الحدیث .

- : حضرت آدمك توبه‌سی ارض هندده قبول اولندی .

— : اول پیغمبر هندستانده ظهور ایتدی .
— : حضرت جبریل اول هندستانه نازل اولدی .
— : حضرت موسی علیه‌السلامك عصاء مبارکی هندستانده بولنور (ریاحین) آغاجندن ایدی .
— : آلتون وکموش ومجوهرات معدنلری اول ارض هندده ظاهر اولمشدر .
— : دیمرجیلك صنعتی اول هندستانده ظهور ایتدی ؛ جناب واجب‌الوجودك بنده‌لرینه احسان ایتدیکی صنعتلرك الك اولیدر .
— : قرآنده کلمهٔ طیبه‌یه تشبیه اولنمش نارجیل اغاجی ارض هندده بولنیور .
— : لغت عربدن ماعدا قرآنده عیناموجود هندلغتی‌در: سندس وطوبی هرایکیسی لغت هندیه‌دندر .

کلکته

انکلیزلرك تحت تصرفنده بولنان هندستانك پای‌تختی اولوب ، بنغاله‌نك مرکز اداره‌سی بولنان کلکته بلده‌سی ، بر ملیوندن زیاده نفوسی حاوی بیوك برتجارتکاهدر . هندستانه اول آیاق‌باصدیغ شهرشهیر کلکته‌ده دخی عیسی بهائی برادرلرك تجارتخانه‌لرنده مهمان ومسافر بولنیورم . بوراده برادران مومی‌الیهم امامی مولوی بدرالدین صاحب بزه مهماندارلق‌ایدییوردی. بوراجه‌اولان معلوماتم بوذات محترم واسطه‌سیله‌اولاجقدر.

« کلکته » هندستانده موجود بلده‌لر میاننده الك یکی بر بلده اولدیغندن الك بیوکی و الك منتظمیدر . بوندن ایکی یوز سنه مقدم باطاقلق ایچنده اوفاجق برکوی ایکن ، بوکون قوجه برپای‌تخت اولوب آوروپا بلده‌لرینه رقابت ایدر برشهر شهیر اولمش : غایت جسیم بنالر ، ومنتظم سوقاقلر ، شوسه‌لر ، والکتریق تراموایلری وضیالری هر جهتدن جالب حیرت‌اولوب، کوزل وغایت‌کیکش ترودوارلری، بولوارلری وباغچه‌لری‌فسقیه‌لری ایروجه بلده‌یی تزیین ایدر .

کلکته یکی وتمامیله انکلیزلر طرفندن اعمار اولنمش بربلده اولدیغی جهتله ، نه قدر معمور اولسه بیله تعجب اولنه‌مز ، اصل جالب حیرت اولان جهتلری الی یومنا هذا بلدهٔ مذکوره‌نك مرکزنده طار وغیرمنتظم حتی چیقماز سوقاقلرك دخی کثرتله موجود اولمه‌سی و بونلرکده پیس و موندار بر حالده بولنمه‌سی بنم دها زیاده حیرتمی موجب اولمشدر . الك بیوك تجاران ومعتبراندن عیسی بهائی خانه‌لری وتجارتکاه‌لری بولندیغی

سوقاقده بيله ايكى آرابا قارشى كلورسه كيچه‌مزلردى ، وبوندن دها طار سوقاقلر پك چوقدى، منحصرا پياده‌لره مخصوص طار سوقاقلرده آزدكل ايدى ، پيس‌لك وموندارلق ديرسه‌كز نعوذ بالله ذاتاً جاده‌لر اوزرنده دوشه‌نمش صغر واوكوزلر ، اك معتبر سوقاقلرده آصفالت وترودوارلر بوينه اوزانمش مبارك حيوانلردن كچمك ممكن دكل ، يالكز بونلرك پيسلكلرى اولسه كفايه ايدر .

عموميتله هندستان اهاليسى پك پيس وچركندر ، هر پيسلكى‌ده دائما سوقاقلره آتارلر ، حتى بر كون اك معتبر جاده‌دن كچمكده ايدك ، برى پنجره‌دن برطاس صوبى دوكدى، آزقالدى باشيمزه كله‌جكدى . پك غريب حاللر ، انسان بوجهتلرى نظراعتباره آلورسه ، آوروپاليلرك شرقيلره مخصوص بر اصول اداره‌لرى اولديغنى مشاهده ايدر .

هله جامع كبير جوارنده چينليلره مخصوص برجاده واركه : اوراده اولان پيسلك آرتق هندستان نه‌ايچون قوليره يواسى اولديغنى دوغريدن دوغرى كوسترر .

بن كلكته‌يه مناسب ، بوندن دها فضله تعريف اولنه‌جق برشى كوره‌مدم ، اوبيوك تجارتكاه عالم اولان بلدهٔ معظمه‌ده ، ايكى يوزبيك مسلمانى اولديغى حالده مناسب برجامع شريف يوقدر ، جامع كبير ديدكارى مسجدده كلكته داخلنده بولنان مسجدلرك بيوكى ايسه‌ده ، نسبةً پك اوفاقدر، فى‌الحقيقه اوفاق اوفاق كوزل ظريف مسجدلر وار، مع مافيه جامع كبيردن بشقه مسجدلرده جماعت‌ده هيچ بولنميور ، جامع كبيرده دخى مسجد نشين اولنلرده فقرادر ، اغنيا واشراف امت جوامع شريفه ايله مع التأسف قطع علاقه ايتمشلر . بورانك فقراسيده غريبدر بوتون كون مسجدده اويور ، هركس نمازه قيام ايتدكده اوفقراده صفلر آراسنده ديله‌نجيلك ايدر نماز ايچون كانلر كيدر كيتمزاونلر همان آياقلرنى اوزاتر تكرار يوارلانه يوارلانه اويورلر .

جامع كبيرك امامى مصردن جلب اولنمش بالوكالت امامت ايدر، قرائتى كوزل بشقه برمزيت وخصلتى اولمديغى كبى وظيفه‌سيده اجرتى مقابلنده بش وقت نمازى قيلديرمقدن عبارتدر .

كلكته‌ده محله‌لر ايچنده بعض پك كهنه پك فقير مسجدلرده وار ، اشته اصل بركت بومسجدلرده‌در ، بوغريب بيت‌اللهك اولدقچه كوزل بر امامى اولور وبعضنده پك‌عالم مدرسلريده اولديغى كبى ايكى اوچ صف جماعتده واردر. مدرسه‌يه كلنجه بوراده مدرسه دنيله‌بيله‌جك برمدرسه يوقدر ، برمكتب عالى وار ايسه‌ده ، علم ومعارفدن عارى ، فن وفضائلدن خالى بربناء جسيم وساميدر .

بومکتبك مدرسلری ایسه هندستان مسلمانلری حسابنه انکلتره حکومتی طرفندن القاب مطنطنه ایله تعیین اولنمش البسه قالبلرندن عبارة اولوب شمس العلماء، بدر الفضلا، فخرال بیلمام نه کبی موشح لقبلر ایله بیوك معاشلر ، برقاچ کلمه‌ده انکلیزجه بیلورلر ، ساعات مخصوصه‌لرنده مکتبه کلوب کیدرلر . برقاچده معدود مکاتب ابتدائیه وارایسه‌ده آنلرده دخی تعلیمات منتظم دکلدر هرمکتبده اون نهایت اونبش محله چوجقلری اولور. بن بونلرك اکثرنی دولاشدم، مدرسلریله قونشدم، معلملریله‌ده کورشدم ، هپ مخزنلری بوش اولدیغنی عین الیقین مشاهده ایتدم . حتی او مکتب عالی دیدکلری مکتب طلبه‌سیله ملاقات ایده‌رك کندیلرینی امتحان ایتدم ، ایچلرنده نه برکلمه عربی ونه‌ده بر کلمه فارسی بیلور برطلبه بوله‌مدم . مکتبلرنده ذاتاً بوایکی لسان اختیاری اولوب اصل مجبوری اولدن انکلیز لسانی ایمش ، اشته هندوستان پای تختنده مسلمانلر مخصوص مدرسۀ عالیه؟ فی الحقیقه هندستانك هرطرفنده اولدیغی کبی بوراده دخی بعض مسجدلره مخصوص اوقاف پك چوقدر ، اکثر مساجدك وقف وارداتی بانقه‌لرده توپلانمش ملیونلر ایله لیره تشکیل ایتمشدر . فقط بووقفلرك استفاده‌سندن مسلمانلر تماميله محروم اولوب تفصیلاتی اوقاف بحثنده کله‌جکدر .

کلکته بلده‌سی حقنده بکا عائداوله‌بیله‌جك معلومات طبیعیدرکه بوندن فضله اوله‌مز. تجارت مرکزی اولدیغی بیلورم نه کبی تجارتلری اولدیغی طبیعیدر بیله‌مم . موقع جغرافیه‌سنه کلنجه اوبسبوتون بنم حوصله‌م خارجنده‌در. یالکز کلکته « کانکه » یاخود « غانغه » نهری منصبنده اولدیغی بیلورم نهرمذکورده غایت مشهور وهندولرجه مقدس برنهر اولوب ، منبعی « همالایه » طاغلارندن کلورمش .

هند مجوسیلری اعتقادنجه نهر مذکورمنبعی جنتدن کلور وجنته دوغری کیدرمش، شواعتقاده بناءً میتی احراق بعدنده کوللرینی بومبارك نهره آتارلر، دها اوللری لاشه‌لرنی اولدیغی کبی آتار وبعضلری خسته‌لرینی دیری دیری آتارلرمش‌ده نهرك یوقارسندن آقه‌رق کلن لاشه‌لر « کلکته » پیشکاهنده توپلانرمش . بالآخره بودرجه‌سی انکلتره حکومتی طرفندن منع اولندیغندن، شیمدی لاشه یاقلدقدنصوکره انجق کللری نهرمذکور صاورلمقده‌در . مع مافیه نجاب جهتلرنده بعض تنها محللردن کندیلرینی آتمق صورتیله دوغریجه جنته کیدنلرك بولنورمش ! . . . . . هر نقدر بو کبی اعتقادلر هر ملتده دخی وار ایسه‌ده ، هند مجوسیلرنده اولدیغی قدر فاحش اوله‌مز. ظن ایده‌رم. بوکون

میتلرك آتلەسی قطعیاً ممنوع اولدیغندن بیچارە آدملر هرکون صباحدن آقشامە قدر نهر مذکور داخلنده بولنورلر ، هرنەزمان حتی کیجەلر دخی نهر کنارینە کلورسەکز یوزلرجە آدم یتقانمقدە اولدیغی کوریلور ، اعتقادلرنجە آنلر اورادە ایکن عزرائل کلەویرورسە ، ینە دوغریدن دوغری جنتە کیتمك احتمالی وارمش ، شونیتە کورەدە مقصدە نائل اولمق وارایمش. اعتقادات بشردە نەلروار؟ انسان تفکرایدرسە دوچار حیرت اولور.

کلکتە اهالیسی

قسم اعظمی مجوسی ، درجۀ ثانیەدە اسلام ، صوکرە اجناس مختلفە ، آوروپالیلرك هرجنسندن وار ، چینلیلر کندیلرینە مخصوص بر محلە تشکیل ایتمشلر ، آزچوق عربدە وار ، یالکز تورك یوق کیدر ، برتك شاملی وار . بن بالطبع اول باول مسلمانلر ایلە کسب معارفە ایتدم وهرشیدن زیادە مسلمانلر احوالنە عائد معلومات توپلامق جهتنی کندیمە وظیفە ایدندم هندستاندە استر اسلام واستر مجوسی برکرە یرلی اهالیدە جهالت عمومیدر ، دیانتە کلنجە جاهلانە تعصبدە عمومیدر . اهل ثروتدە هرایکیسندە بولندیغی کبی ، فقراسیدە هرایکیسندە مبذولدر .

هلە هندولرك فقراسی بوسبوتون چرچیلاق فقرادر، دائما کیجە کوندوز سوقاقلردە ترود وارلردە [*] طاشلر چامورلر اوزرندە یوارلانیرلر .

اسلام فقراسی بر درجە مسجدلردە بارینە بیلدکلری ایچون ، نسبةً سوقاقلردە آز بولنور . هندولر دائما سوقاقلردە، یمەسی ایچمەسی یاتمەسی هپ جادەلر اوزرندەدر . کیجەلری کزمیە چیقارسەکز ترودوارلردن کیدەمزسکز ، زیرا اوراسی اویومش انسانلر ایلە مشغولدر ، احتیاجات طبیعەلرینی دخی اورادە کورورلر ، دوشمە یوق ، اورتو یوق ، هر نەقدر ممالك حارەدن اولدیغی جهتلە صغوق فلاندە یوق ایسەدە ، رطوبت دائما موجود اولوب وجود بشری رنجیدە ایدەبیلور .

بودرجەدە فقرك اسبابی نەدر عجبا ؟ هر دائم خاطریمە کلدی وپك چوق آدملرە صوردم ، دردە درمان اولەجق بر جواب آلامادم . هیچ شبهەسزدرکە کلکتە ولایتی مساحۀ سطحیەسنە کورە یتمش‌بش ملیون نفوسی ادارە ایدەمز ، بالخاصە کلکتە قربندە « بوردوان » جهتلرندە بهر میل مربعە آلتی یوز جان اصابت ایتدیکی سویلەنیوردی ، البتە بونك دخی تأثیری اولەجقدر ، ودها بشقە اسبابدە وار .

---

[*] یایا قالدیرمی

بوبابده اولان تحقیقاتم نتیجه‌سنده بوبیچاره‌کان فقرا دائما تزاید ایتمکده اولوب، آرالرنده انواع مزمن خسته‌لقلرده فوق‌العاده بر سرعتله توسع ایتمکده ایمش: قامبور، طوپال، السز، باجاقسز، کور وانواع ضعفا یوزلرجه آدم بزم کبی انسان یاورولری ترودوارلرده یوارلانیرلر .

دنیانک اک مترقی واک زنکین دولتی اولان انکلتره حکومتی، ثروتنک قسم کلیسنی هندستان وارداتیله تأمین‌ایتمش اولدیغی حالده بوبیچاره‌کان ایچون بردارالعجزه ودارالخیر قطعیاً انکلیزلردن کیمسه‌نک خاطرینه بیله کلمه‌دکدن ماعدا، بوقدر آوروپا وآمریقا سیاحینی کاورده بوخصوصه عائد بر کلمه یازی یازمازلر . آوروپالیلر مدنیتلری سایه‌سنده کندی تحت تصرفلرنده اولان ملتلرك خرابه‌زار اولان جهتلرینی کورمزلر وکوره‌جك اولورسه بیله، بوکبی حاللری همان شرق‌ملتنك دینه‌اسناد ایدر، بونلر بویله‌در، دینلرینك اقتضاسی وتربیهٔ دینیه‌لری دیر چکرلر، کوزل یاپلمش بر قاچ جاده‌نك حسنی انکلیزلره عطف اولنور، قصور ونقصان وقباحدن نه کوریلرسه، دین اسلامه عطف ایدرلر، صکره بوآدملرك یازدقلری کتابلرده بزده عینی حقیقت یرنده تلقی اولنور .

انسانیت نامنه اوفقرا وضعفایی کوردکاری زمان: مرحمتدرشفقتدر قطعیاً خاطرلرینه بیله کلمز . اوت پروتستان کلیسالری طرفندن بنا اولنمش تنبل خانه‌لر هریرده بولنور، فقط آنلرده اوراره عجزه‌یی خرستیان دینه کیرمك شرطیله قبول ایتدکلرندن، اوکوره توپال، قامبور، ضعفا میاننده‌ده وجدانه مخالف بر مسلك ایله قارن طویرمایه تنزل ایده‌جك شرقلیلرده پك آز بولنیورمش . آوروپا مدنیتنده عمانك بو درجه‌سی حقیقهً شایان حیرتدر. بن بوحاللری هندستانك کوی وصحرالرنده کورمیورم، بلکه هند حکومت انکلیزیه‌سنك پای تختی اولان کلکته بلده‌سنده کوریبورم .

کلکته مسلمانلری میاننده افتراق وکثرت مذاهب علی‌العمیا تعصب شایان تأسف بر حالده‌در، هرنه‌قدر اسلاملر میاننده اولان اختلاف مذاهب مجوسیلر درجه‌سنده دکل ایسه‌ده، مذهبلرك بودرجه‌سی دخی مسلمانلرك استقبالنی مأیوس ایدر، شیعه‌لرك انواعی: امامیه، اسماعیلیه، اثنا عشریه وسائره هپسندن برر نمونه موجود اولوب، بونلری دها زیاده تفریق ایتمك ایچون: انکلتره حکومتندن آلمقده اولدیغی سنوی اون بیك روپیه بدلنده کلکته‌ده منتشر «حبل‌المتین» غزته‌سینکده خدمتی سبقت ایتمکده اولدیغنی موثوق آدملر آغزندن دیکله‌دم. افسوس صد هزار افسوس ضیاداران

ایرانیان اخوانمزه افسوس، هندستان مسلمانلرینی تنویر ایده‌جکلری یرده (ثمن بخس) مقابلنده اغفال ایدییورلر .

کلکته مسلمانلرنده

دیانت

بوجهته کلنجه ، مختلف مذهبلره منسوب مسلمانلر میاننده اك متعصب واك متدین اولانلر « بُهره » اسماعیلی‌لردر. بونلر میاننده بر کره فقراسی یوق ، ذاتاً بهره‌لرده فقرا بولنمز ، نمازی ترك ایدن کنجلرده نوادردندر ، اوروج ییمکده یوق درجه‌سنده اولوب، یکدیکرینه تعاون تناصر آرتق بونلره بر موهبهٔ الٓهیه‌در . سنیلره وبالخاصه‌شیخینه بغض وعداوتلری فضله اولمایه ایدی ، دنیاده اك بیوك واستقبالی پارلاق اسلام مذهبی « اسماعیلیه » اولوردی .

سنی‌لره کلنجه : بونلرك اکثر حنفی، فضله تعصبلریده یوق، دیانت کوشك ، نمازه اهمال شایع ، یوزده اللی درجه‌سنده اوروج توتان بولنور یا یوق. کندی بینلرنده نفاق اکسیك دکل ، تعاون تناصر همان یوق درجه‌سنده‌در .

امامیه واثنا عشریه‌لر تمدنه قدم نهاده اولور اولمز ترك صلوتدن ترقی‌یه باشلامشلر، اوروجی بوسبوتون یوتمشلر، مع مافیه یکدیکرینه تعاونلری وار ، بیوکلرینی توقیر ایدر مسلمانلردر .

هند مسلمانلرنده عمومیتله دنیله‌جك درجه‌ده مسلمانلقلرینی کتم ایده‌جك قدر دنائتی ارتکاب ایدر کیمسه‌ده قطعیاً بولنمز ، آوروپاده اکمال تحصیل ایتمش ایسه‌بیله ، هندستانه کلور کلمز ملی البسه‌سنه بورونور، بن مسلمانم دیر ، واکثریده فعلاً مسلمانلقده اهمال کوسترسه بیله ، ینه مسلمانلغیله افتخار ایدر ، بونلرك بومزیتلری انکار اولنه‌مز . هند مسلمانلرنده شابقه فلان قطعیاً کوروله‌مز . بوکبی دنائتلری قبول ایتمزلر .

مذهبلره عائد تفصیلات آیروجه بیان اولنه‌جغندن بوراده بوقدرجق بر سوز ایله اکتفا ایده‌جکم .

کلکته‌ده دیانته عائد مسئله‌لر ایله اشتغال ایدر آدملره اصلا تصادف ایتمدم ، شمس العلما لقبنی‌حائز اولانلرایله ملاقات ایتدم‌ایسه‌ده، اولقبلرك استحقاق واستعداد نتیجه‌سنده تحصیل اولنمش بر فضیلت اولمیوب ، بلکه قفالرده اولان بوشلقلری دولدیرمق ایچون

مانطار، وسونکر یرنده، صاتلمش وجدانلره بدل، حکومتلر طرفندن احسان بیورلمش القاب رسمیه‌دن عبارت اولدیغنه کسب قناعت ایتدم. اوت تجاران معتبران میاننده غایت ناموسلی ومتدین آدملره‌ده تصادف اولندی، فقط آنلرده همتلرینی کیسه‌یه وقتلرینی‌ده تجارتلرینه حصر ایتمشلردی، استقبال وفلان کلمه‌لرینه سویله‌دیکی زمان بر آز قولاق ویرسه‌لرده، کندی باشلرینه اهتمام ایده‌رك صرف افکار ایدر سویه‌ده دکل ایدیلر.

بن بورالرده ذاتاً چوق بولنه‌مدم وفضله بر معلومات استحصالی بنم ایچون عادتا امکان خارجنده ایدی: لسانلرینی بیله‌میورم، عربیات آنلرده یوق، فارسی بنده ناقص، برکت ویرسون ینه اوناقص لسان فارسی ایله افادهٔ مرام ایده‌رك جامع کیرده بر قاچ موعظه سویله‌دم، اوسایه‌ده بر درجه کسب معارفه اولندی.

مهماننوازلق

بزم شرق ملتنده عموماً واسلاملرده خصوصاً مهماننوازلق بر طبیعت اولمشدر.
کلکته‌ده بولندیغم اثناده عیسی‌بهائی برادرلری حقمده غایت بیوك اکراملرده بولندیلر، کندیمه مخصوص غایت بیوك بر صالون تفریش ایتمشلردی، هوالرك شدت حرارتندن اشراف بلده کیجه‌لری آنجق طاغلرده‌کائن صیفیه‌لرده بارینه‌بیلدیکی برزمان، بنم بولندیغم صالونده‌الکتریك‌ایله دونر متعدد یلپازه‌لر، خصوصی ترتیب اولنمش فرفر دونمکله غایت کوزل ومعتدل بر هوا یاپمقده ایدی، ایکی خادم مناوبه ایله هر نه زمان ایسترسه‌م مطلقا قاپوده بری‌بولنوردی وهرنره‌یه‌کیدرسه‌م برآدم آرقه‌مدن‌کلور، اوزاقجه بریره کیده‌جکمی حس ایدرسه مطلقا آرابه تکلیف ایدردی. بنم بوآدملر ایله علاقه‌م یالکز اسلامیتدن بشقه برشی دکلدی. بن‌سنی وانلرده شیعی اولدقلری حالده بکا بودرجه‌ده اکرام ایتمه‌لری فطری بر مهماننوازلق اولدیغنی کوستره‌بیلوردی. شوراسنی دخی آیروجه قید ایده‌رم: آره‌مزده اسکیدن‌بر انسیت‌ده یوق. بوآدملره علاقه‌مز یالکز برعلاقهٔ اسلامیت ایدی، اولان شو علویتلردن استفاده اولنه‌میور! ...

کلکته‌دن عزیمت ایتمك نیتنده بولندیغمی سویله‌دیکم زمان، برقاچ کون دها مسافر اولوکز دیه‌رك اصرار ایتدیلر ایسه‌ده، بن آرتق کندمجه قرار ویرمشدم، معذرت بیان ایده‌رك مساعده‌لرینی استرحام ایلدم، همان مطنطن فایتونلرایله دیمریول محطه‌سنه‌قدر تشییع ایده‌رك ایکنجی موقعدن بنغاله خط کبیریله: الله آباد، مانیك پور، جبل پوره

اوغرایه‌رق بومبایه‌قدر بیلاتمی دخی‌الیمه ویردیلر، بوراسی (١٣٤٩) میل بر مسافه‌در، اولسه اولسه آرتق مهماننوازلق بوقدر اولور .

جناب وجب‌الوجود اهل ایمانك بصیرت کوزلرینی آچسونده ، بونعمتلرك قیمتنی تقدیر ایده‌جك قدر بر انصاف احسان بیورسون آمین .

هندستان قطعاتنی برر برر تعریف وبیانه حاجت کورمیورم . نقاط مهمه‌دن بعضلری ایچون طبیعی اوله‌رق تفصیلاته لزوم کوریله‌جکدر .

شیمدی کلکته‌دن بومبای بلده‌سنه کلدم، بوراده کشکول بدست درویشانه بر حالده بولنه‌رق کسب معارفه اولنمه‌سنی قلبم آرزو ایتدیکی جهتله ، هر نه‌قدر کلکته‌دن بومبایه با تلغراف اشعار اولنمش ایسه‌ده ، عیسی بهائی برادرانی خانهٔ دولتلرینه مسافر اولمیوب یالکز اشیالرمی اوراده ترك ایده‌رك دوغریجه میمنیلر مسجدنه کلدم، بوراده درویشان میانده امرار حیات ایتمکه قرار ویردم . ایشته بن شیمدی بومبایده بولنیورم .

بومبای

بومبای اساساً هندستانك قاپوسیدر ، جهت جنوبیه‌سنده بولنان اك‌منتظم واك‌مشهور بلده‌لرندن بری اولوب ، آوروپا، آفریقادن کلنلر ایچون هندك اك‌بیوك لیمان واسکله‌سیدر. انسان بومبایه آیاق باصدیغی کبی لیمان مواجهه‌سنده بولنان ابنیهٔ جسیمه‌یه وریختیملره وجاده‌لره عطف نظر ایدرسه، کندینی آوروپاده ظن ایدر. غایت منتظم جاده‌لر، کیکش سوقاقلر ، جهانده نظیری کوریلمز بولوارلر ، واسع ترودوارلر، وغایت کوزل آرابه‌لر ایله آلکتریق ترامواپلری حقیقةً منتظم برشهر شهیر اولدیغنی کوره‌بیلور. لکن بوانتظام وبو مطنطن جاده‌لر شهرك آوروپالیلر اولان قسمنه منحصر قالور ، نهایت شمندوفر محطه‌سنه قدر دوام وسبزه بازارنده ختام بولور . دها ایلریسی جمعه جامع ورنکاری مسجدی جوارندن اعتباراً تکرار غیر منتظم جاده‌لر وطاراجق سوقاقلر، پیسلك، موندارلق باشلار . بلده‌نك تمیز طرفنده آوروپالیلر اولدیغی کبی هندلولر ومسلمانلر وپارسیلرده واردر ، فقط تمیزلیك نامی منحصراً آوروپالیلره اسناد اولنور . داخلی محله‌لرده‌ده پك چوق آوروپالیلرده بولنورلر، لکن پیسلك وموندارلق یرلیلرك دینلرینه اسناد اولنه‌رق، دینلرینك مقتضاسی بویله‌در دیرلر .

مع‌مافیه بومبای کلکته‌یه نسبةً غایت کوزل ومعمور ولطافت هواجه‌ده فائقدر . نفس بومبای بلده‌سنده بر ملیونه قریب نفوس اعتبار اولنور . بلده‌نك مشهوراسمی

بومبای اولوب هندولر « ممیٔ » دیرلرکه « ممادیو » اسـمنده بر صنم نامنـدن محرفدر . وبعضیلرده بلکه اکثر بومبای اهالیسی «بمیٔ» یازارلرکه کمیلردوراغی دیمك ایمش وبعض آدملر بونامی پورتکیزلردن قالمه بر اسم دیمشلر ایسـه‌ده ، هجرتك آلتنجی وسـکزنجی یوزلرنده بونام اسلام سیاحلری طرفندن بوصورتله یازلدیغی معلومدر . شـو حالده هند لساننده دخی بویله اولمق احتمالی اقربدر .

بومبای اهالیسی ملل مختلفه‌دن مرکب اولوب ثلث درجنده هندو برهمانی مجوسیلری، ثلثدن زیاده اسلام، ربع درجه‌سنده پارسلر-زردشتی تعبیراولنور. باقی‌یی انکلیزواجنبیلر تشکیل ایدر .

یاز قیش یغمور اکسیك اولمدیغندن بومبای اطرافی دائما چمنزار جنت مثال اولور. سروی وامثالی یوکسك آغاجلرك کثرتی دخی بوچمنستانه آیروجه بر لطافت بخش ایدر واشجار مثمره وفواکه متنوعه حقیقةً بودیاره مخصوص کیدر .

بومبای داخلنده بزم کبی غریبلرك دقت وحیرتی جلب ایده‌جك شیلر پك چوقدر: بیوك قاوقلی چپلاق بدن رنکا رنك ، یوزلرینه خطلر چیزلمش هندولر، واوزون قالپاقلی پارسیلر ، یعنی آتش پرستلر ، وبیوك عمامه‌لی افغانیلر ، ودها ثقیلی الـسز ، بجاقسز ، ناقص الاعضا ضعفا وسورو سورو کور واعمالر هله بو بیچارکانك کثرتی شایان حیرتدر ، اوموز اوموزه توتارق دورتر ، دورتر کیدرلر. غایت آجینقلی حاللر، انسان اولادلرنده بولنیور دها نه‌لر ، دها نه‌لر !

بومبای مسلمانلری

بومبای مسلمانلرینه کلنجـه بونلر بروجه آتی کروه کروه برقاچ طبقـه‌یه تقسیم اولنورلر : خواجکان ، بواهر ، نوایط ، میـامن ، ایرانی وغرباء . برلیلردن خواجه‌لر اکثری حکومت قپولرنده، بانقه‌لرده، یازیخانه‌لرده استخدام اولنورلر، بونلردن سیاسیونده ظهورایدر، اولدقچه متمدن ومترقی برعنصر اولوب، انکلیز الندە دائمی آلت اوله‌بیلورلر. بیوك زنکینلریده یوق درجه‌سنده ایسه‌ده متوسط وقت وحاللری ومعیشتلری یولنده آدملری وار. حکومتك بونلره حال حاضرده اعتمادی برکالد. بواهر ایسه؛ بالاده تعریف ایتدیکمز بوهره‌لرکه ، اغنیاسی چوق ،آرغانیزاسیونلری (تشکیلات) وار ، پاره‌لری چوق ، غایت متدین آدملردر. بر زمانلر «حسن آغا خان» نامنده بری بونلر برمدت اضلاله چالیشمش ایسه‌ده آغاخاندن یقالرینی قورتاردقدن صوکره تکرار کسب صلاح ایتمشلرمش .

بوهره‌لرده علوم عربیه پك شایع اولوب ، مدرسهٔ عالیه‌لرنده تحصیللری رسماً لسان عربیدر ، انکلیز لسانی فن اوله‌رق قبول اولنمش ، بوهره‌لر اتفاقلری سایه‌سنده حکومته دخی سوزلرینی آکلاته‌بیلیورلر ، زیرا بونلرك آرغانیزاسیونلری وار ، ذاتاً یکدیل ویکوجود بر ملتدر .

نوایط ، [١] بونلر اصل قریشیلر اولوب حجاج بن یوسف ظلمندن فراراً مدینهٔ منوره‌دن چیقمشلرده سواحل بحر هندده توطن ایتمشلردر .

هندستان مشاهیر علماسندن پك چوق آدملر بونلره منسوبدر ، از جمله تفسیر صاحبی الشیخ علی بن محمد مهائمی نوایطدندر . مهایم دخی « ده‌کن »آیالتنه تابع بومبای قربنده بر بلده‌در . الی‌الآن مفتیلر ، قاضیلر نوایطدن اولور . بمی‌ده اك بیوك جامع کبیر بونلرك مسجدلریدر .

میامن ، میمنیلر: اصل بمیٔ اغنیاسی بونلردر، بونلرده علمه اوقدر رغبت‌اولنمیوب، جاهلانه بر صلابت دینیه‌لری وار، سیاحی، تجاری چوق ، کندیلری مؤلفات قلوبدن ، حتی‌اولجه اسلامیت تکلیف اولندیغی زمان دین‌مبین اسلامی دخی بعض شرائط ایله قبول ایتمشلر ، از جمله اموال متروکه میتك اولاد ذکورینه حصر اولنور ، اناث میراثدن محرومدر ، الی یومنا هذا بوشرطی محافظه ایتمکده ثبات ایدرلر .

ایرانیلر ایسه وقتیله ایراندن چیقمش هندستانك هر طرفنه یرلشمش اثنا عشریه مذهبنه منسوب عجملر اولوب ، خواجکان دخی اساساً بونلردندر ، بالآخره یرلیلردن تعداد اولنمشلر .

غربا : بونلر مختلف مذهبلره منسوب ملزلر : وهابیسی وار ، بابیسی وار ، اهل حدیثی وار، قاضیانی وار، آغا خانی وار، بیلمه‌م دها نه‌لری وار ، هندستانده انکلیزلرك پاره‌لری قوتیله میدانه کلش یکی‌یکی مذاهبلر پك چوق اولوب هپسندن بر نمونه‌سی‌ده بومبایده بولنور ، بونلره غربا تعبیر ایدرلر .

بومبایده مسجدلر

معلومدرکه بومبای اولدقجه براسلام بلده‌سیدر، بوراده غایت‌کوزل ومنتظم مسجدلر اولوب ، بونلر میاننده اك بیوکی « جمعه جامع » دیدکلری مسجد کبیرکه بالاده مذکور نوایطه‌لرك مسجدلریدر . هندستانده بودرجه بیوك مسجدلر نوادردندر . داخلنده

[١] اصلی نوطه بحریه‌لی معناسنده‌در . نوایط شو صورتله ط ایله یازییورلر .

سکز عدد لوکس لامبه‌سی یانار . اوقافنك یدی سکز بیك لیرا واردات سنویه‌سی واردر .

نوایطلرك اکثری شافعی‌المذهب اولوب ، حضرموت ویمن ایله مناسبات دائمیه‌ده بولنورلر ، ذاتاً نسباً عرب اولدقلری محققدر .

خطیب وامامی مولوی عبدالمنعم صاحب جنابلری بومبای علماسی بیننده خیلی کوزی آچیق ، اولدقجه عالم وفاضل آدم اولمقله برابر ، انکلیز لسانیده بیلور. حکومت نظرنده دخی معروف بر ذات اولوب ، بردرجه‌ده انکلیزلرك سیاستلرینی ترویج ایدر آدمدر . بعض کیمسه‌لر کندینی خفیه‌لك ایله دخی اتهام ایدرلرمش ، خطبه‌ده خلیفه نامنی ذکر ایتمز ، یالکز اثناء دعاده (اللهم انصر سلطان‌المسلمین وجیوش الموحدین واللهم انصر من نصرالدین) جمله‌سنی اوچ کره تکرار ایتدی .

بن بر جمعه کونی کندینه صوردم : خلیفه نامنی ذکر ایتمکده بر محذور وارمی ؟ دیدی : رسماً بر محذور یوقدر ، فقط لزومنه بلکه ؛ جوازینه بر روایت کوره‌میورم. مع مافیه مناسبت کلش ایکن فکرکزیده اوکرنمك ایستردم، اهمیتی اولمزایسه بیله مادامکه سوز آچلمشدر . بر مسئله اوکرنمش اولورم . جواز درجه‌سنده فکرکز نه‌در ؟

— : جواز درجه‌سنده شبهه اولنه‌مز ، معلوم احسانکز یکی وضع اولنمش شیلردن دکلدر ، بشقه بر دلیل مقنع بولنمزسه‌بیله « ماراٰه‌المؤمنون حسنا فهو عندالله حسن » کافیدر ظن ایده‌رم .

عصر حاضرمزده مؤمنلرك بر احتیاج عمومیلری وارایسه ، اوده مقام خلافته رابطه‌مزك بقاسیدر . بویله بر احتیاجمزك مستجاب‌الدعوات اولان او زمانلرده جناب الله‌دن ایسترسه‌ك هیچ شبهه یوقدرکه بونك حسننی انکار ایده‌جك قدر برمسلمان تصور اولنه‌مز ظن ایده‌رم . سزده انکار ایتمزسکز .

— : بن دخی انکار ایتدیکم یوقدر ، فقط بوخلیفهٔ اسلام اولان برذات محترمك وکیللری مقامنده اولان شهبندرلری دائما بزی اومقامدن تنفیر ایدیورلر، ایشته شیمدی بوراده بر شهبندر وار ، بز بوآدمی قطعیاً جامعلرده کورمیورز ، بیرام نمازینی بیله مسلمانلر میاننده کچیردکلری یوق . شابقه باشنده ، مادام قولتیغنده یرلی مسلمانلردن کیمسه‌یه سلام ویرمز ، اکر بونلر وکیللر ایسه خلیفه اولان مؤکل ایچون برشین وعار دکلمی ؟ بوکبی حاللری ملاحظه ایتدکجه انسان مأیوس اولیور. آرتق اسملرینی بیله مقام مقدسده ذکر ایتمکدن تأدب ایدییورم .

— : بوخصوصده بن سزك فكركزه اشتراك ايده‌مم ، حضرت فخرالكائنات عليه اكمل‌التحيات افنديمز وليد بن عُقبه‌یی بنی مصطلقه كوندردی، بو آدم حقنده « ان جاءكم فاسق بنباء فتبينوا » نص جليلی وارد اولدی . فسقی نصاثابت اولان بو آدمی حضرت عثمان رضی‌الله عنه تكرار امارتده استخدام ايتدی . سيدنا عمر رضی‌الله عنه قدامه بن مظعونی بحرين امارتنه تعين ايتدی، حالبوكه متأولاً خمر ايچديكی ايچون ينه سيدنا عمر كندينی تجليد ايتمشدی . والحال قدامه اصحاب بدردن ايدی .

سيدنا علی مختار بن ابی عبيدی مَدائن امارتنه تعيين ايتمشكن « هذه من اجور المومسات » ديه‌رك حضرت علی‌يه بر صُرّه كوستردی ، بو آدم وليددن دها فاسق ايدی. بونلر ابتدأ اسلاميتده خلفاء راشدين طرفندن توليه اولنورسه ، زمانمزده شهبندرلرك قصورلريله خليفه‌یی اتهامه حقكز يوقدر . بالخاصه سز سنی اولديغكز جهتله عشرهٔ مبشره‌دن اولان خلفاء راشدين افنديلرمزی طعن ايده‌مزسكز .

بوصورتله مقابله ايتديكم زمان بر آزده عصبيتمه دوقونمش وجانمده صيقلمشدی . حدتلنه‌رك ديدم : عموم هندستان علماسنه مخالف عملی كندكزه نصل تجويز ايدييورسكز ؟

مولوی عبدالمنعم صاحب كمال ملايمتايله انصاف دائره‌سندن انحراف ايتمايه‌رك ديدی: اعتدالكزی محافظه ايديكز ، بن مقام خلافته احترام ايده‌رم، وقطعياً بر فكر فاسده مغلوب دكلم، بلكه‌صرف كندی اجتهادمی استفاده نيتيله سزه‌عرض ايدييورم، هندستان علماسنه مخالف ديرسه‌كز ، بنده آنلره مقابل « هم رجال نحن رجال » ديه بيلورم . مع مافيه مقام خلافته عموم اهل ايمانك آروجه بر حسن ظن واعتقادلری واردر . بالخاصه بزم هندستان مسلمانلری آل عثمان خلافسنه غايت صميمی براعتقاد باغلامشلر ، هرنه‌قدر شيمديلك محمد رشادی پك طانيمورلرسه‌ده، عبدالحميدك مقامنی چوق بيوتمشلر ايدی. هله حجاز تيموريولی مناسبتيله عبدالحميد خان هندستان مسلمانلری قلبنده پك بيوك بر موقع قزانمشدی . بهمه حال بزده مقام خلافتی قلباً تقديس ايده‌رز ، شبهه يوقدركه قلبلرمز دها بيوك اولمه‌لرينی آرزو ايدرده بوسوزلری سويله‌تير . فی امان‌الله مفارقت اولندی .

جمعه جامعه تابع براوفاق مدرسه ايله برده‌كتبخانه بولنيور. مدرسه اولدقجه منتظم، مع‌التأسف آنجق يكرمی اوچ طلبه تربيه اولنيور ، مدرسلرندن مولوی غلام احمد

صاحب جنابلریله‌ده کسب معارفه ایتدك وبعض تعاطئ افکارده بولندق، بوذات محترمده اوقاف مسئله‌سندن طولانی خیلی اندیشه ایدییوردی . کتبخانه‌لرنده ایسه اوچ بیکی متجاوز کتب اسلامیه محفوظ اولوب ، بعض کتب نادره دخی بولنیوردی : فارابی‌نك « ثمرهٔ مرضیه » سی ، ابن قتیبه‌نك « معارفی » ، ابوالفرج عبدالرحمن بن الجوزی نك « صفوة الصفوة » سی ، کاظم بکك « تلخیص الحقوق » و « ملوك العرب قبل الاسلام » نام اثرلرینی اوراده کوردم .

بومبای‌ده موجود کتبخانه‌لر میاننده اولدقجه منتظم برکتبخانه‌در. مع‌مافیه نه جامع شریف ونه‌ده مدرسه وکتبخانه‌سی وقفك وارداتنه مناسب برشی اولمدیغی کبی، نوایطلرك هندستان مسلمانلری میاننده پك کریده اولدیغنی کوستریر . بو خصوص اوقاف بابنده دخی بر آز شرح وایضاح اولنه‌جغندن شیمدیلك بوقدرله اکتفا اولنور .

میمنی‌لر مسجدی

« میمنی مسجدی » بونام ایله معروف ومیمنی‌لره منسوب غایت کوزل ولطیف بر مسجددر . بن بومبایده بولندقجه اکثریت ایله وقتمی بوراده کچیردم ، بالخاصه فقرا ودرویشان‌ایله دائمی تماس‌ده بولنه‌بیلمك ایچون بوراسی دها مناسب ایدی. زیرا فقراسی دها چوق بولنوردی .

عمومیتله هندستانده مسجدلر فقرا مسکنی اولدقدن ماعدا (سببنی تحقیق ایده‌مدم) بعض‌مسجدلرده فقرا پکده چوق بولنیوردی. بومبای‌فقراسی ایسه میمنی‌لرمسجدی ایله ذکریا مسجدنده چوق بولنورلردی . میمنی مسجدنده فقرا اکثریت ایله یرلی ودائمی اولوب ، ذکریا مسجدنده ایسه ، قسم اعظمی حجاج ویولجی مسافرلر بولنیوردی .

میمنی مسجدی بناسی عرب طرز معماریسنده واوفاجق اولمغله برابر غایت کوزل ومعمور بر جامع اولوب حولیسنده منتظم شادروانلر ، ظریف فسقیه‌لر ، هر طرفی الکتریق ضیاسیله تنویر اولنوب والکتریق ایله دونر یلپازه‌لر ، بیوك آویزه قنادیل کرانبهالر ایله تزیین اولنمشدر . بر طرفنده خدمه‌لرینه مخصوص بر قاچ حجره بولنیور . مؤذنلری حجازدن کتورلمش ایسه‌ده ، امامری یرلیلردن وجاهل آدم اولدیغی ظاهر ایدی . مسجد عبادتخانه اولمقدن زیاده نهاری یتاق خانه دیمکه شایان دائما اوتوز قرق آدم اوزانمش اویورلردی . هندستانده اکثر اهالی دخی کوندوزلری اویومق ایچون جامعلره کیدرلر . اسکی زمانده جامعلر کیجه کوندوز آچیق بولنورمش ، شیمدی ایسه

انکلیزلرك امری ایله کیجه‌لری ساعت اون ایکی‌دن صوکره قاپانیور . مع مافیه امامك رخصتیله قید اولنمش دائمی مسافرلر کیجه‌لری دخی حولیسنده اویورلر .

بوجامع شریفك دخی وقف وارداتی موقوف علیه‌سندن فضله اولوب ، دیکر لایق مصرف مشروعه‌ده بولنه‌مدیغندن ، بانقه‌لره مال اولوب کیدییور .

مسجد داخلنده پولیس دیکی

بالخاصه رمضان شریفده جامعلرده فقرا چوق اولوب، بونلره اکمك طاغتمق عادت قبیحه‌سیده شایع اولدیغندن ، لدی‌الایجاب بونلرك تربیه‌سی ایچون جامعلرده دائما بر نوبتجی پولیس بولنور . پولیسلرك النده حکومت طرفندن ویرلمش رسمی بر آلت هزاران دیکنك واردر .

بر کون وقت عصرده مسجده بری کلمش اکمك طاغتمقده ایکن فقرا بیننده بر کورولتیدر قوپدی ، پولیس همان آرالرینه هجوم ایده‌رك راست کلن فقرانك النده بولنان دیکنك ایله دوکمه‌یه باشلادیغی کبی ، کنارده سیرجیلر صیره‌سنده بولنان بکطاشی کلاهلی بر تورك بابانك حوصله‌سی بونی صیغدیره‌میوب ، یرندن آرسلان کبی آتلدی ، غلبه‌لکه هجوم ایده‌رك همان پولیسك النده اولان دیکنکی قاپدیغی کبی، باص ایتدی پولیس افندی‌یه، پولیس : دودوکنی چالییور ، امداد ایستیور کلن یوق ، هر نصلسه پولیس بابانك الندن یقایی قورتاره بیلدیکی کبی ، جامعدن طشره‌یه کندینی آتدی ؛ بزم بکطاش ولی تورکجه « سنی کیدی سنی ادبسز » دیه‌رك حدتندن کچه‌میوردی ، برده باقدم قاپودن اوچ بش پولیس دوغری بزم بابایه کلدیلر ، بنده آرتق امداده قوشدم ، مکر بکطاش ولی‌ده بزم کبی عجمی وفضله اوله‌رق نه فارسی ونه‌ده عربی هیچ بر لسانده بیلمزمش . باقدم بزم بابایی کوتورمك تشبثنده بولنیورلر .

اوراده بولنان اخوان درویشان آرتق ال برلکی ایله چالیشدق ، دده‌یی قطعیاً پولیس الینه ویرمیه‌جکمزی سویله‌یه‌رك ، روسیه‌لی ، افغانلی ، عثمانلی تبعه‌سندن متشکل بر قوت ایله مدافعه ایده‌رك نهایت قباحتی جامع داخلنده عبادت ایله مشغول اولان کیمسه‌لری بویله ادبسزجه‌سنه تحقیر ایدن پولیس افندی‌یه یوواrلادق . ناموس وحیثیت دعوا ایده‌جکمزی ، عبادتخانه‌لرده پولیسلرك بولنمه‌سی شرعاً جائز اولمدیغنی آکلاتدق ، اولدقجه عادتا بر آووقاتلق وظیفه‌سنی دخی ایفا ایتدك ، بهمه حال دده‌نك یقاسنی قورتادقدن ماعدا ، کیدکل پولیس دائره‌سنی چکنه‌مکده ایکن اوپاطیردیلر اثناسنده

دده‌یه برده مجاناً جده‌یه‌قدر واپور بیلاتی‌ده قورتاردق . دده بکطاش ولی‌نك کرامتنی
همان اورته‌یه سوردی، وقعه حقیقةً غریب ایدی. هله دده‌نك‌اویله غوغا ایچنه باغره‌رق
آتلمه‌سی ذاتاً هرکسك حیرتنی موجب اولدیغی کبی، پولیسه ییدیردیکی دایاق‌ده دوغریسی
خاطری صایلور شیلردندی .

اساساً بومبای جامعلرنده بوکبی حاللر اکسیك اولمز ، بالخاصه رمضان شریفده
هرکون دینله‌جك درجه‌ده واقع‌اولور وشوسببه مبنیدرکه، اوراجه کیمسه‌نك استغرابنیده
موجب اولمز . بلکه هرکس امور عادیه درجه‌سنده تلقی ایدر . بیچاره یرلی هندلیلرده
اودیکنکه کسب انسیت ایتمشلر، سلمه‌السلام هرنه‌زمان اولورسه کمال‌عافیتله ییر وسسلرنیده
چیقارمزلر .

فی الحقیقه انکلتره حکومتی طرفندن هندستان پولیسلری النه (بری ئولدیرمك
دیکری دوکمك ایچون) رسماً آلت اوله‌رق ایکی نوع‌دیکنك ویرلمسی، ظن‌ایده‌رم پکده
یکرمنجی عصرك تحمل ایده‌جکی شیلردن دکلدر . فقط نه چاره ! مدنی دولت طرفندن
استعمال اولندیغندن مطلقا اودیکنکلره‌ده معنیدار وغایت سوسلی برنام ویررلر، اولور
کیدر . (نعوذ بالله) اکر بوکبی حالات بزده اوله ایدی، کلیسالر داخلنده پولیسلر
طرفندن دیکنکلر استعمالی رسماً تجویز اولنمق دکل ، خطاء بر امر واقع‌اولسه ایدی،
آوروپا غزته‌لرنده قیامت قوپار ونه‌لر یازیلمزدی، نه‌لر ! حالبوکه هندستانك هر بلده‌سنده،
حتی والیٔ عمومیلرك مرکز اداره‌لری اولان قالکوته، بومبای ومدراس کبی بلده‌لر بیله
پولیس خدمتنده اولانلره سلاح اوله‌رق بالاده ذکر ایتدیکمز ایکی نوع دیکنك
ویرلمشدر: بری یاریم آرشون طولنده قالون وغایت آغر دیمیر کبی برآغاج، دیکری‌ایسه
برمترو طولنده اینجه هزارن دیدکلری آغاج که، پارمق قالونلغنده اولور. برنجی دیکنك
ایله انسانی بر اوردقده ئولدیرمك برشی دکلدر ، بلکه اولدیره‌مزسه عیب اولور .
جاده‌لرده وهرکوشه باشلرنده بولنان پولیسلر یدنده سلاحلری بوایکی نوع دیکنك‌در .
عجبا آوروپا سیاحلرندن کیمسه وارمی‌که بودیکنکلری کوروبده ادبیاتلرنده بوبابده
برشی یازسونلر،حاشا! اکر بزده اویله برشی استعمال اولندیغنی کوره ایدیلر اسلامبوله
کلان هرسیاح کوپکلردن صوکره بودیکنکلرك اسمنی ازبرلردی .

زکریا مسجدی

بوده کوزل ومیمنی مسجدنه نسبة بیوجك بر جامع اولوب ، امامی بوسنه‌لی بر

اسلاودر ، ابتدا توركيه‌ده تربيه اولنمش ، بالآخره مدينهٔ منوره‌ده مجاورت ايده‌رك واورادنده هندستانه هجرت ايتمش، اولدقچه قناعتلی وظيفه‌سنده مداوم كوزل برذاتدر.

بومسجد شريفك دخی طلبه‌سی قرق اللی قدر اولوب ، مسجد اطرافنده طلبه وخدمه‌لر ايچون بر قاچ حجره‌لرده بولنيور ، مدرسلری ميانده مولوی محمد سليم صاحب كبی اهل اقتدار دخی واردر، عموماً هندستانده طلبه ايچون مخصوصی مدرسه‌لر پك آزدر .

غريبدركه سلاطين اسلاميه جسيم مسجدلر عالی سرايلر ايله مملكتلرينی تزيين ايتدكلری حالده مدرسه ومكتب جهتلرينه پك آز همت كوسترمشلر ، هر نه‌قدر علماء عظام مسجدلرده وخانه‌لرنده تدريس ايتمشلر علوم وفنونه‌ده بر مقدار خدمت اولنمش ايسه‌ده، مدرسه‌لر اولمدقجه علمك انتشارينی بر تورلی بزحوصله‌مزه صيغديره‌ميه‌جغز.

مدرسه‌لرده بوسبوتون يوق دكل ، بوكبی جوامع جوارنده بر قاچ طلبه صيغديره‌جق حجره‌لر بعضاً بولنيور، يالكز نه‌دندر؛ مثلا توركستانده عربستانده وتوركيه‌ده اولديغی كبی محتشم ابنيه‌لر ومنتظم مدرسه‌لر يوق .

بن « ديوبند » و « عليكر » وامثالی بلده‌لرده بولنان بر قاچ مدرسه‌نك وجودينی انكار ايده‌مم ، بالخاصه « ديوبند » مدرسهٔ عربيه‌سی تقدير وتذكاره شايان بر مؤسسهٔ عاليه‌دندر . فقط آلتمش يتمش مليون مسلمان اولان بر مملكتده بر قاچ دانه محدود مكتب ومدرسه اسمی اوقونمه‌سی كافی دكلدر. هندستانك نام وشهرتنه ومملكتك وسعتنه ونفوسك كثرتنه متناسب مدرسه‌لر اولمه‌لی ايدی . بومبای كبی اهاليسنك قسم اعظمی مسلمان وثروتی وافر بر بلده‌كه ، يوزه قريب مسجدی وار . هيچ اولمزسه اون قدر مكمل مدرسه‌سی‌ده اولملی ايدی . والحال بر مدرسه بيله يوقدر ديرسه‌م مبالغه دكلدر .

مسجدلرك كافه‌سنده تدرس ايله اشتغال ايدنلر اولديغی كبی زكريا مسجدنده دخی ايكی اوچ مدرس واردر .

زكريا مسجدنده برده حجاج پك‌چوق بولنور. بوجامع شريف عادتا حاجيلرايچون بر مسافرخانه‌در .

مسجد عمر كُهار

بوده شيعه‌لردن اثنا عشريه‌لره منسوب بر جامع كبيردر ، بوراده ايكندی نمازينه حاضر اولمشدم، امام عادل جنابلری مسجده‌تشريف بيوره‌مدقلرندن نماز فرادی‌قيلندی.

مسجد شریفده اوتوز قرق آدم بولنیوردی . نمازدن صوکره موجود جماعتدن بریله بر آز صحبت ایده‌رك بعض احوالدن استفسار ایتمك استه‌دم ، نم سوزلریمی یاریم ساعت دیکله‌دکدنصکره بر سوز سویله‌میوب یرندن قالقدی ، بیوروکز کیده‌لم دیه‌رك برطرفه یورودی ، بنده نره‌یه کیده‌جکمزدن خبرم اولمایه‌رق کندیلرینی تعقیب ایتدم ، مسجد مذکور جوارنده بر خانه قاپوسنی چالدیلر . قاپو آچیلنجه بیوروکز دیه‌رك قاپویی کوستردکدن صوکره کندیلری بزه مساعده دیه‌رك کیری کیتدیلر .

بزده قاپودن کیرنجه اوفاجق براوطه‌ده طوپراقلر آراسنده اونبش یکرمی چوجق یووارلانمقده اولدیغنی کوردك؛ آرالرنده برده‌کنج بر آدم وار ، خوش‌آمدی بعدنده یر کوستردی . بوراسی مکتب اولدیغنی آکلاشلدی ، اما نه مکتب ؟ ایران اغنیاسی اولادنه مخصوص قوجه بومبای بلده‌سنده کائن بر رشدیه مکتبی . کنج آدم دیدیکمز کوزی آچیق بصیرتلی بر معلم اولدیغنی آکلاشلدی ، فارسی، عربی بیلدیکی کبی انکلیزجه‌سی‌ده مکمل اولدیغنی کندی‌سویله‌دی، بهمه‌حال اولدقچه معلوماتلی برذات‌اولدیغنی آکله‌شلدی . معلم افندیدن محله امامنی کورمك ممکن اولوب اولمدیغنی صوردم، دیدیلر : ممکندر فقط بوکون مجلس وار جامعه دخی چیقمادیلر ، استرسه‌کز یارین کلورسکز. برامرکز وار ایسه بکاده سویله‌یه‌بیلورسکز . دیدی : سزك ایله‌ده صحبت ایتمك فکرم وار ، ممکن اولورسه امامی دخی کورمك استرم ، معلم افندی دیدیلر : او حالده یارین صباح ساعت سکزده بیوروکز ، طقوز اونه قدر صحبت ایدرز ، بعده مولوی صاحبی‌ده زیارت ممکن اولور . وداع ایده‌رك مکتبدن چیقدم .

مسجد بواهر

بونلرك مسجدلری هر نره‌ده اولورسه غایت ساده بر عبادت خانه اولوب ، اویله دیکرلری کبی فقرا مسکنی وتوزیع صدقه‌محلی دکلدر. امام افندیلری دائما مسجدقربنده اوفاجق بر حجره‌ده اقامت ایدرلر ، غایت صلاح اهلی اولوب متزهد ومتقی اولورلر . بوهره‌لر مسجدنده لوحه‌لر فلانده یك بولنمز ، اکثرنده مناره دخی بولنمز ، مسجد اتصالنده برده محله مکتبی مطلقا بولنور .

بوهره‌لرك بومبایده آیروجه غایت منتظم برمکتبلریده واردر . بونلرك مکتبلرنده اساس تعلیمات علوم عربیه اولوب ، فارسی وانکلیز لسانلری رسمی لسان اوله‌رق مکتب پروغرامنه ادخال اولنمشدر ، لسان عرب ایسه تمامه قواعیدی وادبیاتیله برابر تدریس اولنمقده‌در . علوم عربیه‌یه بشقه بر نظر ایله باقارلر ، علوم دینیه‌دن دیرلر .

بومبای یرلی مسلمانلرنده بوهره مسلکنه سلوك ایدنلر واتمکده اولنلرده کثرتله بولنورلر . هندستانده عمومیتله بومذهبك استقبالی اولدقجه پارلاقدر. بونلرك یکدیکرلرینه اولان تعاون وتناصر مسئله‌سی غایت بیوك بر موفقیتدر ، غبطه اولنور .

هند اغنیاسنده زکات :

زکات اسلامیتده فرضدر ، ظن ایده‌رم بونی کیمسه انکار ایده‌من وانکار ایدنده قطعیاً یوقدر ، هر مؤمن موحد بیلورکه : ارکان اسلامدن بری زکاتدر ، یعنی اصحاب ثروتك مالندن (ربع عشر) یوزده ایکی بچق فقرا ومحتاجین حقیدر . بوایسه فرضدر ومصرفلری ونره‌یه صرف اولنه‌جغی دخی نص قاطع ایله تعیین اولنمش ومعروفدر. یالکز طریق صرف یا که اصول صرف کوسترلمه‌مش اولدیغندن هرکس کندی بیلدیکی کبی صرف ایتمکده بر درجه مخیر اوله‌بیلور . مع مافیه اعطاء زکاتدن مقصد یالکز (ربع عشر) ی کندی مالندن تفریق واخراج اولمیوب ، اوامر آلهیه‌یه اطاعتله برابر نص جلیل قرآنده ذکر اولندیغی کبی صرف اولنه‌جغی مصرفلر نظر واعتباره آلنه‌رق ، برر برر ملاحظه اولنورسه اساس مقصد دفع احتیاجات عمومیهٔ اسلامیه اوله‌جغی محقق ومستغنی عن‌البیاندر . اسلوب قرآنده مصرفلرك تعیینی انسانلرك اقتداری اعتباریله تعمیم بعدالتخصیص اصول وقاعده‌سنه رعایته بیان بیورلمشدر .

بالخاصهٌ (وفی‌سبیل‌الله) جمله‌سی ادات ظرف ایله ذکر اولنه‌رق ، مظروف اوله‌بیله‌جك خیرات ومبراتك کافه‌سنی شاملدر .

بزم اهل اسلام عمومیتله بوکبی مسائل مهمه‌ده اختلافات جزئیه نتیجه‌سی اوله‌رق ، مضرات کلیه‌یه دوچار اولمشلر . زکات مسئله‌سنده علمامزك غفلتندن ملتمز متضرر اولمش واولمقده‌در .

هندستانده بر کون میمنی‌لر جامع شریفی قربنده بر آدمك زکات صرفیاتنی ایکی ساعت قدر تصادفی اوله‌رق تفرج ایتدم . بروجه آتی عرض ایده‌رم :

رضالله ذکات صرف اولنیور :

بای افندی ، هر کیم ایسه ، مبارك رمضان کوننده رضاء باری تحصیل ایچون مالینك زکاتنی ویره‌جك ، بلکه‌ده لیلهٔ قدره مصادف بر کیجه ایدی .

بای اولا پولیس اداره‌سنه خبر ویرمش ، مخصوص پولیس مأمورلری کتورتمش . بومأمورلر معرفتیله جاده (مرورکاه عالم اولان جاده) حصیرلر ایله سد اولنوب، برقاپو براقلمش ، قاپونك ایکی طرفنده ایکی پولیس بولنیور، اللرنده معروف دیکنکلردن برر

دیکنك ، فقرا او ایکی جلادك آراسندن کچه‌رك ، ذکات آله‌جغم دیه استعجال ایدر ، آله‌جنی پاره بر روپیه یا که یاریم روپیه ، بلکه‌ده نقد دکل یاریم روپیه‌لك بر پارچه‌سی، بونك ایچون اوراده قفاسی قیرلمش قرمزی قانه بویانمش آدملر تعداد اولنه‌مز ، اقشامه قدر چات‌چات دیکنك اوینار، اکر بش‌یوزفقرا بولنورسه اوچیوزی مطلقا او دیکنکك آلتندن کچر ، بلکه دها فضله ، بو آدمده ذکاتی ایچون الله‌دن اجر وثواب ایستر ، « قول معروف ومغفرة خیرمن صدقة یتبعها اذاً» و« لاتبطلوا صدقاتکم بالمن والاذی » آیت کریمه‌لرندن کلیاً غافل ، بونلره انسان نه دیه‌بیلور .

بن بوصورتله اعطاء زکات اولندیغنی بر قاچ کره‌مشاهده ایتدکدنصکره ، بوز کات ویره‌نلردن بر قاچ آدمی کوردم ، وزکات دیکنکندن مجروح قفاسی قیرلمش برفقرایی کندیلرینه کوستره‌رك دیدم : سزه شرعاً بوقیرلمش قفانك دیتنی ویرمه‌کز لازم کلور ، بلکه سز حقیقی مسلمان اوله‌بیلورسه‌کز ، بوقفامقابلنده کندی قفاکزك قیرلمه‌سی‌ایجاب ایده‌جکنی خاطره کتورمه‌لیسکز. بای صاحب کندی حسابنه خیلی‌دوشوندی ومتأثرده اولدی . ایرته‌سی کونی میمنی‌لر مسجدنده برموعظه دخی سویله‌یه‌رك بومبای کبی بیوك بر بلدهٔ اسلامیه‌ده مدرسه‌لری اولمدیغندن بحث ایده‌رك ، زکاتی بوصورتله دیکنكلر ایله فقرایه طاغتمقدن ایسه ، زکات پاره‌سنه مدرسه ودارالحدیث ودارالعلوم بنا ایتمك افضل اوله‌جغندن بحث ایتمشدم .

سامعین میانندن بری زکات پاره‌سیله مدارس بناسنك عدم جوازینی بیان ایده‌رك اثناء موعظه‌ده بکا اعتراض ایلدی .

بن ذاتاً بویله بر معترض آرامقده ایدم ، مال بولمش کبی معترض افندی‌یی ترحیب ایتدکدنصوکره دیدم: بومسئله‌یه عائد بن سزك ایله خصوصی کورشمك استرم، بومجلسده افادهٔ مرام ایچون مقام مساعد دکلدر .

بونك اوزرینه مجلسده بولنانلر دیدیلر : مادامکه‌مسئله‌یی بومجلسده‌آچدیکز، دوامنی وبوراده حلنی دخی رجا ایده‌رز .

آرتق بنده عریض بر مطالعه بیان ایتمکه مجبور اوله‌رق بروجه‌آتی فکرمی سامعین کرامه عرض ایتدم :

بزم علماء اسلامك فکری من‌القدیم هر مسئله‌ده ایکی‌یه تفریق اولنمش: افراط ایله تفریط ، مقلد اولورسه کندی فکرینه موافق اولان هر سوزی بلا ملاحظه وبی پروا تقلید ایتمش ، حتی او تقلیدنده اعتقاد ایتدیکی ذاتك فکری نص صریحه مخالف اولسه

دخی، آنك سوزنی ترجیح ایده‌رك تقلیدنده علی‌العمیا اصرارایتمش، دیکریده بن‌یالکز قرآن ورسول‌الله سوزی ایله عمل ایده‌جکم دیر ، بوسبوتون اسلافك قورمش اولدیغی اساسی ییقار ، شیمدی « اهل حدیث مذهبی » نامیله هندستانده موجود اولان بر طاقم یکی مذهبلر بونلردندر.

بنم فکرمده بونلرك اورطه‌سنی بولمق لازمدر، علماء اسلام میاننده پك بیوك‌ذوات کلمش رحمهم‌الله بونلر اجتهاد ایده‌رك حضرت فخرالکائنات افندیمز طرفندن قورولمش اساسی تحکیم ایتمشلر ، بونی انکار ایتمکده بر معنا یوقدر ، مع‌مافیه بومجتهدین کرامده معصوم اولمیوب بزم کبی انسانلردر ، خطالری دخی اوله‌بیلور ، بزده ، کمال سربستلك ایله آنلرك سوزلرینی محاکمه ایده‌بیلورز . جناب واجب‌الوجود بزیده مرحمتندن طرد وفضلندن کلیاً محروم ایتمدی ، وهیچ بر زمانده جناب اللهك فضل ومرحمتی منقطع اولمدی . « لاتزال طائفة من امتی علی‌الحق ظاهرین »

اکر مجتهدین عظام سوزلری تمامیله نص شریفه موافق بولنورسه ، یاکه اشارةً ، دلالةً ، وکنايةً استنباط اولنمش ایسه ، اول زمان بز دخی آنلرك اجتهادلرینی بالعین والرأس کمال احترامله قبول ایتدیکمز کبی بلا تردد اقوال مجتهدینی کندی فکریمزه ترجیح ایدرز ، اکر او قول ایله عمل ایتمکده مضرت عامه اولمزسه ، اکر مجتهدك سوزلری نص صریحه مخالف ومنافع عامه‌یه مغایر اولورسه ، آرتق بز مجتهد سوزینی تأویل وبیان ایله اوغراشمیوب دوغریدن دوغری (رحمة‌الله علیه خطا ایتمشدر . دیه بیلورز ظننده‌یم) .

ایشته شوجمله‌دن جناب‌الله‌مصارف زکاتی بیان‌صیره‌سنده (وفی‌سبیل‌الله) بیورمشدر، سبیل‌الله نه اولدیغی بیانه‌حاجت‌یوق،خیرات‌مبراب نه‌کونا اولورسه‌اولسون‌فی‌سبیل‌الله‌در . ذاتاً ظرف ایچون اولان «فی» وار ، مظروفك کافه‌سنی شامل اوله‌جغنده شبهه اولنه‌مز، مکاتب و مدارس وسائره بناسنده منافع عامه‌ده وار ، اعلاء کلمة‌الله‌ده وار ، حتی اسلحهٔ ناریه وعصر حاضرمزده مهم آلات حربیه وادوات عسکریه محضا اعلاء کلمة‌الله‌ایچوندر. فی سبیل‌الله تحتنده بونلر نه‌دن داخل اولمسون ، بوجمله‌یی منقطع‌الغزاته حصر ایتمکده نه معنا وار، صریح برسوزی منقطع‌الغزاة دیه تفسیره برمجبوریت یوقدر. بوراده‌مجتهدین رحمهم‌الله «جناب الله‌نك مرادنی تعیین ایتمك استه‌مشلر» بوایسه برخطادر دیمکه جسارت ایده‌مم ، یالکز دیه بیلورمکه : « احتمال اوزمانده ایجاب مصلحت اویله اولمشدر ، ایجاب

مصلحته كوره سويله‌مشلردر. » يوقسه بنده‌لر الله‌نك مرادنى نص صريحه‌مغاير اوله‌رق تعيين ايده‌مزلر وبودرجه‌ده تحديده لزوم يوقدر. سامعين ميانده بر صدا: مادامكه مجتهدلر ايجاب مصلحته كوره تعيين ايتمشلر، سز بوكون او مصلحتى نه‌يه استناد ايده‌رك قبول ايتميورسكز؟

بن ينه اومجتهدين عظامه اتباعاً قبول ايتميورم: جناب پيغمبر افنديمز مؤلفة قلوبدن صفوان بن اميه كبى كفاره دخى لمصلحة مال زكاتدن ويرور وهيچ اولمزسه دفع‌مضرت كبى برمصلحته رعايه ايدردى. (صلى الله عليه وسلم). اما بزم مجتهدلرمز وعموم‌فقهامز ديورلركه: زمان سعادتده اسلام ضعيف ايدى. شو سببدن مؤلفة قلوبه زكات ويرمك جائز ايدى. اما شيمدى ايسه اسلام قوى اولدى، مؤلفة قلوبدن برزيان كلمك احتمالى يوقدر. اكر مجتهدين عظام بوصورتله كنديلرنده صاحب شريعت اولان رسول‌الله‌نك حكمنى تبديل ايده‌جك قدر بر صلاحيت كوريرلرسه، بزم ايچون « هم رجال نحن رجال » ديمك برشى دكلدر، بزده آنلرك حكملرينى تبديل ايده‌بيلورز. مجتهدلر ايله بزم بينمزده زمان وعصرلردن بشقه برشى يوقدر، اما رسول‌الله ايله مجتهدلر آراسنده درجهٔ نبوت واردر. آنلر احكام نبويه‌يى تبديل ايدرلرسه، بزم ايچون آنلرك احكامنى تبديل ايده‌رك رسول‌الله صلى الله عليه وسلمه اتباع ايتمك واجبدر. بشقه هيچ برشى دكلدر.

بوكون اسلاميت تكرار صوك درجه‌ده دوچار ضعف اولمشدر. بونى كيمسه‌ده انكار ايده‌مز. مع‌مافيه بز حضرت فخرالكائنات افنديمزك مسلكنه سلوك ايده‌رك مؤلفات قلوبه بالخاصه كفارينه زكاتمزى ويره‌جك اولورسه‌ق، ينه بزم خواجه‌لرمز بزى تنقيد وبلكه‌ده تكفيره قدر جسارت ايدرلر، ياهو بن رسول‌الله صلى الله عليه وسلم عملنه بالاتباع بويله ياپيورم ديه‌جك اولورسه‌ق، ينه علما بزى موآخذه ايدر، هيچ اساسنى ملاحظه‌ايتمك ايسته‌مز. بوصورتله ملاحظه‌سزلغمز سوءنتيجه‌سى اوله‌رق نيجه نيجه اوامر الهيه حكمياتى ضايع اولوب كيتمكده‌در. بزلرده جمله‌مز بونلرى رأى العين مشاهده ايتمكده‌يز. فقط تعصب، غفلت پرده‌سى كوزلرمزى قاپاتمش، سز بونلرى كورمكده اولديغكز حالده ينه كورمك ايسته‌ميورسكز، اشته شوحاللر بزى ئولديرمكده‌در. سامعين ميانده: بز بوسوزلرى ايشتمدك، علماء اسلامدن بوكبى سوزلر صادر اولمدى، سز جمهور علمايه مخالفت ايدييورسكز، بوآدم كيمدر، جامعدن چيقارمه‌لى، غلغله‌لى سسلر: « مولوى صاحب نى هى » يعنى بوآدم علمادن دكل. كى صدالر يوكسلدى، خيلى تشويش

وتهییج اذهانه میدان ویرلمش کبی اولدیسه‌ده ، بوحال دوام ایتمیوب تکرار بزه مساعده ایتدیلر .

دیدم ای اخوان دین مبین! بن سزه آیات واحادیثدن بشقه بر سوز سویله‌مدم ومقصدم ایسه اعلاء کلمةالله ایچون بر خدمتدر . سزه رهبر اولاجق علما، سزی جزئی بر آقچه مقابلنده دیکنـکلر ایله تحقیر ودین اسمنده تزیل ایتدیرمکه سبب اولیور، کورمزمیسکز هرکون بوقدر فقراء اسلام سوقاقلرده علی ملاءالناس دیکنـکلر ایله دوکلمکده، بودرجه حقارته نه‌دن تحمل ایدرسکز ، بونلری نه ایچون ملاحظه ایتمزسـکز . شریعت غراء مطهره بزه هیچ بر وقت بوکبی عقلدن بعید اولان شیلری تکلیف ایتمز ، زکات اعلاء کلمةالله ایچون فرض اولنمشـدر . تحقیر عبـادالله ایچون دکل ، فقرانك احتیاجنی دفع ومعاونت ایچوندر ، ظلم وشقاوت ایچون دکل . سز بونلری ملاحظه ایدرسه‌کز جزئی بر ملاحظه ایله عقل سـلیم اولانلر : بوصورتله زکات ویرمه‌نك قبحنی ادراك ایدرلر . جناب الله زکات ویریجیلره انصاف وآلیجیلره‌ده عقل وادراك ویرسون. دیه‌رك سوزمی کسدم ، بر کناره کیتدم اوتوردم .

بر آز صوکره سامعین میانندن بری بنم یانمه کله‌رك سـلام بعدنده مصافحه ایده‌رك اوتوردقدن صوکره دیدی : مولوی صاحب ! سز نره‌لی‌سکز ؟

— بر غریبم .

— احتمالکه سز مقر خلافت عظمادن‌سکز ؟ بن سزدن بر آزده اسـتفاده ایتمك ایستردم وقتکز مساعده ایدرسه ؟

— بیورکز بنم وقتم مساعددر .

— بن کهاتلی برتجارم ، برزمانلر علما مسلکنده دخی بولندم. بالخاصه هندستان علماسنی پك یقیندن طانیرم . بزم هندسـتان علماسی مذاهب اربعه‌دن برینه منسـوب ایسـه قطعیاً سربستیٔ افکاره مالك دکلدر ، مذاهب سـائره منسوبینی ایسـه بوتون غلو ایتمشـلر و اسـلافی طعن ایتمکدن بشـقه بر معرفتلری یوقدر ، بزم علمامز شـو ایکینك برندن خالی اوله‌مز ، سز بر غریب اولدیغکز جهتـله اخوت دینیه‌م اقتضـاسی سزه توصیه ایده‌رم ، بوکبی سـوزلر بزم هندسـتان علماسی قفاسـنه یقین زمانلرده کیره‌مز، ذاتاً مذاهب باطله‌نك کثرتندن هرمسئله‌ده کمال احترازله تلقی واجبدر، هندستان اساساً مذاهب یواسیدر، بوجهتله‌ده معذورز، سز برغریب آدم اولدیغکز جهتله، سزك

مذهب گزه‌ده شبهه ایدرلر، بالاخره شخص کزه تجاوز ایدرلر ، احتیاطله ادارهٔ کلام ایتمه‌کزی توصیه ایده‌رم دیدی . بنده کندیلرینه تشکر ایتدم .

بومبایده فقرا

فقرا بوتون هندستانده پك چوقدر، بالخاصه بیوك شهرلرده وزیاده‌سیله بومبای بلده‌سنده فقرانك کثرتی هیچ بر مملکتله قیاس اولنه‌مز . سوقاقلرده سورو سورو اعمی‌لر ، کور ، توپال ، قامبورلر تعداد اولنه‌مز درجه‌ده‌در .

سوقاقلرده بی‌وایه قالمش فقرادن ماعدا برده جامع و مساجد فقراسی دخی آیروجه بر یکون‌عظیم تشکیل ایدر. هله او بیچاره اعمالر چوق آجینقلی بر حالده‌بولنورلر، بومبایك هر هانکی جاده‌سنده اولورسه اولسون دکانلردن برنده یاریم ساعت قدر اوتوریرسه‌کز کوره‌جك‌سکزکه دورتر دورتر هیچ اولمزسه اون اونبش پوسته کچر، بونلری کوردکده انسان نویلری اوپرر .

بن کندم بونلردن‌متأثر اولدیغمدن‌بر کون «بومبای» امنیت‌عمومیه مدیری «وه‌نیسین» جنابلرینی بالخاصه زیارت ایده‌رك تکرار بو خصوصده بر آز مذاکره‌ده بولندم ، ضعفا وفقرانك بودرجه‌ده کثرتی اسبابندن سؤال ایتدم، بینمزده برخیلی‌مناقشه جریان‌ایتدی.

«وه‌نیسین» جنابلری دیدی: شرق اهالیسنده ضعفا چوق اولور، دینلرینك‌اقتضاسی اوله‌جق .

— بز دخی شرق اهالیسندنز . دینمز اسلامدر ، مملکتمزده یوز بیکه بر اعمی اوله‌بیلور ، قامبور توپال نوادردندر . ظن ایده‌رم بشقه بر سبب اوله‌جقدر . یالکز شرقلیلق یا که هندو ومسلمانلق دکلدر .

— نه کبی سبب اوله‌بیلور ؟

— انکلتره حکومتینك ظلمی ، تحمل فرسا اولمایه‌جق درجه‌ده انسانلرك حقوق وحیثیته تجاوزی ، بیچاره هندلیلرك اعصابنه ایشله‌مش ، کوزلرندن آقان یاشلر تناسل طمارلرینی قوروتمش کبی کلیور . بن بوبابده سزك فکرکزی آکلامق استردم ، بن اسکیدن انکلتره حکومتنی تدبیرلی، انصافلی عدالته قریب بر حکومت بیلوردم ، حالبوکه شیمدی هندستانده کوریورم ، بن انکلتره حکومتنی یا کاش بلله‌مشم ، انکلیز قومی : متکبر ، قاتی ، صغوق برملت اولوب انکلیزلردن بشقه انسانلری آدم یرینه صایمادقلرینی بیلوردم ، فقط‌انکلتره حکومتنی بویله‌ظن ایتمزدم. سزك‌مستملکات قانون‌کزیده‌بیلمیورم،

بونك ایچون سزدن بعض شیلر اوکرنمك ایسترم .

« میستر وه‌ینسین » جنابلرینك صورتلری تبدل‌ایتمشدی دیدی: بندن نه‌ایسترسکز!
(بر آز حدت کوستردی)

— سزدن برشی ایسته‌میورم ، وقتکز مساعده ایدرسه ، صوره‌جغم شیلره جواب ویررسه‌کز ممنون اولورم .

— بیورکز ، بیلدیکمی سویلارم سیاستمزه مساعد ایسه .

— انکلتره دولتی‌نك قوۀ مالیه‌سنی تأمین ایدن، هیچ‌اولمزسه حال حاضره‌کتوره‌ن، هیچ شبهه یوقدرکه هندستاندر . هندستان محصولی ایسه هندلیلر ایله قائمدر ، شو حالده انکلتره دولتی ایچون هندلیلره قارشی حسن معامله‌ده بولنمق انسانیته مغایر اوله‌ماز ظن ایده‌رم . حالبوکه سز هندلیلری حالا اسیر برنده استخدام ایتدکدنماعدا ، کوپك برنده بلکه دها آشاغی بر نظرایله باقیورسکز ، بونلرك اسبابی نه‌در ؟

- سز ادب دائره‌سنده ادارۀ کلام ایدرسه‌کز بن جواب ویره‌بیلوردم ، فقط بوسوزلرکزی کیری آلمه‌کزی رجا ایده‌رم .

— اکر سوزلرم یالان ایسه ادبه مغایر اوله‌جغی شبهه‌سزدر کیری آلورم ، یالکز بن سوزلرمی دوغری ظن ایتدیکمدن جسارت ایدییورم ، بوکون سوقاقلرکزده کوشه باشلارنده بولنان پولیسلرك اللرنده اولان دیکنکلر آنجق اسرایه استعمال اولنه‌بیلور . سزك بومبایده، عبادتخانه‌لرده اللهه عبادت ایدنلره مسجدلر داخلنده استعمال اولنیور ، بن بونلری کندم کوردم وعین‌الیقین مشاهده ایلدم ، یالان اولمق احتمالی یوقدر .

ثانیاً هندلی عساکر میاننده یرلی ضابطلرکز احوالنی برآز تحقیق ایتدم، زیاده‌سیله غرابتمی موجب اولدی ، بونده دخی بودرجه‌ده صریح وآچیق ، دوغریدن دوغری انسانیته مغایر وجزئی وجدانی اولانلر وار ایسه، بودرجه‌ده وجدانسزلقلره بنده نصل تحمل ایدر : بر انکلیز ضابطی اك آشاغه رتبه‌دن برنجی درجه‌ده ملازم اولسه دخی ، یرلی هندلیلردن اولان ضابطانه ، دکل آرقداش ، بلکه انسان نظریله دخی باقه‌میور ، کندیله براوجاقده برطابور وآلایده خدمت ایتدیکی حالده، انکلیز ضابطی یرلی ضابطانه النی‌ویرمز، مصافحه ایتمز وبرسفره‌ده یمك یمز، معاشی بش‌قات فضله اولور ولوکه هندلی ضابطك رتبه‌سی یوکسك اولسه دخی ، انکلیز ضابطی کچرکن هندلی امیر وضابط ایفای سلام عسکری ، سلام وضعیتی آله‌جقدر .

حقسزلغك بودرجه‌سنه انسانلر نصل تحمل ایدر . حالبوکه هندلی ضابطان دخی عیناً انکلیز ضابطی کبی لوندره‌ده اکمال تحصیل ایتمش ، عین معلوماته مالك ، حکومت بونی قانون اوله‌رق تکلیف ایدرسه بیله ! ضابطان ـ انکلیز ضابطانی بونی قبول ایتمه‌ملی ایدی ، بن روسیه‌لی‌یم ، بزم روسیه‌ده تاتار ژینراللر ، بیوك اوردولرده عموم روسلره قوماندا ایده‌ر ، نفس پترسبورغده خاصه آلایی قوماندانی تاتاردر . رتبةً ومسلکاً روسلر ایله برابر نه‌لرده خدمتده بولنورلرسه اوراده یکدیکرینه آرقداش معامله‌سی ایدرلر . بر روس ضابطی حتی ژینرال اولسه بیله تاتار ضابطنه النی ویرمزسه ، تاتار ضابطی او روس ژینرالنی « دوئللو » یه دعوت ایدر .

بن دوغریسی انکلیزلرك بودرجه حقسزلقلرینی کورمسه ایدیم ، بکا سویلاسه‌لر ، یا که کتابلرده اوقوسه‌م اینانه‌مازدم . بن دنیاده بودرجه‌ده حقسزلق تصور ایده‌مم . (خیلی عصلشمدم)

(« وه‌ینسین » جنابلرینك صورتلری رنکا رنك تبدل ایتدی ، کوزیمه دوغری هیچ باقمیوردی ، بنده سویلارکن کوزلریمی کندیلرینه دیکمشدم .)

مومی‌الیه هیچ برشی دیمیوب یالکز دیکله‌مکده ایدی ، بنده سوزیمه دوام ایده‌رك دیدم : بن بر آز صدد خارجنه چیقدم ، اساس مقصدم او بیچاره‌کان فقرا احوالنی اوکرنمکدی ، ینه سزدن استرحام ایده‌رم بوضعفا حقنده استاتستیق وارسه ، بوقدر مزمن خسته‌لقلر هندلیلرده نه درجه سرعتله ترقی ایتمکده‌در . انکلتره حکومتی بونی حالیله براقیرسه هندلیلر ارض هندده قاچ سنه‌ده منقرض اولورلر ، طبیعیدرکه مدنی بر حکومت بوبابده تدقیقات فنیه‌ده بولنه‌جقدر ، متخصصلر واردر . ایشته شو معلوماتی ایدینمك ایچون سزدن استمداد ایدییورم . یرلیلردن صوردم ، آنلر مع التأسف یالکز برشی بیلیورلر ، دییورلرکه : « انکلیزلر کله‌دن حتی بوندن یتمش سکسان سنه مقدم ، بلکه دها صوکره‌لری بوکبی ضعفا نوادردن ایدی ، شیمدی ایسه هندستانك هر طرفنی احاطه ایتدی، کمال سرعتله ترقی ایتمکده‌در. » یرلی اختیارلر بشقه برسوز بیلمیورلر ، چوق صوردم .

وه‌ینسین جنابلری هیچ برشی دیمیوب وظیفه باشنده بولندقلرینی اعتذار مقامنده سویله‌یه‌رك : دها ملاقات ایده‌رز ، نره‌ده اوتوریورسکز دیدی . بنده یرمدن حرکت ایده‌رك « اوررووار » دیدم .

مستر وەینسین اللرینی اوزاتدی، بنده بر تردد بعدنده اللمی اوزاتدم. اللمی طوتەرق تکرار یریمی صوردی . دیدم : بنم معلوم بر یرم یوق ، هندلی فقرا قردەشلرم ایله برلکده بولنیورم. اللریمی چکدم قاپویه دوغری یورودم .

هندستانك فقراسنه عائد برشیده اوکرەنەمدم .

بومبایده بنم منزلم

و

مستر وەینسین

مومی الیه جنابلرینه یریمی نصل تعریف ایدەیم ، یرم یوق که ، بعضاً مسجدلرده وبعضاً سوقاقلرده یاتیورم . ذاتاً غربت ، درویشانه بر حالده بولنمەیی التزامده ایتمشدم . عموم هندستانده فقرا سوقاقلرده وجامعلرده یاتوب قالقار ، شو حالده بنم دخی منزلم اورالرده بولنیوردی ، بالخاصه بومبایده کیجه یاریسندن اعتباراً جامع قاپولری قاپانیر ایستر ایستەمز فقرا سوقاقلرده یاتار، طاشلقلر اوزرنده یاتاق یوق یاصدق یوق، رطوبت فوق العاده، هلەیغمورلرده اکسیك دکل، متأهل اولنلرك وقاعلری دخی اوراده اولنیور، کبه قادینلردخی اوراده یاتوت قالقارلر. بعضاً اویله اولییوردیکه صباحه دوغری وجودلر همان دوکمش کبی جانسز بر حالده قالوردی .

کابوس وماساژ

عمومیتله یرده رطوبت بولنور . بالخاصه بومبای سوقاقلرنده چمنتو اوزرنده انسان صباحلری اویقودن کوزینی آچدیغی زمان بالضروره بر کابوسه محتاج اولوب ، بعضاً کابوس اولنمدقچه یرندن قالقەماز، ایشته شو سببدندرکه؛ هندستان فقراسی میاننده کابوس پك شایعدر . انسانلر سوقاقلر اوزرنده یکدیکرینی کابوس (ماساژ) ایدرلر ، بعض آدملر یاریم ساعت کابوس اولنمدقچه یرندن قالقەمزلر، بن دخی اوراده بولندقچه هر کیجەکابوسه شدت‌احتیاجم واردی. شیمدی هندستان فقراسی‌حقنده بوقدرله اکفاایدەرم.

روس قونسولوسی

بر کون « بومبای » سوقاقلرندن برنده فقرا ایله اوطومقده ایدم ، بر شابقەلی یانیمه کلەرك روسجه : « سز ابراهیموف دکلمیسکز ؟ » دیەرك النی اوزاتدی . دیدم : بن سزی بیلمیورم .

بن سزی پك اعلا بیلورم ، پترسبورغده « غلازوای » جادەسنده اون ایکی یاخود اون‌دردنجی نومروخانەده مطبعەکز واردی، غزته نشرایدردکز، قاچ دفعەلر « پروفسور بادوئین - دو قورتنی » خانەسنده کورشمشدك، دوقتور غیلات خانەسنده دخی بر دفعه ظن ایدەرم برابر بولندق . بیورك بزه کیدەلم بن شیمدی بوراده قونسول وظیفەسنی ایفا ایدییورم ، بر آزده پترسبورغی خاطرلرز .

— البسەلرمی کوسترەرك بو حال ایله نصل کلەیم سزك رفیقەکزده اولاجق، عفو ایدرسکز کلەمم .

— یوق ، بن سزی بوراده کوردکدنصوکره آرتق براقەمم ، بیورکز تکلیفمز اولسه ایدی بن سزی دعوت بیله ایتمزدم دیدی .

اورادن برابرجه قونصلس‌خانەیه کیتدك ، بو آدمك سیاسی وسسنی طانیدم ، بر تورلی اسمنی خاطرلایەمیورم .

قونصلس خانه قاپوسندن کیرەجکم زمان خاطرمه کلدی ، دیدم : سزك فامیلەکز « لیپوف » دکلی ؟ اوت دینجه قلبم مطمئن اولدی ، سوسیال دیموقرات فرقەسنه منسوب اولدیغنی خاطرلادم ، بونك اوزرینه کمال‌سربستلك ایله قونسلس خانه قاپوسندن کیردك . بزی لیپوف جنابلری ماداماسی استقبال ایتدی، همان قپو اوکنده مومی‌الیه بنی‌زوجەسنه تقدیم ایدەرك ، دیدی : کور پترسبورغده برمحرر ایکن بوراده نەحالده بولنیور . قادین بنی باشدن آیاغه برسوزدی :

« ای‌الله . ابراهیموف دکلی ؟ »

دیدم: بنم بختیار برحالم وافتخار ایدەجك برکونلرم وار ایسه اوده بویلەکونلرمدر، نەدن تعجب ایدییورسکز .

قادین کولمك استەدی نەدندر کولەمدی ، تکرار اللرینی یانننه اورەرق بر طور استغراب ایله ابراهیموف ! ابراهیموف ! بیوروکز دیەرك اللرینی اوزاتدی .

دیدم: اوزرمده پك‌چوق میقروبلر اولەبیلور، اللرکزه احترام‌ایتمکله برابرعفوکزی استرحام ایدەرم .

تکرار بیوروکز بیوروکز دیەرك اوکمزده کیدییوردی . یر کوستردیلر، اوتوردق کولشدك ، چای کتوردیلر ، بر ساعت قدر وقت کچردك . بن بو فرصتدن بالاستفاده هندستان حقنده بعض شیلر اوکرندم .

روسلرك ذاتاً من‌القديم انكليزلره اولان عداوتلرینی وهندستانده طمعلری اولدیغنی بیلدیکم جهتله اوطرفلردن برآز یوقلامق نیتیله ؛ بوراده بولندقجه وظیفه‌لرنده اولان موفقیت‌لرندن سوز آچه‌رق ، انکلیزلرك اداره‌لرنده کوردیکم مناسبت‌سز ظلم‌لردن بحث ایتدیکم کبی ، هندلیلرك عدم خوشنودیتلرینی دخی آرایه سوردکدنصوکره روسلرك هندستان مسئله‌سنده بطائت‌لرینه تأسف ایده‌رم ، دیدم .

قونصلس جنابلری قفاسنی صاللایه‌رق : آ ! نه دییورسکز بزم بوراده وجودمز عدممز مساویدر ، بنم هندستانه عائد معلوماتم اشته شو اوتوردیغم أودن ساحله قدردر . واپورلرمز کلوب کچرسه ، بعضاً کمیلره عائد برایشی اولورسه بوراده حکومته ایکی اوچ کلمه سوز سویلایه‌بیلورز. آراده صیره‌ده سنك کبی برروس سیاحنه تعرضده بولنورلرسه، او سیاح ایله حکومت آراسنده اولان مسئله‌یه عائد معلومات استرز، اوده پك نادر ، اشته داخلی هندستانه کیدرسك سنی توقیف ایدرلر، اوزمان سز بکا اشعار ایدرسه‌کز ، بن‌بوراده هندستان حکومتنه مراجعت ایدر، بر استیضاحده بولنورم. بونی خاطرکزده طوتکز ، تلغراف ویرورسه‌کز المدن کلدیکی قدر چالیشیرم . مع مافیه انکلیزلرجه هیچ اهمیتی یوقدر ، اوله‌بیلورکه بکا جواب بیله ویرمزلر ، سزیده اورتالقدن آشیریرلر . قولومبه جهتنده بیلمام نره‌ده غیر مسکون بر جزیره‌لری وار ، کندیلرنجه مضر ظن ایتدکلری آدملری اورایه آتارلرمش کیمسه‌ده صورمزمش، بونك ایچون بن سزه تنبیه ایده‌رم ، بکاده اوقدر کوونه‌بیلورسکز .

بوکبی احوال پك چوق واقع اولدیغندن « لونده » پارلمنتوسی بر زمان استیضاح دخی ایتمش ایسه‌ده ، « حکومت بویله مناسب کورمشدر » جوابنی ویرمشلر ، بن سزه تکرار ایده‌رم ، بنم امدادمه اعتماد ایتمایکز ، کندکز احتیاطلی بولنورسه‌کز دهامناسب اولور.

دیدم : یاهو سز بوکبی حال‌لری پترسبورغه یازمیورمیسکز ؟

— (قهقهه ایله کوله‌رك) قاچ پاره ایدر ، پترسبورغده نه‌وار ! کیم وار !

انکلیزلر من‌القدیم بزم قانمزی کندی منفعت‌لرینه Exploitation یاپمشلر . بزی اغفال ایده‌رك تورکلر اوزرینه سوق ایدر قانمزی دوکدیرر ، ژاپونلر اوزرینه سوق ایدر قانمزی دوکدیرر ، بوتون معناسیله کندیسی استفاده ایدر. بزه انکلیزلری هندستان ایله تهدید ایتمك قدر برحماقت ومعناسز سیاست تصور ایده‌مم .

بزم سیاسیونمز وقتیله تورکیه ایله خوش کچنه‌رك ، اسلام سیاستنی تعقیب ایدوبده او

يولدن هندستانه ال اوزاته ایدیلر، اوله‌بیلوردیکه بردرجه سوزیمز کچردی، بلکه‌ده بیوك موفقیت تأمین اولنوردی . شیمدی اوفرصتده قاچدی . انکلیزلر بزه تورکلری سوق ایده‌رك یوز سنه‌ده اوردیغی ضربه قدرده » بوکره ژاپونلری سوق ایده‌رك اوچ سنه‌ده اوردی. بوندن‌صوکره روسلره انکلیزلرعلیهنده هندستان‌سیاستی تعقیب‌ایتمك، بنم‌فکرمده مزار آرامقله مساویدر .

بن سزه تکرار تأمین ایده‌رم ، سزه بر حال واقع اولدقده بن المدن کلدیکی قدر بوتون قوتم ایله صرف غیرت ایده‌رم، فقط سز کندکز احتیاط ایتمه‌لی‌سکز برشی اولور اولمز همان با تلغراف بکا اشعار ایتمه‌لی .

خاطریمه کلدی، بوراده بزم برآثارعتیقه متخصص‌مز،آندرییف وار، سزی‌بیلیور. سز آنکله‌ده بر ملاقات ایدرسه‌کز فنا اولمز . او هندستان داخلنده دولاشمق ایچون انکلتره حکومتندن رسماً مساعده استحصال ایتدکدنصوکره کلدی، بر سنه‌در هندستان داخلنده بولنیور ، ، سزه اولدقجه بر معلومات ویره‌بیلور . پوسته‌خانه قارشوسنده‌در .

بن آرتق فضله وقتمی ضایع ایتمه‌مك اوزره قونصلس ایله وداع ایتدم اورادن دو-غریجه آندرییف یانه کیتدم .

آندرییف غایت معلوماتلی بر قاچ لسان بیلور فارسی عربی تکلم ایدر ، بر کنج اولدیغنی بیلوردم ، یالکز آثار عتیقه متخصصی اولدیغندن خبرم یوقدی .

بزی غایت صمیمیتله قبول بیوردیلر ؛ برر ساعت صحبت ایتدك ، بزه بروجه آتی بر معلومات مختصره‌ده بولندی :

بن هندستانده بر سنه‌دن فضله اولدی کزمکده‌یم ، هر نه قدر پك سربست ایسته-دیکم کبی تتبعاتده بولنه‌میورسه‌مده، المده رسمی برمساعده ایله بولندیغم ایچون اولدقجه تعرضدن مصون بولنیورم. بن‌سزه اولا کندی حسیاتمی سویله‌یم ؛ هندستانده انکلیزلرك شو اداره‌لری دوام ایتدکجه هندلیلرك انقراضه محکوم اولدقلرینه کسب قناعت ایتدم . دنیاده انسانلر اولدقجه ظلم دخی موجود اوله‌جغنی تصور ایدردم ، لکن ظلمك بو درجه‌سنی قطعیاً خاطریمه کتورمزدم :

باقکز ابتدا سزه اراضی ویرکوسنی عرض ایده‌یم : هندستانده محصولك واردات عمومیه‌سندن انکلتره حکومتی یوزده اللی آلور . یوزده اللی واردات عمومیه‌دن ،

(حاصلات صافیه‌دن دکل) متباقی یوزده اللی رنچبرکدر. اکمش ، بیچمش، بوقدر مصرف وزحمتی مقابلنده رنچبر یوزده اللی ، دیمك اولورکه : حکومت رنچبره محصول اولدیغی زمان بالنصف شریك اولیور . زیان اولورسه رنچبرکدر .

— یوق جانم بر خطاکز اوله‌جق .

— خیر هیچ بر خطام یوقدر ، هپ کندی تحقیقاتم نتیجه‌سی اولدقدن صوکره ، ایشته انکلیزجه منتشر « غزیتیر » یازمشدر ، لونده پارلمنتوسنه ویرلمش ایضاحاتده دخی عیناً مندرجدر، دیه‌رك انکلیزجه یازلمش ژورنالی بزه کوستردی وکمال حیرتله اوقودی . (غزیتیر ایندی‌یه ۱۹۰۸ صحیفه ۱۲٤)

— انسانیت یکرمنجی عصرده اولسه اولسه اوقدر اولور . بن روسلرك بزه اولان ظلمندن شکایت ایدردم ، دوغریسی انکلیزلردن بونی مأمول ایتمزدم .

— یابن ، بن انکلیزلری عادتا ملك کبی برملت ، سوت کبی تمیز وپاك ظن ایدردم. کچنده اوراده بوندن آلتی یدییوز سنه‌مقدم بنا اولنمش برجامعی انکلیزلر سواری قشله‌سی یاپمشلر ، بعض طرفلرینه حاملر حتی محراب یرینی آیاق یولی یاپمشلر ، وحیوانلر ایچون آخور اتخاذ اولنمش ، یاهو نه انصافسز آدملر ! بر ملتك معبدنی بودرجه‌ده اهانت اولورمی ، دوغریسی روسلر اودرجه‌سنی یاپمازلر . بن بونلری کوردیکم زمان شاشدم، قالدم ، هله مسجد محرابنده آیاق یولی یاپلسون ، بواولورشی دکل ، بومسجدده آثار عتیقه‌دن تاریخی بر بنادر . بن اوراده حیرت ایچنده بولنیوردم بر عسکر یانمه کلدی ، کیم اولدیغمی صورونجه روسم دیدم . اوده بزم روس یهودیلرندنمش ، کندینی بکا تقدیم ایده‌رك ، بوراده موسیقی معلمی اولدیغنی سویله‌دی . برآزده قونوشدقدن صکره بنی اوداسنه دعوت ایتدی . مسجد قربنده بر تربه داخلنده اوداسی وارمش ، اورایه واردیغمزده دیدی : بوده مسلمانلرك مقدس بر مزاریدر ، بومزارده مدفون اولان ذاتك کمیکلرینی چیقاردم اورایه بیغدم دیه‌رك کوستردی . کمیکلر اوزرنده بر قندیل دخی واردی . بوتربه‌ده ، چالغیجیلر یری اولمش ، زیارته کلنلری اوآچیقده برکوشه‌ده بولنان کمیکلری زیارت ایدییورلردی . بن حقیقةً حیرت ایچنده قالدم ، بوجامعده غایت قیمتلی موزیقه صنعتلری وار .

هندجنوبی پادشاهلرندن سلاطین « نظام شاهیه » لرك پای‌تختی اولان «احمد نکار»ه کیتدم . هیچ اولمزسه مدنیت نامنه آثار عتیقه اوله‌رق محافظه اولنه‌بیلوردی .

دها نه‌لر واردر . بن رسماً حکومتك مساعده‌سیله کلشدم ، فقط ینه قورقیورم . بونلر انکلیز ملتندن بشقه‌سینك هندستانده بولنمه‌سنی قطعیاً ایسته‌میورلر . بالخاصه بزم روسلر ایله تورکلردن پك قورقیورلر ، هله سنك ایچون تهلکه پك بیوکدر. آلا بیله‌جکك معلوماتده او زحمتلره دیکمز .

— بنم ایچون نه‌دن بیوك اولور ؟

— سنك ایچون ایکی قات تهلکه وار : بری اسلام اولدیغك جهتله تورك خفیه‌سی اولمق احتمالك ، دیکری روس تبعه‌سی اولدیغك جهتله روس خفیه‌سی اوله‌بیلورسکز . هر ایکی احتماله قارشی سزی تعقیب ایده‌جکلر ، بن سزه مخصوص تنبیه ایدییوردم ، بونلردن امین اولمایکز ، برشی حس اولنورسه همان قونسلوسه تلغراف چککز ، یوقسه آشیریرلر . بن چوق شیلر کوردم ، بونلرده انسانیت نامنه هیچ برشیلر یوقدر ، بونلرك بوتون مقصدلری هندستانی نصل محو ایتدیکمزی کیمسه بیلماسون دییورلر . بکا قالورسه بوکیدیش هندلیلری یاشاتمایه‌جقدر .

هندلیلرده بوذلتی تمامیله قبول ایدییورلر . دکل عوامی ، بلکه لوندره‌ده اکمال تحصیل ایتمش ضابطانی دخی علنی تحقیرلری اولدیغی کبی قبول ایدییورلر . بن برایکی ضابط ایله کوروشدم وصوردم : نه ایچون سزه انکلیز ضابطانی اللرینی ویرمیورلر ؟ ونه‌ایچون معاشلرکز مساوی دکل ؟ بونه سز نصل تحمل ایدییورسکز ؟ دیدیکمده نه جواب ویررلرسه بکنیرسکز : « انکلیزلر صاحبدر » جوابنی ویرییورلر . بیلورسکزکه هندستانده صاحب دیمك افندی دیمکدر . بر انکلیز کیم اولورسه اولسون ایسترسه عمله اولسون ، هندلیلره افندیدر .

بونی ضابطان بوصورتله قبول ایدرسه وبورزالت ایله برابر خدمتنده دوام وثبات ایدر هیچ سسنی چیقارمازسه ، صوکره او ملتدن حیات امید ایتمك نجه بوشدر . بن هندلیلری بیتمش بر ملت کورییورم .

— بنده بوکبی احواله بردرجه کسب وقوف ایتدم ، دوغریسی عیناً سزك دیدکلرکزی کوریورمده خاطریمه کلیور : اومدنی آوروپالیلر نه‌ایچون بونلری کورمیورلر ، ونه‌ایچون حر وانسانیتپرور آوروپا غزته‌لری بوحاللردن بحث ایتمورلر ؟

تورکیه حکومتی ارمنی ، روملره بویله بر معامله‌لرده بولنه ایدی ، بوتون آوروپا بالاتفاق کمیلر سوق ایتمزلرمی‌ایدی ؟

— : او ! البته ، فقط انكليزلره قارشى دكل اويله معامله، « جف القلم » بركلمه بيله يازه‌مزلر . بن بوكون آثار عتيقه متخصصى اولديغم جهتله بوراده بولنيورم ، اكر بن بوحاللرى غزته‌يه يازه‌جق اولورسه‌م ، بزم روسيه حكومتى بنى وظيفه خارجنده بولنمقله اتهام ايدرك موأخذه ايدر. يازمش‌سكز قاچ پاره‌لق اهميتى وار، باقسه‌كز كندى‌غزته‌لرى « غزيتير » يازمش ينه كيمسه سمع و اعتبار ايتميور ، انسانيتلر قلم اوجونده قاليبور .

آندرييف جنابلريله دها برچوق جهتلردن مذاكره اولندى، تكرار ملاقات ايتمك اوزره مفارقت ايتدم .

مسجدلر قاپوسنده مجوسيلر

ياخود

مجوسيلرك اسلاملره علاقه‌سى

هندستانده بالخاصه جنوبى « دكن » ولايتلرنده «هندو» مجوسيلرك اسلاميته برچوق جهتدن علاقه‌لرى واردر: طرز معيشتلرى تماميله اسلاملره مطابقدر وعادات اسلاميه‌يه برچوق جهتدن علاقه‌لرى واردر : طرز معيشتلرى تماميله اسلاملره مطابقدر وعادات اسلاميه‌يه رعايه واحترام ايدرلر . حتى صو باشلرنده حيوان صولامق ايچون ياكه صو آلمق ايچون كلدكلرى زمان ، اول مسلمان اولانلر حيوانلرينى صولار وصو قاپلرينى طولديريرلر، صوكره «هندو»لر .

هندستانده براهمانلره «هندو» ديرلر ، آتش پرستلره‌ده پارس ومسلمانلره صاحب تعبيرلرى شايعدر. هرزمان مسلمانلر جامعدن نمازلرينى قيلوب‌ده چيقدقلرى وقت مسجد قاپولرنده هندو قادينلرى وخسته‌كانى بولنور ، بالخاصه رمضان شريفده مغربدن چيقاركن مسجد قاپولرنده پك چوق هندو بولنورلر : بعضلرينك النده برچوجق ، يا برچناق ايله صو ، بال ، چاى وبشقه شيلر بولنور ، جامعدن چيقان مسلمانلرده هندولرك اللرنده هرنه‌ايسه آكا توكوره‌رك كچرلر ، بيچاره مجوسيلر مسلمانلرك نفسلرندن استشفا ايديورلر . بعض مريضلر كنديلرى بولنيورلر ، جامعدن چيقن مسلمانلره كوزلرينى ديكه‌رك : مولوى صاحب ، مرحمت كن ، مرحمت ديه‌رك سوزيلكده ، اكثريسنى انسان كوردكده حقيقةً مرحمت ايدر ، غايت زنكين وباى آدملر مزمن بر خسته‌لق ايله مبتلا ، هركون جامع قاپوسنده آيلرجه دوام ايده‌ر. وبعضلرى مقابر اسلامدن استمداد ايدرلر ، والى غيرذلك مجوسلرك اسلاملره دها پك چوق علاقه‌دار اولدقلرى جهتلر واردر .

هندستانده لسان

هندستانده بر چوق لسان وار ایسه‌ده ، بوکون اوردو لسـانی عادتا برلسان رسمی شکلنی آلارق بوتون هندستانه تعمم ایتمش وتمامیله برلسان عمومی اولمشدر. بوندن‌ماعدا تلنکان ؛ مرهتی ، کجراتی ، سـانسکرت ، عربی ، فارسی ، افغانی ، و انکلیز لسـانلری دخی اولدقجه معروفدر . انکلیزلرك اشغالنه قدر هندستانده رسمی لسـان ، زبان فارسی ایمش ، شیمدی « اوردو » لسانیدر . اوردو لسانی اسکی لسان اولمیوب ، نهایت بوندن ایکی یوز کسور سنه مقدم شاهجهان دورنده میدانه کلمش بر لسان حدیث اولمقله برابر ، آز برزمان ایچنده غایت واسع مقیاسده تعمم ایتمش وبوکون اوچیوز ملیون قدر انسانلر میاننده عادتا برلسان رسمی حالنه کلمشدر . وبولسانده پك چوق یومی وهفته‌لق غزته‌لر چیقار وهندستانده کافهٔ محررات رسمیه اوردو لسانده‌در. اوردو لسانی اساسی: عربی، فارسی ، کجراتی ، مرهتی ، سانسکرت وتورك لسـانلرندن مرکب بر لسان مستقلدر . السنهٔ مذکوره‌یه ادات اوله‌رق (هی) و (هو) و (هوه) اسـتعمال اولنمش. مسلمانلر پك چوق کتب دینیه‌یی اوردو لسانه ترجمه ایتمشلر وکلام قدیم دخی بوندن یوز سـنه مقدم الشیخ عبدالقادر نام برذات طرفندن اوردو لسـانه ترجمه اولنمشـدر . دهلی‌ده شمس‌العلمأ نذیر احمد نام برذات قران کریمی بوندن اون‌ایکی سنه مقدم تکرار اوردو لسانه ترجمه‌ایتمش وشوآز برمدت ظرفنده ترجمهٔ مذکوره دورت دفعه طبع اولنمشدر. اوردو لسانده الآن پك چوق شعرا موجود اولوب ، بر چوق اشـعار مطبوع واسع مقیاسده انتشار ایتمشدر. لسان مذکورده غایت‌بیوك برفصاحت اولدیغی روایت اولنیور، ینه اوردو لسانی ، لهجه اعتباریله قبائل هندیه میاننده فصـاحت نقطهٔ نظرندن برچوق طبقه‌یه تقسیم اولنوب ، اك فصیح اولانیده « لهکنو » لسانی ایمش .

لکنو،یا که « لهکنو » هر نه قدر لهکنوکی یازیلسه‌ده دوغریجه « لکنو » اوقنور. وبعضاً « لکهنو » دخی یازیلور . اوردو لسـانی تأسسی بعض روایته کوره بوندن ایکی عصر وکسور سنه مقدم هندستان حکمدارلرندن بری ، یکدیکرینك لسانی بیلمز اقوام مختلفه‌دن مرکب براوردو تشکیل ایده‌رك، اساس مرکزدن بونلری تبعید ایدوب‌کندی بینلرنده آکلاشمه‌لرینی امر ایتمشده اودلسز یعنی‌یکدیکرینك لسانی بیلمز براوردودن شو زبان‌حاضر میدانه کلمش‌ایمش. واوردو لسانی وجه تسمیه‌سی دخی بویوزدن‌اولمشدر.

اوردو لسانی : حروفات عربیه ایله یازیلور ، عمومیتله ملوك هند من‌القدیم عرب حرفی استعمال ایدرلرمش ، فقط لسانك تمامنی ایفا ایچون حرفات عربیه کفایه ایتمدیکندن بر چوق حرفلر، ینه عینی عرب‌حرفلرندن اولمق اوزره بعض نقطه‌لر علاوه‌سیله اکمال واتمام اولنه‌رق عددی قرق یدی حرفه ابلاغ اولندقدن ماعدا ، بعض حروفات عربیه طی اولنمشدر . علاوه اولنمش حروفات میاننده اوچ‌درت نقطه‌لی حرفلر اولدیغی کبی ، ایکی اوچ حرفدن ترکیب اولنمش صدالرده وار . شویله‌که ت ، ته ، پهه ، کش ، چهه ، بونلردن هر بری برر صدادر . وامثالی دها پك غریب وکندیلرنجه پك قولای صدالر وار .

بونکله برابر اوراق رسمیه دائما نقطه‌سز یازیلور : نقطه‌سز یازی پك شایعدر . اوردو لسانی حقنده شمدیلك بو قدر بر معلومات ایله اکتفا ایده‌رم .

یالکز بوراده شونی دخی علاوه ایتمك منفعتدن خالی اوله‌مز ، بو کون انکلیزلرك مقصد سیاسیه‌لری هندستانده حروفات عربیه‌یی اورتالقدن قالدیرمقدر . زیرا بو اسلام حروفاتی اولدیغی جهتله دائما اسلاملرك یکدیکرینه اولان رابطه‌لرینی محافظه ایدرمش ، شو مضرتی دفع ایتمك ایچون نه‌وقت اولورسه اولسون، برزمان حروفات عربیه‌هندستان بازارندن قالدیرله‌جقمش، شو فکر فاسده مبنی تجاران ایچون کندی بینلرنده مکاتبهٔ رسمیه وحسابات جاریه کجرات حروفاتیله اولمه‌سی رسماً تکلیف اولنمش ، کجرات حروفاتیله یازلمامش بونولری تجارت محکمه‌سی طانیمیور . بو صورتله هندستان اهالیسنده اولان استعداد تجاریه دخی نظر اعتباره آلنه‌رق امل منحوسك بر آن اول میدانه کتورلمه‌سی ایچون بواصول، تجاره تکلیف اولنمش ، فیمابعد اصناف واصحاب صنعته دخی تکلیف اولنه‌جقمش ، بویله‌جه مقصد فاسدلرینه وصول تسریع اولنه‌جقمش . کجرات خطی دخی هیروغالیفه قریب بر یازیدر .

عمر کهار محله‌سی معلم وامامیله صحبت

بر کون مقدم تعیین ایتدیکمز وقتده معلم افندی‌یی زیارت ایتمك اوزره محله مکتبنه کلدم . معلم جنابلری منتظر بولنیورلردی . خوش آمدی بعدنده سوزه باشلاندی . بر قاچ سوز سویلانر سویلانمز همان بزه اعتراض مقامنده بر طور غریب ایله :

«من کنت مولاه فعلی مولاه» حدیث شریفنك سبب ورودنی صوردی. بوسبوتون سکوتیده مناسب کورممك ایله برابر مناقشه‌دنده اجتناب‌لزومنی دوشونیوردم، برآزتأمل

بعدنده امت نظرنده حضرت علی علیه السـلامك مقامنی تعیین ایتمكدی . فقط بو بابده مناقشه‌یه لزوم كورمیورم ، زیرا بیك اوچیوز سنه ظرفنده حل اولنه‌مامش بر مسئله ، بوندن صوكره بك‌ده قولای حل اولنه‌مز. بزم ایچون بو مسئله‌لرده مناقشه‌دن اجتناب ایده‌رك ، هر كس اعتقادینی محافظه ایتمكله برابر ، دیكرینه‌ده بغض وعداوت بسله‌مزسه كفایت ایدردی . بز الحمدالله حب علی‌ده قصور ایتمایز ، سزكده یالكز شیخینه جهارا لعنت ایتمامه‌كزی تمنی ایدرز .

معلم صاحب همان اصرار ایده‌رك بنی سویلاتمك ایستردی : اعتقادی واجب اولان بر شی كتم اولنه‌مز، رسول‌اللهك وصیتنه مخالفت ایده‌نلره فلان خیلی آغر آغر سوزلر سویلادی (یازه‌میه‌جغم) .

— معلم صاحب ! مملكت‌كزك بو كونكی حالنه آجیورم، بیك اوچیوز سنه مقدم وفات ایتمشلری بز احیا ایده‌میه‌جكز ، اوكچدی ، اورادن بحث ایدرسـك یكدیكرمزك قابنی رنجیده ایتمكدن بشقه بر نتیجه ویرمز. بو كونكی احتیاجلرمزی دوشونه‌لم وبیوك دشمانلرمزه قارشی حال واستقبالمزی ملاحظه ایده‌لم . سز شو مكتبكزك حالنه باقسه‌كز، بو معصوم چوجقلرك بویله طوپراق ایچنده یوارلانمه‌سی نه حالدر؟ بونلر انسان اولادی دكلمی ، امین اولوكز سزده بو حال دوام ایدرسـه ، بو چوجقلرك اولادلری معاویه وابوبكردن زیاده سزه لعنت ایده‌جكاردر. بواعتقادلر احفادكزی كچه‌مز،شوقومشوكزده پروتستان مكتب‌لرینه باقسه‌كز ، او مكتب‌لرده اوقومقده اولان چوجقلره باقسه‌كز . بونلرك هر بری سزك اولادلركزك خصم‌جانی اوله‌جقدر، جرائد منتشره‌كبی مملكتكزی احاطه ایتمش مسیونرلری كورمیورمی‌سكز .

بنم بو سوزلرم معلم صـاحب جنابلرینه خیلی تأثیر ایتدی ، خیلی دوشوندوردی . مع‌مافیه معلم‌همیشه امامت مسئله‌سنی وزكات اعطاسندن امتناع اسبابنی قورجالایه‌رق بنی تكرار مناقشه‌یه سوروكله‌مك ایسته‌دی ایسه‌ده، بنده ممكن‌قدر لسانمی محافظه‌یه چالشدم وفضله سوزه‌ده میدان ویرلمدی. او آراده امام افندی حضورینه دعوت اولندق ، معلم ایله وداع ایده‌رك امام‌افندی خانه‌سنه كلدك. امام غایت متفنك وحقیقته عادل دیمكه شایان بر سـیرته مالك ، بوولنی بر آدمـدر . بو ذات محترم نه‌دندر بزه حسن ظن ایده‌رك فوق‌العاده بر توجه كوستردیلر. بوسوز صیره‌سی اسلامیتك بقاسنه كلدكده دیدیلركه :

اسلامیتك بقاسی تورکیه حكومتی‌نك بقاسـنه توقف ایدر ، زیرا عموم اهل ایمان

TARIH ... KUTUPHANESI

کندی حیاتنی عثمانلی حیاتنـه مربوط کوریبور ، بزم یکانه مرجعمز تورکیه‌در ، فقط مع‌التأسف تورکلرکده دین ایله علاقه‌لری قالمدی، بزم بوراده بولنان عثمانلی شهبندرلرنده نه‌اوروج طوتان‌وار ونه‌ده نماز قیلان‌وار . بلکه‌ده کندینك اسلام اولدیغنی کتم ایده‌رك شـابقه ایله اختفا ایدییورلر ، بزم بوراده بر شهبندر وار ، دائما شـابقه ایله کزدکدن صوکره مادامه‌سنی‌ده قولتوغنده طاشیور ، مسلمانلرایله قطعیاً علاقه‌داراولمق ایسته‌میور.

دولت علیه ، بومبـای کبی بر مسلمان بلده‌سـنه شهبندر کوندره‌جکی زمان بورا مسلمانلرینکده احوال روحیه‌سنی نظراعتبار آلمالی ایدی، وامثالی هجوملر .

امام جنابلری غایت محق اعتراضاتده بولندی ، بنده قفا صاللایه‌رق سکوتی اختیار وامام افندی‌یی تصدیقه‌مجبور اولدم .

بالآخره امام جنابلری سـوزینه دوام ایده‌رك ، بنم شـخصمه خطاب اولمق اوزره سیاحتك منافع عمومیه وخصوصیه‌سـندن بحث ایده‌رك موعظه‌ده بولندی ، غایت خوش سـوزلی وشرین زبانلی عالم بر آدم اولدیغندن سـویله‌دیکی سـوزلرده بکا فوق‌العاده تأثیر ایتدی .

بوذات محترم بزه اسلامیت نقطهٔ نظرندن پك چوق سوزلر سویله‌یه‌رك اتحاد اسلام مسئله‌سنده علمانك اوك آیاق اولمه‌سی لزومنی پك‌چوق تکرار ایتدی. اك صوك سوزی: کلمهٔ توحید سرنه مظهر اولمدقجه بزه حیاتدن نصیب یوقدر .

سینغاپوردن تلغراف

بومبایده بولندیغم کونلر سینغاپوردن بروجه آتی بر تلغراف آلدم :

ژاپونیالی « یاما اوقا » نامنده بر ذات توکیودن کلدی . اوحارا جنابلری طرفندن سزه التحاق ایتمك‌اوزره کوندرلمشدر. بوکونده بورادن‌حرکت ایده‌جکندن، کندیلرینی بومبایده منتظر اولمه‌کزی استرحام ایدرلر .   « عیسی بهائی »

چوق تعجب ایتدم ، بکا بویله برشی اخبار اولنمه‌مشدی ، مع مافیه کمال صبرسزلق ایله منتظر اولدم .

بومبایده اوقاف

هندستانده من‌القدیم سلاطین اسلامیه‌دن غزنوی وسائره‌دن قالمش‌اوقاف پك‌مبذول وپك چوقدر ، وحالا وقف اصـولی دوام ایتمکده ، یکی یکی وقفلرده آز دکلدر .

بو وقف مسئله‌سی بوراده غایت مهم وغایت بیوك برمسئله‌در . ذاتاً بومسئله دكل یالكز هندستان وهند مسلمانلری ایچون بلكه بوتون عالم اسلام وكرهٔ ارض مسلمانلری ایچون بر حیات مسئله‌سیدر . فقط مع‌التأسف بزم دیانت اسلامیه‌ده هر مسئله‌ده اولدیغی كبی ، بومسئله‌دخی سوء تفسیر وسوء تأویله هدف اولمشدر . وقف اسلامیتك یكانه سرمایه‌سی ایكن سوء تفسیر یوزندن منفعت یرنده مضرت تولید ایتمكده‌در . وبو یوزدن بتون عالم اسلام وقفلرك منافع عامه‌سندن محروم اولمشلر . بالعكس بر چوق وقفلر فسـقه وكفار منفعتنه منقلب اولمش ، بزم علماء اسـلام حالا غفلت ایچنده پویان ، كندی جهالتلرینی شریعته اسناد ایده‌رك شریعت غراء مطهره‌یی دخی تلویث ایتمكده دوام وثبات ایدرلر . بوسوزلر هرنه‌قدر آغیر سوزلردر، فقط حق ودوغری سوزلر نه‌قدر آجی اولسه دخی سویلنمدكجه حق یرینی بوله‌مز وحقیقت میدانه چیقه‌مز .

احتمال اوله‌بیلوركه فكرم خطادر ، لكن عقیده‌م اقتضـاسی فكرمی یازمق وحق بیلدیكم شیلری میدانه قویمق نتیله عالم مطبوعاته عرض ایتمكده بر وظیفه‌در .

بوكون بومبای‌ده‌بولنان مسجدلرك وقفلرندن اكثرینك غله‌وكلوری موقوف علیهنه زائد اولدیغی جهتله، او مبلغ زائد شیمدیلك بر قاچ سنه‌دركه حكومت حاضره طرفندن توقیف اولنیور ، الآن مملكتك متصرف ومتغلبی اولان حكومت رجالی مسـلمانلره دییوركه : « وقف ملك الله‌در » ملك اللهك تصرّفنده تبذیره كیمسه‌نك حقی یوقدر ، مصرفی ایچون اجر مثل كبی بر حد تعیین اولنمه‌سی لازم كلور ، یوقسه جمیع واردات وقف برقاچ آدم منفعتنه حصر اولنه‌مز، بلا حساب تصرف اولنورسه ملك اللهه خیانت وحكمت مشروعهٔ احمدیه‌یه اهـانت اولور ، ومنفعت عامه‌یه‌ده خللدار ایتمش اولورز . وقفك حكمیات مشروعه‌سـندن بری اخلافك منافع عامه‌سنی تأمین واسـلامیتك تعالی وسطوتنی محافظه‌در .

مثلا جمعه جامع مسجدی ایچون بوندن برقاچ یوز سنه مقدم وقف اولنمش عقارك كلوری ، شیمدی یدی بیك انكلیز لیراسنه بالغ اولیور. (ایلریده دها چوق اوله‌جق) موقوف علیه سنه ایسه : امام ، متولی ، مؤذن وسائر مصارف مسجد ایچون ایكی اوچ بیـك لیرا صرف اولنورسـه بلغ مابلغ كافیدر . فضـله‌سنی صرف ایتمك ایچـون شرع شریفه موافق مَصرِف كوستركز. حرمت شرع شریف‌ده هتك اولنماسون منفعت عامه تأمین اولنسون .

(شرط واقف) مساعد دكل ديرسه‌كز، واقف اوزمان غله‌سنه نظر اعتباره آلمش واوصورتله تعيين ايتمشدر . شيمدى ايسه غله اضعاف مضاعفه تزايد ايتدى ، بر مقدار وحد تعيين واجر مثل تقويم اولنمه‌لى ، وفضله غله ايچونده منافع عامه‌يى تأمين ايدر بر مصرف بولنمه‌لى » ايشته حكومت رجالى بوصورتله بزم علمايه بر وظيفه تعيين ايده‌رك ، شيمديلك بوزائد غله‌لرى بانقه‌لره توديع ايتمكده‌در .

بزم علما رحمهم‌الله « شرط الواقف كنصّ الشارع » قاعده‌سنه استناد ايده‌رك ديبورلر : مادامكه واقف غله‌سنى تماميله بومصرفلره تخصيص ايتمشدر ، واردات سنويه تزايد ايده‌رك نه‌قدر بيك ليرايه بالغ اولورسه اولسون ، تماميله بوامام وخطيب وخدمه افنديلره صرف اولنور .

ايشته مسئله، ايشته حكمت حكومت، مفتى افنديلر مفتى‌به اولان روايتلر ايله ميدانه چيقسونلر .

حكومت رسماً وعلناً صورت ظاهره‌ده اسلاميتى اعلا ايتمك طرفدارى اولديغنى كوستره‌رك : « دارالفنون ودارالحديث ودارالصنايع كبى مؤسسه‌لره صرف ايتمك جهتنى تقويه‌ايدركبى كورينيور. ايكنجى طرفدنده رجال‌حكومت اومسجد خدمه‌لرينه ديبوركه: سزكده كندى منفعتكزدر ، دعوا ايدكز ، فتوا كتوركز مادامكه حقكزدر اثبات ايدرسه‌كز آلورسكز . ايشته حكمت حكومت !

بزم علما بوكا مصرف كوسترميور ، برى كوستره‌جك اولورسه ديكرى لايجوز ديه‌رك ميدانه چيقيور، حكومت ايسه پاره‌لرى، هرسنه فضله‌غله‌يى بانقه‌لره آليور،بوكون هندستانده بوصورتله توپلانمش اوقاف غله‌لرى، مليونلرجه ليرالر تشكيل‌ايده‌رك بانقه‌لرده عادتا بيوك بر سرمايه اولمش ، حكومت بانقه‌سى استفاده ايديبور، شرط وقفده معطل اوليور ، مسلمانلره ، بر پاره‌لق منفعتى يوق . علمامز وعليه‌الفتوى اولمق اوزره بر مفتى‌به بر روايت بوله‌ميور ، بالآخره اللى سنه صوكره حكومته مال اولوب كيده‌جك. آه آه يارب ! بوعلمايه سن انصاف وير .

بو كون كرهٔارضده بولنان اوقاف مسلمين يكونى ملياردلر ايله سرمايه تشكيل‌ايدر. يالكز هندستان اوقافى فضله غله‌سندن تراكم ايتمش اوقافك مقدارى ، يوز مليون انكليز ليراسنه بالغ اولديغنى موثوقاً روايت ايديورلر .

حرمين شريفين اوقافى مصر وسوريه اوقافى استانبول وممالك سائرهٔ عثمانيه اوقافى،

نیجه نیجه اصحاب خیرات طرفندن حبس اولنمش وقفلر هیچ شبهه‌سز غایت بیوك سرمایه تشکیل ایده‌ر . یالکز بحق استفاده اولنه‌میور . حتی مقرّ خلافتده وبلدهٔ طیبه‌ده دخی بر چوق اوقاف، متغلبه طرفندن غصب اولندی وبر چوغیده فساق واهل نفاق‌النه کچه‌رك ضایع اولدی ، علمامز حالا « شرط الواقف کنصّ الشارع » عباره‌سنی تکرار ایدوب دوریورلر . وقف الله وملك اللهه تجاوز ایده‌نلرده حالا سیادت دعوا ایده‌رلر واهل تقوی‌دن اولمق ایسترلر. حقوق‌اسلامیه وحق‌الله پایمال اولوب کیدیور. کیمسه‌نك خبری یوق .

اسلامیت‌ده وقف مسئله‌سی غایت مهم وغایت بیوك بر مسئله‌در، بو مسئله‌یی بوتون تفرعاتیله تدقیق ایده‌رك ، حال واستقبال نقطه‌لرنیده نظر اعتباره آلارق من‌کل‌الوجوه هر مملکتك منافع عامهٔ مسلمینه صرف اولنه‌بیلمه‌سی جهتلرینی دوشونه‌رك فتوالر یازدقدنصوکره‌ده ، حاکم شرع اولان خلیفه‌نك فرمانیله‌ده تأکید اولنورسه ، اوقافلره مخصوص بانقه‌لرده تأسیس اولنه‌بیله‌جکی کبی ، مضاربه اصولیله بیوك تجارتخانه‌لرده میدانه کتوریله‌بیلوردی. او زمان اعدالرمزده بزم خاطرمزی صایمایه مجبوراولورلردی.

آه‌یاربی‌بو علماء اسلامك بصیرتنی تنویر ایله ، بونلرك تردد وتذبذبلرندن بوقدر حقوق عباد وحق اسلام ضایع اولییور . علماء اسلام ورثهٔ انبیا ورهبر اهل ایماندر ، نه زمانکه علماء اسلام وظائفنی بحق ایفا ایدرسه ، بو امت تمامیله حیثیت وسطوتنی اعاده ایدر ، شو سببه مبنی هرکسك امیدی علمادندر .

بوکون هندستانده ملیونلرجه لیره‌لر وقف الله مفتی‌به وعلیه الفتوی ایله موشح روایات بولنه‌مدیغندن انکلیزبانقه‌لرینه مال‌اولوب کیدییور. تورکستانده قریمده دوغریدن دوغری روس خزینه‌سنه کچیور. منافع مسلمینه صرف اولنمق ایچون روایت بولنه‌میور موجود روایتلر تضعیف اولنیور . یاالله یاالله ؟ بر قانون وضع ایده‌رك تکمیل وقفلری کندی تصرفلرینه المق ایچون پارلمنتولرده مذاکره‌لر جریان ایدییور . بز حالا فتوا آرامقده‌یز !

ایشته بزم‌مسلمانلرك حال واستقبالری! زکات، اعلاءکلمةالله ایچون صرف‌اولنه‌میور، وقف الله منافع مسلمین ایچون صرف اولنه‌مز ، مدرسه‌لر بنا اولنه‌مز ، بو مسئله‌ده بوتون علمامز مسئولدر، حرمین محترمین اوقافی حتی مدسه‌لری دخی شرفایه مال اولوب کیدیور ، مدینهٔ منورده حرم شریف اتصالنده سلطان محمود اوقافندن اولان کتبخانه

عبدالحمیدك فرمانیله سید اسعد اولادی تصرفنه احسـان اولنیورسـه، باب فتوا سکوت ایدییور، بلکه‌ده روایتی بولییور، منافع عامهٔ مسلمین ایچون استفاده اولنورسه ، روایت یوق، ضعیف روایت ایله عمل اولنمز دینلیور. اوله‌بیلورکه باب فتوا رجالنه بزم بویازیلرمزی بری اخبـار ایده‌جك اولورسـه ، بزی تخطئه وبلکه تکفیره قدر کیدرلر . او حالده بزده « لیست باوّل قارورة کسرت فی‌الاسلام » دیر سکوته مجبور اولورز .

اوله‌بیلورکه افاضل‌امت، مطبوعات صحیفه‌لرنده دهابرآز تفصیلاتیله مداولهٔ افکارده‌ده وضع ایده‌رلر . انشأالله اویله اولسون .

پان،بر نجسدر

« پان » دیدکلری بر یاپراقدرکه : انسـان جهانده بو یاپراغه « نجس » در دیمکدن بشقه بر معنا بوله‌مز . پان یا که تنبل، دیدکلری شی «قوزی قولاغی» بیوکلکنده نسبةً قالونجه بر یاپراق اولوب ، بوتون هندستان اهالیسنك مبتلا اولدقلری بر مکیفاتدندر .

بو « پان » تنبول تعبیر ایتدکلری آغاجك یاپراغی اولوب ، بتون هندسـتانده عادتا اوزوم آصمه‌سی کبی یتشدیررلر ، صوکره بوتون سنه هر کون سـوقاقلرده بو یاپراقلر صاتیلور . هر کس صاتون آلور ییه‌رلر، وتعظیم وتقدیسده ایدرلر.

برآدمه مسافر کلورسه، مطلقا برنجی اکرامیه‌سی پاندر. ایکی‌اوچ بش پان ویرورسه آرتق او الك بیوك احترامدر .

صورت‌استعمالی: مذکور یاپراغی اله‌آلدقدنصوکره برآزده نوره سورولراوزرینه‌ده « سـوپارا » یاخود « فوفل » دیدکلری شـیلری اوکوتر ، اکه‌رلر ، صوکره‌ده آغزه آلورده چکنه‌رلر ، او پیس‌شی چکنه‌دکجه‌ده آغزده کوپریر، بلا اختیار توکریرسکز. چکنه‌دکجه کوپریر، سزده لاینقطع قب قرمزی قان کبی برونك توکریرسکز، آغزکز قانلی فنا بر شیئه بکزر. چوق فنا بر شیدر، بوتون هندلیلر آغزلرنده «پان» سوقاقلرده کیدرکن بوینه توکریرلر ، باشقه‌لرینك بیاض البسه‌لرینه توکریرلر، کندی البسه‌سی قب قیرمزی قان کبی اولور، خلاصه طبع سلیم قبول ایتمز بر نجس اولدیغی حالده. هندستان اهالیسنجه غایت مقبول وبیوك بر اکرامدر .

من‌القدیم هندستانده بو تنبول معروف ایمش ، ابن باطوطه رحله‌سنده‌دیرکه : « بر هندلی سزه بش تنبول اکرام ایدرسه ، دنیا ومافیهایی سکا باغشلامش کبی منت ایدر . »
(بوده مبالغه‌دن خالی دکل)

بردرجه منفعتی وار ایسه اوده آغزده اولان فنا قوقیلاری تمیزلرمش فلان دیرلر، بنجه نجس ایله آغز تمیزلهمك معقول بر شی دکلدر، هندلیلر مبتلا اولمش ، اکثر اکابر کیجهلری دخی باش آلتنده بولندیرر، اویقودن کوزینی آچار آچمز اوپانی آغزینهآتار. وقتیله پان حقنده غایت بیوك سوزلرده سویلانمشدر :

بعثت باوراق عن التنبل الذی : یراهـا اناس الهند کلهم قوتا .

اذا اکل الانســان منه زمردا : تلون فی فیه عقیقا ویا قوتا .

دها بری دیمش :

رأیت من سنة البسام فی احد : طلعا فی سبیل غدالله مرجانا .

بویله بر نجس حقنده بوقدر بیوك سوزلر سویلانمهسی، دوغریسی شعرانك جنتدن بشـقه بر شیئه حمل اولنهمز ، ذاتاً شـعرك مذموم اولمسی دخی بو کبی معناسز مبالغهلر جهتندن اولهجقدر.

هندستانده مجلس ملی

بو مسئله شوآراده هندلیلر میانده غایت مهم برمسئله شکلنی آلمشدر وفی‌الحقیقه مهم مسئلهدر . بلکهده هندلیلر ایچون برحیات مسئلهسیدر .

هندســتانده بوصوك ســنهلرده حکومت انکلیزیه اداره جهتندن هرطرفده برچوق جـدی تنقیداته معروض قالمقده اولدیغی کبی ، بنغاله ایالتلرنده تظلم همان هرکـون ترقی ایتمکده بلکهده علنی نمایشـلر دخی باش کوسترمکده اولدیغندن ، بو ناخوشـلغك سؤتأثیری بالآخره انکلتره حکومتنی دخی راحتسز ایدهجکنی نظر اعتباره آلارق ، انکلیزلر بونك چارهلرینی دوشونمکده ایدیلر .

هندستانده انکلترهحکومتی کندی بقاسنی تأمین ایچون نهقدر اوزون بردوشونجهده بولنورسه بولنسون ، بالطبع یرلی هندلیلر دخی اوزراحتلرینی ملاحظه ایدنجه ، استر استهمز مسئله انکلیزلرك منفعتنه مغایر اولهجنی محققدر .

شو حالده انکلیزلر هندستانده کندی‌بقا وحیاتلرینی تأمین ایچون ینه انکلیزلركوضع ایدهجکلری قانون اسـاسی‌یه مستنداً هندستانه مخصوص برمجلس ملی (syme) تأسیس ایتمك فکرینی دخی تصور ایتمشلر .

فقط بویله برمجلس ملی لوندره پارلمنتومجلسـندن برجزءکبی اولورده بالآخره

حکومت داخلنده بر حکومت شکلنی آلوبده مغایر سیاست بر نتیجه ویرمك احتمالندنده احتراز ایدییورلردی. بهمه‌حال بر مجلس ملی تأسیسی دیمك، هندستانه بر نوع حقوق سیاسیه ویرمك دیمك اولاجغندن، هر نه قدر هندلیلر ایچون حق مشروع اولسه بیله، انکلیزلر ایچون بر سقوط دیمك اولاجغی وارد خاطر اولور. شیمدی‌یه قدر حق نه دیمك اولدیغنی بیلمیان بر ملته بردنبره بوقدر بیوك بر حق ویرمك، عادتا بر مختاریت تامه ویرمك کبی اوله‌جغندن، بالآخره انکلیزلرك تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسته بر رخنه آچمق احتمالی خاطرلرینه کلدکجه، مجلس ملی تأسیسی ایچونده بر تردد حاصل اوله‌رق آنی دخی بر وقت سوروندیرمه‌ده براقمق ایچون، مسئله‌یی اورتالغه آتدقدن صوکره، اختلافی یرلی هندلیلره القا ایتمکله کندیلرینه بر قاچه‌مق یولی بولمشلر.

مجلس ملی طالبلری اکثریت مجوسیلر اولدیغی کبی، مجلس ملی اولورسه دخی اکثریت آرا مجوسیلرده اوله‌جغی، واوزمان مجوسیلرك اسلاملردن انتقامه قیام ایده‌جکلرینی حکومت مسلمانلره بعض خصوصی واسطه‌لر ایله اخطار ایتدیرییور، وبونی دخی بر قاچ جاهل امام‌لر واعظه‌لر واسطه‌سیله موعظه یولنده بیچاره ساده دیل مسلمانلره مسجدلرده یوتدیرتمقده ایدیلر. دیکر طرفدنده مجلس ملی طالبلری اولان مجوسیلره دییورکه: اصل بو مملکتده قوة حاکمیه‌یه مالك اولان مسلمانلر استه‌میورلر، یوقسه بز حاضر ویره‌جکز، بز حق‌شناس آدملرز، بیلورسکزکه مسلمانلرده تعصب دینی وار، آنلرك بوکبی حریتلره دینلری مساعد دکلدر، مع‌مافیه بز بو مملکتی آنلردن تسلیم آلدق، اصل صاحب اونلردر فلان کبی سوزلر ایله یوزلرینه قارشی هر ایکی طرفك خاطرنی خوش ایده‌رك، صوکره‌ده ئه‌تەك آلتندن بونلری بری برینه دوشورمکه انکلیزلر کمال کرمی ایله چالشمقده ایدیلر.

بن بوخصوصده بر چوق تحقیقاتده بولندم وبرچوق ایلری کلن مسلمانلر ایله‌ده بو بابده مذاکره‌لر ایتدم.

فی‌الحقیقه ایشی اطرافیله دوشونمکده اولان اموره واقف مسلمانلر، بیوك اندیشه‌لرده بولنیورلردی، زیرا مسئله غایت مهم، بر طرفی انکلیزلر، دیکر طرفی مجوسیلر، اورتالقده بر چوق دسائس سیاسیه، مسئولیت غایت بیوك، بالخاصه مسلمانلر ایچون جای سلامتی بولمق مشکل ایدیکی اهل بصیرت طرفندن تصدیق اولنور.

هندستانده مجلس ملی کشاد اولندیغی تقدیرده، مسلمانلرك بر قسمی انکلیزلره آلت

اولاجقلر، دیکر قسمی هنوز مجلس ملی نه اولدیغنی بیله‌مز، بر طرفدنده مجوسیلره اولان عدم امنیت و کندی بینلرنده اولان مذهب منازعه ومنافرتلری، اورتالقده کوریله‌بیلمك احتمالی اولان ایشلرده بیله کوره‌جك استعدادلرینی محو ایدر.

مجوسیلر ایسه اولدقچه آدم یتشدیرمشلر، بالخاصه بنغالهٔ شرقیه‌ده مکمل بر اورغانیزاسیونلری دخی اولدیغی کبی ژاپونیه‌ده وآوروپاده تحصیلده بولنانلری دخی آز دکلدر.

مسلمانلرك ایلری کلنلری بو جهتله‌ده خیلی اندیشه‌ده بولنیورلردی، فی الحقیقه مسئله‌نك اساسنه کوره نه قدر اهمیت ویریله‌جك اولورسه آزدر. فقط بنم فتکرمده انکلیزلرکده او درجه‌ده سخاوت وانسانیت کوسترمك احتماللری پکده یقین برزمان ایچنده میدانه کلور شیلردن دکلدر. دها طوغریسی مجلس ملی کشادی مسئله‌سی مسلمانلری نه قدر دوشوندیرمکده ایسه، انکلیزلرکده ذهننی اودرجه‌ده اشغال ایتمکده اولدیغی اکلاشلمقده ایدی.

معمافیه هندستانده انکلیزلرك ظلم وتعدیلری تحمل فرسا دکلدر، اصول اداره تبدل ایتمدکچه حکومت موقعنی محافظه ایده‌مز، بو جهتلر انکلیزلرك کندی نظرلرنده دخی تحقق ایتمشدر، ذاتاً مجلس ملی کشادی مسئله‌سی فی الحقیقه یالکز برتسکین اذهان ایچونده اولمیوب، اساساً موقع محافظه‌سی ایچون ملاحظه اولنمش چاره‌لردندر.

هندستانده هیچ شبهه یوقدرکه انکلیزلرك موقعلری کیتدکچه دها زیاده تزلزله اوغرایه‌جقدر. (الله زیاده ایلسون) زیرا ظلمك درجه‌سی چوقدن حدودی کچمش، وبوندن ماعدا انکلیزلرده اولان طمعکارلقده اوتزلزلی تقویه ایچون بروسیله بلکه تسریعی ایچون یکانه چاره اوله‌جقدر. انکلیزلر هر نه‌قدر بونلرك اوکنه سد چکمك فکرنده اولسه‌لر بیله بوکیدیش ایله قابل تعمیر دکلدر.

هندستانده موجود السنه	وبولسانلرده تكلم ایدنلر نفوس اعتباریله	ملاحظات
اوردو	١١٢,٦٨٥,٤٢٨	هرنه‌قدر اسكی برلسان دكل‌ایسه‌ده
بنغالی	٣٨,٦٣٤,٢٤٣	هندستانده عمومی رسمی برلسان شكلنده
مرهتی	١٢,٠٠٣,٢٦٣	قبول اولنمشدر .
پنجابی	١٠,٤٢٦,٨٩٤	
كجراتی	٨,٣٨٢,٢٣١	بولسانلرك یكدیكرلرینه مناسبتلرنده اولدیغی ارباب لسان اولان ذواتدن اوكرنمشدم .
تلكوی	١٢,٤٩٥,٤١٢	
تامل	١٣,٦٥٦,٨٢٤	
كناری	٨,٩٢٩,٩٩٠	
اوری	٦,٩١٨,٠٠٠	
برهمی	٢,٨٧٨,٤٦٩	
سندی	٣,٦٤١,٨٤٣	
آسامی	٢,٥١٤,٢٦٩	
كولی	١١,٨١٩,٩٤١	
سنتالی	١,٩٠٠,٤١٣	
كوندی	١,٦٨٤,٠٣٠	
بشتدی	٩١٨,٤٢٣	
كرنی	٦٩٤,٣١٩	
قاچار	٥٨٢,١٢٦	
سانسقرت	٢٠٠٠٠٠	

السنهٔ مذكوره هندستانده پك اسكی اولمقله برابر تماميله یرلی لسانی اوله‌رق تلقی اولنمش السنهٔ معروفه‌دندر ، بونلردن ماعدا وقت وقت عربی فارسی لسانلریده تكلم اولنمش وحالا اولنمقده ایسه‌ده ، لكن بونلر بر مسافر لسانی كیدر ، یرلی صاییله‌مز ، انكلیز لسانیده اوجمله‌دندر .

ژاپونیالی یاماواوقا

مقدما سنغاپوردن آلمش اولدیغم تلغراف موجبنجه منتظر اولدیغم ژاپونیالی نك كلدیكنی خبر ویردیلر ، بونك اوزرینه عیسی بهائی برادرانی خانه‌سنه واردم ، كندیسنی شخصاً طانیمادیغم بر ژاپون بنی كوریر كورمز یرندن صچرادی ، كلدی قوجاقلایه‌رق دیدی : غیاباً شاكردكز اولدیغم یاماواوقا بنده‌كزم، الحمدالله بو كره كورمك شرفنه‌ده نائل اولدم وبو كوندن اعتباراً اولادكزم : اوحارا ، تویاما؛ ناكانو جنابلری مخصوص عرض احترام ایدرلر . شو مكتوبی تقدیم ایتمكله اكتفا ایده‌رم دیه‌رك بر مكتوب ویردی. « مكتوبك خلاصه‌سی »

شو مكتوب ایله سزه « یاماواوقا » یی تقدیم ایده‌رم ، كندیلری كوزل روس لسانیده بیلورلر ، بزمده قرداشمز كیبدر . غایت تمیز یوركلی جدی ودوغری آدمدر . اساساً بنم همشهریم اولوب ١٩٠٤ سنه‌سنده مكتبی اكمال ایتمش، بوكره محاربه‌ده‌دخی خدمتلری سبقت ایتدیكی جهتله « شمس طالع » نشان ذیشانی ایله‌ده تلطیف اولنمشدر . بو مكتوبله ذاتكزه بومبایده یتشه‌بیله‌جكنی امید ایدرز . حضوركزده شرف اسلام ایله مشرف اولدقدنصوكره هر زمان معیتكزده بولنه‌رق خدمتكز ایله افتخار ایده‌جكدر ؛ هر نه طرفه عزیمت ایدرسه‌كز ، یاماواوقا برادرمز معیتكزده برابر بولنور ، امور وخصوصا- تكزی دائما بزه بالتمام اشعار ایدر ، بزده سلامت خبركزی آلدقجه ممنون اولورز. بن الحمدالله اسلامیتمده ثبات ومتانت‌ایدر، بوقوهاماده‌بولنان اخوانمزایله‌ده علاقه‌ده‌مداومت ایده‌رم .

هر اموركزده كمال دقت ایله برابر، دائمی احتیاطده بولنمه‌كزی دخی جناب حقدن تمنی ایده‌رم . اوغلوكز اوحارا ٣٠٩ سنه ١٩٠٩

مكتوبی اوقودقدن‌صوكره‌یاماواوقا جنابلرینی درحال آلدم «شاه جهان» اوتلنه‌كتوردم اوتلده یرلشدیكمزكبی چایلر ایچدك حال واحوال اوكرندكدنصوكره كندیلرندن نه‌فكره مبنی‌بواوزون‌وآغر زحمتلی سفرلری اختیار ایتدكلرینی صورمشدم. قطعیاً برجوابه‌تصدی ایتمیوب ، فكرلرمز وقت وزمانیله آكلاشیلیرشیمدیلك بنم برنجی‌وظیفه‌م : شرف‌اسلام ایله مشرف اولمقدر . سزدنده استرحام ایده‌رم ، بكا بر دقیقه وقت كچیرمیوب دین‌مبین اسلامی تلقین واساس ایمانی تعلیم ایدكز. بنده بلاتردد صاغ وصولمه‌باقمایه‌رق همان‌اوراده

کندی آرزوسیله کلمهٔ توحیدی تلقین ایتدم «لااله‌الاالله محمد رسول‌الله» کلمهٔ طیبه‌سنی اوچ کره تکرار ایتدکدنصوکره ، اسمنی تفألا « عمر » تسمیه ایلدم . واوراده بالطبع ارکان اسلام دخی او ساعتدن اعتباراً تعلیمه مباشرت اولندی فی‌الجمله افعال نماز وضؤ تعلیم ایتدم . واو کوندن اعتباراً آرقداشم عمر افندی اولدی. عمر افندی بومبایده بولندیغمز مدتجه مسافرخانه‌ده بولنه‌جق ، بنده اولدیغم کبی جامعلرده یاتوب قالقیورم .

عمر افندی یاماؤقا

عثمانلی شهبندرخانه‌سنده

ایرتسی کونی عمر افندی یاماؤقا ایله برابر عثمانلی باش شهبندری جلال بك افندی حضرتلرینی زیارت ایتدك کسب معارفه بعدنده حال وکیفیتی عرض وبیان ایلدیکمزده اظهار ممنونیت ایده‌رك بالذات کندیلری دخی انکلیزجه قونشه‌رق ، عمر افندی‌یه لازم کلن تعلیماتدن صوکره ، یاماؤقا جنابلرینك تذکره‌لرینه عمر نام مبجلنی رسماً توشیح بیوردقلری کبی، لسان‌شکرانله تبریکاتده بولنه‌رق اوراده برچای ضیافتی‌ده تقدیم ایتدیلر، بر چوق مسائلده سوزلر سویله‌ندی . بالآخره جلال بك حضرتلری عمر افندی‌یه دیدیلر : بومبایده بولندقجه هر نه زمان آرزو بیورورسه‌کز بزم شهبندرخانه‌یه تشریف بیورلدیغی تقدیرده دائما ممنون اولور ، وهرنه‌کبی خدمتکز اولورسه مع‌الممنونیة افتخار ایده‌رز .

جلال بك حضورنده بر ساعت قدر صحبتدن صوکره وداع ایده‌رك شهبندرخانه‌دن مفارقت ایلدکده رفیقم عمر افندی یاماؤقا جنابلری دیدی : شهبندر جنابلرینی ورفیقنی چوق بکندم، چوق کوزل وحلیم عالم آدملر کوردم، بن انکلیزجه مکمل بیلسه ایدم بونلردن چوق استفاده ایدردم ، مع‌التأسف انکلیزجه‌م ناقصدر . فقط شهبندرخانه قاپو-سنده بر شیدن تشئم ایتدم ، بو چوق فنامه کیتدی ، ذاتاً بزم ژاپونلرده تشئم برطبیعت اولمش بر تورلی تأویل ایده‌مدم ، چوق فنا چوق دیدی .

دیدم : نه‌در اوقدر زیاده تأسفکزی موجب اولدی ؟ اولا بردن بره سویله‌مدی ، بر آز کیتدکدنصوکره دیدی : سز دقت ایتمدکز دیمك .

دیدم : نه در ؟

— قاپو یاننده سوقاق اوزرنده لوحه‌ده ترسیم اولنمش هلاله دقت ایتمدکزمی ؟

— دقت ایتدم ، او بویاجینك خطاسی هلالی ترس قویمش .

— بویاجی خطاسی اولسه بیله بن او لوحه‌یی عالمك کوز اوکنه چیقاروب قویمام پاره‌سنی ویرور تکرار یاپدیررم. نیسه چوق لافه لزومی یوقدی اوراده قاپاتدق. قاپاتدق اما صوکره اثناء طریقده حجازده ودرسعادته کلدکدنصوکره بو هلال عمر افندینك دقتنی بر چوق یرلرده تکرار جلب ایتدی ، بعضاً دیردی : یاهو بو تورکلر طبعاً انقراضی قبول ایتمشلر، کندیلرینك خبرلری یوق ، بن‌ده سکوت ایدردم کچردی .

بو بالآخره بنمده دقتمی جلب ایتمکه باشلادی ، بالخاصه اتحادك سقوطنی متعاقب وبالقان محاربه‌سی ایامنده هلال احمر اعلانلری وحتی هلال احمرك مکتوب ظرفلری اوزرنده ومرکز اداره‌سی قاپوسنده وبشقه پك چوق اوراق رسمیه‌ده آیك بتمش کونلرنده‌کی شکلی ترسیم اولنیوردی. انسان برکره تشئمه قاپلدی ایسه آرتق دفع ایده‌من اولورمش ، اوته‌ده بریده بنده سویلانمکه باشلادم ، آه آه ! بزم عثمانلی قردشلرمزده اولان عما، نه چاره ، بونلر هپ اعداء داخلیه‌مز طرفندن بزه ، بزم خبرمز اولمایه‌رق اورولمش ضربه‌لردر ، چونکه اهل صنعت آنلردر. بزده ایسه، کوز یوق قولاق یوق، علی العمیا کیدش . نهایت دیه‌جکمز بر سوز وار ایسه: «جانم بونلر اوفاق شیلر» صانکه بیوکنده اهمال اولنمامش کبی ینه لاقید قالورز، اك اوفاق شیلرده اهمال اك فنا تأثیرلر یاپار.

عمر افندی برنجی دفعه مسجد شریفده

بومبایده بر قاچ کون اقامت بعدنده عمر افندی کندی آرزو ایده‌رك ابدست آلدقدنصوکره میمنلر جامع شریفنه کله‌رك برنجی دفعه اولمق اوزره یاماوقا رفیقمز رحمانه سجده وجماعت ایله ایکندی نمازینی قلدی . بن یقیناً دیه‌بیلورم ژاپون‌عنصرندن بو صورتله جماعت نمازینه حاضر اولمق بوندن مقدم کیمسه‌یه نصیب اولمامشدر .

نمازی قیلدقدنصوکره باقدم عمر افندی ممنون ومتشکر ، بلکه بر قاچ دفعه‌لر تکرار احتراماته بولندی ، مسجدك لطافت ونظافتی وجماعتك کثرتی مومی‌الیه جنابلرینك خوشنه کیتدی ، آقشامه قدر مسجد شریفده قالمق آرزو ایتدی، بن ذاتاً مسجدك یرلی مسافرلرنده‌نم ، بر کنارده اوطوروب صحبت ایتدك، بنده بومناسبتله جماعتك مزایاسندن بحث ایتدم . درویشان کیمی تلاوت وعبادتله مشغول کیمی آیاقلرینی اوزاتمش اویومقده ایدیلر . بو حاللر عمر افندینك نظر دقتنی جلب ایتدی : «مسجدلر فقرا ایچون محل نوم اولدیغی کبی عابدلر ایچونده معبد ایمش. فقط اشرف ناسدن بر صنف کوره‌میورم ، بیلمم انلر کله‌میورلرمی ؟ یاخود البسه‌لرنده فرق یوقمی ؟

بزعمر افندی ایله قونشمقده ایکن اوراده اوتورمقده اولان درویشاندن بری یانمزه کله‌رك سلام ویردکدن صوکره زبان فارسی ایله دیدی : سیما کزی یابانجی کوریبورم ، اوزاق مملکتلردن اولاجقسکز، بلکه‌ده اقصای شرق اقوامندن‌سکز؛ فقط قونوشمقده اولدیغکز لسان استغرابمی موجب اولدی. ظن ایده‌رم غرب لسانلرندن بری اولاجق. نره‌لیسکز عفوکزه مغروراً صوریبورم .

دیدم : غرب لسانلرندن بری اوله‌بیلمه‌سنی نه‌دن حکم ایدییورسکز . کندکز او لسانلردن برینی بیلورمی‌سکز ؟

— خیر بن‌فارسی وارودو لساندن بشقه برلسان بیلمام، یالکز سزك مصاحبه‌کزه دقت ایتدم لهجه وصدالرکزی بر تورلی سیمالرکزه تطبیق ایده‌مدم . طرز تکلمکز ذهنمی اشغال ایتدی ، سیمالرکزی غایت ملایم وحلیم کوریبورم، وصدالرکزده غرابتمی موجب اولدی ، عفو ایدکز بهمه‌حال اخوت دینیه‌مزده بکا بالطبع جسارت ویردی .

بو غریب آدمك شو صورتله نظر دقتی وطور حرکتی بنم دخی استغرابمی موجب اولدی ورفیقم عمر افندی‌یه دخی سوزلرینی ترجمه ایتدم .

عمر افندیده تعجب ایده‌رك جیبندن دفترینی چیقاردی واسملرینی صوردی .

— شاهجهان ولی صاحب .

— نره‌لیسکز اصل وطنکز نره‌سیدر :

— کشمیر ولایتی وزیرآباد ناحیه‌سنده‌نم .

— بومبایه نه‌زمان کلدکز ونره‌دن کلدکز .

ایکی هفته‌در بومبایده بولنیورم حجاز سفری نیتیله کلشدم واپور یوقمش. عمر افندی بکا باقاراق : حجازه کیده‌جك دیمك اولورکه مملکتك اعیانندن اولاجق ، عجبا بشقه مملکتلرده نره‌لرده بولنمش رجا ایده‌رم صورکز .

صوردم : کشمیر ولایتدن خارجه برنجی دفعه اوله‌رق چیقیورم جوابنی ویردی . اوآراده اذان محمدی اوقوندی. سوزلر یاری قالدی وبردها ملاقاتده نصیب اولمدی .

حکمداران هند

عموم هندستانده انکلتره حمایه‌سنده اولمقله‌برابر اداره جهتندن همان مستقل درجه‌ده ممتاز ؛ یوز اون قدر ریاست وحکمدارلق واردر . بونلردن پك جزئی مقداری اسلام اولوب متباقی کاملاً هندو ومجوسیلردر .

اسلام اولانلرینی بر وجه آتی بر جدول ایله کوسترهجکم :

مقر حکومت	حکمدارك نام وشهرتی	منسوب اولدقلری قوم	میل مربع مساحه	بیك اعتبار یله خلقی	ملاحظات
حیدر آباد	نواب میر محبوب علی خان نظام الدین حضور دیرلر .	ترکمان	٩٨٠٠٠	١٢,٥٢٦	مسلمان نوابلر میاننده الك مشهور والك زنکین بر حکمدار اولوب ، اللی بیك حضرموت عربلرندن منتظم عسکری وارایکن بوندن ایکی سنه مقدم انکلتره حکومتی طرفندن غصب اولنمشدی . محبوب علی خانده ١٣٣٠ رمضاننده الکئول سیئهسیله وفات ایتمشدر .
بالاسور	نواب منور خان	افغان بانی	١٨٠	٥٥	
باونی	نواب محمد حسین خان	ترکمان	١٢٧	١٨٢	
بهادپور	صادق محمد خان	دادوپوترا	١٥٠٠٠	١٨٢	
پهوبال	نواب شاهجهان بیکم	افغان شیراز	٨٢٠٠	١٣٤٢	غایت مشهور ومتدین بر قادین اولوب ١٣٢٧ تاریخنده ایکی اوغلی ایله درسعادتی دخی زیارت ایتمشدر .
پالن پور	دیوان شیر محمد خان	افغان	٢٣٨٤	٢٩٦	بوحکومته بمبی احاطه دخی تسمیه ایدرلر .
لونك	نواب محمد ابراهیم علی خان	افغان نیردال	٢٥٠٩	٤٦٢	راجپو تانه حکومتی دخی دیرلر .
جاوره	نواب محمد اسماعیل خان	پتهان	٨٧٢	١٦٩	مالوه حکومتی دخی دینلورمش .
جنجیرا	نواب احمد خان	حبشی	٣٢٤	١٦٠	کوکن شهرتی شایعدر .
جوناکده	نواب بهادر خان	پهان پال	٢٨٠٠	٥٢٦	
خیرپور	میرعلی مراد خان	بلوچ	٦١٠٩	١٩٢	

مقر حکومت	حکمدارك نام وشهرتی	منسوب اولدقلری قوم	میل مربع مساحه	بیك اعتبار یله خلق	ملاحظات
راتهن پور	نواب بسم الله خان	افغان بابی	٨٣٣	١٣٠	کجرات حکومتی دیمکله معروفدر .
رامپور	نواب محمد مشتاق علیخان	روهیله	٩٤٥	٦٢٠	روهل کهند دخی دیرلر.
سچین	نواب عبدالقادر محمد یاقوت خان	حبشی	٣٠٠	١٢٣	الك اوفاق برامارتدر.
کمبی	نواب جعفر علی خان	پهان	٣٥٠	١٥٤	عددنفوسی دهازیاده اولدیغنی سویله دیلر .
کوردانی	نواب محمد منور علی خان	افغان اورکزی			
پالرکوتله	نواب محمد ابراهیم علی خان	افغان	١٦٧	٣٣	پالرکوتله (تله) درت نقطه لی تا ایله یازیلور طایه قریب اوقنور .
قلات	میر خداد خان	بردی			بوراسی نك طبیعیدرکه هندستانه علاقه سی انکلتره حمایه سنده اولدیغی جهتله در، اساساً بلوجستان اولوب مستقلدر .

ایشته مجموع یکونی شو قدر اسلام حکمدارانی موجود اولوب ، بونلرك تبعه لری میاننده پك چوق مجوسی وبورالرده اولدیغی کبی ، هند ومجوسی حکمدارانی زیر اداره سنده دخی پك چوق اسلام تبعه سی ده بولنور . نم بالاده مذکور جدولده ارائه ایتدیکم رقملر هرنه قدر تخمین ایسه ده تتبعات عمیقه نتیجه سی اولدیغندن قرین صوابدر.

بو حکمدارلرك اسلام اولانلرینه « نواب » دینلدیکی کبی مجوسلرینه ده «راجه» ودها بیوك اولانلرینه « مهاراجه » تعبیر اولنور . بوراجه میاننده غایت نفوذلی عادتا حکمدار کبی عاقل ومدبر واستقلالیتنی محافظه ایچون هوسکار اون واون دورت ملیون تبعه یه بحق مالك آدملرده اولدیغی کبی، یالکز نامی راجه، یا که نواب اوله رق باقی وکندی هیچ اهمیتی حائز دکل ، بر کوی آغاسی کبی انکلیزلره کوله یرنده خادم اوله رق قالمشلریده

آز دکلدر : کوهل قومنه منسـوب «پانی طانه» راجه‌لنی ، چوهن اقوامنده «راجـه موتی‌سنـکه» وسائره کبی بتون مملکتی بر قاچ کویدن عبارت اولمغله برابر ینه راجه‌در . وحکمدار نامی اوزرنده باقیدر .

هندستانده ادیان

هندسـتان دین ومذهب اعتباریله دنیاده اك بیوك بر مملکت اولوب ، کرهٔ ارضده نه قدر ادیان ومذاهب مختلفه وار ایسـه همان هپسنك یوواسی هندسـتانده‌در دینله‌جك اولورسه پکده مبالغه دکلدر . دیکر معنا ایله : هندستان انسانلر ایچون مادةً اك مهلك خسته‌لغك (قولرا) یوواسی کبی، معنا دخی عیناً مخرب (مذهب) مرض مزمن یوواسیدر.

اقوام هندیه‌نك ادیانه نفوس اعتباریله تقسیمی :

هندو ـ براهمه	۱۵۲,۹۳٦,٤۳۸
مسلمان ـ	۸۸,۸٤۲,٦۸۵
بوده	۲۲,٤۲۱,۷۹۳
سـسکه‌ر	۱,۲٤۸,٤۳٦
پارسی	۲٦۸,۲۸۸
سامیری	۱۲,۰۰۰
عیسوی	۲۲۲,۰۰۰
مذاهب مجهوله	۹۹٤,۸۲٤

مذاهب اسلامیه

دین اسلام ایله متدین ظننده اولانلرك مذاهبه تقسیماتی دخی آزدکلدر. بن بو مذاهبلره عائد مفصل معلومات جمع ایتمش وهرمذهبلرك اسـاسنی واسباب تشعبنی دخی تفصیلاتیله تدقیق ایده‌رك ضبط وقید ایتمشدم، اساس مقصدم او مسئله‌یی دخی سیاحتنامه‌یه، برجزء وفصل اوله‌رق علاوه ایتمکدی، بالآخره اخوانك تنسیبی اوزرینه آیروجه رساله‌شکلنده نشرینه قرار ویرلمشدر .

حیدر آباد دکنه عزیمت

(دکن) اوردو لساننده جنوب معناسنده ایسه‌ده، بوراده علم اعتباریله شایع اولوب (نظام دکن) دخی دیرلر .

بن بومبایدن حیدر آباد دکنه کیتمك اوزره شمندوفره کلدیکمده ، احبادن بری تصادف ایده‌رك نره‌یه کیده‌جکمی صوردی . دکنه دیدیکم کبی : آمان غفلت ایتمایکز ؛ سزی انکلیزلر دکنه براقمزلر ، صوکره ۳ نجی موقع ایله کیدرسه‌کز کُلْبَرکه‌ده قرانتینه‌ده اون کون قالورسکز، بونلردن خبرکز وارمی؟ ده‌یجه تفصیلات ایسته‌دم. دیدی‌انکلیزلر حیدر آباده عثمانلیلری وبالخاصه سزك کبیلری براقمزلر، کیده‌جك آدملر بومبایدن، وحتی براز شبهه‌لی آدملر قالکوته‌دن مساعدهٔ رسمیه آلورده اویله کیدرلر . اماسزه بیلورلرسه مساعده بیله ویرمزلر .

ثانیاً انکلیزلر بو یولده مسلمانلره مخصوص ایکنجی موقع واغونی ایجاد ایتمشلردر، واغون غایت پیس ، چیرکین ، طار ، قیصه ، دها دوغریسی واغون دکلده برکومسدر. کندیسی ۲ نجی موقعدر، سیکین قلاص تعبیرایدرلر، مسلمان اولان‌بشقه عمومی‌واغونلره قبول اولنمز ، زیرا اوراده خرستیانلر بولنیور، اما بوبزه مخصوص سیکین‌قلاص واغونه بنمکده‌هیچ معنایوق، ۳ نجی موقع واغونلری دها کوزل دها منتظم. بوکبی‌ایکنجی‌لردن، عادی اوچنجیلر قات قات فائقدر . شو سببدن مسلمانلر ایکنجی‌یه بنمز اولمشلردر . بالآخره باشیمزه برده قرانتین بلاسی آچدیلر ، شیمدی بر مسلمان اوچنجی موقع ایله کیدرسه، «کُلْبَرکَه» ده اون کون قرانتینه‌یه آلیورلر ، بو دائمی‌قرانتینه‌در ، چار ناچار ایکنجی موقع بیلاتی آلاجقسکز ، یاخود اون کون قرانتینه‌یی اختیار ایده‌جك‌سکز . امان غفلت ایتمایکز ، انکلیزلرك حقکزده پك حسن ظنده بولنه‌میه‌جقلری محققدر .

بزده کندیلرینه تشکر ایتدکدنصوکره ایکنجی‌موقع بیلاتی آلوب واغون مخصوص ایله یولمزه دوام ایتدك . واغونی تعریفه لزوم کورمیورم، دیانت نامنه رسماً تحقیر اولسه بو قدر اولور .

بزم روسیه‌ده بعض ولایتلرده انسان نجس‌لرینی قالدیرمق ایچون مخصوص آرابه‌لر واردر، بزم او آرابه‌لر، بوراده انکلیزلر طرفدن هندستان مسلمانلرینه تخصیص اولنمش سیکین قلاص ایکنجی موقع واغونلرندن تمیزدر .

«کلبرکه» یه کلدك، بوراده ولی‌الله‌دن برینك مرقدی اولوب محطه اونام ایله تسمیه اولنمشدر .

اه یاربی انسان نه دیمه‌لی بومدنیته، «کلبرکه» ده اوچنجی موقع یولجیلرینه مخصوص قرانتینه اون کون ، بوراده اون کون بزم کبی انسان اوغلی انسانلر یاته‌جقلر ؛ نره‌ده ؟ کلبرکه صاحب نزدنده ، یاهو نره‌ده ؟ جواب همان اولیاءالله‌دن کلبرکه صاحب نزدنده ، استاسیون قربنده یکرمی مترو مربع بر میدان تل اورکوسیله احاطه اولنمش، نه طاوان وار ونه‌ده دوشمه. یاغمور موسمنده برطرفدن برطرفه انسان اقار، صیجاق موسملرده ایسه اللی‌درجه حرارة شمسدن انسانلرك دماغلری فقرفقر قاینار انکلیزلرك بودجه‌لرینی متضرر ایتمك ایسته‌رسه‌کز اوچنجی‌موقع بیلاتی المالی‌ده بوراده دماغلرلرکزی قایناتمه‌لی ولاحول ولا قوة الابالله . بوده یکرمنجی عصر مدنیتی مخترعاتندندر .کیم نه دیه‌بیلور . الحمدالله جناب حق بزی او کبی مدنیتدن محافظه ایتمشدر ، یوز بیك لسان ایله شکر ایده‌لم . چوق غریبدر ، بزم بعض حمقامز قباحت وقصوری ینه او دماغلری قاینامقده اولان بیچاره‌لره اسناد ایدرلر . صانکه آنلرك جهالتندن او حاله کلورلرمش ؛ هیچ دوشونه‌میورکه دنیانك الك عالم ادمی متنکراً اورایه کیده‌جك اولورسه اوچونجی موقع یولجیلرندن اولدیغی کبی باشنه کله‌جکی ینه اودر .

« کلبرکه‌دن تعقیب »

بز کلبرکه‌یی بلاتوقف کچدك ، زیرا ۲ نجی موقع یولجیلرندن بولنیورز . بش دقیقه صوکره یانیمه غریب‌الشکل بر ادم کلدی اوتوردی، او ساعت خاطریمه کلدی : مطلقا بنی تعقیب ایچون مأمور بر جاسوسدر ظن ایتدم . بو ادم بنم ایله قونشمق ایسته‌دی ، بن هیچ الدیرمادم. قطار اقشامه یقین حیدر اباد دکن محطه‌سنه کلدی، هرکس شمندوفردن ایندی، غریب الشکل مرقوم دخی اینه‌رك اغر اغر یورودی، بنده ارقاسندن کیدییورم کبی اولدم، همان‌اورادن دوغری جاده‌یه چیقدم، شهره‌طوغری یورودم. ذاتاً اشیامز یوق اوفاق برچانطه‌مز وار، بتون جهازمز برایکی دفتر برقاچ قورشون قلمدن عبارت‌ایدی.

شهره کیردم کیمسه‌یه صورمقسزین ایلری کیدییورم اون‌بش دقیقه قدر کیتدکدنصکره برینه صوردم : دوقتور طالب افندی خانه‌سی نره‌ده ؟ همان حزاسنده بولنیورمشم کوستردی، بنده اورایه مسافر اوله‌جقدم . طالب افندی ایرانلی بر دوقتور ایمش، بو ذاته بزی عثمانلی شهبندری توصیه ایتمشدی ، بهمه حال اوکیجه دولت خانه‌لرنده قالدق ،

بر فنجان چایلرینی ایچدك ، ینه الله راضی اولسون ، تا صباحه قدرده خانه‌لری اوکنده وقتمز کچدی ، شفق سوکدی صباح اولدی ، بنده نمازیمی قیلدم ، همان سجاده اوزرنده بولنیوردم بری کلدی ، دیدی : خانه صاحبی نره‌ده ؟ بنده ، بو صباح مسافرندن خوشلانمدیغم ایچون هیچ سسمی چیقارمادم. اوده، بولندیغی یره‌قوره‌نیور، بنده‌اوتوریيورم، ارادن یاریم ساعت کچدی ، دیرکن طالب افندیده کلدی ، او منحوس مسافر ایله قونشدیلر ، بو سفر طالب افندی بزه دیدی : بو ادم پولیسدر ، دون کیجه محطه‌دن کیمسه‌یه کوزکمدن کچمش‌سکز، بونلرده بتون کیجه سزی ارامشلر، بومبایدن تلغرافلر ایله ارامشلر ، شیمدی سزی کوتوال جنابلرینك حضورینه ایستیورلر .

نه‌چاره دعوته ایجابت ایستر. بزده چانطه‌مزی اله الارق، پولیس افندی ایله‌برلکده طالب افندی حولیسندن‌سوقاغه چیقدق ، همان سوقاق قپوسنده منتظر اولان التی قدر نفر سلاحلی تفنکلی پولیسلر صاغدن صولدن بزی‌احاطه ایتدیلر. معززا ، مکرما کیده‌جکمزی‌اکلادق. اون یکر ادیم‌کیتدیکمزکبی پولیس افندی بر چوجغی‌چاغردی، بیچاره چوجق اغلامغه باشلادی . پولیس چوجغه بر شامارده یاپشدیردقدن صوکره بنم چانطه‌یی یوکلاتمك ایسته‌دی ، بن پولیسك الندن چانطه‌می چکدم آلدم ودیدم : بنم یوزمدن کیمسه‌یه ظلم ایتمکه حقکز یوقدر، پولیس یالواره‌رق چانطه‌می تکرار ایستدی ایسه‌ده بن ویرمدم ، چوجغیده براقدیردم . بزی قاراقولدن قاراقوله دولاشدیره دولاشدیره نهایت کوتوال (شیغا پولیس) حضورینه کتوردیلر ، یاننده بر ایرانی ترجمان وار .

سلام علیکم وعلیکم‌السلام بعدنده دیدم :

ای کوتوال صاحب! امراء اسلامك خصائص ومزایاسی اسلامی تحقیرایتمك اولدی. هرنه‌کبی ظ الکزدن کلورسه دریغ ایتمه‌یکز، بن‌الحمدالله مؤمنم، مسلکم علوم اسلامیه‌یه خدمتدر ، سز اهل دل دکلسکز ، ذاتاً سزك یدکزده بر شی یوقدر ، سز دیکرلری النده آلتسکز ، بنم سزی آلت ایدنلره بر تك سوزم وار ، اصل بنمده دکلدر . الله سوزیدر : « تمتع بکفرك قلیل » یالکز سندن رجا ایده‌رم: بنی بر کره تلغرافخانه‌یه کوندریکز صوکره هر نره‌یه کوندریرسه‌کز بن کیدرم .

کوتوال جنابلری آغلایه‌رق دیدی : بزی عفو ایدکز (کلدی اللرمی اوپه‌رك) نه‌یاپالم بز بویله کندی کندیمزه ظلم ایتمك ایچون کفارك النده‌آلت اولدق، علمایه اعزاز

واكرام ایده‌جکمز یرده بویله توقیف ایله مأمور اولدم ، بم کبی بر بدبخت بو ساعت دنیاده یوقدر ، تلغرافکزی یازکز بن یوللایم ، مقبوض سندینی دخی سزه تسلیم ایده‌رم . آز مساعده ایدکز تلفون ایله سرکاره سویله‌یه‌جکم ، بلکه‌ده تخلیص کزه موفق اولورم .

بز شیمدی کوتوال جنابلرینك ترجمانی ایله دره‌دن تپه‌دن قنوشیورز . چاپلر کلدی، بزم نره‌لی اولدیغمزی ونه‌مقصده مبنی‌سیاحته چیقدیغمزی صوربیوردی. ترجمان‌اولدقجه سیاسی آدم ، فقط بن هیچ صقیلمایه‌رق هندستانده انکلیزلرك ظلملری حدودی تجاوز ایتمش اولدیغنی ، وهرطرفده ظلم آشکاره اولدیغنی آچی آچی لسان ایله سویلمکده ایدم.

کوتوال جنابلری بزه توجه ایده‌رك : مولوی صاحب قولکز الیمدن کلنی سویله‌دم، سزه‌قارشی لازم کلن وظیفه‌می‌ایفا ایتدم، فقط‌سوزم کچمدی (کوزندن یاش‌آقیوردی) نه یاپه‌یم کندیمی تهدید ایدییور ، باشمزده مسلطدر ، نه چاره ، امرینه امتثال ایتمکده مجبورم ، بنی معذور کوروکز. بر سیویل پولیس چاغردی کوتورکز ، ده‌نجه ، دیدم تلغرافمی یازایم ؛ بومبایده بولنان روس قونسلوسنه بروجه آتی تلغراف یازدم :

بنی توقیف ایتدیلر ، شیمدیلك محبوس بولنیورم . عبدالرشید

کوتوال جنابلرینه دیدم : سوزکز دوغریدر ، هپسنه اعتماد ایدر وسزی معذور کوریرم ، شوتلغرافمی کوندرمکزی‌ده آیریجه استرحام ایده‌رم .

کوتوال جنابلرینه وداع ایتدکدن صکره سیویل پولیس ایله کیتمك اوزره قاپودن چیقدق ، همان بر ژاندارمه دخی بزه ترفیق اولندیغنی مشاهده ایتدم ، آرتق بزی بنجه مجهول اولان بریره کتوردیلر، بوراده (آبی اینی کبی) بر این (یووا) کوستردیلر ، آلتنه بر حصیرده آتدقلری کبی فضله احترام اوله‌رق بر ابریقده کتوردکدن صوکره دیدیلر اقامتکاهکز بوراسی اوله‌جق ، کیراسی اجرت یومیه بر روبیه‌در ، کوندوزلری شو قوریدورده ساعت آلتی‌یه قدر کزینه‌بیلورسکز ، کیجه‌لریده این‌ده اولاجقسکز .

دیدم : بن بوراسی ایچون قطعیاً پاره ویرمم ، پاره ویردکدن صوکره بن کندی ایسته‌دیکم یرده بر اوطه بوله‌بیلورم ، اکر محبوس دکل ایسه‌م بکا مساعده ایدکز بن بر آرار بولورم ، محبوس ایسه‌م نه ایچون پاره ویره‌یم .

پولیس شاشقین شاشقین : مولوی صاحب بوراسی حبس خانه دکلدر ، نیهی نیهی . فقط بوراده اوطوره‌جقسکز .

— بنم اختیارمده ایسه بن بوراده اوطورمم ، اختیارمده دکل ایسه پاره ویرمم .

— بوراسی مسافرخانه‌در مولوی صاحب ، سز بزم مسافرمزسکز .

— بن بوضیافتی حسن اختیارمله قبول ایده‌مم .

ظن ایتدم کوتوال ایله با تلفون قونوشدیلر ، (درامه پرده‌سی قاپاندی) بزدن پاره آلنمایه‌جغنی اخبار ایتدیلر بونك اوزرینه اوراده اقامته محکوم اولدق . آرتق نه چاره .

شو کوزل اینی‌ده برآز تعریف ایده‌یم: (تعریف ایله‌ده پك آ کلاشلماز) مستطیل بر قویودر ، کنیشجه میدان دیه‌مم ، صاغده اوفاق اوفاق صیره اوده‌لر، (یاخود اینلر) عمق اوچ آرشون اولورسه ، عرضی ایکی آرشـون ، پنجره فلان یوق ، بر تك قپو ، بزه تعیین اولنمش مسافرخانه بوراسیدر ، آز قالدی بر روبیه ایجارده ویره‌جکدك .

عالم مدنیتك انسـانلر ایچون تدارك ایتدیکی اکرامیه‌لر ، آه یاربی ! سـاعت آلتی اولییور ، یووامزی یوقلایه‌جغز ، برکت ویرسون اصحاب خیردن بری یولده بر مومده احسان ایتمشدی ، اوده کرامت ایتمش .

اینده بولنیورز ، قاپوسی سورمه‌یه حاجتده یوق ، قفامزی دیواره ویردیکمز کبی آیاقلرمز تماميله قاپویه بر سـورمه وظیفه‌سنی ایفا ایده‌جك ، یاتدیغم یردن دها ایکی یان دیواریده اللرم ایله یوقلایه‌بیلوردم . ایشته بزم سرای موقت ، حصر آلتنده‌ده قاچ دانه عقرت وار ایسه حرکتلری حس اولنیوردی. هرچه‌بادآباد بر کیجه‌یی آتلاتدق، صباح ایرکن سیویل پولیس کلدی ، همان الندن طوتدم دیدم : بن بوراده قالامام، آرتق سزه معلوم ایدییورم ساعت اون ایکی‌یه قدر یا بنم یولیمی تخلیه ایدکز ، یا عمومی حبس‌خانه‌یه کوتورمه‌لیسکز، بن‌بوراده آنجاق ساعت اون ایکی‌یه‌قدر سزه منتظر اولورم، کلمدیککز کبی ۱۳ ده نوبتجی ژاندارمه‌یی اورور کیدر، کندیمه یر آرارم، بنی عمومی حبس‌خانه‌یه آلوکزدیه‌رك قیامتلری قوپاردم. بنده‌سی، چیقدیغی‌قدر باغرییوردم، پولیسده‌قاچیوردی.

قومشیدن بری کلدی دیدی: یاهوسز نه‌ایچون عمومی زندانه کیتمك ایستیورسکز، اورایه نسبةً بوراسی جنت کیبدر ، بوتون کون آچیقده کزرسـکز ، اوراسی چوق فنادر، فلان وفلان لسانی‌پك آ کلایه‌میورم، مع‌مافیه بزم بولندیغمز یری مدح ایتدیکی آچیق آ کلانیوردی . دیکر طرفلردنده : « مولوی صاحب آچه‌هی آچه‌هی » افندیمز کوزل کوزل دییورلردی .

معمافیه بن آتدم طوتدم ، بکا برده حبسخانهٔ عمومیلرینی کورمك هوسی کلدی .
(مسموعاته کوره حبسخانه‌لری یر آلتندن زندان ایمش)

تمام ساعت اون بربچق ، پولیس کلدی ، بزه دیدی : سزی بورا اکابر علماسندن مولوی انوارالله صاحب خانه‌سنه کتوره‌جکم ، فمابعد بر مقدار مومی‌الیه خانه‌سنده بوله‌جقسکز ، مولوی انوارالله صاحب چوق‌عالم وفاضل بر ذاتدر ، حضور مدرسلرندن اولوب مملکتمزجه الك معروف آدملردندر .

بز اورادن پولیس ایله برابر حرکت ایده‌رك ، مولوی مومی‌الیه خانه‌سنه کلدك .

مولوی انوارالله صاحب

غایت کوزل ملایم حلیم برآدم اولدیغی سیماسندن دخی معلوم ایدی . بزی همان آکسزین بر مسافر قبول ایدر کبی قبول بیوردیلر ، فصیح عربی تکلم ایدر ، مملکتك معتبران علما و مدرسین کرامندن اولمغله برابر فضل جهتنه کلنجه کتب معروفه ایچنده یووارلنمش عموم‌بیلدیکمز مدرسلردن برفرقی یوق ، حکومت نظرنده معتبر برذات اولوب ، بزی اورایه ینه پولیس نظارتی تحتنده اولمق اوزره مسافر ویرمشلر . بوده ایکندی نمازینه جامعه چیقمق استه‌دیکم زمان تحقق ایتمشدی .

مولوی انوارالله صاحب بزه اولدقچه التفات بیوردیلر ، برآز صحبت بعدنده دره‌دن تپه‌دن بر قاچ مسئله‌دن سوز آچه‌رق بالآخره اصول تدریس مسئله‌سنه کلنجه دیدی : بز مدرسه‌لر اصلاحی جهتنه واصول تدریسه برآز صرف افکار ایتمشدك ، الآن مدرسهٔ نظامکه بن اوراده مدرسم ، اولدقچه اصلاح اولنمش و انتظامه کیرمش ظننده بولنیورز ، رجا ایده‌رم سز برزیارت ایدکزده ، فکرکزی بکاسویلارسه‌کز ممنون اولورم . عمومیتله بزم هندستان مدرسه‌لری پك پریشاندر .

— : مع‌الممنونیه امر ایدرسه‌کز درحال کیدر زیارت ایده‌رم . (بنم مقصدمده کندیمك سربست اولوب اولمدیغمی بیلمکدی)

— : بوکون استراحت بیوروکز ، نصیب اولورسه یارین بلکه برابرده کیده‌رز . (بورادنده پك سربست اولمدیغمز حس اولندی) . بونك اوزرینه بن شویکرمی دورت ساعت ظرفنده سرکذشته‌می مولوی جنابلرینه عنعناتیله آکلاتدقدن صوکره ، انکلیزلرك هندستان ایچون تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاستدنده برآز بحث ایده‌رك ، هندستانك آتیسندنده برقاچ سوز سویلادم .

مولوی انوارالله صاحب خیلی تردد ایتدیکی کبی ، تعجبده ایتدیکی یوزندن بللی ایدی . دیدی : نظام‌الدکن استقبالی حقنده فکرکزی بیان ایدرمیسکز ؟

— : بن سزك نظام‌الدکن حقنده حال حاضرندن هیچ معلوماتم یوقدر ، سز بکا حال حاضرندن مقدار کافی معلومات ویرورسه‌کز ، آتیسندنده بن سزه غایت مکمل ودوغری خبر ویره‌بیلورم ، فقط سز بکا حال حاضرندن دوغری خبر ویرورسه‌کز .

مولوی انوارالله صاحب : حال حاضرده (حضور) [١] کندیسی حاکم مطلقدر ، برانکلیز سرکاری وار ، او بعض اموره مشاور صفتیله مداخله ایدییور ایسه‌ده تصرفات امور همیشه حضورك فرمانیله قائمدر .

— : آنك لزومی اولمدیغی کبی اهمیتی هم یوقدر ، بنم سزدن استه‌دیکم شیلر بشقه‌در . سز بکا ملتك احوالندن خبر ویروکز ، نظام‌الدکن اهالیسی معارف نه اولدیغنی تقدیر ایتمشلرمی ؟ معارفه هوس وارمی ؟ لوندره‌ده وممالك اجنبیه‌ده طلبه‌کز وارمی؟ حضورك ظلمندن شکایت ایدنلرك عددی نه قدردر . ملتك احوال روحیه‌سی نه یولده‌در ، مکتب‌لرکز وارسه ؟ مدرسه‌لرکزك اصلاحی نه درجه ده‌در . ملتك صنایعده هوسی نه درجه‌ده‌در .

اشته سز بکا بونلردن خبر ویرورسه‌کز ، بنده سزه نظام‌الدکن آتیسندن خبر ویره بیلورم .

— : مولوی صاحب [٢] بن سزه بونلردن خبر ویره‌مم انشاالله ایکی اوچ کونه قدر سز کندکز بونلرك همه‌سنی کوریر وبزم آتیمزدن خبر ویرورسکز .

بنم بوکون حضورده درسم وار ، شیمدی یاریم ساعت صوکره حضوره کیده‌جکم . جنابکز بوراده بولنورسکز ، استرسه‌کز کتابلر مطالعه ایدرسکز ، بن بوکون چوق بختیارم سزك کبی برآدم ایله صحبت میسر اولدی ، آقشامه تکرار صحبت ایدرز ، بعض اخوانیده دعوت ایده‌رم . شیمدیلك فی‌امان‌الله دینجه ، بزده اوراده مقدما کوستردکلری بر اودایه چکلدك .

تخلیهٔ سبیل

بومبایدن خبر کلمش ، بزه یالکز حیدر آباد داخلنده کزه‌بیلملك اوزره مساعده

---

[١] حکمداره حضور عباره‌سی استعمال ایدرلر .

[٢] علمایه : مولوی صاحب دیرلر .

ایتمشلر ، مولوی انوارالله صاحبك قپوسنه دیکلمش پولیس‌لری آلدقلرینی اخبار ایتدیلر. مع‌مافیه دها خارجه چیقدیغم یوق مولوی انوارالله صاحبك عودتنه منتظر اولمقده ایدم.

بعدالمغرب مولوی انوارالله صاحب سفره‌سنده آقشام طعامنده بولنیورز، مومی‌الیه جنابلری صدر مجلسده بولنیورلردی ، خارجدن یدی سکز آدم وار . معارفه فلان یوق دوغریدن دوغری طعامه باشلاندی ، بر آز صوکره صاحب خانه سفره‌ده بولنانلر اوردو لساننده بر شیلر سویله‌دی ، آکلاشلدیغنه کوره بزی تعریف ایتدی ، هرکس: آچه‌آچه ، یعنی کوزل کوزل بیوردیلر .

صوکره بزه خطاب ایده‌رك عربجه بنم مدرسهٔ نظامیه‌ده رفیقلرم معلمین ومدرسین کرامدر دیدی.

بزده کندیلریله مشرف اولدیغمزدنطولایی اظهار ممنونیت ایتدك . اثناء طعامده بشقه سوزلر اولمدی .

بعدالطعام پانلر تقدیم اولندی ، سوزلر باشلاندی . بن ابتداء امرده سامع صفتیله بولنیوردم ، باقدم دردہ دوا اوله‌جق بر سوز آچیلمیوردی ، هپ مالایعنی .

بنده آداب اسلامدن سوز آچه‌رق، هندستان مسلمانلرنده فساد اخلاق تعمم ایتمش اولدیغنه اظهار تأسف ایتدم: علمانك واصحاب وقارك سوقاقلرده کیدرکن ییه‌لرینی ، پان ایله ابتلالرینی ، سوقاقلرده آغزینی قالدیره‌رق سه‌سینك چیقدیغی قدر باغروب تورکی چاغرمه‌لرینی ، ومزار طاشلرینه اولان تعبدلرینی ، ودها بر چوق احوالك آداب اسلامیه‌یه مغایرتنی ، بیان ایده‌رك شدتله تنقید ایتدیکم کبی ، بوبابده قصورك بیوکنی علمایه اسناد ایده‌رك مؤاخذه ایلدم .

بزم مخاطبلرمزدن بعضلری سوزلریمزی استحسان ایله برابر فکرمزده اشتراك ایتدیلر وبعض آخرلریده تنقیداتمزی یولسز بولدیلر .

برنجی کون بوراده اولان اخوانمز ایله اوزون برمناقشه بعدنده کسب معارفه‌ایتدك ایسه‌ده ، اولدقچه بینمزده بر انسیت تامه دخی حصول پذیر اولدی ، آرادن بریده « واذا طعمتم فانتشروا » دیمه‌سی ایله هرکس یرندن قالقدی ، بزده مولوی انوارالله صاحب بوراده بولندقچه مهمانلری اوله‌جغمزی سویله‌یه‌رك ، استراحت ایچونده بر کوستردیلر ، اوکیجه اورادق قالدق .

حیدر آباد دکن

هندستانده کائن امارات اسلامیه‌دن الک بیوکلری اولان « نظام‌الدین » تسمیه‌ایتدکلری امارتك مقر حکومتی اولوب ، اسم قدیمی « بانیاغور » ایکن بالآخره طقوزنجی عصر میلادیده تبرکا سیدنا علی نامنده « حیدر آباد » تسمیه اولنمشدر .

دکن ولایتی مقدما « تلنکان » وبیجاپور راجه‌لقلرینه تابع بولنورمش، وبرزمانلرده « کولکنده » حکومتی نامیله معروف اولوب ۱۱۳۲ هجریه‌ده جنکلیخان بوایالتی مغول حکومتی نامنه‌اداره ایدرمش ، ۱۱۶۰ ده اعلان استقلالیت ایتمش، مؤخرا نظام‌الدین علی اداره‌سنه ترك اولنه‌رق الی یومنا مشارالیه اولادی تصرفنده بولندیغی جهتله نظام‌الدین تسمیه اولنیورمش . اهالیسنك قسم کلیسی برهمن اولوب « تلکونی » لسانی تکلم ایدرلرمش ، صوك زمانلرده اوردو لسانی دها واسع صورتده انتشار ایتمش .

دکن ولایتی برزمانلر اللی میلیون نفوسی جامع بولنورکن بالآخره قسم کلیسی اوچ ربع درجه‌سنده انکلیزلر طرفندن غصب اولنه‌رق آهسته آهسته ۱۲ - ۱٤ ملیونه قدر تنزیل اولنمشدر . مع مافیه ینه دکن امارتی نسبةً الک بیوك وزنکین مسلمان امارتی اولوب ، فوق‌العاده نامدار وانکلیزلر نظرنده دخی معتبر بر مملکتدر .

« حیدر آباد » بلده‌سی « موس » نهری اوزرنده اولوب اوچیوزبیکه قریب اهالیسی وارمش ، اساساً معمور بر بلده دکلدر . ایکی اوچ منتظم دنیله‌بیلور جاده‌سی وار ، کوزه چارپه‌جق دها هیچ برشی یوقدر، ذاتاً طغیان ماء دهشتلی صورتده تخریب ایتمشدی . یالکز حقیقةً شایان دقت برشی واردرکه ، بوبلده‌ده اولدقجه نظافته رعایت اولنور ، جاده‌لر اوزرنده غایت منتظم پولیس‌لر دیکلمش ایشته بر آز جالب دقت اوله‌بیله‌جك نقطه‌لریدر . مع مافیه اوزمان یعنی بنم حیدر آباد دکنه کله‌جکمدن سکز اون آی مقدم، بلدهٔ مذکوره سیلاب‌ایله خراب اولمشدی، شهرك بعض جهتلری کاملاً ییقلمش یر ایله یکسان ومنهدم بر حالده بولنیوردی .

« حیدر آباد دکن » برپای تخت ومقر حکومت اولدیغی حالده بوراده ذکره شایان بر ابنیهٔ جسیمه ومحاکم ودیوان فلان قطعیاً کوریله‌مز ، پوسته خانه‌لری دخی اوفاق بر بنا اولوب اویله قید وضبط اولنه‌جق هیچ برشیلر یوقدر .

مساجد ایسه عمومیتله اوفاق اوفاق مسجدلر اولوب، اوچ بش جامع کبیر وارایسه‌ده بونلرده نسبةً ینه اوفاقدر . الک بیوك جامعلری « مکه جامع » تعبیر اولنورکه اولدقجه

معمور بر مسجددر، هر نه قدر سطحی اورتولی اولان جهتی آرتق بیوك دکل ایسه‌ده، اچیق میدانی خیلی واسع ومکملدر . ایکی بیك قدر آدمی احاطـه ایدر . تمام اورته یرنده بیوك حوضی واردر ، فقراء امت اوراده بتون کون چامه‌شور ییقارلر .

مدینه مسـجدی ایسـه دها اوفاقدر ، جماعت هیچ برنده بولنمز ، بر ایکی صف جماعت ایله نماز قیلنور ، یالکز جمعه‌لری برجمع عظیم تجمع ایدر، حتی کوی وقریه‌لردن محضا جمعه نمازی ایچون کلورلر .

شهرك هر طرفنی کزدم جامعلر هپ غریبدر. برکتبخانه وار ایسه‌ده اوده‌اوفاجق بر شیدر مع‌مافیه کوزل کتابلر وار . بوراده دخی بر حیات اثری کوره‌مدم بزم سیبریه کویلرنده دها منتظم کتبخانه‌لر بولنور .

عالی وبنجه تمـامیله مجهول بر شی وار ایسـه اوده « حضور » ك سرای شـوکت احتواسی اوله‌بیلور ، غایت واسع وحصن حصین ایله احاطه اولنمش ، دخولی هر کسـه نصـیب اولمز ، خارجاً بر دار عمران وداخلاً سجن خسران وبیت معصیت وکفران دیمکه شایان ذی‌روح بر میتك کورستانیدر .

بن برکون صباحدن وقت ظهره‌قدر جولان ایده‌رك حیدرآبادك هر طرفنی‌بالمشاهده سیر وتماشا ایتدکدنصوکره مأیوس ومنکسر اوله‌رق، مولوی انوارالله صاحب‌جنابلرینك دولتخانه‌لرینه عودت ایتدم . قوشـلق طعامندن صوکره مومی‌الیه جنابلرینك اشـارتی اوزرینه مدرسهٔ نظامیه طلبه‌سنی زیارت ایتدم .

مدرسهٔ نظامیه

افسوس صد هزار افسوس « مدرسهٔ نظامیه » نامنه افسوس، انسان نه قدر تأسف ایدرسه آزدر ، هندسـتانده الك زنکین بر امارت اسـلامیه‌دن اولان بر مملکتك امیر وحاکمنه منسوب وبتون هندستانده نام وشهرتیله معروف ، بلکه بتون هند مسلمانلری ایچون یکانه بر مرجع ومنبع اوله‌بیـله‌جك ، وهر کسـه امید بخش ایدر او مطنطن اسم ایله مسمی « مدرسـهٔ نظامیهٔ » غیر منتظمه‌یی نصل تعریف ایده‌یم ونصل آکلاته‌یم، ذاتاً بوراسی من‌القدیم بر آخور ایمش ، شیمدی دخی آخور دیه‌جکم کلیور .

بن بورایه کلدیکم زمان چوق دوشوندم . کندمجه بومدرسـه‌در دیه‌جکم کلدی ، اولسه اولسه متین یاپلمش ینه بر انسان آخوری دنیله‌بیلور کبی کلدی .

مدرسهٔ نظامیه بناسی ، دورت دیوار ، اورتاسی آچیق بر میدان ، بزم مدرسه‌لرك

اورطه‌سنده بیلدیکمز آچیقلقلر کبی واطرافی قبه‌لر ، فقط اوطه فلان یوق یالکز او دیواره ملاصق دولابلر وار ، دولابلرده طلبه‌نك : کتابی ، یتاغی ، آیاق قابی ، چاماشیری وهرنه‌سی وارسه هرطلبه‌یه بر دولاب بولنور . طلبه‌ده ، کوندوزلری اوقبه التنده یاشار ، کیجه‌لریده سطوملرده ومیدانلرده بولنورلر ، اوراده یاتوب قالقار ، اوراده تحصیل ایدر ومدرسلرده اوراده تدریس ایدرلر .

هرنه‌قدر کندیلرنجه بوبردارالفنون ایسه‌ده ، بن بویله بر دارالفنونی بر درلو ذهنمه یرلشدیره‌میورم . فی‌الحقیقه حیدر آبادده دیکر خانه‌لرده دخی طرز معماریه اولدقجه ساده‌در . مع مافیه بومدرسهٔ نظامیه دها بر آز دوزکون اوله‌بیلوردی . بومدرسه‌ده طلبه‌نك یمکلری « حضور » طرفندن ترتیب اولنمش، مخصوص آشجیلری وار، هر کون برنج حاشلامه‌سی ویریلور ، « دال » دیدکاری آجی برشیده ایدام یرنده‌در . « دال » نه اولدیغنی پکده بیله‌میورم : بیبری ، زنجبیلی ، قرنفلی بول ودها بر چوق آجی شیلردن مرکبدر . آغزه آلدقچه‌ده کوزدن بلا اختیار یاش کلور ، انسانك آغزینی ساعتلرجه یاقار .

هفته‌ده بر دفعه‌ده اتلی پلاو ویررلرمش. هندستان اهالیسی مسلمانی دخی ات یمز. صیجاغك تأثیری اولاجق .

طلبه‌نك اوصافنه کلنجه آرتق مختصراً دییه‌بیلورمکه : انسانیتك پك ابتدائی درجه‌سنده‌در . بر صنعت مخصوصه ذاتاً آرانیله‌مز ، طوپراقلر اچنده یووارلانیر آدملرده نه کبی قیافت تصور اولنه‌بیلورسه اودر . حقیقةً چوق آجیقلی حاللر ، بوتون دکنده اك مشهور بر مدرسه‌نك بویله بر حالده بولنمه‌سنه دوغریسی انسان هیچ معنا ویره‌مز . فقط تحصیل اولدقجه کوزل ، علوم عربیه‌ده خیلی اقتداره مالك غایت کوزل طلبه یتشدیرمشلر ، حتی هندستانده بومدرسه‌نکده حالنه قیاس اولنورسه نسبةً درجهٔ تحصیل فوق‌العاده دنیله‌جك کبیدر، مع مافیه بوراسنده تحصیل ، علوم عربیه‌دن عبارت اولوب ، فنون جدیده‌یه عائد برشیلر یوقدر . حیدر آباد دکن‌ده دها بشقه مدرسه‌لرده بولنورسه‌ده ، آرتق قوجه بر حکمداره منسوب مدرسهٔ نظامیه بو حالده کوردیکی کبی بشقه‌لرینی کیدوب کورمیه هوسم‌بیله قالمدی .

هرنه‌قدر هندستانده مدرسه‌لر اولمامش وحالا یوق ایسه‌ده ، اوخانه‌لرده وجامعلرده تدریس اصولی غایت منتظم اولدیغندن ایستر زمان سابقده ایستر حال حاضرده غایت‌بیوك

ادملر يتشمش، عالم وفاضل ادملرده الآن واردر. مولوی عبدالحی ، صديق حسن كبی داهيلرده ينه مدرسه وهندستانده يتشمشلردر .

صديق حسن حقنده بعض اتهاملرده شايع ايسه‌ده ، اواتهاملر اسلاميتده پك اسكی خسته‌لقدن بشقه برشی دكلدر .

صديق حسن بر وهابی اولمقدن زياده، غايت متقی ومتشرع برمسلماندر، وهابيلك ايله اتهامه سبب : مزار طاشلرينه تعبدی منع ايتمه‌سی وبرچوق حقايق اسلاميه‌يی كمال سربستيله دوغری سويله‌مه‌سيدر .

بن كندم حسن صديقك بيوك ادم اولديغنه برچوق جهتدن كسب قناعت ايتمشمدر. ازجمله باب‌علمده مشارالیهك اك بيوك مخاصمی اولان مولوی عبدالحی الكنوی جنابلرينك وفاتی خبرينی الديغی زمان، تأثرندن لسانی طوتلمش او چكون خانه‌سنده قاپانمش عائله‌سندن كيمسه‌يی صديق حسن جنابلری اوطه‌سنه قبول ايتمامش ؛ ديرمش : هندستان آفاقنی ظلمت قاپاتدی ، عبدالحی ئولمدی هندستان ئولدی ، كاشكی بن دها اول ئوله ايدم ، بنم سنم كمالی بولمشدی . ديه‌رك بر هفته عادتا بلاهت حالنده قالمش ، عبدالحی‌دن صوكره يازی يازمز اولمش، اقربا واحباسی نه‌ايچون يازی‌يی ترك ايتدكز ديرلرسه: لاف آكلار ادم قالمدی ، يازايم ديرمش . بوادمده واقع اولمش بوحالی ، بوكون مولوی عبدالحی صاحبك تلامذی دخی بوتأثری ندامت تعبيريله افتخار مقامقنده سويله‌مكده ايديلر .

مولوی صديقك مزاياسندن بری بهوبال حاكمه‌سی ايله نكاحی، بوده هركسه نصيب اولور شيلردن دكلدر . حاكمه حسن صديقك نكاحندن مقدم حيوانه بنه‌رسوقاقلرده يغوران ونوكرانيله جولان ايده‌رك امور مملكته بالذات نظارت ايدرمش ، مشاراليه جنابلرينه نكاح بعدنده همان حسن صديق مومی‌اليهايی خروجدن منع ايده‌رك ، زوجی اولديغی جهتله كنديسندن مساعده استحصال ايتمدكجه خانه‌سندن چيقاميه‌جغنی بيلديرر . وامر شريعته اطاعت ايتديرر . وحاكمه‌يی شريعت نامنه خانه‌سنده حبس ايدر . حسن صديقك دها مهم مزاياسی انكار اولنه‌مز ، تأليفاتنده علماء عظام حوصله‌سنه صيغمز بعض مطالعاتی بولنيورسه ، اختلاف افكار هرزمان اولمش واوله‌لی واولاجقدر، بوكبی ذواتی تكفير وتضليل لزومندن زياده بر جسارتدر ، خطا ايتمش اوله‌بيلورلر ، تكفير ايتمك اساس اعتقادمزه مغايردر . رحمة‌الله عليه رحمة واسعه حضرتلرينك اثارينه بحق كسب وقوف ايدنلر ظن ايده‌رم تقدير ايدرلر. وملتنه اولان خدمتی قطعياً انكاراولنه‌مز.

الك بیوك فضیلت ومزیتی‌ده حبسخانه‌ده وفات ایتمسیدر . انکلیزلر قیمتنی تقدیر ایتمدکجه بوکبی آدمی حبس ایتمزلر .

کندیسنه استفسار خاطر ایچون حبس خانه‌یه کلمش اولان زوجه‌سی حاکمه بیکم خانمی : بن برحیات ایکن نه ایچون بندن استیذان ایتمکسزین خانه‌کدن چیقارسون ، اللهدن قورقمزمی‌سین . دیه‌رك حاکمه‌نك صورتنه شامار اورمه‌سی، ایمانده اولان کمالاتنه دلالت ایدر .

خلاصه اومدرسه سز هندستان برده حسن صدیق خان یتشدیرمشدر .

فیللر [*]

هندستانده نباتاتك غرایب وعجایبی اولدیغی کبی ، حیواناتك‌ده عجایبلری اوراده بولنور . فناً دخی مثبت اولان بر شی وار ایسه حیوانات وحشیه میاننده قابل تربیه وتعلیم وفوق‌العاده حساس اولان مخلوق فیللردر . بو مخلوقات غریبه‌ده اکثریتله هند جنوبیده وسیلان شبه‌جزیره‌سنده وبیچاپور ولایتنده‌چوق بولنورمش. بونلراساساً وحشی حیوانلر والك مدهش مخلوقاتدن اولدیغی حالده ، ینه بنی آدمك اصطیادندن قورتله‌مزلر ، وقورقدقلری بر شی وار ایسه ینه انسانلردر . ینه انسانلر ، انواع دسائس ایله بونلری اغفال وتعجیز ایده‌ر الده ایدرلر ، بالآخره اهلی بر حیوان کبی استخدام اولنورمش ، او مدهش حیوان عاجز اوله‌رق انسانلرك النه کچر وتربیه‌ده اولنورسه آرتق کسب انسیت ایدرمش ، عاقبت ایولك کوردکجه اطاعتده قصور ایتمدیکی کبی بر فنالق وتحقیره اوغره‌دیغی زمانده انتقام آلمقدنده چکینمزمش . هندستانده بو فیللر حقنده پك چوق غریب حکایه‌لر روایت اولنور .

ازجمله وحشی فیللر: آوجیلردن ویاخود قاپلان وآرسلان‌کبی مخلوقاتدن قاچدقلری زمان ، الك اول الك یاشلی ومسن اولانلری صیره‌لنور ، اوکده اولورلر، صوکره کوچوك یاوریلری ضعیفلری اورتایه آلورلر، دها صاغلام اولانلری دمدارلق ایدر آرقادن کلور بویله‌چه سورو طابور شکلنده قاچارلرمش ، اوفاق یاوریلری یورولدیغی فلان حس اولنورسه بیوکلری همان خورطوملریله آلوب آرقالرینه آتار واو صورتله قاچررلرمش دائماًمحافظه‌لی اورمانلره قاچار وکمال جدیت‌ایله ضعفالرینی حمایه ایدرلرمش. چفتلشدکلری زمانده غایت کیزلی معامله ایدرلرمش ، اکر او زمانده معاذالله بر انسان چیقه کلورده معامله‌لرینی کوره‌جك اولورسه، اوآدمی مطلقا یاقالار آیاقلری آلتنه آلوب چکنه‌ر،ازرمش.

[*] فیللره عائد رسملر یدنجی فورمایه درج ایدیله‌جکدر .

اهلی اولوب انسیت پیدا ایدنلرده ، انسـانلردن کندینه قارشی بر اهانت ایدرمش مطلقا تلف ایدرمش. حیدر آباد دکنده نظامك فیلجیلرندن بری، بر فیلی تحقیرایتمش ، فیل همان او آدمجغزی آیاقلری آلتنه آلمش ازمش ، بالآخره فیلجی‌نك قادینی ایکی چوجغنی بردن کتوروب او فیلك ایاقلری التنه آتمشـده دیمش : بو چوجقلری بوندن صوکره کیم بسله‌یه‌جك . او قوجه مخلوق یاپدیغی ایشه ندامت ایتمش کبی کوزلرندن یاش کلمش، صوکره چوجوقلرك بیوکنی خورطومیله اله‌رق ارقاسنه اتمش‌ده صانکه اوچوجغی بوندن صوکره فیلجیلکه قبول ایتدیکنی کوسـترمش بالآخره هپ او چوجغه اطـاعت ایدر اولمش. ایشته او چوجقده الآن حضورك فیل اخورنده فیلجی اولوب وظیفه‌سنده دوام ایتمکده، بن فیل اوزرنده رسممی چیقاردیغم زمان فیل یاننده ایاقده طوران فیلجی او چوجقمش .

بن حیدر آباد دکنده بولندیغم زمان حضورك فیللرندن برینه بندم، بنم ایله برابر بر فیلجی وبرده مولوی ابوالفدا صـاحب جنابلری بولنیوردی ، او زمان فعلاً او بیوك مخلوقك انسانلره اولان اطاعتنی دخی مشاهده ایتدم :

فیل سوار اوله‌رق حیدر اباد جوارنده بر کویه کیتمشـدك ، اثناء راهده فیلجینك معامله‌سی صوك‌درجه‌ده حیرتمی موجب اولمشدی ، فیلجی عادتا بر انسانه سوز سویلار وتعلیمات ویرور کبی بتون قوتیله کیدرکن اوحیوانه یولك تپه‌سندن دره‌سندن خندقدن کوپریسندن خبر ویرییوردی. حیوانده آلدیغی تعلیمات اوزره اویله منتظم کیدییوردیکه، شمندوفر سرعتیله قطع مسافه ایدردی .

بوندن ماعدا بنم مسموعاتم : فیل یاتماردی، اویله دیرلردی ، حالبوکه ارقاسنه‌یولجی قبول ایدرکن او قدر کوزل یاتیورکه، اوطاغ کبی حیوانه بنمك ایچون مشکلات براقمیور، ایشته بونك‌ایچون او وضعیتده دخی ایروجه رسمنی چیقارتمشدم فیل یاتیور .

برده بو حیوانك ارککی چفتلشه‌جکی زمان قودوز بولنورمش، او زمانده حیوانك آیاقلرینی دمیرزنجیر ایله باغلارلرمش، مع‌مافیه حیوان خورطومی ایله اوکنه نه کچرسه الور، یاننه کلن انسانلره فرلاتورمش، بن حضورك فیللرینی سیر ایتدیکم زمانا کسزین بر قودورمش فیل یاننه کتمشدم ، برکت ویرسون حیوانك خورطومنه بشـقه بر شی کچمه‌مش ، یالکز اوکنده صو بولنیورمش، حیوان صـویی بر کره چکدیکی کبی (او اراده بز. کوسترمکده اولان فیلجی تلاش ایله باغیردیسه‌ده بن اکلایه‌مدم) خورطومنه

الديغی صوبی بنم اوزریمه یانغین طولومبه‌سی کبی فشقرتدی . اویله اولدم، عادتا صویه کیرمش چیقمش کبی ایدم. اللهك عنایتی پك یقین دکلدم، خورطومیله تجاوزده ایدرمش

بوحیوان غایت تمیز حیوان اولوب : اوت ، میوه، وجبوبات ییر، ات کبی شی ییماز. حیوان زینتدن صوك درجه خوشلانیر ، راجه‌لر حیوانه بندکلر زمان کرانبها مجوهرات ایله تزیین ایدرلر، او زمان حیوان انسان کبی اوزینتی حس ایده‌رك اظهارسرور ایدرمش. راجه‌لرك بندکلری حیوان عادتا برمجوهرات تپه‌سی اولور قالور، یالکز کوزلری اچیقده اولوب بشقه هیچ بر یری کورلمز. ایشته هندستانده موجود حیوانلرك اك غریبی ظن ایده‌رم شو فیلدر . صوك درجه‌ده انسانلره مونس ومطیع. دوکونلرده فلان اوفاجق چوجقلر بو حیوان ایله شهر داخلنده جولان ایدرلر . انسان بصیرت کوزیله باقارده بو حیوانك قوتی وحشتنی ملاحظه ایتسه کدنصوکره‌ده برده بنی ادمه اولان اطاعتنی نظر اعتباره الارق دوشونه‌جك اولورسه ، جناب واجب الوجودك انسانلره احسان ایلدیکی قوتی ونعمتی بر درجه تقدیر ایدر . صوکره بو حیوانك عیناً نمونه‌سی اولان سویری سینه‌ك داخلنده‌ده واردر ، بو صورتله دوشونلدیکی کبی او قدرت دها مکمل صورتده تقدیر اولنور .

سیلاب

« حیدار اباد دکن » ده (١٩٠٨) سنهٔ میلادیسنده غایت شدتلی صو باصقنی اولوب روایته کوره تمام اللی بیك خانه‌یی تخریب ایتدیکی کبی ، اون بیکدن زیاده انسان تلفاتی ظن اولنیور . شو آفات سماویه بنم دکنه ورودمدن بر قاچ ماه مقدم اولمشدی ، شو سببه مبنی مملکتك قسم کلیسی خرابه شکلنده بولنیوردی . بو آفت غایت مدهش بر فلاکت اولدیغی قدرده فجیع منظره‌لر تشکیل ایتمش، شهرك بر قسمی نهایت یاریم ساعت ظرفنده تماميله صو التنده قاله‌رق نابود اولدیغی کبی ، انسانجه دخی تلفات کلی اولوب، بالخاصه اوده قاپالی اولان اسلام قادینلری بردن بره طشره فیرلامشلر ایسه‌ده ، نره‌یه کیده‌جك یوللری بیلمدکلرندن چارهٔ نجات بوله‌میوب ، بیکلرجه قادین غرق اولمش .

بن دکنه کلدیکم زمان سوقاقلرده ایکی ادم بر ارایه کلدیکی کبی مطلقا او سیلابدن بحث اولنوردی . هر یرده اجی اجی فجیعه‌لر سویلانردی .

اصل بر غریبه : فیللرك بو فلاکت اثناسنده جان قورتارمه‌لریدر. او زمان حیدر اباد دکنده نه قدر فیل وار ایسه ، هپسی جان قورتارمیه دوکلشلر ، او مبارك حیوانلر

انسـان صداسی نرەدن حس ایدرسه اورایه صولری طالغەلندیرەرق هجوم ایدر ، همان قافله قافله ادملری صیرتنه الدیغی کبی کناره کلور . همان پوستەیی صیرتندن اتدیغی کبی تکرار نرەده انسان سسلری او طرفه کیدر ، جان قورتارمەسنه باقار ، بعض کوچك چوجقلری خورطومیله صو اوزرندن طوپلارمش . بعضاً فجیع اغلامەلری هر طرفدن حس ایدنجه حیوان شاشرەرق بر صاغه بر صوله کیدرمش ، بعض صیرتی طولو انسان ایکن ینەبشقەلرینی قورتارەجق اولور شاشررمش اوزمان صیرتندەاولنلر فریادایدرلرمش شوصورتله حیوانلرغایت کلیتلی جان قورتارمشلر، عادتاجان قورتاران الای وظیفەسنی کورمشلر، بتون اهالی اغزندەبوحیوانلرك غایت بیوك براحتساس ایلەجان قوتاردقلریدەسویلانردی، حتیاومبارك حیوانك اورادەکوستردیکی مهارت فوق العاده من القدیم فیل ایله برابریاشانلرك بیله حیرتلرینی موجب اولمش. دیبورلردیکه: بوکره سیلاب فلاکتندن خلاص اولانلرك قسم کلیسی اومبـارك حیوانلره طبعاً مدیون شـکران قالدیلر ، حتی بوکونه قدر اکثر بیچارەکان حضـورك آخورنده بولنان فیللره اکمك فلان کتوردکلری کبی بعضـلری ، بالخاصه صحراره کیدەدك فیلك الك سـودیکی اوتلری طوپلار کتوریرمش . بومناسـبتله فیللرك دها بر چوق ثنالرینی مراراً ایشیتدم چوق غریب وطبیعی حسیات .

سیلاب مناسبتیله :

مملکتك هرطرفنده متعدد مجلسلرده بومناسبتله پك چوق وقایع غریبه مسموعاتم اولمشدی : بوآفتی متعاقب یوز بیکلرجه جان آچیقده قالمش ، مال کیتمش جان کیتمش غایت مدهش برفلاکت مملکت یر ایله یکسان اولمش، انادن طوغمه چرچپلاق میدانده قالانلر تعداد اولنور شیلردن دکلمش ، جانلرینی قورتارمق ایچون کوملك طونلرینیدخی چیقاروب آتمشلر ، چوق آجیقلی فجیعەلر سویلنمکده ایدی .

اصل دها غریبی بوفلاك زده بیچاره کانه انسانیت نامنه معاونت « جف القلم » هیچ بر طرفدن بر پارەلر یوق ، دنیـانك الك مرحمتلی امریقا ملیونرلرندن بیله سس صـدا یوق . بر پاره کوندرمك شویله دورسـون بلکەده بووقعهٔ فجیعەدن خبرلری بیله یوق ایدی. هندلیلرده دوغریدن دوغری‌حامی دعواسنده بولنان‌انکلیزلرکه اوبوتون هندستانی صویوب صوغانه چویردکلری حالده ، صـانکه بوفلاك زده بیچارەکانه عالم مدنیتك اوج اعلاسندن باقەرق مرحمته کلمشـلرده ،آنجق یدی بیك روبیه (٤٢٠٠٠) غروش اعانه ویرەبیلەشلر ، (اوده هندستان پارەسندن ویرلمش) ودین قاردەشلری اولان مسلمانلره

فيل آياقده ايكن

کلنجه کیمسه‌نك خاطرینه‌بیله کلمامش وهیچ برطرفدن ایکی پاره کوندره‌بیله‌جك بر اهل حمیت ظهور ایتمامش، یوز بیکلرجه جان سوقاقلرده آچ بی‌علاج قالمش ایکن، انسانیت نامنه بونلرك خاطرینی صوره‌جق قدر برآدم بولنمیوردی . بن بوخصوصده برقاچ دفعه‌لر خواص وعوام بیننده دیکله‌دم ، حتی مقام خلافتدن بالوکاله شهبندرلر طرفندن بر خاطر شناسلقده کوستریله‌مدیکی سویله‌نیوردی . وبرچوق دفعه‌لرده مدافعه‌لرده بولنیوردم : هندستانده سیلاب زماننده تورکیه‌ده انقلاب مناسبتیله قان دریالری آقیوردی ، بلکه حیدر آباد دکن فلاکتندن دها مدهش فلاکتلر باش کوستریوردی ، یوقسه امین اولوکز تورکلر مطلقا امدادکزه شتاب ایدرلردی . دیه‌رك بر آرالق بعض آدملری اقناع ایتمشدم .

بر کون تکرار سوز مناسبتی اورایه کلمشدی . بزم مدافعه‌مزه مقابل بری اعتراض مقامنده دیدی : بز عثمانلی قرده‌شلرمزی احترام ایده‌رز وآنلردن اساساً هیچ بر شیده امید ایتمزدك ، فقط عینی زمانده بزم دکن‌ده سیلاب آفتی ایتالیاده زلزله وحرکت ارض فلاکتی واردی ، بالذات محمد رشاد خان وکنج تورکلر بیوك بر غیرت ایله دین دشمنی اولان ایتالیانلره اعانه جمع ایتدکلری حالده بزم خاطرمزی بیله صورمادیلر ، انکلیزلرده ایتالیانلره ایکی میلیون لیرا ویردیلر ، بزه کلنجه یدی بیك روبیه ، اوده بزم پاره‌مزی بزه ویرمك صورتیله ، لوندره‌دن بر پاره کلدیکی یوق . تورکلرده ایتالیانلره ویرمامش اولسه ایدیلر بزم خاطرمزه‌بیله کلمزدی . اصل بوراسی بزم کوجمزه کیتدی .

بنده مدافعه‌ده دوام ایده‌رك دیدم : بنم فکرمده اساساً ینه هندستان حکومتی مقصردر . بن ایتالیا فلاکتی زماننده مانچوریه‌ده ایدم، فی‌الحقیقه حیدراباد دکن سیلابی حقنده اولان تلغرافی دخی حاربین‌ده اوقودم ، فقط بوفلاکتی یالکز بر تلغرافده کوردم ، اوده نصل ایدی پك خاطرمده قالمامش ، اما ایتالیا فلاکتی حقنده هرکون متعدد تلغرافلر حقیقةً انسانه تأثیر ایده‌جك صورتده آجینقلی حوادثلر ، ظنمه کوره هفته‌لرجه دوام ایتدی ، حتی خاطرمده‌در : ژوسیف ماندن نامنده بر میلیونر تمام مال وملکندن آیرلدی ، کندی ریجیو بلده‌سنده ۲۵۰۰ نومرولی واغونده اقامت ایتمکده‌در دیه‌رك بر تلغراف واردی وپك چوق فاجعه‌لی وقایعی هفته‌لرجه دوام ایده‌رك، هرکسك مرحمتنی جلب ایتدیلر وبوصورتله هرکسی اعانه‌یه مجبور ایتدیلر، اما حیدر آباد سیلابنی بن کندم بر تلغراف کوردم تفصیلاتی یوقدی وآندن صوکره‌ده هیچ یازلمدی، شوسببه

مبنی هرکس اهمیتسز بر وقایع ظن ایتدی . امین اولوکز حیدر آباد حقنده تورکارده اوقدر بر ویا ایکی تلغراف کوردیلر واهمیتلی برفلاکت ظن ایتمدیلر یوقسه تورکلر بوکبی مسئله‌ده قطعیاً اهمال ایتمزلر فلان دیه‌رك اقناع ایتمشـدم . فی‌الحقیقه بوکبی مسئله‌لرده حالمز عجایبدر.

روس قونسلوسندن مکتوب

« حیدر آباد دکن » ده مکه جامع شریفی حوضنده بر کون (جامه‌شوی) جامه‌شیر ییقامقده ایدم ، پوسته‌جی یانیمه کله‌رك ، عبدالرشید ابراهیموف ، یوزومه باقه‌رق بر مکتوب کوستردیکی کبی دفتره امضا لزومنی اشارت ایتدی .

دیدم : بن امضـا ایده‌رم . دیدی : انکریزی (انکلیزجه) های های انکریزی ، دفترینه امضا ایتدکدنصوکره مکتوبی آلوب اوقودم ، روس قونسلوسی بزه یازییوز ، بروجه آتی عیناً ترجمه :

بومبایده روسیه ایمپراطورلغی باش شهبندرلکندن :

٢٣ اوکتوبر ١٩٠٩ نومرو ٧٤٤ (بونومرودن دخی کوریله‌بیلورکه روس‌شهبندری هندستانده نه‌قدر ایش‌سزدر. اون آیده (٧٤٤) اوراق)

حیدر اباد دکن‌ده روسیه تبعه‌سندن عبدالرشید ابراهیموف !

سزك ٢٢ اوکتوبر (٤ نوپابر) تاریخلی تلغرافکز موجبنجه سزه اخبار ایده‌رم ، بم طرفمدن سزك توقیف اولنمه‌کزحقنده ایضـاحات طلب اولنه‌رق ، تخلیصکز ایچونده تشبث اولنمشدر .

پاسپورتکزیده بونکله کوندرییورم .　　　　　　امضا ،

او اراده ذاتاً بزی تخلیص ایتمشلردی، طبیعی ایدیکه ینه قونسلوسك تشبثی سایه‌سنده تخلیص کریبان ایتمشدك .

نظام‌الدکن وحجاج

عمومیتله بزم مسلمانلرده غریب غریب دیانت پرورلکلر وار ، بونك دخی بعضـاً اسبابی پکده آکلاشیله‌میور . دیانتپرورلك‌میدر حماقتمیدر ؟ ؟

حج فرائض دینیه‌دن بر عبـادتدر . کیمسـه انکار ایده‌مز . فقط کیملره فرض اولدیغنی دخی جناب الله بیان بیورمش ، فقراء امته حج فرض اولمیوب ، بلکه بالعکس حرامدر . بو هر نه قدر آغر سوز ایسه‌ده حقیقتدر.

نظام‌الدکن جنابلری هر سنه یکرمی بش بیك لیرا پاره صرف ایده‌رك خصوصی واپور ایله مکهٔ مکرمه‌یه تمام بیك ادم حجاج کوندرمکده‌در . بونك اساسی من‌القدیم بخارادن کاشغردن افغاندن هندستان‌طریقیله‌کلوب کچمکده‌اولان منقطع‌الحاج ومعاونته‌محتاج اولانلر ایچون برجمیله ایمش. فقط صوکره‌لری مأمورلرك سوء نیت وحرصلری نتیجه‌سی اوله‌رق بو مصارف دکن اهالیسنه تخصیص اولنمش ، هر سنه دکن فقراسندن بیك آدم حجازه کیدر وشو بیك آدم ایچنده اغنیا دخی بولنور ، آرالرندن برینی قافله سالار تعیین ایده‌رك هر سنه حجازه کیدر کلورلرمش. بویکرمی بش بیك لیرا ایچنده نه‌دولابلر دونر دها دوغریسی شو یکرمی بش بیك لیرا هر سنه اوچ بش آدم میاننده‌ئه‌ریر، نه‌دنیاوی ونه اخراوی فقرایه بر پاره‌لق منفعتی اولمز . ایکی اوچ بیك لیرایه بر واپور استیجار ایده‌رك یوزلرجه فقرایی مکه‌یه یوللارلر ، یولده بونلره (روتی) اکمکده ویرورلر ، فقط عینی واپورده ملیونرلرده بولندیغی کبی دولابجیلرده بولنورلر . فقرانك آجلقدن جانی یانار ، دولابجیلر واپور اوزرنده هر کون بر قیون کسرلر. صوکره عینی فقرامکهٔ مکرمه‌ده مسجد حرامی تلویث ایدر، میناده مسجد ابراهیمی عادتا بر ابدستخانه یاپارلر، مبارك جنت معلا بونلر یوزندن نجاستخانه اولور ، والی غیر ذلك یوز بیکلرجه عالم اسلامی اضرار ایدر ، نظام‌الدکن جنابلریده بوندن اجر وثواب امید ایدر ، دیانت نامنه بو خیراتی یاپار . نه قدر عجایب حاللر ، نه قدر ساخته دیانتلر .

بن بونلرك دها تفصیلاتنی حجاز سفرنده پك آچیق صورتده‌ا یضاح ایتمك فکرنده‌یم انشاءالله .

دَکَنْ هندولری

ومسلمانلر

بوراده هندولر ایله مسلمانلر بیننده بر منافرت یوقدر ، دکن هندولری اولدقجه مسلمانلره احترام ایدرلر، مسلمانلره صاحب تعبیرینی قوللانرلر، مسلمان کچرکن برهندو مطلقا بر وضعیت مخصوصه ایله مسلمانه‌اظهار توقیر ایدر. مسلمانلرده بالمقابله ملت حاکمه فلان معامله‌سنده‌ده بولنمزلر اولدقجه مأنوس وحوش کچنیرلر . دکن مسلمانلری ودکن هندولری بوجهتله حقیقةً شایان تبریکدر، یکدیکرینه انسانیت دائره‌سنده معامله‌ایدرلر.

سرای منسوبیننه مخصوص

عمامه

حضور خدمه‌سنه مخصوص بر عمامه واردرکه ، شکلاً روسلرك « کارتوز » تعبیر ایتدکلری ملی شابقه‌لرینك عینیدر، یالکز بر فرق وار ایسه اوده، شابقه‌دیکلمش اولوب بونلرك عمامه‌لری صاریلمشدر . فورمه وشکل عیناً بعین ، هله روسلرده او شابقه‌لرك ایام صیفه مخصوص برده بیاض جنسی واردرکه ، حیدر آباد دکن سرای خدمه‌سنه مخصوص عمامه‌لردن پك آز تفریق اولنور .

ذاتاً هندستانده عمامه‌نك انواعی پك چوقدر ، دنیاده خرستیانلرده شابقه‌نك نه‌قدر نوعی وار ایسه ، هندستانده او شابقه‌لرك هر بری عمامه ایله صاریله‌رق تقلید اولنمشدر : اسلام ، مجوسی وخرستیان هیچ بر وقت عمامه ایله تفریق اولنه‌مزلر، بعض مجوسیلرده اوقدر منتظم وغایت بیوك واوزون طیلاسان اصحابی واردرکه بزم‌علماده نظیره بولنه‌مز.

حضوره مخصوص صقال

حضوره ، حکمداره مخصوص صقال لحیه ، فرنکلرده دخی نوادردن محسوب آیری صقال، حیدر آباد دکن‌ده حضوره مخصوص اولوب، عموم حضوره منسوب اولنلرجه‌ده مقبول ومعتبردر . نظام‌الدکن محبوب علی خان جنابلری کندیلری دخی آیری صقال ایله افتخار ایدنلردن اولدیغی آکلاشیلیردی، هرکون بعدالعصر اوتوموبیل ایله کزمیه چیقدیغی زمان (بر قاچ دفعه‌لر تصادف ایتدم) اللری هر زمان صقالنده اولور صیق‌صیق صقالنی آچاردی. کندیسی کنج برآدم اولدیغی‌حالده صقال وبیغی‌قیردی.

حضور خدامینی میاننده طراش قطعیاً جائز اولمدیغی کبی صقالسز آدملر دخی بولنمزمش، حتی‌تمیز کوسه‌دخی سرای‌خدمتنه‌قبول‌اولنمدیغنی موثوقاً روایت ایدیورلردی. صقالی اولانلرده ، هپ آیری صقال اولور .

حضورك عسکری

من‌القدیم حضورك یعنی نظام‌الدکنك قرق اللی‌بیك راده‌لرنده دائمی منتظم عسکری بولنورمش . بالخاصه بو صوك سنه‌لر ده محبوب علی خان بر بهانه ایله عسکرینی اولدقجه انتظامه وضع ایده‌رك اساسلی وزمانه‌یه مناسب قانون دائره‌سنده تنظیم وتسلیح ایتمش

بولنیوردی . بو حالی کورەن انکلیزلر برازده اوهامه مغلوب اولمشلر ظن ایدەرم. بیك طقوز یوز یدنجی سنەسندن اعتباراً حضورك اسلحۀ جدیدەایله مسلح عسکرینی انکلیزلر کندی تربیه ونظارتلرینه آلمشلر وحضورەده دیمشلر : سنك عسکرینه بز باقار وتعلیم ایدەرز ، عسکر ، ینه سنك اولدیغی کبی هر زمان امریکه امادەدر . (یعنی لدی الایجاب بو سلاحلری سکاده استعمال ایدەرز دیمکدر)

حضورك عسکری عمومیتلەیاخود اکثریتله دینلەجك درجەده حضر موت عربلرندندر. دکن حکمدارانی من القدیم ماهیه معاش ایله عسکرلکده عربلری استخدام ایدرلرمش، بر زمانلر دکن حکمدارانی مملکتلرنده عرب لسانی ترویجنه همت ایدەرك ، اسلامله توحید السنه لزومی مسلکنی تعقیب ایتمشلر، وشوفکره مبنی عربدن عسکر بسلەدکلری کبی ، عرب مهاجرلرینەده آیروجه اراضی ویرورلر وعسکرلکنی اکمال ایدنلرەده معیشتلرینی تأمین ایدەجك قدر سرمایەده ویرورلرمش . وبو صورتله دکن ولایاتنده بر چوق عرب قریەلری اعمار اولنمش ، فضله اولەرق عربلره دائمی سلاح قوللا- نمەسنه مساعده اولنورمش ، الی الآن عربلر چاقمقلی تفنك ایله کزرلر . بو کونده دخی حضورك عسکری اکثری عربدر . ایشته شو جسور عربلردن مرکب اوتوز بش بیك حضور عسکرینی، حضورك رضاسنه مغایر ونقض عهدایدەرك انکلیزلرکندی ادارەلرینه آلمشلر ، فیمابعد کندیلری تربیه ایدەجکلر ، اوتوز بش بیك عسکری غصب ایتدکدن صوکره ، شیمدیده بو عسکرك مصارفنه مقابل بر ولایت ویا بر قاچ مربع کیلومترو اراضی دخی حضورك ملکندن آلمق فکرنده بولنیورلرمش. زوربالق اولسه اولسه بو قدر اولور . بیچاره حضور ، بو صورتله بیحضور اولمش . ایشته اوروپا عدالتی ، ایشته اوروپا انسانیتی ، معاهدەلری نه صورتله چکنیورلر .

ذاتاً انکلیزلرك هندستانده تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاستلری : هر سنه ، هرراجه ونوابك اراضیسندن آهسته آهسته بر بهانه ایله قاریش قاریش ضبط ایدەرك ، بالآخره تمامیله کندی تسلطلرینه کچیرمکدر . بوده انکلتره مستملکات سیاسیەسنده بر مادۀ قانونیەدر .

حضورك ادارەسی

حضور محبوب علی خان . (شیمدی اوغلیدر) لقبی : « فتح جنك نظام الملك اصف جاه »

(قفالرده اولان بوشلقلر بو القاب ایله دولدیرلمشدر) .
سرای شوکت احتواسنده رئیسلری انکلیز اولمق شرطیله بش آدمدن مرکب بر مجلس بوتون مملکتی اداره ایدر .
رئیس جنابلری مستر . . . . لقبی : مدار المهام یمین السلطاندر .
باشقه‌لرینه‌ده « معین المهام » دینلیور . (شمال السلطان پایه‌سی نه‌دندر ویرلمامش مناسب ایدی) .
مجلس رئیسی هر نه قدر انکلیز ایسه‌ده ، دکنلیلره قارشی جدی ومکمل خالص بر مسلمانلق دعواسنده بولنیور، ظن‌ایده‌رم محبوب علی‌خان جنابلرینی دخی‌مسترجنابلری اسلامیتی ایله اقناع ایدییورمش. مسلمان هی مسلمان هی دییورلر . کوتوال جنابلرینك لقبلری : معتمد امور العام .
ایشته بوتون مملکتك پارلمنتوسی، قابینه‌سی، بیلمام نه‌سی هپ شو بش آلتی آدمدن عبارت اولوب ، ادارۀ امور ممالکتده بونلرك تصرفنه توديع اولنمش .
دها دوغریسی بونلرك مجموع یکونی ومافی الضمیری او اسلامیت دعواسنده اولان مستر . . . جنابلرینك ید تسلطنده بولنیورلر ، یالکز شو قدر وارکه : مسلمانلره ظلم اولندیغی صیره‌ده میدانده کوتوال جنابلری ومعین المهام حضراتی بولنه‌رق ، مستر . . . جنابلریده پرده‌آرقه‌سندن سوفلر Souffleur وظیفه‌سنی ایفا ایدر . مملکت اداره‌سینه کلنجه هر اورده اچیقدن اچیغه مستر . . . جنابلری فرمانیله هرنه امرایدرسه‌اولور .
مستر . . . جنابلری مساعده ایتمدکجه حضورده کیمسه ایله ملاقات ایده‌مز ، دیمك اولورکه اساس اعتباریله حکمدارینه مستر . . . جنابلریدر .
ایشته بدبخت مسلمانلرك حالی، بو ایسه اك معتبر واك بیوك بر نوابدر، بشقه‌لری عمومیتله بر انکلیز مأموری ید تصرفنده دوغریدن دوغری اسیر بولنیورلر .

هندستانده نواب وراجه‌لرك

موقعلری

نواب وراجه‌لرك قسم کلیسی انکلیزلرك تحت حمایه‌سنده اولدیغی کی تماميله آنلرك خادم واسیرلری اولوب اصل یرلی راجه‌لرده‌آنجق بر اسم قالمش دنیلورسه خطا دکلدر.
یالکز شمالی هندستانده همالایا طاغلری حدودنده کائن « نیپال » راجه‌لغی ایله

شمال غربیده اولان بلوجستان نوابلغی تمامیله مستقل اولوب ، نیبالك اهالیسی مغول وهندو مجموع نفوسی اون‌دورت ملیونه قریب تخمین اولنور: منتظم عسکری، هرنه‌قدر بیوك مقیاسده دکل‌ایسه‌ده، طوپ وتفنك فابریقه‌لریده اولدیغی کبی، موقع جغرافیه‌لریله‌ده انکلیزلری دائما راحتسز ایده‌بیله‌جك قدر بر موقعلری واردر. برازده خارجدن پارمق اورولورسه ، انکلیزلری هر زمان تهدید ایده‌بیلور .

بوندن‌ماعدا کشمیر راجه‌لغی هر نه‌قدر انکلیز حمایه‌سنده‌ایسه‌بیله: ایستر موقع جغرافیه‌لری وایستر صلابت‌دینیه‌لری حسبیله، ینه انکلیزلری دوشوندیرمکدن کیری‌قالمزلر. راچپوتانه قبائلی دخی غایت جنکاور وجسور ملت اولدقلری جهتله اوبرلرینه التحاق املی بسله‌یه‌بیلور .

بونلردن ماعدا دخی ، راجه‌لر میاننده اره‌صیره کندی موجودیتنی خاطرلاینلر بولنورمش .

هرنه‌قدر ١٨٥٧ سنه‌سی « کاونپور » ده قیام ایتمش « نانا صاحب » مسئله‌سندن طولایی اسلام وهندو تفریق ایتمایه‌رك اوتوزبیك قدر بی کناه ادملری انکلیزلر طوپه‌دیزدکلری کبی برقسمنیده دیری دیری « کانکه » نهرینه بوغه‌رق وبرچوق علمایی‌ده ینه دیری دیری غازلر دوکه‌رك آتشلره یاقوب اجرای وحشت ایتمشلر ایسه‌ده ، بوتون هندستان خلقی بومسئله‌یی ذکر ایتدکلری‌زمان (آرادن یاریم عصر کچمش اولدیغی‌حالده) همان شیمدی اولوب کچمش کبی حرص انتقامله قان آغلایورلر .

فی‌الحقیقه بعض راجه‌لرده بومسئله‌نك یاغنلغیده باقی اولوب ، نانا صاحب مسئله‌سنه « پتیاله » راجه‌لغی اظهار دنائت ایده‌رك ژنرال ویهلره ظهیر اولوب ، ینه بزم قانیمزی بزمکیلردن دوکدیردیلر دیه‌رك شکایت ایدرلردی .

« نانا صاحب » دیدکلری بر ذات، مرهته حکمدارلری اولادندن اولوب ، ١٨٥٧ سنه‌سنده انکلیزلرك تحقیراتنه تحمل ایده‌میوب، مدافعه‌فکری تلقین، وهندستان‌هندلیلرك مملکتی اولدیغی تشهیر ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده، بالآخره انکلیزقوهٔ عسکریه‌سنه مقاومت ایده‌میه‌جکنی حس ایدنجه، نانا صاحب کندی « نیپال » راجه‌لغنه التجا ایده‌رك تخلیص کریبان ایتمش ، انکلیزلرده بووقعه‌یه قیام سوسی ویره‌رك « پتیاله » راجه‌لغی عسکریله انکلیز عسکری برلکده « کاونپور » اهالیسنی ، سلاحسز بیچاره‌کانی خانه‌لرندن آله‌رق طاقم طاقم بیکر آدمی بردن طوپه دیزمشلر . بووحشتلری اجرا ایتدکلری زمان مدنی

ژنراللر قهقهه‌لرایله کولرلرمش، بالخاصه علماء عظامی آتشلره یاقدقلری‌وقت ژنراللردن بری اللرینی چارپه‌رق آلقشلر ، بوغله بوغله کولر، سسلری چیقدیغی قدر باغره باغره چرپینور عادتا ممنونیتندن چیلدیررمش ، بن نه‌زمانکه اوحاللری کوزلری ایله کوره‌ن اختیارلردن دیکله‌دم ایسه، یاریم عصرصوکره سویلاندیکی حالده اووحشتدن‌قان آغلامامق ممکن دکل ایدی ، هله مولوی جان محمد شاه مرحتی صاحب جنابلرندن دیکله‌دیکم زمان بلا اختیار کوزمدن یاریم ساعت یاش دوکلمشدی ، کندیلری یتمش بش بلکه دها زیاده یاشلی ، بم بیاض صقال ایله قفاسنی صاللایه‌رق « ثلاثین الف نسمه قتلوا ظلماً ومنهم من‌کان واحد بالف » دیدیکی‌زمان صقاللرندن‌کوزیاشی بورجاق‌بورجاق یووارلانیوردی، چوق متأثر بر آدم وکندیده عیناً مشاهده ایتمش وغایت متأثر ومتألم ایدی .

بووقعه‌یی کندیلرندن ایلك دفعه اوله‌رق حیدر آباد دکن‌ده دیکله‌دم ، دوغریسی هیچ قلبمدن چیقمق احتمالی یوقدی ، یالکز اوژنراللرك اسملرینی کندیده تمام لایقیله سویله‌یه‌میوردی ، یالکز : « سرکار انکریز ظالم » دیردی .

هرچه هرنه‌یاپلمش ایسه ، آوروپالیلر یاپمشلر ، کیم نه‌دیه‌بیلور .

بونلرك ذاتاً مقصدلری‌شو صورتله دیکرلرینی تهدید ایده‌رك ، تسلطه یول آرامق ، یول بولمقدن بشقه برشی دکلدر . بالاده ذکر ایتدیکم کبی حیدر آباد دکن نظامی عسا کرندن اوتوز بش‌بیکی کندی تصرفه آلدقدن صوکره آنلرك مصارفنه بدل‌اراضیده ایسته‌مسی ، هپ او سوء آمالك مقدمه‌لرندن اولوب ، برکون کله‌جك هندستانده نه‌راجه قالور ونه‌ده نواب ، اساس مطلب ونتیجهٔ مرام بودر، بشقه برشی دکلدر. دها قیصه‌سی نوابلر بوکون وار یارین یوقدر ، یالکز : بوتان ، نیپال ، بلوجستان راجه ونوابلقلری بر مدت قالورسه ، کوزلرینی آچوبده افغانستانه احتمی ایدرلرسه ، اوله‌بیلورکه کندیلرینی قورتاریرلر ، هرنه‌قدر بعید اولسه بیله سعی واهتمام اولنورسه بوسبوتون ثمره‌سز قالمزدی .

دکن اطرافنده

حیدر آباد دکن شمالنده نهایت اوچ کیلو متره‌لك بر مسافه‌ده برده اسکندر آباد بلده‌سی‌واردرکه اصل‌بوراسی حیدرآبادك فرنك محله‌سی دنیلورسه دها مناسب‌اولوردی، انکلیزلرك عسکرلری قشله‌لری وا کابری بوراده اولوب اصل کبار عائله‌لری بوراسنی کندیلرینه محل سفاهت اتخاذ ایتمشلردر .

اسكندر آبادده اولان انكليزلرك ايستر سفاهتنى ايستر راحتنى لوندره‌ده‌اولان لوردلر ياپه‌مزلر . ذاتاً انكليزلرك اك بختيارلرى هندستانده ياشايانلرى اولوب ، آندن قالا مصر وصوكره‌ده چينده اولانلريدر، اك بدبخت اولانلريده لوندره‌ده ياشارلر، يالكز شول‌قدر واركه اك ظالملريده هندستانده‌در .

آثار عتيقه دكن اطرافنده بر چوق فيل مغاره‌لرى وامثالى آثار عتيقه دخى كثرتله بولنيورمش، بن آنلردن كندم هيچ برشى اوكره‌نه‌مديكم جهتله، هرنه‌يازه‌جق‌اولورسه‌م ناقص اوله‌جغى كبى بر استفاده‌ده تأمين ايده‌ميه‌جكمدن او جهتلردن صرف نظر ايتدم. وال (پونا) جهتلرنده (آلوره) نام‌غايت مشهور بتخانه ومغاره‌لرى واردركه، دوغريسى انسانلر بونلره آنجق قيمت تقدير ايتمكده دخى عاجز قالورلرمش .

ذاتاً هندستانده آثار عتيقه ا كثريتله بتخانه ومعابد ومغاره‌لردن عبارتدر دنيله‌جك اولورسه مبالغه دكلدر ، ظن ايده‌رم : انواع موزايقه‌لر ، ويرآلتنده عجايب مغاره‌لر ويك اسكى جامعلر فى‌الحقيقه هندستانك هرجهتنده واردر، فقط بن آثار عتيقه‌دن هيچ برشى آكلايه‌مديغم ايچون يالكز باقار « وعمروها اكثر مما عمروها » دير كچردم .

ذاتاً خراب اولمش جكرلرمى ، بر دها اوخرابه‌لرك سيريله زده‌له‌مك ايسته‌مزدم . يالكز شوراسنى عرض ايده‌بيلورم : فرنكلر آثار عتيقه‌يى بزم المزده كوريرلرسه ، محافظه‌سنى توصيه ايدرلر ، غايت آثار عتيقه محبى ومراقليسى اولورلر . كندى اللرينه كچديكى كوندن اعتباراً بر آن اول تخريبنه غيرت ايدرلر ، نيجه بتخانه‌لر ، ونيجه جامعلر آخور اولمش ويرايله يكسان اوله‌رق نابود اولمش. بوحقيقتى دخى شيمدى‌يه‌قدر كورنلر آز بولنيور .

بالخاصه فرنكلره معتقد اولان بزم كور متمدنلرمز، جامعلرك آخور ياپيلديغنى هيچ تصديق ايتمك ايسته‌مزلر، اثار عتيقه‌لرك اك كزيده‌لرى اوروپاليلرك‌النده خرابه‌زار شكلنده قالديغنه‌ده عقل‌لرى ايرمز، كوزلرى ايله‌كورسه‌ينه تأويل ايدر،فرنكلره سوءظن‌ايتمكدن توقى ايدرلر .

دكنده مدينه مسجدنده

مسجد مذكورده اويومقده ايدم ، برى يانمه كله‌رك يا غريب ! يا غريب ! ديمه‌سى اوزه‌ينه كوزيمى اچدم . اوفاقجه بويلى بيلمديكم بر هندلى ديدى :

سن حجاز كيده‌جكسك ؟

— نصیب اولورسه کیدرز .
— دیکت هستنمی یعنی بیلاتکز وارمی ؟
— شیمدیلك یوقدر .
— آب بخاری هستنمی یعنی سز بخارالمیسکز .
— اوت . (ذاتاً هندلیلر حاجیلری هپ بخاری ظن ایدرلر) .

بونك اوزرینه هندی صاحب بزه حجازه کیتمك اوزره واپور بیلاتی ویره‌جکنی سویله‌دی . سوزلرینی بر درجه آکلادم ایسه‌ده ، فارسی بیلوب بیلمدکارینی صوردم . دیدی : مختصرجه بیلورم . ذاتاً بنده مختصرجه بیلورم ، مع مافیه بینمزده اوزون بر محاوره جریان ایتدی ، هندی صاحب جنابلری نظام دکن حضور عالیلرندن او سنه ایچون حجازه تعیین اولنمش قافله سالار جنابلری اولدیغنی اکلاتدیلر . کندیلری بزی خارجدن اوکرنمش وارایه‌رق کلمشلر ، یولده برابرجه رفاقتلرنده بولنورسه‌ق ، بزه مجاناً واپور بیلاتی ویره‌جکلرینی دخی اکلاتدیلر . بزده ذاتاً بویوله بر چاره آرامقده ایکن لله‌الحمد ینه ارادیغمز آیاغمزه کلدی . اوراده جامع داخلنده بولنان حوض باشنده براز اوتوردقدن صوکره قافله سالار حضرتلرینك اسملرینی دخی اوکرندك : مولوی عبدالرحیم صاحب‌مش .

مولوی عبدالرحیم صاحب ایله هرایکمز سوزلرمز مختصرجه اولدیغی جهتله اورادن قالقوب لایقیله اکلاشه‌بیلمك ایچون مولوی انوارالله صاحب حضورینه کیتدك .

مولوی انوارالله صاحب خانه‌سنده :

قافله‌سالار صاحبك سوزلرینی اکلایه‌بیلوب بیلمدیکمی‌اوکرنمك‌ایچون‌مولوی انوارالله صاحبه حالمزی عرض ایتدیکمزده ، مقصد اساساً اکلاشلمش ، یالکز اکلاشلمایان برشی وارسه اوده قرانتینه مسئله‌سی‌ایمش: مولوی عبدالرحیم صاحب‌قرانتینه خصوصنده برفکر بیان ایدییوردی، بنده بواوزون مسئله‌یی اومختصر فارسی لساندن اکلایه‌مامشم هر نه‌قدر عقله ونفس امره بعید اولسه‌بیله ، مولوی عبدالرحیم صاحبك قرانتینه حقنده فکرینی شوراده بالتفصیل بیان ایده‌جکم :

مولوی عبدالرحیم صاحب دییور :

قرانتینه بر امر صحی ایسه نه‌دن حجاج مسلمینه منحصر اولیور ، بوکون بومبایدن هرکون یوزلرجه واپور هرطرفه حرکت ایدییور ، بونلردن هیچ برینه هیچ بر کونا

تدابیر صحیه اتخاذ اولنمدیغی حالده منحصراً بزم حاجیلره نه‌دن قرانتینه تکلیف اولنیور ، اورتالقده خسته‌لق یوق ، هیچ برشیلر یوق ، مع مافیه بزه قرانتینه وار ، ظن ایده‌رم بوراده اوروپالیلرك اساس مقصدلری بزی حجازدن تنفیر ایتدیرمکدن بشقه برشی دکلدر .

(بر قاچ سوز سویله‌یه‌جك اولمشدم، قافله سالار صبر ایدکز بن تماميله فکرمی عرض ایده‌یم دیدیلر) بوقدر یوز ملیون مسلمانز ، الحمدالله بزم خلیفه‌مزده وار ، بو معامله‌لر برتدابیر صحیه اولمقدن زیاده ، مسلمانلره قارشی قصدی برتحقیر دینی ، براظهار عداوت ومسلمانلری ترذیلدر ، بوهرسنه بوصورتله دوام ایده‌جك ، بالآخره بر قانون طبیعی شکلنی اله‌جق، وشیمدیده‌هان قانون شکلنه کیرمك اوزره‌در، اکر بزسکوت واطاعتمزده دوام ایده‌جك اولورسه‌ق ، هیچ شبهه یوقدر رفعی وازاله‌سی غیر قابل بر بلیهٔ عظیمه اولاجقدر .

بنم فکرمده بز بوقدر یوز میلیون مسلمان بوتحقیری تحمل ایده‌میه‌جکز، بوسنه‌دن اعتباراً معارضه‌یه باشلایه‌لم ، پادشاهمزه خلیفه‌یه تلغراف چکه‌لم ، عموم دولتلره باتلغراف برر پروتستو ویره‌لم ، بوسنه‌دن اعتباراً ینه عموم حجاج مسلمین اغزندن مکهٔ مکرمه‌دن خلیفه‌مزه یازار ودولتلره یازار ، فیمابعد بوتحقیراته بزم تحملمز یوقدر دیرز ، اکر عموم دولتلر بزم عرضمزه سمع واعتبار ایتمزلرسه ، بزده بوقدر ملتز انسانز دردمزه درمان ارار وناموسمز دائره‌سنده ئولمی اختیار ایده‌رز .

اوت بن انکار ایتمیورم، خسته‌لق حس اولندیغی زمان بویله برتدبیر صحی (دیزینفکته) تطهیرات وتبخیرات اجرا اولنه‌بیلور ، مع مافیه اوده بر قانون عمومی شکلنده اولورسه تجویز اولنور ، منحصراً مسلمانلره تکلیف اولندیغی کبی همان رد ایتمك حقمزدر . بن بومسئله ایله بش سنه‌در مشغول اولدم ، ایستر هندستانده ایستر حجازده قرانتینه‌یه علاقه‌سی اولان اطبا ایله‌ده عین بابده تعاطئ افکار ومذاکراتده بولندم، تورك دوقتورلرینك دخی اهالاتنی اوکرندم. بوسفرده حجازه محضا بومسئله ایچون کیتمك اوزره قرارویردم. یوقسه بن بر کره فرضمی ادا ایتمشم ، نفل اوله‌رق‌ده تبرعاً بر قاچ دفعه کیتدم الله قبول ایلسون، اما هردفعه‌ده فوق‌العاده متألم اولمشدم، قرانتینه‌یی کندمجه دینی برتحقیر اوله‌رق تلقی ایده‌رم ، اوته‌دنبری بوفکری بسلردم ، شیمدی ترکیه‌ده دخی بیوك تبدلات وار، بزده بر آز حرکت ایدرسه‌ك ، امید ایده‌رم خلیفهٔ روی زمین افندیمزده بر درجه بزه معاونتدن کیری قالمایه‌جقدر .

ایشته بن سزدن رجا ایده‌جکم : بز شیمدیدن بومسئله‌یی دیدیکم کبی بر موقع مذاکره‌یه قویمق اوزره غیرت ایده‌لم ، ایشه باشلایه‌لم قبول اولنمزسه بالآخره افغانستانه مراجعت ایدر واعلان جهاد اگبره قدر کیدرز .

شیمدی سزیده دیکله‌یه‌لم بیوروکز . دیدیلر .

— بن سزه تماميله شافی بر فکر بیان ایده‌مم ، مع مافیه سزك فکرکزه قسماً اشتراك ایده‌بیلورم . حج ارکان دینتدن اولمغله برابر مسلمانلرك سیاسی بر مرجع وحسب‌الایجاب بیك اوچیوز سنه مقدم تأسیس اولنمش بیوك برقوتك منبعی اولدیغی کبی مسلمانلر عقللرینی طوپلادیغی آنده عمومی مرکزیده اوله‌بیله‌جکنی اوروپالیلر دوشونمکده اولدیغنی، بوبابده یازمش اولدقلری اثرلردن دخی اکلایه‌بیلورز. مع مافیه بوکون بز مسلمانلرده بوحاله استحقاقده یوق دکلدر ، بر آز انصاف ایله موازنه ومحاکمه‌ایده‌جك اولورسه‌ق، جناب الله بزه بوکفاری مسلط ایتمکده اولدیغنه وبحقٍ مستحق‌اولدیغمزیده کسب قناعت ایدرز . بنجه بوحاللر بزه من طرف‌الله بر تربیه اولمق احتمالی اقربدر .

سز بر کره کندیکز حکم اوله‌رق کندیکزی محاکمه‌ایدیکز: حج انسانلره عمرنده بر کره فرضدر ، الله قبول ایلسون برکره فرضکزی ادا ایتمشسکز. ایکنجی‌اوچونجی بشنجی دفعه تبرعلرکز نه ایچوندی ؟ حضور نامنده بیك فقرا کوتره‌جکسکز ، بونلر نه ایچون ؟ حج کیملره فرض ؟ اغنیایه دکلمی . بوکون حضورك پای تختی اولان حیدر اباد دکن‌ده اولاد مسلمین ایچون ارکان دینی تعلیم ایده‌جك مکتب یوق، سز بوفرائضی تماماً اغماض ایده‌رده تبرعات‌ایله اوغراشیرسه‌کز روای‌حق اولورمی؟ بوقدر میلیونلرجه اهل اسلام جهالته غریق اولمش ، اوزرکزه مجوسیت چوکمش ، فرضی ترك ایدرده نوافل ایله افتخار ایدرسه‌کز ، صوکره بویله تربیه‌یه مستحق اولمزمی‌سکز ؟ حضور جنابلری هر سنه او یکرمی بش بیك لیرایی فقراء مسلمین اولادی تعلیم وتربیه‌سنه صرف ایدرسه دها مناسب اولمزمی ایدی .

سز قافله سالار بیك ادم رفاقتکزده حجازه کیده‌جکسنکز ، او آدملر ایمان اسلام نه‌در بیلمزلر، النظافة من‌الایمان بیلمزلر ، اوزلری نجس خالص اولدقدن ماعدا مکه‌ده اك مقدس مقاملری بوادملر نجاستلری‌ایله تلویث‌ایدرلر، نص صریح‌ایله مستجاب‌الدعوت اولان مشعر حرام داخلنده ، حتی محرابنده بیله ابدست بوزدقلری هر سنه کوزلرمز اوکنده دکلمی . جنت معلاده بوتون مقامات علیا بوفقرانك نجاستندن کچیلمز بر حاله کلیورمی ؟

فلاحول ولاقوة الابالله بزده بو حاللر دوام ایدرسه ، البته جناب الله بزه گفاریده مسلط ایدر ، قرانتینه‌ده اولور ، معاذالله دها بیوك بلالرده اولور . (بنم قصورمی عفو ایدکز فضله سوزلر اولدی مع‌مافیه حقیقت ینه بویله‌در) .

مولوی عبدالرحیم صاحب غایت منصف ادم بن بوسوزلری سویلارکن تمام چوجق کبی اغلادی ومولوی انوارالله صاحب دخی اغلادی .

مع‌مافیه بالآخره مکهٔ مکرمه‌ده بو بابده بر مذاکره اچمق جهتی ترجیح اوله‌رق ، مولوی عبدالرحیم صاحب ایله مفارقت ایتمشدك . عینی مجلسده بومبایده تکرار ملاقات اوله‌جغی سویلانه‌رك بومبایه قدر سفرمزکده مؤنتی همت بیوردیلر .

حیدر آباد دکن

علماسی

بوراده مولوی انوارالله صاحبدن ماعدا ذکره شایان اهل علمه تصادف ایتمدم . مسجدلرده اماملر عمومیتله دینله‌جك درجه‌ده جاهلدر ، مدرسه‌لر ذاتاً یوق اکثر تحصیللر خانه‌لرده اولییور .

مولوی انوارالله صاحبك شهرتیده انجق حضوره انتسابی اولدیغی جهتله مدرسهٔ نظامیه‌ده مدرس اوله‌مسندندر . مستور ومنزوی علما اوله‌بیلمك احتمالیده بعید ، علما اوله ایدی، مملکتده جهالت بو درجه‌ده توسع ایتمزدی . فی‌الحقیقه ایانج حاللر، برامارت اسلامیه مرکزی ومقر سلطنتی ، بوراده بر قاچ مکاتب ابتدائیه، دارالعلوم، دارالحدیث ومدارس عالیهٔ اسلامیه‌ده بولنمسون . اه یاربی ! نه دیه‌لم افسوس صد هزار افسوسدن بشقه سوز بولنمز . البته هر مملکده اولدیغی کبی اهل علم وار ، لکن مشارالیه بالبنان درجه‌سنده لایق ادملر کوره‌مدم ، شیعه‌لردن بعض منورالافکار ادملر وار. فقطانلرده تعصبلریله مغرور ، سنیلر ایله قطعیاً مناسبت وعلاقه‌لری یوق . ذاتاً عموم هندستان شیعه‌لری سنیلره قارشی غایت چیرکین معامله‌لرده بولنورلر . نه چاره اسلامیته وقتیله کیرمش بر فنالق، شیمدیلك الله اصلاح ایتسون دیمکدن بشقه بر چاره یوقدر . سزلرده بالمقابله نفرت ایتمکده تردد ایتمیور . بر مذهب نظریله باقیور . شیعه‌لره تمام بر مسلمان معناسی ویره‌میورلر، حتی استفسار زمانند بو ادم مسلمانمی شیعه‌می سوالی شایعدر . اه اه برباد شیلر . تعصب وتعند نتیجه‌سی اسلاملرك قلبلرنده نه بیوك یاره‌لر اچمش.

غریبدرکه بودرجه عداوتلر کفاره قارشی هیچ برنده یوقدر ، کیم دشمان وکیم دوست اولدیغنه‌ن هرایکیسی بی‌خبر .

دکندن عودت

بزم دکندن عودتمز دهازیاده شایان حیرت وتأسفدر. بن ذاتاً هر زمان حکومتلرك اوامرینه مخالفتدن خوشلاندیغم کبی دنیاده هیچ بر شیدن دها بو قدر خوشلانمام .

حیدر اباد دکن سرکاری معتمد العام کوتوال صاحب جنابلری بزه آراده صیره‌ده التفات کبی بر جهره کوستردی ، بر کون بر معتاد تصادف ایتدیکمده : حیدر اباد دکندن کیده‌جککز زمان بکا معلومات ویروکز ، بن سزی تشییع ایده‌رم دیمشدی . بنده او وقت هیچ بر شی دیمدم ، بالآخره کیمسه‌یه خبر ویرمکسزین یالکز مولوی انوارالله صاحب جنابارینه وداع ایده‌رك دوغری بومبایه عودت ایتمك اوزره استاسیونه ایمشدم ؛ اوراده قطارده حاضر اولدیغی جهتله همان بندم وشمندوفرده حرکت ایتدی. یوله دوام اولندی .

بیلمام نره‌سنده بر بیوجك محطه وار ایدی ، بر یرده بنم یانمه پولیس مأموری کلدی . بولندیغم واغوندن دیکر بر واغونه بنی دعوت ایتدی ، بنده یرمدن قطعیاً حرکت ایتمایه‌جکمی سویلادم بالآخره برانکلیز مأموری کلدی اوده برشیلر سویلادی، اوکا دخی سمع واعتبار ایتمدم . عاقبت بنم بولندیغم واغونه بر حشرات کلدی،قارشیمه اوتوردی ، سویل پولیس اولدیغنی حس ایتدم ایسه‌ده هیچ التفات ایتمیوب المده اولان کتاب ایله مشغول اولدم ، استاسیونلرده یولجیلر بری اینر بری بینر، فقط بزم حشرات هیچ یرندن حرکت ایتمز ، ارا صیره بکا باقاردی ، بنده هیچ اورالرده دکلم .

نصف لیلدن صوکره ساعت اوچ راده‌لرنده تره‌ن بومبای محطه‌سنه کلدیکی زمان بزم حشرات اویومقده ایدی ، بنده همان واغوندن ایندم ، یولمه دوام ایتدم . بیوك جاده ایله اسلام محله‌سنه دوغری کیتمکده ایکن، قصاب خانه حزاسنده مرقوم قوشه‌رق بنم آرقامدن یتشدی ، سوقاقده غایت تنها ، بنی توته‌جق اولمشدی . اوراده بر یومروق یوارلادم ، بر دها ، بر دها ، او دودوك چالارق کیری‌یه دوغری یوللاندی ، بن اوراده عمر افندینك بولندیغی شاه جهان اوتلنه کیردم .

آرتق بردها نه او بنی کوردی ونه‌ده بن اونی، ایشته انکلیزلرك مسافر پرورلکلری.

بومبايده بولنيورز

بن حيدر آباد دكن‌ده ايكن بومبايده رفيقم ژاپونيالی عمر افندی برادرمزيده! خيلی راحتسز ايتمشلر ، پوليس دائره‌سنه كتورمش وبر چوق شيلر صورمشلر ، بالخاصه بنم حقمده بر چوق معلومات ايسته‌مشلر وكنديكده نه ايچون مسلمانلغی قبول ايتديكنی صورمشلر ايسه‌ده، مومی‌اليه پوليس مأمورلرينه غايت صغوق معامله‌ده بولنه‌رق، احوال شخصيه‌مدن كيمسه‌يه حساب ويرمكه بورجلی دكلم ديمش ، پوليس مديری سيغاره تقديم ايتمش ايسه‌ده عمر افندی قبول ايتمامش .

بالآخره هر ايكيمزی تعقيب ايتمكه باشلاديلر ، بزده آرتق بونلرك معامله‌لرينه كسب انسيت ايتدك . آز دها سربستجه بولنمق فكرينی تصميم ايتدك . بر كون «مناره مسجد» نام جامع شريفده بولنيوردق ، ايكی پوليس كلدی ، يتمش سكسان ياشلرنده بر اختيارى هر نه‌دن ايسه بيله‌مدك ، اللرنده اولان ديكنكلر ايله اورمايه باشلاديلر ، زواللی اختيار جان‌آجيسندن پوليسلره مدافعه ايدييوردی بزهمان اوراده مداخله ايده‌رك بابايی پوليسلر الندن قورتارديغمز كبی بابا ايله برلكده پوليس مديريتنه كيدوب پوليسلرك حقسز معامله‌لرندن شكايت ايتدك. شكايت ايتدك اما، پوليسلرده بزم آووقاتلغمزه تعجب ايده‌رك مدير جنابلری خفيف بر تبسم ايله پوليسلرمز وظيفه‌لرينی بيلورلر ديدی . بزم ايله قونشمق بيله ايسته‌مدی ، ، مشغولم ديه‌رك يوزينی چويردی .

بزده اورادن «بمبی» غزته‌سی اداره‌سنه كيتدك ، غزته مديريتنده بيوك بر تأثرله وقعه‌يی اكلاتدق ، بيت‌اللهده پوليسلرك بودرجه تجاوزلری قطعياً تجويز اولنه‌ميه‌جغنی سويله‌دك ايسه‌ده ، غزته مديری بزه اعزاز واكرام ايده‌رك پان تقديم ايتدی ، بزم تأثراتمزه‌ده قلباً اشتراك ايده‌رك بزه انسانيت نامنه شفاهاً تشكرلر ايتدكدن صوكره ، معذرت بيان ايده‌رك بوبابده قطعياً بر كلمه يازه‌ميه‌جغنی سويله‌دی .

ديدم: ياهو سزده حريت مطبوعات نره‌ده ؟

— افندم سز نواب وراجه‌لر عليهنده هرنه سويله‌رسه‌كز بلا تردد يازارز ، دين ومذهبلر عليهنده دخی هرنه‌ايسترسه‌كز يازه‌بيلورز. اما انكلتره حكومتی عليهنده ادارهٔ امور مملكته قاريشمق قانون جزانك بيلمام (۱۱۱) ماده موجبنجه بزی بلا محاكمه مملكتدن تبعيد ايدرلر وسزده حصه‌مند اولورسكز ديجه حيرتلر ايچنده قالدم .

ديدم : بن بوحالی پوليس مديريتنده‌ده سويله‌دم .

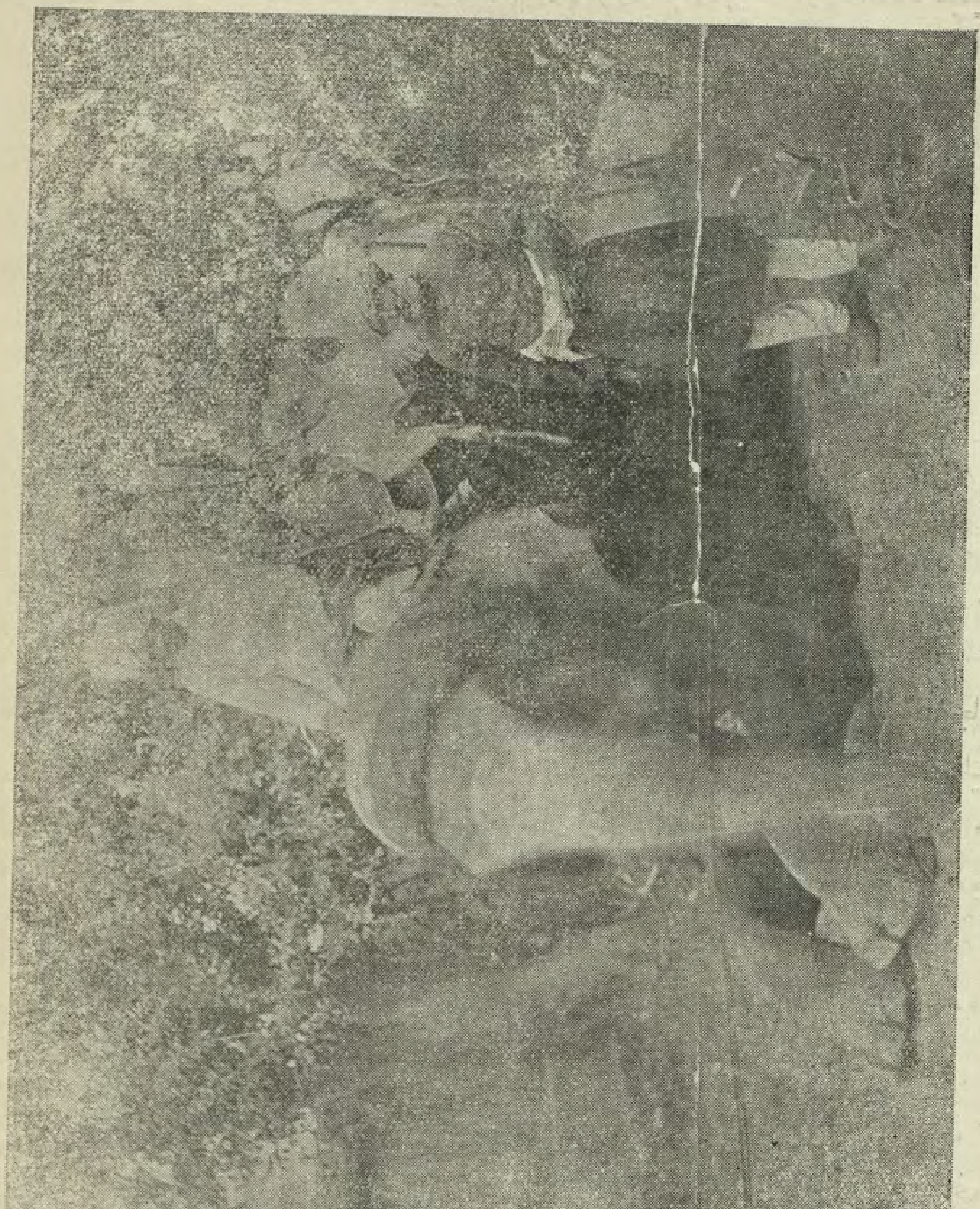

فیل پاتیور

سویلایه بیلورسکز فقط نتیجه هیچدر . سمع واعتبار ایتمزلر . بومملکتك اهالیسی ایچون حقوق فقرا دکل ، حقوق امرا وحقوق اعیان پایمال اولورسه‌ده هیچدر . زیرا بز بوحاللردن قطعیاً متأثر ومتألم اوله‌میورز . دکل جامع دارویشانی ، یرلی ضابطان دخی تحقیر اولنورسه کیمسه برشی دیه‌مز .

زیرا بوممکلتده کیمسه‌ده سزك دوشوندیککز کبی دوشونه‌مز ، بز کندیمزی اسارته مأنوس بیلیورز .

عمر کهار جامع

شریفنده میسیونرلر

بومبایده بولندقجه آره صیره جامع مذکوره کلور امام ومعلم افندیلری زیارت ایدردم . بالخاصه معلم افندی کنج ، توحید مذاهب واتحاد اسلام حقنده فکر مخصوصه مالك کوزل معلوماتلی بر آدم اولدیغی امام افندیده برقاچ دفعه‌لر سویلمشدی . بوذاتك حقیقةً سعی بلیغ و غیرتی واسع واثنا عشریه‌لر نظرنده دخی بر موقعه مالك وشایان احترام برذاتدر. آراده صیره‌ده کندیلرینی زیارت ایده‌ردم. برکون عمرکهار جامع شریفنه کلمشدم ، معلم صاحبده بر یابانجی آدم ایله برابر اوراده بولنیوردی. سلام وعلیکم السلام بعدنده بز معلم صاحب ایله برآز ملاحظه‌لر ایتدك ، بنده غزته حوادثلرینی صوردم ، وبعض معلومات استحصال ایتدم . بز معلم صاحب ایله قونشمقده ایکن ، مومی الیهك یاننده بولنان یابانجی حریف بر مناسبتله سوزه مداخله ایده‌رك : سنی‌لر ایله شیعه‌لر بیننده بعض حل اولنمامش مسئله‌لر واردر ، امامت مسئله‌سنده ، غدیر وصیتنده مسافر صاحبك فکرینی دیکلردك فلان کبی برآز مناسبتسزجه سوزلر سویلادی .

بو آدمك قیافتی ذاتاً نم ذهنمی مشغول ایتمشدی ، کندیسنه کیم اولدیغنی صوردم . دیدی : بن هندلی پروتستانم ، اسلام مذهبلریله‌ده اشتغال ایتدم . سنی وشیعیلر بیننده اولان اختلافاته‌ده مراق ایتمشدم ، بو خصوصده سزك فکرکزی دخی اوکرنمك ایستردم .

— نه‌سنی اوکرنمك ایسترسکز ؟

— عجبا بو مذهبلرك توحیدی ممکن اوله‌بیلورمی ؟

— بزم اسلاملرده اساس دینده بر اختلاف یوقدر ، بزده اصول دین بردر. ایما

نەدر ؟ اسلام نەدر ؟ دیە سؤال اولندیغی زمان، بر سنی ایلە بر شیعەنك ویرەجکی جواب بیننده فرق یوقدر ، بر سنی نصل مسلمان ایسه بر شیعەده عیناً اویلەجه مسلماندر . دیمك اولورکه ایکیسی بردر . ذاتاً بر اولان شیئی برلشدیرمکده نه معنا وار .

ممکن اولورسه بز سزك ایلەده برلشیرز، شیمدی یکرمنجی عصرده ـ عصر مدنیتده اك مهم مسئله سزك ایله بزم بینمزده مقارنت مسئلەسیدر . شیعەلر ایله سنیلر بیننده تهلکه وانسانیته مغایر بر فکر یوقدر. دوغریسی خرستیانلر ایله اسلاملرك آراسنی . لمق انسانیته اك بیوك خدمتدر. سز بو جهته اهتمام ایدرسەکز حقیقةً عالم مدنیتده اك بیوك بر وظیفه ایفا ایتمش اولورسکز ـ زیرا بو کون سزك ایله بزم بینمزده (یعنی اسلامیت ایله خرستیانلق بیننده) اولان اختلاف انسانلر ایچون ایلریده غایت مدهش قان دریالرینك منبعیدر (نعوذ بالله) بر کون کلەجك کرهٔ ارضی قان ایله بوغاجغز ، قان طوفاننده انسانلر غریق اولەجق ، بو محققدر . اکر سز انسانیت نامنه خدمت ایتمك وانسانلری برلشدیرمك آرزو ایدرسەکز ، ابتدا شو سزك ایله بزم بینمزده اولان اختلافی رفع ایدەلم ، بو دها مهمدر ، انسانیت نقطهٔ نظرندن بونك منفعتی دها عامدر .

بز دیرز : الله بردر .

سزده دییورسکز : الله بردر ، اوچدر ، بو اوچیده بردر .

ایشته بن بو خصوصده پك چوق دوشوندم ، پك چوق تتبعاتده بولندم ، فقط شو نقطەیی بر تورلو آکلایەمدم. رجا ایدەرم سز بزه شو معمایی آکلاتکز ، حقیقت ظاهر اولسون وحق یرینی بولسون: بر نصل اولورده اوچ اولور ، اوچ نصل اولورده یکدیکرندن لازم غیر مفارق بر اولیور . اعتقاد کتابلرکزده دییورسکزکه بو اوچ قطعیاً بری آخردن قابل انفصال دکلدر .

اولا یهودیلر او ، اوچدن بری اولان عیسی‌یی قتل ایتدکلری زمان ، بونلر اوچی بردن أولدیمی ؟ یاخود یالکز عیسی أولدی یعنی او برلرندن آیرلدیده دیکر ایکیسی بر حیات اولەرق قالدیمی ؟ اکر یالکز عیسی أولدیسه ، دیمك اولورکه بر کره عیسی او برلرندن انفصال ایتدی ، حالبوکه اساس اعتقادکزده بواوچی یکدیکرندن قطعیاً انفصال ایتمایەجکدی .

ثانیاً : بو عزیز اولادی دشمان یهودیلر قتل ایتدکلری زمان ، او آتا اولان ذات قادر ومطلق ایسه نه ایچون اوغلنی محافظه ایتمدی .

ثالثاً : بونلر اوچی بردن قتل اولندیسه ، صوکره بونلری کیم احیا ایتدی ؟ واو زمانده ، او مدت ظرفنده که اللهلر اوچی بردن میت ایدیلر، بو عالمی کیم اداره ایتدی ؟ یا که عالم او مدت ظرفنده اللهسز قالدیمی ؟

ایشته سز بو مسئلهلری حل ایدر وتمامیله بزه آکلاتیر و معقول دلیللری ایله ایضاح ایدرسهکز ، بز دوغریسی معالممنونیه حقیقتی قبول ایتمك ایچون هر زمان مهیا وآمادهیز . ذاتاً بزم وظیفهمز حق وحقیقتی آرامق بولمقدر . عقل سلیمك قبولایتدیکی شیلری بزده قبول ایدهرز وکمال ممنونیت ایله برلشیرز .

اکر بزم دینمزك اساسنده سزده شبهه ایدرسهکز ، بزه سویلایکز بن هر جهتله سزیدلائل عقلیهایله اقناع ایدهرم ، وبو خصوصده قطعیاً تردد ایتمام .

(بن بو آدمك پروتستان اولدیغی حالده مسلمان منلالری ایله اختلاطندن ذاتاً مسیونر اولمق احتمالنی دوشوندیکمدن بو اعتراضاته استعجال ایتدم . اصابت اولمش)

مرقوم بنم سوزلرمی بر قاچ دفعهلر کسمك ایستهدی : بر کره باشلانمش وموقع مذاکرهیه وضع اولنمش مسئلهیی حل ایدهلم آداب مناظرهیهده موافق اولور ، صیرهسیله اورالرهده کلورز . فلان دیدی .

دیدم : « الاهم فالاهم » بر قاعدهٔ کلیهدر ، بزم شیعهلر ایله اولان مسئلهلرمز تمامیله بزه عائد ومسائل خصوصیهدندر . اساساً سزك ایله برلشمك دها خوش ، عالم انسانیته اك مهم والك بیوك ومقدس بر وظیفهدر . بو قدر مهم مسئلهیی نه ایچون اهمال ایدهلم . سز بکا شو اوچ سؤاله جواب ویروکز ، بنم ذهنم احاطه ایدهجك دلیللر ایله بنی اقناع ایدکز ، بن سزدن دها بشقه بر شی ایستهمم، حتی مقتول عیسینك لاهوتیت وناسوتیتی ایله دخی تردد ایتمام ، فروعاته اعتراض ایتمایهجکمه قطعی سوز ویرهبیلورم .

— بو مسئلهیی یعنی تثلیث مسئلهسنی (بر نصل اوچ اولور اوچ نصل بر اولور) فهم وادراك ایتمك ایچون بزم نقطهٔ نظرمزدن باقهلیسکز ، ابتدا منالقدیم قلبکزده یرلشمش اولان اعتقاددن تجرد ایدکز ، او اسکی اعتقادکزی قلبکزدن چیقارکزده ، صوکره محاکمه ایدکز .

— سز اویله بنم اقتدارم خارجنده اولان بر شیئی بکا تکلیف ایتمایکز ، بنم تمام قناعتم اولهرق ادلهلری ایله برابر قلبمده یرلشمش بر شیئی بن نصل اخراج ایدهبیلورم، بو ممکن دکلدر . سز بکا مسئلهیی دها مهم ودها قوی دلیللر ایله ایضاح ایدرده ، بنی

تماميله اقناع ايدرسه‌كز ، او دقيقه‌دن اعتباراً بن اسكى اعتقادمدن ايستر ايسته‌مز طبعاً ومجبوراً تجرد ايده‌رم ، حقيقتى آ كلاديغم كبى، اسكى باطل ايسه ذاتاً ميدانى قالماز ، سز بكا يالكز آ كلاتكز ، بن مسئله‌يى آ كلاديغم كبى سزك نقطـهٔ نظركزدن باقه‌جغم شبهه‌سزدر .

— اوزونجه وقت ايستر ، آز بر زمانده بن سزى نصل اقناع ايده‌يم .

— سز آ كلاتمق فكرينى التزام ايدكز ، بنم وقتم مساعددر ، بر قاچ كون اولسه بيله دوام ايده‌رم ، وسزده عندالله مأجور اولورسكز ، حقيقت ميدانه چيقمش اولور.

— بن يارين كاورم ، چوق محظوظ اولدم ، مسئله حقيقةً مهمدر ، فقط بوكون بر آز مشغوليتم وار . (ديه‌رك كيديبوردى) .

— يارين نره‌ده كوروشـه‌لم ونره‌يه كاورسـكز ، بن مع‌الممنونيه هر نره‌يه امر ايدرسه‌كز كاورم .

— مولوى صاحبك اوطه‌سنده كوروشه‌لم، بنده اورايه كاورم. خدا حافظ. كيتدى.

مستر جنابلرى كيتدى . معلم صاحب ايله ايكيمز قالمشدق، مومى‌اليه جنابلرى غايت بشوش ايدى وبكا ديدى : مولوى صاحب فوق‌العاده ممنون اولدم، چونكه كوزل اصابت ايتدكز ، بزم ايچونده بيوك موفقيتدر . بو آدم مسيونردر ، مقصـدى دائما سنى‌لر ايله شيعيلرى يكديكرينه دوشـورمك وآرامزه فتنه القـا ايتمكدر . دها دوغريسى بو آدم دوغريدن دوغرى حكومتك بر خفيه‌سيدر . هر كسى تهديد ايدر، بالخاصه بزم علميه چوق فنا معامله‌لرده بولنور ، بز بو كبى مسئله‌ده بر آز اعتراض ايده‌جك اولورسه‌ق ، همان : حكومتى تحقير ايديبورسـكز كبى سـوزلر ايله بزى تهديد ايدر ، خرسـتيانلق حكومت دينيدر ، خرستيانلق عليهنده بر شى سويلامك حكومت عليهنده بولنمق ديمكدر دير ، همان بزى صوصديرر . سزك اعتراضاتكز او قدر خوش اولديكه ، بنى دخى بر مدت بو آدمك شرندن قورتارديكز .

امين اولوكز او يارين كلميه‌جكدر ، كلورسه بيله احتمال سزى بر آز تغليط ايچون آريان مذهبنى التزام ايده‌رك سوزه باشلار ، اسكيدن خرسـتيانلقده بر آريان مذهبى واهعشيره بالآخره منقرض اولمش . شيمدى بونلر بزه خرستيانلقده توحيدده وار ، ايشته آريانلر مذهبى ايله خرستيانلقده هم توحيد ديبورلر . انكلتره حكومتى هندستانده بو مذهبك مروجلرينه چوق معاونت ايديبور ، وپاره‌ده صرف ايديبور ؛ هر نه سببه مبنى ايسه حكومت بو مذهبى التزام ايديبور . ابنم ايچون بو ده مهم بر مسئله‌در ايشته

— سزك آریان دیدیككز، ظن ایده‌رم آریپوس مذهبی اولاجق، میلاد عیسی‌دن درتنجی یوز ابتدالرنده ظهور ایده‌رك ، بر وقتلر خیلی كسب اشتهار ایتمش ایسه‌ده ، بالآخره خرستیان علماسنك اتفاقیله « ازنیق صوبرانیا » سنده او مذهبك صاحبی خرستیان علماسی طرفندن رسماً تلعین اولنمشدر .صوكره او مذهب نصل اولورده خرستیان مذهبی اوله‌بیلور ؟ خرستیان علماسی طرفندن بالاتفاق رسماً تلعین اولنمش بر مذهبی ، انكلتره حكومتی نه قدر چالیشه‌جق اولورسه بیله ، خرستیانلره قبول ایتدیره‌مز . خرستیان علماسی نظرنده مردود اولان بر مذهبی ، معقول ومقبولدر دیه‌مزلر ، توحید ایله تثلیث‌ده بر آراده یاشایه‌مزلر .

— مولوی صاحب انشاءالله یارین بزم اوطه‌یه بهمه حال كلوكز ، او كلزیا ! بز كندیمز صحبت ایده‌رز .

— بن مطلقا كلورم ، واو مسئله‌لری آریپوس مذهبلرینی بن تفصیلاتیله آكلاته‌بیلورم. معلم صاحب وظیفه زمانمدر دیه اعتذار ایتدی ، او كونی بوقدرله مفارقت اولندی ، بن ایرته‌سی كونی بوتون كونمی معلم اوطه‌سنده كچیردم . مرقوم كلدی، ایكی كون صوكره خسته‌یم دیه‌قارت ویزیت كوندرمش. مسئله بوصورتله‌قاپاندی وبردها تصادفده اولنمدی . وصوكره‌دن برآز معلوم اولدیكه : بیچاره معلم صاحب كندیسی دخی او مسیونرلر النده آلت بولنیورمش ، او حشرات دائما بو معلم واسطه‌سیله مسلمانلرك احوالنه كسب وقوف ایتمك ایچون چالیشیرلرمش وكندیسیله‌ده آراده صیره‌ده بوكبی مسائلدن مذاكره‌ده بولنورلرمش . بو سفرده اساساً او مسیونر معلمه مسافر كلمش ایكن تصادفی اوله‌رق بزه چاتمش ، احتمالكه معلم افندیده حقیقة‌ده ممنون اولمشدر .

هندستانده مسیونرلر

بو خرستیانلق خادملری حشرات دنیانك هر یرنده اولدیغی كبی هندستانده دخی پك چوقدر ، هندستانده هر نره‌یه كیدیله‌جك اولورسه ، ایستر اسلاملر ایستر مجوسیلر طرفندن یوز ویرلمش بو ملعون حشرات ، سوقاقلرده نره‌ده اون یكرمی آدمك برآرایه طوپلاندیغنی كوریرلرسه ، همان اوراده بونلرده كندی پازارینی قوریر آلیش ویریشه باشلارلر . بونلرك تجارتی معلومدركه دین ومذهب تجارتی، مغازه‌لرنده‌اولان سرمایه‌لریده اوندن عبارتدر ، آلوب صاتدقلری بشقه بر شی دكل .

هندلیلر هر نه سبب ایله ونره‌ده تجمع ایدرلرسه ایتسونلر ، مسیونرلر همان اوراده

بر دكان مغـازه نه بولورلرسه كيرا ايله طوتارلر ، اورايه اوچ بش فرنك قادينى، توالتلى سوسلى مادامه‌لر كلير اوتورور ، مسيونرلرده خرستيانلغى حراج مزاد صاتارلر ، بوتون كون اوراده نوبت نوبت موعظه سويلار، هندو ومسلمانلرى خرستيانلغه دعوت ايدرلر مادامه‌لر بيلمام نه ايچوندر؟

حتى حاجيلره واپور بيلاتى صاتلق ايچون شهر داخلنده بر شعبه فلان آچيلورسـه همان اوراده يانى باشـنده بولنـان بر دكانى ايكى اوچ كون ايچون كليتلى پاره ايله ، يا كه خرستيانلق نامنه زورله افراغ ايتديره‌رك ، اوچ بش كون اوراده غلبه‌لك بولندقچه ايكى اوچ مادامه ايله برخطيب هركون صباحدن آقشامه قدر خرستيانلغى مدح وثنا اسلاميتى جرح وطعن ايده‌رلر هر كس ديكله‌ر كيمسه‌ده بر شى سويلامز .

هندستان علماسى اوراده بالمقابله موعظه‌ده بولنورلرسه غايت كوزل اولوردى، لكن مع‌التأسف اوراده مقابله ايده‌جك كيمسه بولنميوردى، بن‌اورتالغه برقاچ دفعه‌لر چيقدم ، سويله‌مك آرزوسنده بولندم . فقط مع التأسف سامعين كاملا عوام كالهوام ، افادهٔ مرام قطعياً ممكن دكل ، بعض عربجه‌يى بيلور خواجه‌لر واردى ، آنلره سـويلردم : برابر چيقه‌لم سويله‌يه‌لم ، بن سزه عربجه سويلرم ، سز هندستان لسانى ايله ترجمه ايدرسـكز ديه‌رك، بوصورتله برايكى كره سويله‌دك. لكن مطلوبه‌مناسب نتيجه‌اولمدى، يعنى ميسيونرلرى قاچيره‌مدق ، انسان كندى آغزيله سويلامديكى كبى تأثيرى آز اولييور ، مع‌مافيه بر دفعه‌سنده بر مسيونرى عادتا قوشقولاندردق ، خيلى اعتذارده بولوندى .

ميسيونرلر هندسـتانده غايت سربسـت اولوب هر يرده جهاراً ديكرلرينك عليهنده بولنورلر ، حتى برهانلرى سب وشتم ايدرلر .

هندستان علماسى ميانده ميسيونرلره قلم ايله مدافعه ايدنلر من‌القديم بولنمش وحالا واردر . بوبابده عربى وفارسى واوردو لسـانلرنده يازلمش چوق كوزل اثرلر اولديغى ايشـيتدم ، وبعض كتب خانه‌لرده غايت كوزل ومدقق آدملر طرفـدن يازلمش كتابلر كوردم :

« الباكورة الشهية فى‌الروايات الدينيه » ليپسكده طبع‌اولنمش. «البراهين السـباطيه» بوندن طقسان سنه‌مقدم هندستانده قالكوته بلده‌سنده طبع اولنمشدر، بوكتابلرهرايكيسى نوادردن اولمقله برابر هندستانده كتبخانهٔ عموميه‌ده بولنور، وبونلره مماثل دها پك‌چوق كتابلر كوردم. « لسان صدق » ناميله‌ده بركتاب بولنيورسه‌ده اكثر دلائلى نقلى‌اولديغى جهتله اهميتى اوقدر دكلدر .

شیمدیده « لاهور » بلده‌سنده « انجمن حمایت اسلام لاهور » عنوانیله **خصوصی** برجمعیت تشکل ایتمش وبوجمعیت‌ده دائما اهل کفر وضلاله رد وجواب یازمق **وظیفه‌سنی** التزام ایتمشدر .

حتی بن اوراده بولندیغم ایامده مجوسی علماسندن بری « **فأتو بسورة من مثله** » نص جلیلنه اعتراض ایده‌رك « الرحمن » سوره‌سنه مثیل یاپمش وکلام‌الله حقنده **بر طاقم** افترا وبهتانلرده بولنمشدی ، جمعیت مقدسهٔ مذکوره (او کندینی انسان **تصور ایدن** مجوسیه) غایت کوزل جواب یازمشلردی . « انجمن حمایت اسلام لاهور » **٢٦ نجی** جلد **٢٨٦** نجی صحیفه‌سنده .

رسالهٔ مذکوره خالص اوردو لساننده اولدیغی جهتله هرنه‌قدر **هند مسلمانلرینه** منحصر ایسه‌ده ، شرفی عموم اهل اسلامه‌در .

هندستانده هرطرفده بوکبی مؤسسه وتشبثات بولنیورسه‌ده، اك **مشهور ومعروفلری** « انجمن حمایت اسلام لاهور » در .

—لاهور نجابك ملحقاتندن مشهور برشهردر. ایکی یوز بیکه قریب اهالیسی اولوب، **لاهور** مسلمانلری هرجهتدن تقدم وترقی‌یه میال اولدقجه معمور وآثار عتیقه‌سی بول **بر مملکتدر.** حتی بوراده بعض « تبرکات فخر کائنات » اولدیغی روایت اولنیور : عصای **مبارکه ،** عمامهٔ سعادت ، وحضرت علی‌یه منسوب بر عمامه واردر . دنیلیور وبوصورتله‌ده **اعتقاد** اولنمش درجهٔ ثبوتی الله اعلم .

هندستانك اك مشهور یومی غزته‌لرندن « پیسه اخبار » لاهورده نشر اولنور ، **پك** چوق هفته‌لق وآیلق مجله ورساله‌لر دخی اولدیغی کبی وبرچوق جمعیتلرده واردر: **انجمن** حمایت اسلام ، تقسیم انعامات ، اسلامیه کالج ، مؤتمرالانصاره اولدقجه **اثر حیات** کوسترمکده‌درلر . وبلدهٔ مذکوره‌ده شایان تفرج آثار عتیقهٔ اسلامیه‌دن مساجد **وابنیهٔ** سائره‌دن ماعدا شاهجهانه منسوب غایت کوزل وحیرت بخشا .. **باغچه دخی بولنیور .**

هندستان مجوسیلری

قسماً بالاده دخی ذکر ایتمشدم : مذهب نقطهٔ نظرندن بومجوسیلر غایت **مختلف** اولدقلری کبی طبیعت واخلاق جهتندن متشتت اولوب حقلرنده تمامیله احاطه **ولایقیله** کسب وقوف ایتمك ایچون پك بیوك فدا کارلغه محتاجدر: (آتش پرست) **پارس، سپاهی**

وايرانى دخى ديبودلر. برهمان ، زرداشت ، رامجان ، كرشەن ، نيوك ، تانه ، شوليك، بوده وسائره پك چوق شعباته متفرق بولنيورلر .

بونلرميانده پارسليلر اولدقجه متمدن كبار وتميز اولوب كنديلرينه مخصوص البسهٔ مليه‌لريله افتخار ايدرلر وبشقه علامت فارقه ومذهبلرينك اساس وشعباتنى تمام عنعناتيله اوكره‌نه‌بيلمكده همان‌ممكنسزدر، ذاتاً مذهبلرينى اولدقجه كيزلى‌طوتمق ومعبدلرينه ياباﻧﺠى براقامق دخى اعتقادلرى مقتضاسندن كيدر .

براهما وزرداشتلره كلنجه: براهمنلرده اساس‌قربت دنيا مالندن ودنيانك هرشيسندن پرهيز ايتمك انزواده تفكر عبادت ايده‌رك قربت كسب ايتمك ، بشرك روحى آللهدر ، ديه‌بيلمك ارواح، جسددن جسده انتقال‌ايدر، شوسببدن هيچ‌برجانلى مخلوقى‌انجيتمه‌مك اخوتى انسانلره حصر ايتميوب عموم ذيروحه قرده‌ش كبى باقمق وكيمسه‌يه فنالق ايتامك فنالغه قارشى دخى ايولك ايتامك كبى اساسلردر. بر چوق تشعباتى وفرقه‌لرى تعداد اوله‌بيلور شيلردن دكلدر . فقط هپسنده قوتلرك اساسى بر قوته منتميدر ديرلر .

زردشت براهمندن صوكره كلش براهمن مذهبى بر درجه تخليص ايتمش وحرارت وضيائى الله ديه توصيف ايتمش ، مقدس كتاب ديه بر كتابلريده واردر .

رام‌جان ، كرشەن ، وبشقه‌لريده ذاتاً بونلرك شعباتندندر ، عموميتله مذاهب مجوسيه اساسنده تعدد آلهه اولديغى كبى هراله‌ده برر انسان شكلنده تخيل اولنور قدرتلردن عبارتدر ، هر هندلى قوهٔ طبيعه‌نك هربرينه احترام ايدر .

بومذاهبك اصحابى كنديلرينى يكديكرندن تفريق ايچون وياخود آكسزين ملاقات اولنديغى زمان بيلنمك وكبردكلرى زمان ، هرمذهب صاحبنه كندى مذهبنه مناسب آيين [۱] روحانى اجراسى ممكن اولمق ايچون، علامت‌فارقه اوله‌رق جبهه‌لرنده مذهبلرينه مخصوص اشارت اولمق اوزره برطاقم چيزكيلر واردر: (ااا) شويله اوچ چيزكى بعدالموت احراق اولنور (﹀) بوده احراق اولنور. كولى مطلقا قانغه نهرينه صاورلمق شرطيله جزكى دفن‌اولنور ٥ بش رقم كبى دفن‌واحراق اولنميوب لاشه‌سى قوشلره‌اطعام اولنور. وبوتون صورتلرينى بويامشلر ، وبويالرك انواعى ، رنكارنك نقطه‌لر ، ويالكز جبهه‌سنى تماميله بويامشلر ، هپ مذهب علامت فارقه‌سيدر ، حتى اودرجه‌كه كنديلرى دخى

---

[۱] مع مافيه ممكن اولميور، بعضاً صاحب بولنمديغندن جنازه قالديريله‌ميورمش، اوزمان كيمسه قالديرميور ، بالآخره مسلمانلر آلوب ياقيورلر ، زمان اسلاميتده صاحبسز جنازه‌لرى مسلمانلر قالديررلرمش. كندى مذهبلرينه بناءً ياقارلرمش .

بوفارقه‌لردنده تفریق ایده‌میورلر. بنم اورالرده اوکره‌نه‌بیلدیکم معلومات بوقدر اوله‌بیلوردی، دها فضله تحقیقات ایچون مادی ومعنوی محرومیت ایچنده بولنیوردم.

مجوسیلرده سویهٔ اخلاق

بنجاب قطعه‌سنده: دهلی، لکنو، ودها طوغریسی اکثریتله شمال غربی وسطی هندستانده مرهت جهتلرنده مجوسیلر زیاده‌سیله متعصب ومسلمانلره دشمندر؛ بالخاصه: سهارنپور، رامپور، لکهنو جهتلرنده اشراف اهل اسلام تجارت وصنایعدن محروم اولوب، عمومیتله احتیاجات یومیه‌لرینی مجوسیلردن تدارك ایدرلر، بقالیه کبی تجارت بالذات حلوه‌جیلر مجوسیلردر، حلوه یجیلریده مسلمانلردر. مسلمان مشتری، مجوسی دکاننه مبایعه ایچون کلورسه، دکان صاحبی، او مسلمانی دکان داخلنه براقمز، قولیرا زمانی قرانتینه‌ده بولنانلر کبی، مشتری مسلمان اوزاقدن پاره‌سنی، مجوسینك اوزون صاپلی کوره‌کنه قویار، مجوسیده پاره‌یی کوره‌ك ایله آلدقدن صوکره، مسلمانك مطلوبی هرنه‌ایسه، ینه کوره‌ك ایله اوزاتیر، مسلمان کوره‌کدن مبایعه ایتدیکی اشیاسنی آلورکن دخی، النی کوره‌که بیله طوقوندیرمیه‌جقدر. حیثیتسز بیچاره مسلمان، بونلرك کافه‌سنی قبول ایتمش تحمل ایدییور.

بوندن ماعدا بر مجوسی سوقاقده مسلمانه راست کلورسه قفاسنی قالدیرر کونشه باقار، همان اومسلمانك کونش طرفنه چیقار، زیرا مسلمان کولکه‌سی مجوسی اوزرندن کچرسه، مجوسی‌یه (قانغه) نهرینه کیدوب غسل ایتمك واجب اولور، بشقه درلو کندینی تطهیر ایده‌من. ایشته انسانلرده منافرتك درجه‌لری، حیرت. یاخود تربیهٔ اخلاقیه بودرجه‌لره واریرمش.

اما بنغاله جهتلرنده مذهبجه ینه عینی مجوسیلر اولدقلری حالده، بوکبی عداوتلر قطعیاً یوقدر، بالعکس مجوسیلر مسلمانلره احترام وصاحب دیه‌رك تعظیم ایدرلر. تربیهٔ اخلاقیه‌لری دها زیاده صافدر، بورالرده اکثریت «قرشه‌ن مذهبیدرکه میلاد عیسی (ع‌م)دن اوچ یوز سنه مقدم تورەمش، اساس اعتقادلری ینه الله هر شیئه حلول ایدر، بالخاصه (نعوذ بالله) خنزیره حلول ایدر، وهرقوتده الوهیت واردر، وهرمولود اللهدن کلور، مخترعات جدیده کافه‌سی اللهدن کلور، الوهیتدن بر جزؤ وبرنمونه اولدیغی جهتله تعظیمی واجبدر دیرلر: تلغراف، شمندوفر کبی خارقه‌لرده ابتداء ظهورنده بعینه اللهدن کلور وهپسنه جناب الله حلور ایدر دیرلرمش، اونك ایچون‌که هندولر ابتداء امرده تلغراف

دیركلرینه وشمندوفرلره دخی سجده ایدرلرمش وحالا اختراعات جدیده‌دن هر نه كوره‌یلرسه بر مدت سجده ایدرلر. مرقوم «كرشه‌ن» بقره چوق حرمت ایدر، وبعضاً ده بینرمش، وبعضاً «ای انسانلرك آناسی» دیه خطاب ایدرمش. ایشته شو سببدندركه بوكونكی هندولر صغیره حرمت ایده‌رلر.

دنیاده صغیرلرگره بختیارلری هندستانده بولنور، هندستانده اك بیوك شهرلرده، حتی پای تختی اولان قالكوته‌ده دخی اك كوزل اك منتظم جاده‌لرده، تروتوارلر اوزرنده اینكلر یاتار، غایت جسیم پاتلایه‌جق درجه‌ده سمیز حیوانلر، اوتوز قرق درجه حرارتده انسان كولكه‌ده كیده‌جكی یرده، اك كوزل مغاره‌نك پنجره‌سی اوكنده بر حیوان اوزانمش یاتیور، اوبریده آیاقده دوریور، بوینه همان حیوان پازارلری كبی اولمش كیمسه‌ده برشی دیه‌مز، حكومتده عنعنات دینیه‌یه احترام ایدرمش كبی حرمت ایدر. دها دوغریسی هندستانده اك بیوك «صاحب» اومبارك حیواندر، انسانلر آنلره میدان ویرمكده مجبوردر.

بواینكلر حقنده نه‌ده غریب اعتقادلر، ونه‌ده عقله فكره صیغماز روایتلر... اینكه تعظیم اساساً اركان دیندن اولمدیغی حالده، بالآخره انسانلر غلو ایتدكجه او پیس قبلرده اوحیوانك مقامی یوكسلمش، حتی بعضلری اینكه «كسای» دیمكه قدر وارمشلردركه (نعوذ بالله) الله دیمكدر. [١]

هندستانده مذاهبك بودرجه تشتتی طبیعیدركه انكلیزلرگده سیاستلرینی اوقشار، انكلیزلر بوحاللردن ممنون اولیورلر، مذهب نامنه یكدیكرینی بوغمقده اولان هندلیلرك

---

[١] ذاتاً انسانلرده بوبر حال طبیعیدر؛ عما انسانلری اینكه‌ده تعبد ایتدیرر، طاشه‌ده، بزم اهل اسلامده مزار طاشلرینه تعبددخی بوكبی ضلالتك مقدمه‌سی وجهالتك نتیجه‌سی اولدیغی نظر اعتباره آلاجق اولورسه‌ق (نعوذ بالله) شیطانك بنی آدمی اضلال ایچون طوتمش اولدیغی یوللرك تعددنه كسب قناعت ایده‌رز.

بو كون اسلامبول اطرافنده بولنان مزار طاشلری وقتیله حسبةً لله سوقاقلره دوشنمش اوله ایدی، ابدالآباد اجری وثوابی او مرحوملرك ارواحنه واصل اولدیغی كبی (اوقدر كلام‌الله آیاقلر آلتنده چكنمنمزدی)، هله صنادید اوزرنده بولنان قبه‌لر بدانه برر جاده اعمار اولنور ومرحومك مساویسنه‌ده اوفاق بر پرده اولوردی. فقط بونلری آ كلاتمق غایت مشكل بر حاله كلمش. بوندن بش اون سنه مقدم بونلری صویوب صوغانه چویرن قاپیتان پاشا قبه‌سی دها شیمدیدن حجاج مسلمین ایچون بر زیارتكاه اولدی. هركس‌ده خوش كوریور.

غریبدركه: دنیاده هیچ بر شیئه اعتقا اتمام دیه‌ن آدملرده مزار طاشنه اعتقاد ایدییورلر.

منازعه‌لرندن حکومت بیوك استفاده‌لر تأمین ایتمکده‌در. حتی مجوسیلرك تعصبلری انکلیز رجالی طرفندن وقت وقت آلقیشـلانیور ، اصحاب مذاهبك اکثر مروجلری تعصبی درجه‌سنده حکومت طرفندن معاونت نقدیه‌یه دخی مظهر اولیور. وشو حکمته مبنیدرکه هرسنه یکی مذهبلر توره‌مکده‌در .

تجددمذاهب هرنه‌قدر آز ایسه‌ده اسلاملر میاننده‌دخی باش کوسترمش: بابیلر، قاضیان وهابی ، آغا خانی ، واصحاب حدیث نامٖلری آلتنده بولنانلری انکلیزلرك التفاتلرینه نائل اولمشلر . بوده بر حکمت حکومت‌در .

هندستانده دیانت
اسلامیه

بویله بر عنوان ایله بر فصـل یازمق هرنه‌قدر پکده مناسب دکل ایسـه‌ده بزم اهل اسـلام میاننده معروف بر تعبیر اولدیغی جهتله ، هندسـتان مسلمانلرنده دیانته تمسك ویاخود دیانته رعایه واحترام درجه‌سنده بر قاچ سوز سویله‌مك منفعتدن خالی اوله‌مز .

ازمنهٔ اخیره‌ده عمومیتله اهل اسلامده دیانتده مبالاتسزلق شیوعی انکار اولنه‌مز . فقط بز ارکان دینه رعایت درجه‌سیله اکثریت عوام اعتباریله ملاحظه ایده‌جکز، ارکان دیندن نماز بر درجه‌ده بزم روسیه تاتارلریله مقایسه اولنورسه ، احتمالکه هندستانده نماز قیلار آدملر دها چوق اوله‌بیلور ، فقط صوم مسئله‌سنه کلنجه ، ظن غالب هندسـتانده اوروچ طوتانلر یوزده‌اللی درجه‌سنده قالور. شهرلرده کبارکبار آدملر اوروج طوتمزلر. کویلرده دها چوق اولور .

بزم روسیه‌ده اوروچ طوتمز آدملر بوصوك سـنه‌لره قدر هیچ بولنمزدی ، ١٩٠٤ سنه‌سندن اعتباراً بعض اوروچ طوتمز کنجلر ظهور ایتدی ایسـه‌ده ، مجموعك یکونی بنك آدم بیله اوله‌مز .

ظن ایده‌رم روسیه مسلمانلرنده نمازه اهمالك فضله اولمسی قیش هوالرینك صغوقلغندن ایلری کلیور ، یکرمی اوتوز درجه صغوقلرده ابدست مسئله‌سی قولای مسئله دکلدر. [illegible] کاشکی بزم علمامز وقتیله عربلرده اولدیغی کبی تیمم مسئله‌سنی دها واسع مقیاسده ترخیص ایتمش اوله‌ایدیلر ، بلکه بوکون روسیه مسلمانلرنده نمازده بودرجه‌ده اهمال اولنمزدی. [illegible] هندستانده ایسه هر جامعده آقار صولر، هوالر مساعد انسان کندی کندینه یقانه‌جغی

کلیور . بوجهتله نمازده اولان فرق بر درجه مساعد اوله‌بیلور ، اما صوم مسئله‌سنده هندلیلر فضله مبالاتسز کیدییورلر .

دها بر چوق مسئله‌لر واردرکه هندستان مسلمانلری دیانت اسلامیه نامنه پك لاابالی بولنیورلر ، یالکز عوامی دکل خواص علماسی دخی مجوسیتدن قالمش بعض شیلره حالا رعایه ایدرلر ، یاکه مجوسیته دوغری کیدرلر .

ازجمله نکاح ولیمه‌لرنده : مغنیات ، راقصات ، مومساتك حاضر بولندیرلمسی ، اك بیوك علماسی طرفندن دخی رد اولنمایه‌رق ، بالعکس کندیلریده یعنی علما بونی ایفا ایده‌رلر. لکنو اکابر علماسندن مولوی عبدالباری صاحب بالذات کندیلرنی اولادلرینك ولیمه جمیتنده او فاحشه‌لری خانهٔ دولتلرینه دعوت ایتدیرمش واو مجوسیتی بالذات ایفا ایتمشلر .

بوندن ماعدا هر آیك ایلك چهارشنبه کونی، ینه لکنووده مشاهیر اولیاءالهندن برینك مرقدنی زیارت ایده‌رلر، عموم لکنو علماسی زیارتکاهده حاضر اولور، برنجی پرکاه‌ی اومغنیات جلجال وخلخاللریله تزیین ایدر ، صوکره ذکر وتلاوت باشلانیر. دها بوکبی احوال منکره‌که ، بزم روسیه مسلمانلری بوکبی شیلری علماسی دکل ، عوام وفساق دخی یاپه‌جق اولورسه ، کیزلنه‌رك اجرا ایدرلر .

بوجهتله موازنه ومحاکمه اولنورسه طبیعیدرکه هندستانده دیانت جهتی اودرجه ممدوح دکلدر. علما مجالسنده وآنلرك مرضاسیله یاپلقده اولان بوکبی حاللر، ایکی بطن صوکره عبادت شکلنی آلور کیدر .

دیکر طرفلرنده فی‌الحقیقه غایت کوزل احوال واردرکه انسان دوغریدن امید ایچنده غریق اولور ، اسلامیتلری ایله افتخار اسلامیت اوغرنده بیوك اعانه‌لر ، حجاز تیمور یولنه ویردکلری اعانه‌لر، جامعلره اولان صرفیات وسائره بر چوق محسنات تعداد اوله‌بیلورکه ، بزم روسیه مسلمانلرنده تصور دخی اولنه‌من . بوقدرجق بر معروضاتدن قارئین کرام محاکمه ایدرسه کافی درجه‌ده مطلوبه موافق نتیجه استخراج ایده‌بیلور .

احراق میت

احراق میتك مجوسیتده اساس دینه علاقه‌سی اولمیوب ، بلکه دیانتی نامنه قبول اولنمش بر وحشتدر . ظن ایده‌رم شیطان علیه لعنه انسانلرك عقلی ایله اوینایور دیمکدن

بشقه برشی تصور اولنه‌مز وبشقه معناده بولنه‌مز . الك غریبده اودرکه بوکبی جنون فاحشه هر ملتده دین نامنه قبول اولنیور .

میتی احراق واجب اولمیوب افضل وکناهلره کفارتدر . بوندن یکرمی اوتوز سنه مقدم بووحشتلر یالکز اولوله منحصر اولمیوب دیریلرده احراق اولنوردی ، شیمدی او جهتلری انکلیزلر طرفندن تحدید اولنمش. مثلا بر آدم وفات ایدرسه زوجه‌سنی برابر یاقارلردی ، حتی قادینلر میاننده عاقله وزوجنه صداقت ایله معروف اولانلری کندی حسن اختیاریله کندینی آتشه آتارلرمش ، قادین کندی آتشه آتلق ایچون جسارت ایده‌مدیکی تقدیرده ، قومشو قادینلری اقربا وتعلقاتی بیچاره قادینجغزی عدم صداقتله اتهام ایدرلر وبلکه‌ده اجبار اولنورمش. برمدت بونلره حسن رضالریله آتلق درجه‌سی مساعده اولنوب تشویق واجبار درجه‌سی ممنوع ایکن بالآخره انکلتره‌حکومتی احراقی یالکزامواته حصر ایتمك اوزره [۱] برامر اصدار ایده‌رك حماقتی تحدید ایتمش ایسه‌ده، الآن قاچمق طریقیله زوجنه صداقت کوسترنلر بعضاً کویلرده بولنورمش .

احراق میت اکثریت ایله قانغه یاکه کنکه نهری ساحلنده اولور ، زیرا کولنی نهر مذکوره صاورمق مطلوبدر. اکر مسافه یقین ایسه، مسافه بعید اولدیغی تقدیرده دیکر انهار مقدسه‌دن برینی اختیار ایدرلر ، اغنیا امواتنی بناراس بلده‌سنه کوتورور اوراده احراق ایدر .

بیوك شهرلرده میتی احراق ایچون مخصوص یاپلمش یرلر واردر . فقط اکثریت کنکه نهری ساحلنده بر آلچاقجه (اوی) زمین انتخاب ایدرلر واوراده طوپلانمش اودونلرده بولنور . اودونلردن بر بیغین تپه ترتیب اولنور. شیمدی فقرا امواتنی یاقمق ایچون اودون حکومت طرفندن تدارك اولنور (ذاتاً حکومت امواتك اودون مصارفنی ویرکویه طرح ایتمشدر) حکومت اورادنده کندی‌حسابنه عائداولان جهتی واستفاده‌سنی اونوتمایور .

میتك اقربا وتعلقاتی فقرا ایسه غاز یاغی وقتی‌وحالی مساعدایسه زیتون یاغی وزنکین آدملر ایسه کنجد یاغی دوکرك آتشی طوتشدیردقلری کبی، میت اوراده حاضر آتشك قوامنه منتظر اولورلر. براهمالر اوراده حاضر ، آیین روحانیلر اجرا اولنه‌رق میتی دخی

[۱] عالمکیر زماننده دخی دیریلری احراقدن منع ایتمك اوزره تشبثلرده بولنمشلر ایسه‌ده موفقیت کوریله‌مه‌مش .

آتشه قیرلاتیورلر . الله آباد ، بناراس کبی مقدس یرلرده میتی آتشه آتمق ایچون مخصوصی اصول وقاعده‌لری اولدیغی کبی ، مخصوص آدملریده واردر . فقط او مقام مقدسه‌ده یاتمق هرکسه نصیب اولمیور . فقرا وفات ایتدکلری یرده احراق اولنه‌جق ، اغنیا ایسه اوچ بش کونلك یردن وصیتلری موجبنجه: بناراسه ، الله آباده ، ومدارسه قدر کوتوریله‌بیلور. میت آتشه آتلدیغی کبی: داوول زورنالر انسان سسلری یوکسه‌لیر، ایشته اوطنطنه اوغلغله ایچنده میت دوغری جنته کیدر . اکر کناهلری عفو اولنمش ایسه ، یوق کناهلری عفو اولنمدیسه ، اوکونلرده دنیایه کلمش بر بدبخت براهما جسدنه حلول ایدر .

بوبابده غایت غریب اعتقادلر وغایت عجیب معامله‌لر شایان حیرتدر .

امواتی قوشلره یدیرمك :

پارسیلر اعتقادنجه اموات احراق اولنه‌مدیغی کبی یره‌ده دفن اولنه‌مز ، بلکه بیوك شهرلرده امواتی براقمق ایچون مخصوص بنا اولنمش اوستی آچیق یوکسك قله‌لر واردرکه مخصوص آدملر میتی ولیلری خانه‌سندن کیدوب آلورلر ، معبدلرینه کوتوروب آیین روحانی اجرا ایتدکدن صوکره ، میتك اقربا وتعلقاتی اوراده قالور . اومیت حماللری لاشه‌یی کوتوروب بر ما کنه‌دن کچیریرلرکه، اوراده کمیکار تماميله اوکوتیلور ، بالآخره اومعروف قله اوزرینه آتارلر ، او اثناده قارا بولوت کبی کوك یوزینی قاپاتمش قوشلر کلور ، لاشه‌یی ییرلر . بوقوشلر میاننده مخصوص پاره ایله صاتون آلنمش قوشلرده اولدیغی کبی خارجدن رضاءالله جنازه‌یه کلمش قوشلرده آز دکلدر ،

جنازه‌یی قالدیرمق ایچون مخصوص آدملرده واردرکه ، آنلر انسانلرك نجس وسوپروندیلریدر . کندیلری آیریجه بر طائفه اولوب قطعیاً تمیز آدملر ایله اختلاط ایتمزلر . کیمسه آنلره قیز ویرمز ، مصافحه دخی ایتمز . آنلر اوز ارالرنده منا کحه ایدرلر . کوی وقریه‌لرده ویاخود پارسیلرك آز اولدقلری شهرلرده اولورسه ، امواتی طاغلره کوتورب آتارلر . اوراده جانواردن قوشدن هر نه‌کبی مخلوقات تصادف ایدرسه یر کیدر .

عالم اسلامك جلد اولنده (١١٤) صحیفه‌ده امواتی بوصورتله آتمق خصوصنده حامبالامه فکری و ٢٧٤ نجی صحیفه‌ده ژاپونلرك نصل آتشه امواتی یاقدقلری بالتفصیل بیان اولندیغی جهتله ، بوراده آرتق اوزون بر تفصیلاته لزوم کورمیورم .

یالکز شوراده بعض شیلر خاطره کلیور، بوحاللر تدقیق اولنەرق عریض عمیق ملاحظه اولنورسه ، شایان عبرت وحیرت تذکاردر . بزم علماء عظام بوکبی مذاهب اعتقاداتی هیچ بر عصرده تحقیق وتدقیق ایتمامشلر : بوآدملر بزم کبی اصحاب عقول وبنی آدم وبزم کبی انسانلر، عقل سلیم و طبع مستقیم آدملردر ، عجبا بونلره بوضلالت بو عقیده اساساً نەدن کلمش ، هیچ شبهه یوقدرکه بر زمان بونلرك اجدادی انبیاء عظامدن بر نبی امتی ایدی . بالآخره جهالت بوآدملری بویله ضلالتلره سوق ایتدی . عاقبت دیانت نامنه نەلر اختراع ایتدیلر . کیم بیلورکه قاچ یوز بیك سنەده بو حاله کلدیلر ؟

شویله بر ملاحظه بعدنده هیچ شبهەسز خاطره کلورکه : عجبا جهالت نتیجەسی بزم مسلمانلری نەلره سوق ایدەجکدر . ظن ایدەرم بزمده بر قسممز شیمدیدن اوطرفه دوغری بر قاچ خطوه آتمشدر . کندی حالمزی تفتیش ایدەرك انصاف ایله محاکمه ایدنلر بوحقیقتی اعترافه مجبور اولورلر . بصیرتلری باغلی اعمی مقلدلر هپ کندیلرینه حسن ظن ایله کندیلرینی اغفال ایدرلرسەده ، اصحاب بصیرت بوجهتلری نظر اعتباره آلەرق ملاحظه ایدرسه هیچ شبهەسز تویلری اورپرر . عاقبتك وخامتنه تماميله قناعت ایدر . دها آچیق سویلنمك ایجاب ایدرسه ، بزه بر طرفدن خرستیانلق وبرطرفدن مجوسیت حلول ایتمك اوزرەدر . بوکون درسعادتده ، دەدەکاندن بری وفات ایدرسه جنازەلرده نەمراسملر . . . جزئی دقت اولنورسه روم کلیسالرندن بزه انتقال ایتمش اولدیغنی کیم انکار ایدر . قاهرەده عربلر اموانه نەلر یاپیور ، مزارلر اوزرنده دیانت نامنه بومجوسیتلر الآن موجوددر . علماء عظام بر قاچ غروش خاطرەسی ایچون بودین « درامه » لرینه دها دوغریسی پاندومیمه وفارصلرینه اشتراك ایدییورلر .

جوکی وفقیرلر

آوروپا ادبیاتندن هندستان « فقیر » لری غایت مشهوردر . بیلمام نەدندر فقیر تسمیه اولنیور ؟ ظن غالب: یرلی اهالیدن بوکیم دیه صوردقلری زمان ، فقیر دیه جواب ویردکلرندندر. هندلیلر بوریاضیونه « جوکی » تعبیرایدرلر . زیرا بوکبی ریاضیون اکثریتله (جوکی) یعنی چنکانەلردن اولورمش. بونلرك قسماعظمی مجوسیلردناولوب آرالرنده اسلام دخی وار ایسەده آزدر .

جوکیلر آیلرجه هیچ برشی ییمزلر ایچمزلر وبرچوق خوارق اظهار ایدرلر . اکثر معیشتلری وبالخاصه ابتداء سلوکلری مغاره‌لرده اولور . وبعضلری کندیلرینی یره دفن ایتدیره‌رك یر آلتنده آیلرجه قالورلر . اکثر بر حاب استعمال ایدرلر ، ظنمه کوره اوده‌غایت مغدی برشیدر، احتمالکه اکل وشربه احتیاج براقمیور. فی‌الحقیقه اوحابلرده ینه برشیدر. ذاتاً بوادملر غایت بیوك ریاضتلر نتیجه‌سنده اوحالره وارمشلر وجودلریده براسکلتدن عبارت قالمش، ایت بشمش جاده‌لردن کچرکن صوك‌درجه‌ده معذب اولدقلری سویله‌نیور .

بن کندم خوارقدن هیچ برشیلرینی کوره‌مدم ، یالکنز بری بکا بر مدت باقدقدن صوکره بر تتره‌دی : فو ! صغوق مملکت آدمی دیه‌رك صورتنی اکشیتدی .

جوکیلردن ماعدا برده « کغتاره » قادینلر واردرکه ، بزم چنکانه فالجیلر کیدر . بونلر حقنده دخی بعض خوارق روایت اولنیور . بن بونلرك هیچ برینه فضله اهمیت ویره‌مدم ، زیرا رنکلری خوشمه کیتمدی . صورتلرنده قان اثری یوق . مع مافیه بزم علماء اسلامدن دخی بومسلکلره سلوك ایده‌نلر بولنورمش .

غریبدرکه : جوکیلرك عمومیتله توسل ایتدکلری پیرلری مشایخ چشدیه‌دن مولانا معین‌الدین‌العمرانی اولوب (بوذات اجمیرده مدفوندر) الی‌الآن مشارالیه حضرتلرینك مرقدلرینی تقدیس ایدرلر. هم مسلمانلرك زیارت کاه‌لریدر ، هم مجوسیلرك هر ایکیسی مرقده سجده ایده‌رلر .

«جوکی» لرك هوایه یوکسلمه‌لری وسائر خوارق کندیلرنده پك‌اسکی اولدیغی جهتله امور عادیه درجه‌سنده قالمش، کندیلرنجه هیچ غرابت یوقدر. بنجه‌ده ریاضته انسیتلری اوقدر موجب غرابت اولمیوب ، اساساً اوقدر ریاضتلرك ثمره‌دار اولمه‌مه‌سی عجیبدر .

« جوکی » لر حقنده علماء اسلامدن برینك فکری :

مسجد نشین علمادن برینه حوکیلرك مسلکلری نه‌یه مستند اولدیغنی صوردیغم زمان غایت طبیعی برشی کبی بر وجه آتی بیاناتده بولندی :

عمومیتله هندستانده خواصه اعتقاد پك اسکی اولوب، عالمده قوهٔ مؤثره طبیعت دکل خواصدر ، دیرلر . حتی فن طبده‌بیله تأثیر خواصه اسناد اولنور .

جوکیلرده وهمك خواص انساندن اولدیغنی اعتقاد ایدرلر . ریاضت بلیغه ایله وهمه قوت ویریلورسه، وهمی دائما محسوساته تصرف ایتدیرمك ممکندر . حتی انسانلر فکراً شو مشاهداتمز اولان عالم سفلی‌دن تجرد ایدرلرسه، مغیباتدن دخی خبردار اوله‌بیلورلر ،

وکندیلرندنده بر چوق خوارق صادر اولور . حتی بعض آدملرك قابلرینه دخی تسلط ایده‌رك قتل ایدرلر ، بونلر عادی شیلردر. وهم اجسامه دائما تصرف ایده‌بیلور. احتلام دخی وهمك جسـمه اولان تصرفندن بر نمونه‌در . وبعض آدملرك اویقوده اولدقلری حالده قالقوب کزمه‌لری وبرچوق اینجه ایشـلر کورمه‌لری (حالبوکه کندی نائم) هپ وهمك جسمه تصرفندندر .

جوکیلرده هفته‌لرجه آیلرجه کوزلرینی آچمازلر ، بوتون قوتی واهمه‌یه ویررلر . وبوبابده ادمان نتیجه‌سی اوله‌رق کسب ممارسه وملکه ایدرلر. حتی برقاچ وهمی برلشدیره‌رك الك بیوك تصرفاتده بولنورلر. یالکز شوقدر وارکه هندریاضیونی وهملرینی شیمدی‌یه قدر هپ سعادت اخراویه‌یه حصر ایتمشلردر ، اکر سعادت دنیاویه‌یی‌ده غایه اتخاذ ایدرلرسه شـبهه یوقدرکه ، پك بیوك کشـفیاته‌ده موفق اوله‌بیله‌جکلری کبی ، بر چوق قوتلره‌ده مقابله ایده‌بیلورلردی .

عموم جوکیلرده کوره‌بیله‌جککز شیلرك خلاصه‌سی: وهمی اجسامه تصرف ایتدیرمکدن عبارتدی . (بوده بر فکردر)

بن بوراده شـونی دخی علاوه ایتمك ایسـترم : یبانجی مملکتلرده جولان ایتمکده اولان سیاحلرك معلوماتی هیچ بر وقت تام اوله‌مز ، زیرا کثر سیاحین اولا بر ترجمانه محتاجدر . ترجمانلر ایسه برقاچ پاره بدلنده دائما فضله معلومات ویرمك ایسترلر. بوکون اسلامبوله کلوب کیتمکده اولان سـیاحلرك آلمقده اولدقلری یالان یا کلش معلوماتلری نظر اعتباره آلنورسـه ، بر درجه ظاهر اولور . بعینه هندسـتان « جوکی » فقیرلری حقنـده اولان معلوماتلرکده بر قسـمی ، اوچ بش روپیه بدلنده صـاتلمش معلوماتلردن عبارت اوله‌جغنی‌ده خاطرده طوتمه‌لی .

بوبابده الك مشهور برحکایه مسموعاتمدندر: سلطان محمد تغلقشاه ایامنده علماء مجوسی وجوکیلر، دین حقنده علماء اسلام‌ایله امتحان اولنمه‌لرینی مشارالیه‌جنابلرندن ایسته‌مشلر، ودیمشلر: اکر علماء اسلام بزه‌غلبه ایدرلرسه، بزده دین اسلامی قبول‌ایده‌رز. فقط بز غلبه ایده‌رسه‌ك سزده بزم دینمزه حرمت ایدکز .

بونك اوزرینه محمد تغلقشاه علماء اسـلامی جمع ایده‌رك، بونلریده حاضر ایتمشـده، مدعالرینی صورمش . سـلطان محمد تغلقشاه حضورنده امتحان باشـلانیور . جوکیلردن بریده هوایه یوکسـه‌لیور . هرکس بالمشاهده حیرت ایتدیکی کبی ، سـلطان حضرتلریده

دوچار حیرت اوله‌رق ، علماء اسلامدن جوابنی ایسته‌مش . هر کس حیرت ایچنده یکدیکرینه باققده ایکن ، مولانا معین‌الدین جنابلری اوکنده بولنان پابوجلرینه خطاب خطاب ایده‌رك : بو جهلا حضورنده بزی محجوب ایتمه‌یکز . دیمجه پابوجلریری همان کوك یوزینه یوکسه‌لیر ، تمام جوکیك قفاسی اوزرینه کلدیکی زمان ، پابوج جوکی‌یی قفاسنه اوره اوره ایندیرر . وبوصورتله امتحانه ختام ویریلور . اوراده پك چوق آدملرده اهتدا ایدرلر . وجوکیلرده بوآدمه الی‌الآن حرمت ایتدکلری کبی ، مرقد شریفلرینی تعظیم وتقدیس ایدرلر . بوکون اجمیرده مولوی معین‌الدین مرقدنده دهشتلی وقفلر هم مسلمانلرك هم مجوسیلرك وقفلری حقیقةً شایان حیرتدر .

بن‌امینم اوجوکیلری کوروبده حیرت ایتمکده اولان سیاحلر ، جوکیلرك خواجه‌سی اولان پابوجه ایناتمزلر ، واو سیاحلرك اثرلرینی کورمش واینانمش اولان بزم سیوری عقیللیلرده پابی‌جه ایناتمزلر ، زیرا بوبر مسلماندن صادر اولمشدر . مع مافیه بونی انکار ایدر بر جوکیده بولنمز ، غریبده بوراسنده‌در .

ساحرلر :

جوکی وکفتاره‌لردن ماعدا هندستانده برده ساحرلرده واردرکه بونلرده پك مشهوردر . بن کندم ساحرلردن کیمسه‌یه تصادف ایتمدم . فقط پك معتبر آدملردن غایت مشهور وقعه‌لر ایشیتدم : مشهور جهان وعلامهٔ زمان عبدالحی الکنوی جنابلری دخی مسحوراً وفات ایتمشدر . (تواتر درجه‌سنده روایت اولنیور)

بوذاتك سبب تسحیرنده روایت مختلف اولوب ، غربی انکلیزلرك پاره‌لری مقابلنده تسحیر اولنمه‌سیدر . بوصورتله پاره‌لر مقابلنده پك‌چوق آدملرك تسحیر اولندیغی شایعدر . هرنه‌قدر عقله وفنه بعید اولسه‌بیله ، نفس امره یقیندر . ملتلرك احوال روحیه‌سنی بیلور آدملر فن نقطهٔ نظرندن تصدیق ایتمزلرسه‌ده ، مقصده وصول ایچون فن خارجنده دخی عمل ایده‌بیلورلر .

حریت مطبوعات

هندستانده حریت مطبوعات هرکسه هرنه‌زمان ایسترسه ، هرنه‌کبی رساله مجله کتاب نشر ایتمکده سربستدر ، ایسته‌دیکی آدمی سب ایدر طعن ایدر افترا وبهتان وهرنوع هزیان بلا تردد یازه‌بیلور ، مذهبلری تنقید ایدر . تلعین ایدر ، پیغمبران عظامه اطالهٔ لسان ایدر ؛ مطبوعات قانونی مساعددر . ادبسز غزته‌جیلر او بیچاره راجه ونوابلرك

جانلرینی آلورلر آنلرك ادبسزلکلرینی بر بر تعداد ایدرلر. انکلتره طرفندن اورایه تعیین اولنمش انکلیز مأمورلریده اوغزته‌لری کندیلرینه آلت اتخاذ ایده‌رك نوابه‌لرك یوزینه اورارق، ایشته ملت سنك ظلمکدن شکایت ایدییور، ایشته سنك اداره‌سزلکك شویله‌در بویله‌در، مهمجه مسئله‌ایسه بو بهانه‌ایله بیچاره راجه‌نك مملکتندن برایکی قریه‌یی دوغریدن دوغری انکلیزلره ترك ایتدیرمك صورتیله قاپاتیورلر.

اما کل کله‌لم غزته‌جی افندیلره! بونلرده انکلتره حکومتی علیهنده حتی اك عادی بر انکلیز پولیس نفری علیهنده دخی بر کلمه یازه‌میه‌جقدر. انکلیزلر ایسته‌دکلری هزیانی یاپارلر، ایسته‌دکلری ظلمی ایدرلر، کیمسه‌نك بر سوز سویله‌مکه وجزئی بر تنقیده حق یوقدر، بو جهته کلنجه حریت مطبوعات دکل حریت کلامده یوقدر. حتی مسجدلرده موعظه اثناسنده حکومتی تنقید دکل، حکایه طریقیله دخی هیچ برشی سویلانمیور. بن حیدر آباد دکنده بولندیغم زمان مکه جامعده برموعظه سویله‌مشدم، اوراده جماعتك قسم اعظمی حضرموتلی عرب اولدیغی جهتله، بالطبع موعظه عربجه سویله‌نیوردی، مسجده تعیین اولنمش پولیس کندینك عربجه بیلمدیکی ایچون بنم سوزیمی کسه‌جك اولمشدی. بن سمع واعتبار ایتمیوب وعظمده دوام ایتدم. بالآخره اوراده بولنان سامعیندن بر قاچ آدمی استنطاق ایتمشلر.

بومبایده عینی حال واقع اولدی، علمادن بر چوق آدملرك جامعلرده سویله‌دکلری موعظه‌دن طولایی محبوس اولدقلرینی وحتی مشاهیر علمادن صدیق حسن جنابلرینك حبسخانه‌لرده وفات ایتدیکنی پك موثوق منبعلردن دیکله‌دم. بوذوات محترمه اسلامیت اوغرنده قربان اولمشلردر.

مع مافیه هندستانده بر قاچ دانه اولدیجه اسلام مدافعلری کوزل غزته‌لر وار، قالکوته‌ده منتشر «الهلال» غزته‌سی خیلی فداکارلقلرده بولنور. انکلیز لساننده دخی برقاچ خالص مسلمان غزته‌لری وار ومهم مقاله‌لر نشرایده‌رك تنویر افکاره چالیشورلر.

هرنه‌قدر مطبوعاتده بیوك مضایقه‌لر اولسه‌بیله عموم هندستانده نشریات فنیه ودینیه غایت چوقدر هرسنه بیکلرجه کتب ورسائل جدیده نشر اولنور، بوجهتله دنیانك هیچ بر مسلمانی هندستان مسلمانلرینه قیاس اولنه‌مز، حتی آبونه ایله‌ده کتاب طبع ایتمك معروفدر:

مثلا بر کتاب بر قاچ آدم طرفندن طبعنه لزوم کورلدیکی، کبی هرکس قاچ نسخه

آلاجق ایسه اومقدارده طبع اولنور . حتی بعض کتابلر اوچ یوز ، بش یوز نسخه طبع اولنورمش ، چونکه مشتریلر اوقدر .

غزته‌لر

هندستانده ، بیوجك شهرلرك کافه‌سنده انکلیز لسانده یومی غزته‌لر نشر اولنور . هفته‌لق ، آیلق ژورنال ورسائل متعدده پك چوقدر . بونلرك قسم اعظمی حکومت معرفتیله ویاخود حکومتك معاونتیله نشر اولنور .

اوردو لسانده نشریات ایکنجی درجه‌ده اولوب یومی غزته‌لر محدود ، وهفته‌لق وآیلق مجلهٔ دینیه وادبیه وسیاسیه اولدقجه مبذولدر .

صوکره : کجرات ، مرهت ، بنکاله ، سانسکرت ، تلنکان وسائره برچوق لسانلرده مختلف مجله ورسائل تعداد اولنور درجه‌ده دکلدر .

روزنامه‌لردن برنده بروجه آتی بر ایستاتستیق منظورم اولمشدی :

هندستانده منتشر غزته وژورناللر: انکلیزجه ١٨٤ ، اوردوجه ١٦٢ ، بنکالیجه ٥٧ ، مرهتی ٣٢ ، کجراتی ٤١ ، فارسی ٨ ، عربی ٢ ، بونلردن بشقه دها بر چوق لسانده نشریات عمومیه تعداد اولنمشدی ، فقط بن اوردو لسانده اولوب مسلمانلره عائد اولان قسمنی ضبط ایتمشدم بروجه زیر عرض ایدییورم .

« لاهور » هفته‌لق : آفتاب پنج ، اخبار عام ، آینهٔ هند ، پیسه اخبار ، پنجاب اخبار ، تجارت کزیت ، تکمیل‌الحکمة ، حافظ صحت ، خیر خواه کشمیر ، دوربین ، رفیق هند ، غمخوار هند ، کلدستهٔ شهرت ، انجمن حمایت اسلام لاهور .

. . . یومی پیسه اخبار .

« دهلی » هفته‌لق : اکمل‌الاخبار ، اشرف‌الاخبار ، خیرخواه عام ، خیرخواه هند ، سفیر هند ، روزانهٔ پنجاب .

« لکهنو » هفته‌لق : اخبار انجمن هند ، آزاد ، پیام‌یار ، تهذیب دلکذار ، کوکب هند ، رفیق نسوان ، مشیر قیصر ، مهذب .

. . . . یومی : ادوه اخبار ، روزانه .

« أکره » هفته‌لق : آکره اخبار ، آکره پنج ، آستانهٔ حکمت ، حامی هند ، رفاه عام ، سرمهٔ روزکار ، ستار اخبار ، سفید عالم .

« مراد آباد » هفته‌لق : امداد الهند ، بلبـل هند ، جامع‌العلوم ، رهبر ، سـتارهٔ هند ، عین‌الاخبار .

« مرتهه » هفته‌لق : اخبار عالم ، اسـلام ، امیرال اخبار ، جلوهٔ أزدی ، ظریف هند ، طوطی هند .

« امرتسر » . . . — : الواعظ ، امرتسر غزیت ، ریاض هند ، عزیز الهند .

« جالندهر » . . . — : اخبار قیصری ، آفتاب هند ، قیصری .

« فیروز آباد » . . . — : الصدیق .

« چنار » . . . — : اخبار چناری .

« الله آباد » . . . - : خلاصهٔ نظائر ، خورشید آفاق .

« بمبی » . . . — : کشف‌الاخبار ، کلدستهٔ نار ، کلدستهٔ برق ، منشور شفاعت، الاصلاح ، بمبی کزیت .

« بهاد لپور » هفته‌لق : صادق‌الاخبار .

« کاونپور » . . . — : عالم تصویر .

« لوك » . . . — : سفیر لوك .

« بنکلور » . . . — : سلطان‌الاخبار ، قاسم‌الاخبار ، منشور محمدی .

« مرشد آباد » . . . : رئیس‌الاخبار .

« بناراس » . . . : رفیع‌الاخبار .

« کورکپور » . . . ریاض‌الاخبار ، فتنه .

« اجمیر » . . . انجمن اسلامیه .

« دهاریوال » . . . .انتخاب‌الحکمة .

« جونپور » . . . اکبرالاخبار .

« ارك آباد دکن » . . . اختر .

« سیالکوت » . . . پنجاب کزیت ، خیرخواه پنجاب ، رفاه عام .

« رامپور » . . . دبدبهٔ سکندر ، طغرای اعجاز .

« بجنور » . . . تحفهٔ هند ، مهر نیمروز .

« مدراس » . . . تحفه ، شفق ، طلسم حیرت ، جریدهٔ روزکار .

« ناکپور » . . . ترجمان .

« جی پور » . . . جی پور کزیت .
« ابیاله » . . . خیراندیش ، تاج الاخبار .

بن بوقدر برشی ضبط ایتمشدم. فقط بونلردن ماعدا دخی اوردو لساننده بر چوق مجله‌لر نشر اولنیوردی.

هندستانده منتشر جریده‌لر میاننده اك معتبر ومقبول اولان غزته لاهورده منتشر یومی « پیسه اخبار » غزته‌سیدرکه، بلا تفریق جنس ومذهب عموم هندستان خلقی بو غزته‌یی اوقورلر . طبیعیدرکه بزم معلومز اولمیان دها بشقه غزته‌لرده بولنه‌بیلور .

هندستان مطبوعاتنده غریب برجهت مادیه واردرکه سببنی پکده اوکره‌نه‌مدم: عموم هندستانده مطبعه‌لر «لیتوغراف» طاش باصمه‌در، یومی غزته‌لر دخی طاش باصمه ایله طبع اولنور، حروفات مطبعه‌سی یوقدر. یالکز قالکوته‌ده برتك حروفات مطبعه‌سی اولمق اوزره «حبل المتین» مطبعه‌سی بولنیوردی، اوده ظن اولندیغنه کوره حکومت ایشلرینی کوریپورمش وحکومتدن آلدیغی وهرسنه آلمقده اولدیغی پاره‌لر بدلنده بویله بر مطبعه‌یه صاحب بولنیورمش، طبیعیدرکه بوده برظندر، سؤظنده اوله‌بیلور. بوده اوقدر بیوك بر مطبعه دکل. یقین زمانده برده ینه قالکوته‌ده « الهلال » مطبعه‌سی آچیلمش ، احتمالکه بوده یالکز (حبل المتین) ه رقیب اولمق اوزره میدانه چیقمشدر. خلاصه بوتون هندستانده یالکز ایکی حروفات مطبعه‌سی وار . بویله یومی غزته‌لرکده طاش باصمه ایله انتشارینه مجبوریت اسبابی اقتصادی بر سبب اوله‌بیله‌جکدر . عموم هندستان اهالیسی خط تعلیقه وال یازیسنه آلیشمش ورسم خطلریده عجایب ، ایکی اوچ حرفدن مرکب صدالر وار ، وآنلره مخصوص علامتلر وار ؛ بوجهتلرده نظر اعتباره آلنه‌رق، لیتوغراف ترجیح اولنیور ظن ایده‌رم. بوندن ماعدا برده ملتك احوال روحیه‌سنی اوقشامقده وار ، زیرا ملت اویازی‌یه آلیشمش ، اویازی‌یی دها قولای کوریپور ، دها چابوق اوقیور . ملتلرك ملیتلریده بوکبی اوفاق شیلره اهتمام ایله محافظه اولنور ظنی‌ده هندستان خلقنده براعتقاد شکلنی آلمش، حروفاته هوس ایتمدکلری کبی ، وانتشارینی دخی ایسته‌میورلر . حتی « حبل المتین » غزته‌سی حروفات اولدیغی ایچون اوقویه‌میورم واوقومقده بنم ایچون مملکتده جنایتدر اعتقادنده آدملره تصادف ایتدم .

هرنه‌قدر تعصبك بودرجه‌سی فضله کبی کوریلسه‌ده، حیاتده، بوکبی ملتلردن امید اولنور. برده تمام بونك عکسی‌در: هرفرصتدن بالاستفاده حروفات تبدیلنه قیام اولنور.

بو کون لاتین حروفنی قبول ایدرلر ، یارین حروف منفصله مروجلری میدانه چیقار . هربکی قابینه رأس کاره کلدکجه حرف تبدیلی مسئله‌سی ایله اوغراشیرلر . بو صورتله اسلامیته خیانت وملته قارشی جنایت اولنورکن ، مملکتك اك بویوك غازیلری مسئله‌یه ریاست ایدر وقاطر سورولریده اویولدن کیتمك ایستر. جاهل مفتیلرده بیله‌رك بیلمیه‌رك وروحانیت پیغمبریه تجاوز ایده‌رك ادب خارجنده مقام افتادن سوز سویله‌یه‌رك امتك اغفالنه چالشورلر. ای بدبخت مفتیلر نه زمانه قدر بو امتی تفریق وشقاقه خدمت ایده‌جکسکز!

ژاپونلر وچینلیلرده اوتوز آلتی بیك هیروغلف اشکالنی محافظه ایچون جمعیتلر تشکیل ایدرلر ، ژاپونیاده هیروغلف محافظه‌سی جمعیتك بر بچق میلیون اعضاسی واردر. ایشته ملتلر بکدیکرندن بو صورتله تفریق اولنورلر. حمیت ملیه نه‌در؟ اوده بو کبی بزم اوفاق ظن ایتدیکمز شیلرده دخی اهتمام ایله ظاهر اولور . شارلاتانلقلر ایله دکل .

بهمه‌حال هندستان مسلمانلرنده نشریات غایت واسع، هرسنه بیکلرجه کتب اسلامیه طبع اواولنیور، اك نفیس اك معتبر آثار متقدمین ومتأخرین هندستانده طبع اولنمش وطبع اولنمقده‌در . هندستان مسلمانلرینك مطبوعاته اولان خدماتی انکار اولنه‌مز ، اك مصحح کلام‌الله هندستانده طبع اولنور .

جوامع شریفه مسافرلری

جوامع شریفه ومقامات مبارکه من‌القدیم اسلامیتده زمان سعادتده دخی من جهة عبادتخانه ومن جهة درسخانه، دارالعلوم، ومدارالفنون کبی برطرفدنده ممالك اسلامیه‌ده جولان ایدن سیاحین ایچون مسافرخانه ودارالغربا ایدی .

معیت سنیهٔ حضرت رسالتپناهدن اصحاب صفه نامیله توسیم اولنمش ذوات محترمه‌که مسجد نشین فقراء پیغمبری ایدیلر .

بوعادات حسنه‌ده الی‌الآن بالاده دخی مراراً ذکر اولندیغی کبی، ممالك اسلامیه‌دن اکثرنده عموماً، هندستانده خصوصاً مساجدشریفه‌نك ینه مسافرخانه‌لك جهتی باقی اولوب اکثر غربا ومسافرین کوندوزلری تمامیله وکیجه‌لریده نصف اللیله قدر ینه مسجدلرده یاتوب قالقیورلر .

هندستانده بومسجد نشین غربا احوالنه دقت اولنورده نظر واعتباره آلنورسه ، برچوق اسرار نمایان اولور. پك چوق عبرت آمیز حالله تصادف اولنور . بن بومسجد قوشلریله برابر آیلرجه دوشدم قالقدم ، بونلر آراسنده فی‌الحقیقه کیم اولدیغی وتصل آدم اولدیغی بیلنه‌مز بوسبوتون مجهول آدملرده اولدیغی کبی ، بعض فلك زده دنیادیده‌لرده

تصادف اولنور . بونلر ایچنده غایت عالم ونحریر زمان دیمکه شایان ذوات کرامده وار :

بن بومبای جوارنده کوی وقریه مسجدلرندن برنده برذات محترمه تصادف ایتدم، بوذات ابتدا کندی قامتیله وثانیاً وجاهتیله دقتمی جلب ایتمشدی ، بر مدت مصاحبه اثناسنده فضل وکمالیله دها زیاده حیرتمی موجب اولدی. یالکز بر کوملك ایله متستر، اما سیماسی غایت نورانی ، آرتق مسن فلانده دکل ، سوزلری دانه دانه کندیسنده اثر فقاهت نمایان ایدی ، برقاچ دفعه‌لر صحبت بعدنده بر ایکی مسائل فقهیه‌دن سوز آچدیغم زمان مشارالیه حضرتلری برآز تأمل بعدنده: ابتدا فقهامزك مسلکنی بیان ایده‌رك، متقدمین فقها ایله متأخرین فقها بیننده مسلکاً بر نسبت بوله‌میورم ، ابتداء اسلامیت‌ده فقهاء اسلام دها سربست ودها واسع مسلك تعقیب ایتمشلر ایکن ، علماء متأخرین بالخاصه فتوایی عادتا تحت انحصاره آلمشلردر : بنم فکرمده فتوی حوادث زمانه تابع اوله‌جقی برده یاکه تطبیق اوله‌جق ایکن؛ بزم علماء کرام رحمهم‌الله حوادث زمان یاکه وقوعات جاریه‌یی ، بیك سنه مقدم ویرلمش فتوالره تطبیق ایتمك فکرینه ذاهب اولمشلر . اوحالده مفتیلره نه حاجت ، علمانك نه لزومی وار ، بر آز عربجه بیلنلر اسکی فتوالری ترجمه ایتمه‌لی ، هرکسك اله ویرمه‌لی‌ده : « ایشته سنك حیات پروغرامك بودر » دیمه‌لی .

اکر سزکده فکرکز بزم مولوی صاحب فکری کبی ایسه نافله بوکبی مسائلدن سوز آچمایکز . سزده مسلمان، بنده مسلمان، الحمدلله « السلام علیکم وعلیکم السلام » طاتلی طاتلی صحبتلر ایده‌لم، پان ییه‌لم. سزکندی ولایت ومملکتکزده نه‌یبوب ایچدیکزی آکلاتکز ، بزده هندستان میوه‌لرندن فلانلرندن خبر ویره‌لم‌که، اخوت دینیه‌مزه زیانمز دوقماسون ، بز بوکبی دینی مسئله‌دن برقاچ کلمه سویله‌یه‌جك اولورسه‌ق ، هیچ شبهه یوقدرکه، یا سز بنی تکفیر ایده‌جکسکز، یاکه بن سزی، بزم بوتون علممز ومعلوماتمز یکدیکرمزی تکفیر ویا تضلیل ایله منتج اولیور .

شوحالده نه لازم سز بر غریب ، بن ایسه ذاتاً مأیوس بر حالده بولنیوردم . قلبم منکسر ، سزك کبی بر غریب قرده‌شمی رنجیده ایتمك ایستمم .

بوسوزلر بکا آجی کلدی، همده بوذات محترمك طرز بیانی بوسبوتون حیرتمی موجب اولدی . اوزونجه بر سکوت بعدنده دیدم : یا حضرت الاستاذ ! بن بر درجه سزك مسلککزی آکلادم ، فکرکزیده تخمین ایتدم . یالکز طرفمدن جزئی بر اخطاره لزوم حس ایدییورم : « بن کمال حریت ایله فکرکزدن استفاده ایتمك ایسترم؛ کندمجه

مهم ظن ایتدیکم بر مسئله‌ده « بانقه معامله‌سی مسئله‌سیدر » بوخصوصده فکرکزی استرحام ایده‌رم .

مومی‌الیه : شیمدی بن « کمال حریت ایله » قیدکزه استناد ایده‌رك کندی فکرمی سویله‌یه‌بیلورم ، مع مافیه سز ینه قید احتیاط ایله تلقی ایده‌بیلورسکز : نص صریح ایله تحریم اولنمش بر مسئله‌ده بنم کبی بر آدم نصل فکر بیان ایده‌بیلور ، حرام قطعی اولان برشیده کیمسه‌نك فکر بیان ایده‌جك حقی وارمی ، فکر بیان ایدرسه، فکری معقول اوله‌بیلورمی؟ وبیان افکاره حاجت وارمی ؟ بن بونی سزه صورییورم، مقصدکز نه‌در. سزك کبی بر غریبك بومسئله ایله نه کبی علاقه‌سی اوله‌بیلور .

(بن حقیقةً سکوته مجبور اولدم . مولوی صاحب سوزنده دوام ایدییور)

اوت : سزی وبزی جمله‌مزی بوکبی مسئله‌لرایله اشتغاله مجبور ایدن برحال واردرکه انکار اولنه‌مز ، اوده آوروپالیلرك بزه تغلبی (سطحی بر نظر ایله باقلدقده) بانقه‌لرده تراکم ایتمش نقودك قوتیله اولمش کبی حس اولنیورده ، بالآخره بزده آنلر کبی بانقه‌لر تأسیس ایده‌جك اولورسه‌ق، آنلرك نائل اولدیغی قوته نائل اولورز ظننه ذاهب اولنیور، بر طرفدنده حرمیتی مسئله‌سی ذهنمزی اشغال ایدییورده، یکانه چاره اوله‌رق باب فتوایه مراجعت ایدییورز .

فقط بنجه بوخطا بر فکردر ، بر کره قوت اساساً یالکز پاره‌ده اولمیوب ، بزجه پاره‌دن دها مهم قوتلر وار،آنلری میدانه کتورمه‌لی . . .

ثانیاً قوت پاره‌ده اولسه‌بیله وبانقه‌لرده‌آچه‌جق اولورسه‌ق، بزم ایچون ینه مقصده وصول ممکن اوله‌مز ، زیرا اعدالرمزه رقابت ایده‌میه‌جکز ، آنلر بر کره بومیدانی طوتمشلر وبوقدر سنه‌در قطع مسافه ایتمشلر ، رقابت دکل آرقالرندن بیله کیده‌میه‌جکز.

بنم‌فکرمه قالورسه بزشو اعدالرمز طرفندن‌قورولمش بانقه‌لری کچه‌بیله‌جك وبلکه‌ده بانقه‌لری اساسندن صارصه‌جق قوتلر آرامالی‌یز. ایشته اصل معرفت بورده اولور، بانقه‌لر بزه قارشی الآمان دیسونلر . بنجه بزده بوغایت قولای میدانه کلور بز مضاربه اصولنه تطبیق ایده‌رك فائضسز اقراض خزینه‌لری آچه‌جق اولورسه‌ق ، آوروپالیلری حیرتلره دوچار ایده‌ر وکندیمز ایچونده مادی ومعنوی قوتلری برلشدیرمش اولورز ، او زمان دنیاده اك بیوك قوت بزم قوتمز اولور .

ذاتاً بونکده اساسی شریعت‌غراء احمدیه‌مزده‌وار. وبرآزده زمانه‌مزه‌مناسب برقانونه

ربط اولنه‌رق جزئی توسیعده اولنورسه ، (اوده ممکن) شیمدیکی موجود بانقه‌لرك بزم مملکتمزده اهمیتی بیله قالماز، اجنبیلر بر اصولده بر بانقه‌ده آچه‌مزلر. آچه‌جق اولورلرسه بیله، بزم موفقیتمزی مشاهده ایتدکدن صوکره باشلایه‌بیله‌جکلرندن ذاتاً بزه بیوك رقیب اوله‌مزلر . بوصورتله ایجاد اولنه‌جق مؤسسات مالیه‌یه اهمال اولنمیوب مهارت صرف اولنورسه ، نتیجهٔ موفقیت بوتون دنیایه غایت بیوك انقلاب مالی میدانه کتیره بیله‌جکی جزئی برتأمل ایله ظاهر اولور .

فقط نه چاره بزده ایکی عالم بر آرایه اجتماع ایدوبده تعاطیٔ افکار ایده‌مه‌یز ، ایکی اوچ کلمه ایله یکدیکرمزی تکفیره قدر جسارت ایدییورز . سویلرسه‌ك سوز چوق ، افسوس‌حالمزه صدهزارافسوس‌بوعلما کسوه‌سنده‌اولانلره‌انسوس، عالم‌اسلامك‌حال‌حاضرده اولان بوتون ذلتی علما یوزوندندر ، اسلاف واخلاف هیچ برینی تبرئه ایده‌مم ، علماء اسلام هپ امرا وسرکاران الندە آلت اولدیلر، من‌القدیم الی‌الآن هپ‌علما وظیفه‌لرنده اهمال ایتدکلری ایچون : « اسلامیت سالکلرینه منزل اسلامت اوله‌مدی » بوکون بن علما مسلکنده بولندیغم جهتله سزه بوسوزلری جرمنی معترف مجرم صفتیله سویله‌مکدن مقصدم ، هیچ اولمزسه عندالله تهوین مجازاته بر مدار اولور امیدیله‌در . بن سزه دها فضله سوزلر سویله‌یه‌جکم اکر حوصله‌کز تحمل ایدرسه :

مانحن فیهمز اولان آیت کریمه ابتداسنده : « احل‌الله‌البیع » نظم جلیل قران نه‌قدر واسع وعام، نه‌قدر مهم بر دستور رحمانی ایکن، بزم علماء عظام : « شونی صاتمه بونی آلمه ، شو نجاست عیندر فلاندر » دیه‌رك بر باب مخصوص ایله انسانلرك کسب وکارلرینه ابدی بر حد فاصله چکمشلردر . غریبدرکه : صاتمه‌سندن عالمی منع ایدرلر . کندیلری صاتون آلوبده استعمالندن امتناع ایتمزلر . حالبوکه استعمالی نص صریح ایله تحریم اولنمشدر . فلا حول ولا قوة الا بالله .

سزه تأمین ایدرم . برادر اهل اسلامك استقبالی ایچون اك بیوك سدلری بز علما کسوه‌سنده اولانلر چکدك. باقکز شوهندستان علماسنه! عوامدن تفریق اولنور حاللری وارمی؟ امین اولوکز، بز کندیمزی کندیمز او مقام معلادن چوقدن عزل ایتدك. لکن کندیمزك خبرمز یوق .

بر ملك (پادشاه) ملکنه باقمازسه ، مالك اولدیغی مملکت خراب اولور، ملکلکده اوراده مالك صفتی قالمز . وظیفه‌سنده اهمال ایتدیکی زماندن اعتباراً اوملك کندینی عزل

ایتدی دیمکدر. « کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیته » بز علما علممزه سوء استعمال ایتدك ، بویوزدن بوملته کلن کافهٔ مسئولیت بزه عائددر .

بن بونلری کمال اسفله اعتراف ایدییوروم ، اکر انصاف موازنه ومحا کمه ایدوبده بوکون هندستان مسلمانلری احوالنی بحق تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق ، اسلامیتك بالآخره مجوسیت ایله مزج اولندیغنه کسب قناعت ایده‌رك . ذاتاً بر زمانلر مجوسیلر اسلامیت ایله مشرف اولمشلر ایسه، مجوسیتدن برچوق شیلری برابر کتورمشلر اسلامیته صوقمشلر ، نکاح ولیمه وحتی ذکر مجلسلرنده دخی راقصات مغنیات ترنم ایتدیرمك صورتیله امر خیره مباشرت اولنمه‌سی ، هیچ شبهه‌سز مجوسیتدن بزه انتقال ایتمشدر . بوندن دها فنا حاللر واردرکه، سویله‌مکدن تأدب ایدرم، بوکون بزم علمامز میاننده دخی معروف بر چوق معامله‌لر واردرکه : « دین نامنه قبول اولنمش وهرکسده دینی برمعامله ظن ایدر ، حالبوکه اساساً دین ایله اصلا بر علاقه ومناسبتی بیله یوق ، فقط بز دیانت نامنه قبول ایتمشز ، نعوذ باالله دیانتدن بر جز دیرك اعتقاد اولنیور . عوام ایسه تمامیله دین ظن ایدییور. شیمدی شو مغنیات رقصات ترنم وتغنیلری‌دوام ایدرسه بوندن یاریم عصر صوکره احفادمز طرفندن دین نامنه قبول اولنه‌جقدر . ذاتاً عمومیتله اساس دین بوصورتله تدریجی تحریف اولنمشدر .

دها نه‌لروار ! نه‌لر. فقط بونك الك فناسی کندیمزك بوحاللردن تغافل وتجاهلمزدر. برکون کله‌جك اعدامز بونلری بر بر تعداد ایده‌رك یوزومزه اوره‌جقلر . ایشته اوزمان عوام بیوك تزلزله دوچار اوله‌جق ، ایشته اوزمان بزمده یوزلرمز قیزاره‌جقدر. فقط اوزمان ندامت فائده ویرمز والسلام .

بوذات محترمك اعتراض اولنه‌جق سوزلریده واردی، مع مافیه فکری غایت مصیب اولمقله برابر غایت صمیمی ویوره‌کدن سویلاندیکی آکلانیوردی .

بنده اعتراضه لزوم کورمدم ، یالکز مسجد نشین غربا ایچنده بوکبی فضلا بولنه‌بیلمسی خاطرمه کلمه‌مشدی . بوذات محترمدن بوکبی سوزلری دیکله‌مك، بنم ایچون بیوك بر درس عبرت اولدی . بوندن صوکره او مسجد نشینلره دها بشقه نظرله باقمغه مجبور اولدم .

بوذات محترمك اسمنی صوردیغم زمان دیدیلر : بر مدت « حاکم عدالت شریعت صدر ریاست » عنوانیله بر مقام رسمی صاحبی بولنیوردق ، اوزمان بنمده بر اسمم

واردی [١] بالآخره انکلیزلر بزه او مقامی چوق کوردکدن صوکره اسممزیده چوق کوردیلر ، وطنمزیده چوق کوردیلر ، بودیاره آتیلدق . الله !

غریبدرکه: بنم بوصورتله وطنمدن وعائله‌مدن مفارقت ایده‌رك مغدور ومظلوم برحالده بولندیغمه ینه انکلیز سرکاری آجیورمش ، علمادن بریله بکا خبر کوندرییور؛ بنم بویله مدار تعیشدن محرومیتمه مرحمت ایده‌رك ، اونبش روپیه معاش بدلنده جامعلردن برنده پولیس وظیفه‌سیله استخدام ایده‌بیله‌جکنی سویلمش .

الٰهی یاربی مولوی صاحب کوز طولوسی یاش دوکمیه باشلادی . آرتق بنمده تحملم قالمدی ، آل سکا نیم رسمی بر تحقیر ، مرحمت سوسلی بر حقارت ، مولوی صاحب : بونلر هپ کندی سوء اعمالمزدر. دیه‌رك یاریم ساعت‌قدر آغلادی. بنده وداع ایده‌رك مفارقت ایتدم ، بر دها ملاقاتده نصیب اولمدی .

بوحاله وبوحقارته انسان نصل تحمل ایدر . بکا بوحال اوقدر فنا تأثیر ایتدیکه ، آرتق اوکونلر کرهٔ ارض بنم ایچون برزندان اولمشدی. مشارالیه حضرتلری علماء متبحرین اهل سنتدن عقیده‌سی غایت صاغلام وحنفی‌المذهب اهل صلاحدن بر ذات نادرالوجود، اعداء دین مبین طرفندن بودرجه تحقیر اولنمش ایکن، آحمق مسلمانلرده بوذات محترمی متبدع وهابیلق ایله اتهام ایدرلرسه نه اولوه ؟ ایشته مسلمانلرك حالی ! جناب حق بزی بوحاله دوچار ایتدیسه بوش دکلدر ، بز تربیه‌یه مستحق اولدق ، عادل مطلق بزی اعدامزدن تربیه ایتدیرییور . یا الله ! یا الله !

انسان بوکبی حاللری ملاحظه ایتدکجه جکرلری پارچه‌لنه‌جغی شبهه‌سزدر. اعدالرك ظلمندن زیاده بز کندی کندیمزه ظلم وغدر ایدییورز ، فی‌الحقیقه بوتون کرهٔ ارضده فساد منبعی علما اولدی ، اسلاملری تفریقه‌یه دوچار ایتدیلر ، یوالرینی طاغتدیلر ، شیمدیده هرفساده علما اوك آیاق اولیور . بوکون عالم اسلامك اصلاحی ایچون برنجی درجه‌ده علما کسوه‌سنده اولانلرك اصلاحی لازم اولدیغنه آرتق کسب قناعت ایتمك ایجاب ایدر .

اوت بوسوزلرم فی‌الحقیقه پك آغیر سوزلردر، لکن اهل‌انصاف وجداننه مراجعت ایده‌رك ملاحظه ایدرسه، هیچ شبهه‌سزدرکه کندی نفسنی لوم‌ایدر، بوبابده بوحقیقتلری سویله‌دیکم ایچون بنی مؤاخذه‌یه جسارت ایدجك اهل انصافدن برآدم بولنمه‌سنی تصور

[١] بوعنوانی بن ضبط ایده‌مدم . کندی دست خطلری ایله یازوب ویردیلر بنده محفوظدر .

ایدەمم . اگر علماء اسلام بصیرت گوزیله باقارده متنبه اولورلرسه، شبهه یوقدرکه زمان گلور اهل اسلام عموماً تعالی وتکامله دوغری قدم نهاد اولەجقدر .

فقط شیمدی فرصتلری قاچیرمق کار عاقل دکلدر، بوسنەلرده جریان ایتمکده اولان وقایع تاریخیه ودول خرستیانیەنك تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسیات تجاوزکاریلری، مسلمانلری بر آرایه جمع ایتمك ایچون اك بیوك وسائلدندر . بوکون جمع کلمات ایچون بوندن دها مناسب فرصت تصور اولنەمز ، البته بوکبی فرصتلری تقدیر ایدەجك ینه علمادر ، علما تقدیر ایدەمزسه عوامدن هیچ برشی امید اولنەمز . امید اولنورکه علما انتباهه گلورده انصاف ایدرلر . . . .

مسجد نشینلردن بری دها (میران شاه محمد) نام ذاته تصادف اولنمشدی ، بوده غریب اولدی: رنگاری مسجد شریفنده بولنیوردم، برآرالق غفلت غلبه ایتدی آیاقلرمی اوزاتدم برآزده اویومق فکرینی ترجیح ایتمشدم ، گونلرده رمضان . عادتم دائما محتبی اولەرق اویومقدی، اوگون نفسمه مغلوب اولەرق اوزانمش بولندم، آیاق طرفده اولان برذات محترم گندی گندینه «الحیاء شعبة من الایمان» دینجه قلبمده برحس همان آیاقلریمی توپلادم اوتوردم. برمحجوبیت غلبه ایتدی، عادتا ترلەدم. بزم مجذوب‌ده بکا باقەرق «الحمدلله وانت فی بیت الله» دیدی ، بنده عفولرینی استرحام ایتدم . مجذوب برآز تفکر وتأنی بعدنده اوراده آیاقلرنی اوزاتمش یاتمقده اولنلره باقەرق: «فمالهؤلاء القوم لا یکادون یفقهون حدیثا» دیەرك ایکی النی آچدی دعا ایدرکبی اولدی. بنده آمین دیدم. مجذوب گولەرك یانمه گلدی . آرامزده برانسیت پیدا اولدی ، مکر مجذوب بزم احوالمزه تماميله مطلع ایمش ، کانه ایکی سنه بنمله برابر گزمش کبی، یاکه تلسز تلغرافله دئمابنم احوالمدن خبردار اولمش کبی اثناء سفرده بزم باشمزه گلوب گچمکده اولان شیلری بالتخمین بزه بیان بیوردیلر، بالخاصه نفسمه مغلوب اولدیغم جهتلردن بحث ایتدیکی صیرەده: «مربیلر تأثیرسز گیدییور» دیەرك قفاسنی صاللامقده ایدی .

ژاپونیه احوالنه دائر سویلەندیکی زمان دیدی : اوزون ایشلر انسانلرك تحملی کفایه ایتمز، غریبدر «خلق الانسان من عجل» دیدیکی حالده، بوکبی شیلرده امتحانلر اوزاق سورییور. فسبحان‌الله «وما علی الرسول الاالبلاغ المبین» بزم مجذوب عادتا گندی گندینه قونشیوردی ، بنده سامع صفتیله بولنیوردم ، اما غایتده غرابتمی موجب اولدی ، برآرالق سکوت ایتدی ، اسم شریفلرینی صوردم : (میران شاه محمد) میران‌شاه محمد ،

میران شاه محمد ، دیەرك اوچ دفعه تکرار ایتدی. کانه اونوتمایکز بنم اسممی دیرکبی اولدی.
تکرار اوزون برسکوت بعدنده (هل یمکن انناذهب الی مسکن هذالعاجز) بویله برالتفات بنی پك ممنون ایتدی. دیدم : « تحت نظر کم » اوزون برسکوت . یرندن قالقدی ایکی رکعت نماز قلدی ، برمدت مراقبه بعدنده دیدی : بعض آدملر تربیەیه محتاج فقط مربیلرده استعداد ناقص اولورسه تربیه ممکن اولمیور « وماأوتیت من العلم الاقیلا » الله! الله ! فسبحان الذی خلق الانسان فی احسن تقویم دیەرك برمدت قفاسنی صاللادی . وتحلو نقوم ونذهب . دیمەسی اوزرینه اورادن قالقدق ، شهر خارجنده برمغارەیه کلدك، برساعتلك مسافه قطع ایتدیکمز حالده یولده ایکی کلمه سوز یوق ایدی . مغارەده غایت تمیز سوپرلمش ، حصیر فلان هیچ برشیلر یوق « والارض فرشناها فنعم الماهدون» دیدی اوتوردق . ذاتاً هوا غایت کوزل، مغارەده سرین برساعت قدر آرام اولندقدن صوکره بزم مجذوب هذا من فضل ربی، اهلا وسهلاً ومرحبا اهلاً وسهلاً ومرحبا دیەرك تکرار اظهار ممنونیت کوستردیلر. دیرکن بزه مربع برتوغلەیی یوارلایەرق دیدی: برآز استراحت ایدکز ، بن مسجدده سزك استراحتکزه مانع اولدم ، بوراده نەقدر اوزانسەکز میدان مساعددر . بزده کمال راحتله اوزاندق غایتده کوزل استراحت ایتمشم بیوك برمحظوظیتله قالقدیغم کبی عودته مساعده استەدم ایسه ، صاحب البیت بزی افطاره تکلیف ایتدیلر، بنمده ذاتاً مقصدم صحبتلرندن استفاده ایتمکدی ، مع المسار قبول ایتدم ، هرنەقدر صحبتمز سکوتدن عبارت ایدیسەده، غایت روحانیتلی ایدی، مع مافیه آراصیره آیات قرآنیه واحادیث نبویەدن علی وجه تلمیح غریب غریب شیلر سویلاردی : « الابذکرالله تطمئن القلوب » ـ «ولو انا کتبنا علیهم ان اقتلوا انفسکم او اخرجوا من دیارکم مافعلوه الاقلیل منهم» «ان تنصرالله ینصرکم » دها برقاچ آیات بینات ذکر ایتمشدی چوغنی محافظه ایدەمدم. تخمیناً آقشام اولدی، مجذوب بزه بردانه تمر، ایکی اوچ لقمه اکمك اکرام ایتدی، بوتون افطار ضیافتی بوندن عبارت اولدی . بعد المغرب تکرار شهره عودت اولندی ، تراویح نمازنی رنکاری مسجدنده قیلدق ، میران شاه محمد صاحب ایلەده تراویحدن صوکره وداع ایدەرك معانقه بعدنده مفارقت ایتدك .

بهمەحال فاضل وعالم واهل تقوی‌دن اولدیغی سوزلرندن حالندن واطوارنده دخی معلوم برذات عالی قدر ایدی . مع التأسف صحبتده استعدادمز تام اولەمدی. واونسبتده استفادەمزده ناقص اولدی .

ينه مسجد نشينلر میاننده :

سفیه ودنی آدملرده اولدیغی کبی انکلیزلرك خفیه‌لریده اولورمش. الله آبادده بولندیغم صیره‌ده مسجد شریفده برغریب‌ایله صحبت اولنیوردی: غریب اوردو وفارسی لسانلرندن ماعدا انکلیز لسانی دخی بیلورمش، کوزی آچیق برشی اولدیغی حس اولنیوردی ؛ بزه بر چوق شیلر سویله‌دکدن ماعدا بعض شیلرده صوریبوردی ، لکن هرنه‌دن ایسه بنم فکرم مشغول اولدی ، بوآدمله بر تورلی صحبت ایده‌مدم ، یوز سوزینه بر سوز جواب ویره‌مدم ، صغوق صغوق معامله ایتدم ، بالآخره اوده بندن خیر کوره‌مدی صاوشدی کیتدی .

او آراده مسجدك امامی مولوی اکرم بهائی صاحب کناردن دقت ایتمش ، دیدی: بوآدم خفیه‌در ، الحذر الحذر ، چوق مسلمانلره غدر ایتمشدر . الله محافظه ایلسون . بر دها کلورسه دقت ایدکز ، بشقه قیافتده کلور ، بیوك معاش ایله خدمت ایدر دیه‌رك بزه تنبیهاتده بولندیلر .

ایشته : الخائن خائف انکلیزلر اوزلری خائن اولدقلری ایچون بودرجه خفیه‌لره ، بنی‌آدم میاننده الك آلچاق آدملره‌ده محتاج اولیورلر. بوندن ماعد دخی عبرت اولنه‌جق برشی وارایسه ، اوده بزم اهل اسلامده بز بیلمدیکمز بر قوت وارکه ، قوجه انکلتره حکومتی بزدن قورقیور ، بر معظم دولت ، بنم کبی بر غریبی تحت ترصدده بولندیرمیه قدر مجبور قالیور .

هندستان مسجد نشین فقراسی حقنده بواوچ عبرت آمیز مشاهداتمی عرض ایتمکله اکتفا ایده‌رم . مع مافیه دها پك چوق اسرار ، اومساجد فقراسی میاننده مکتومدر. بهمه حال صلحاسی چوق ایچلرنده پك ریاضی آدملره تصادف اولنیوردی .

هندستان حقیقةً واسع مملکت ، غایت بیوك آدملره تصادف اولنه‌بیله‌جکی کبی صوك درجه‌ده دنی وآلچاق آدملره‌ده تصادف اولنمق طبیعی‌در . بن نسبةً هندستانده پك آز بولندیغم جهتله لایقیله هیچ برشی اوکره‌نه‌مدم ، وهندستان حقنده مناسب بر معلومات استحصال ایده‌مدم، مادی ومعنوی موانع بنی برچوق استفاده‌دن محروم‌ایتدی.

اسلامیتك هندستانه دخولی

و

هندستانده علما

اسلامیت، ابتدا هندستانه ولیدبن‌عبدالملك زماننده حجاجك عمزاده‌سی محمد بن‌قاسم الثقفی تحت قوماندا‌سنده هجرتك ۹۲ نجی سنه‌سندن کیرمش واوزمان تا « قنوج » ه قدر میدان توتمش ایسه‌ده ، اصل بوتون هندستان فتوحاتی غزنه حکمدارلرندن ناصرالدین سبکتکین‌نك بیوك اوغلی (یمین‌الدولة سلطان محمود غزنوی) حضرتلری ایامنده هجرتك دوردنجی یوز نهایتنده بیوك موفقیت ایله هرطرفی استیلا اولنه‌رق ۵۸۷ سنهٔ هجریه‌سنده الك اول دهلی بلده‌سنده دارالسلطنةالاسلامیه رسماً تأسس ایتمشدر .

ابتداء اسلامیتدن اعتباراً هندستانده پك چوق علماء بنام یتشمشدر : هندستانك الك‌اول یتشدیردیکی ذات‌تبع تابعیندن مولانا ابوحفص ربیع بن صبیح‌السعدی حضرتلری اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن وبرروایته کوره اسلامیتده الك اول تصنیفات ایله اشتغال ایتمش بوذاتدر. هرنه‌قدر اصلی بصره‌دن ایسه‌ده‌علمی هندستانده‌در . صوکره هرعصرده هندستانده هرفنده متخصص آدملر یتشمش بالخاصه بشنجی آلتنجی عصرلرده مولانا حمیدالدین دهلوی وحسن لاهوری ومعین‌الدین دهلوی کبی مشهور آدملر : کنزوحسام حاشیه‌لرینی تألیف ایتمش ؛ سیالکوتیلر فلان صوك عصرلرده مشاهیر علما هندستانده یتشمشدر . بالخاصه قطب‌العارفین احمدالفاروقی کبی مجدد الف ثانی‌السر هندی قدس‌الله اسرار هم بلکه‌ده بوتون کرهٔ ارضك الك بیوك آدملرندندر. خلاصه یوزلرجه بیکلرجه علماء بنام وعلوم ریاضیه وفنون حکمیه متخصصلری ظهور ایتمشدر ورصد خانه‌لر بنا اولنمش فنون عتیقه وجدیده‌یه علماء هند خدمت ایتمشدر .

بوصوك سنه‌لرده دخی‌هندستانده غایت‌معروف آدملر وا کابر محدثین‌مولوی عبدالغنی الدهلوی ، ومولوی عبدالحق صاحب، وصدیق حسن بهوپالی وعبدالحی‌الکنوی کبی ذات یوزلرجه مؤلفاتیله معروفدر . الآن بر حیات اولانلر میاننده مولوی محمود حسن خان صاحب المعروف بمجلی خان اون بر مجلد اسماء رجال نام اثری غایت نظیرسز بر (Encyclopédie) محیط‌المعارفدر . عربی‌العباره غایت کوزل بر اثردر .

لکنوده مولوی عبدالمجید صاحب ، مولوی عین‌القضاة صاحب وسائره غایت مقتدر

وفاضل آدملر واردر . دهلی‌ده مسجد جامع امامی مولوی حافظ قمرالدین صاحب ، بوتون هندستانجه اك بویوك واك معروف برجامع اولوب بحق وتمامیله مناسب برامامده آنجق بوراده کوریله‌بیلور، حقیقةً اسم علی المسمی دنیله‌جك درجه‌ده هر جهتدن کامل بر ذاتدر . سهار نبورده مولوی خلیل احمد صاحب دخی فاضل وغایت کوزل بر ذات محترمدر . دیوبندده مدرسهٔ اسلامیه بیوك مدرسی مولوی محمد حسن صاحب اکابر علماء هنددن حقیقةً تحریر هذالزمان دیمکه شایان ذواتدن بریدر .

هیچ شبهه یوقدرکه بونلردن ماعدا بزم واقف اوله‌مدیغمز افاضل امت هندستانده کثرتله موجوددر ، لکن بزم وقتمزك مساعده‌سی اوقدر اولمدیغندن مرام اولنسه‌بیله اکثر علما ایله ملاقات نصیب اولمدی .

بالاده مذکور ذوات کرام من کل‌الوجوه فضائلی حائز وعصر حاضرك سیاسیاتندن دخی باخبر اولمقله برابر هر جهتدن مسلمانلرك استقبالی دخی دوشونمکده اولوب واو مسلکده خطوه انداز ایتمشلردر .

یالکز برقصور وارایسه، اوده ممالك‌سائره مسلمانلرندن منقطع برحالده بولنمه‌لریدر، کندیلری دخی بوجهتدن شکایت ایدرلر . اصل کرهٔ ارضده اولان مسلمانلرك مبتلا اولدقلری بلوای عمومیده بودر .

مشاهیر نسوان اسلامدن

عالمکیرك کریمه‌سی زیب النسأ بیکم

هندستانك بوصوك عصرده یتشدیردیکی الک ادیبه برقادین اولوب هندعلماسی میاننده الی‌الآن غایت نامدار وشهرتشعاردر . مومی‌الیها حین حیاتنده دائما علما ایله ملاطفه ومشاعره‌ده بولنورمش . الی یومنا هذا هند علماسی اثناء مصاحبه‌ده زیب‌النسأبیکم سیرتندن بحث ایدرلر .

زیب‌النسأ دورنده فحول شعرادن ناصر علی سر هندی بن نواب ذوالفقار خان ناظم‌السطنة جنابلری بولنورمش . بنمده بوراده ناصر علی ایله زیب‌النسأ آراسنده اولمش بر قاچ لطیفه تکرار ایشیتدیکم ایچون ذهنمده قالمش، مناسبتی اوقدر اولمزسه‌ده قارئین کرامك عفوینه مغروراً عرض ایدییورم : زیب‌النسأ بر کون بغچه‌سنده کزنمکده‌ایکن آغاجدن بر المایی قوپاروب ییدیکی زمان ، خاطرینه شویله بر مصراع کلمش :

ازهم نمی شود زحلاوت جدالبم» بیتك آخری خاطرینه کلدیکندن ناصرعلی‌یه کوندرمش آخرینی استرحام ایتمش . ناصر علی‌ده مال بولمشجه‌سنه درحال « شاید رسید بر لب زیب النسأ لبم » مصراعنی یازمش کوندرمش . بونك اوزرینه مومی‌الیها حدتلنمش شو بیتی یازمش .

ناصر علی بنام « علی » پردهٔ پناه   ورنه ذو الفقار علی سر بر یدمت

دیکر بر صباحده ایرکن زیب‌النسأ قرمزی البسه ایله بغچه‌سنده بولنیورمش ، ناصر علی سر هندی زیب‌النسأیی اوزاقدن کورمش ، بلند آغاز ایله شویله بر مصراع سویله‌مش : « سرخ پوشی بلب بام نظر می‌آید » زیب‌النسأده اورادن درحال جواب اوله‌رق دیمش : « نه بزاری نه بزور ونه بزر می‌آید » بوصورتله هپ ارتجالی مشاعره ایدرلردی .

بر کون ناصر علی علما ایله برلکده زیب‌النسأنك خانه‌سنه دعوتلی بولنیوردی . زیب النسأ هرکسه طعامدن نه آرزو بیورلدیغنی صورمشلر ، ناصر علی‌ده دیمش : « سنبوسه بی‌سن میخواهم » زیب النسأده جواب اوله‌رق « در مطبخ مادر طلب »

مصراع اولده « سنبوسه » بر خامور یمکی اولوب ، ایچنده بعضاً « سن » دیدکاری برشی‌ده بولنورمش وبعضاً « بی‌سن » یعنی سن سز دخی اولورمش . معنا اعتباریله بر قیز قارشوسنده غایت معنیدار بر لطیفه اولدیغی کبی ، جوابنده « مادر » والده معناسنده اولمسیده محتمل ، هرنه‌قدر سیاق کلامده « ما » و « در » کبی ایسه‌ده هرایکی معنایی شامل بر لطیفه وهجودر .

مشارالیهانك علما ایله پك چوق مشاعره‌سی واردر ، وبعضاً کندی خادمه‌لری ایله دخی ارتجالاً ملاطفه ایدردی ، برکون خادمه‌لرندن بری بر آینه قیرمش‌ده وزیب‌النسأیه دیمش‌که « از قضارا آینهٔ چینی شکست » زیب النسأده دیمش : خوب شد اسباب خود بینی شکست .

ایران شهزاده‌لرندن بری زیب‌النسأیه خطاب ایده‌رك بویله بر شعر یازمش :

ترا ای مه‌جبین بی‌پرده دیدن آرزو دارم   جمالت هائی حسنت‌را رسیدن آرزو دارم

زیب‌النسأ جواب اوله‌رق یازمش :

بلبل از گل بگزرد‌گر درچمن بیند مرا   بت پرستی کی کند کر برهمن بیند مرا
همچو بوپنهان شدم دربرك گل مانندهٔ گل   هرکه دیدن میل دارد در سخن بیند مرا

زیب‌النسانك تاریخ وفاتی

آه زیب النساء بحکم قضا ‌ ‌ ‌ ناکهان از نکاه مخفی شد
منبع علم وفضل وحسن وجمال ‌ ‌ ‌ همچو یوسف بجاه مخفی شد
سال تاریخ از خرد جستم ‌ ‌ ‌ کفت هاتف که ماه مخفی شد

مشارالیها بحقٍ ادیبه بر قادین اولوب هندستانك صوك دفعه اوله‌رق یتشدیردیکی میوه‌لرکده الڭ پارلاقلرندن ایمش. الی الآن هندستان علماسی میاننده نامی معروف واشعاریده مجالسده تذکار اولنور .

زیب النسأ بیکم جنابلرینك باباسی مشاهیر علماء اسلامیه‌دن فتاوای هندیه صاحبی وحکمداران مغولدن امیر تیمور کورکانی حفیدلرندن الڭ نامدار بر پادشاه ایدی . قوجه عالمکیرك یتشدیردیکی میوه‌لردن بری دخی زیب النسأ بیکم اولوب باباسینك حکمدارلق ایله قزانه‌مدیغی شهرتی قیزینك علم وادب ایله قزاندیغی ظاهردر . او زمان کبار علماسی زیب النسأیه عادتا تعبد ایدرلرمش ، پك چوق آدملر کندینه شعرا مکتوبلر یازارلرمش، بعضلرندن برر مصراع یاد ایده‌جکم :

بت پرستانیم با اسلام مارا کار نیست ‌ ‌ ‌ غیر تار زلف مارا رشتهٔ زنار نیست
پیش ازین ای عقل بر من طعن رسوائی مزن ‌ ‌ ‌ زآنکه مستان محبت را سلامت عار نیست
ره‌خوش باشد که بینم باردیکر روی دوست ‌ ‌ ‌ درسجود آیم به‌محراب خم ابروی دوست

وامثالی فارسی لساننده پك چوق شعرلر زیب النسایه خطاب اولنمش وعربی اوله‌رق بری زیب النسایه شو شعری یازمش :

الیکن یافی حب لیلی عواذلی ‌ ‌ ‌ فبا للوم حبی زائد غیر زائل
اصاب الذی قال الهوی قاتل الفتی ‌ ‌ ‌ فانی قتیل بالهوی وهو قاتلی

زیب النسأ جواباً دیمش :

لحا الله دهرا قد بدامن صروفه ‌ ‌ ‌ تسفل اشراف ترقی الاراذل

بوشعرلر هر ایکیسی مسروق اولدیغنده شبهه یوقدر. مع‌مافیه زیب النسأبیکم فضائل مزایاسی اشعار فارسیه‌سندن مکمل آکلاشیله‌بیلور. بوادیبه قادین ١٠٤٨ نجی سنه‌سنده دنیایه کلمش ، واو زمانده هندستان بوکبی سلطانلر یتشدیرمش ایکن بوکون اوقویوب یازار قادین نوادردن عد اولنیور .

مع مافیه مخدرات اسلام میاننده الآن کوزل محرره وادیبه‌لر موجوداولوب غزته

ستونلرنده مقالەلر یازمقده اولان قادینلره بعضاً تصادف اولنیور ، فقط بونلر بشقه اونلر بشقه انسانلر بشقه عصرلر بشقه .

عمر افندی یاماّاوقا

بومبایده

بومبایده بولندقجه عمر افندی یاماّاوقا برطرفدن بزم شهبندرخانەده اونلرایلەملاقات ایدەرك دین مبین اسلامه عائد معلومات جمع ایتمکده ولازم اولان شیلری اوکرنمکده ، دیکر طرفدنده بعض انکلیزجه بیلور بومبای علماسیلەده استرجوامع شریفەده واستر خانەلرنده زیارت ایدەرك ارکان دینی اوکرنمکده ایدی . کیم راست کلورسه عمر افندی سلام ویرور همان لااله الاالله محمدرسول‌الله دییەرك یناشیر ، مطلقا بر شیلر اوکرانمەیه غیرت ایدر. بکا صوردیغی زمان بن بعض مسئلەلری اهمیتی یوق عجله ایتمه نەزمان اولورسه اوکرنرسکز . فلان دیردم ، کندیسنه ملالی کتورمەك ایچون غایت سهولت کوسترمك فکرنده بولنوردم .

بوآدم کندی کندنه جامعلرده کزمکده ایکن بر کون استنجادن معلومات آلمش او وقته قدر آبدست ونمازی اوکرنمش بولنیوردی ، بن تمیزجه براستبرا توصیه ایدردم، استنجایی قاله آلمامشدم ، برکون کلدی ، دییور : افندی سن استنجا حقنده بکا برشی تعلیم ایتمدك، فقط بونم ذهنمه یك یاتمدی، انسان اللریله مقعدنی نصل ییقار، صوکرەده او اللر ایله نصل یمك ییر؟ باقدم معدەسی براز بولانمش. جامعده تعلیم ایدنده طوغریدن طوغری‌ی استنجا فرضدر دیمش ، بنده براز سکوتی اختیار ایتدم .

عمر افندی اوکونی جامعه کیدەمدی ، قلبنده بر تورلی تذبذب ، نمازده قیلەمدی . کیجه برایکی ساعت مذاکره بعدنده استنجا نەزمان فرض اولەجغنی ونەزمان استبرا ایله اکتفا ممکن اولەجغنی واستنجا منافعنی واللرك صابون ایله ییقاندیغی کبی معده بولاندیرەجق هیچ برشي قالمایەجغنی اوزون اوزادیه تفصیلاتیله بیان بعدنده ابن ماجەنك « باب من بال ولم یمس ماء » حضرت عائشەدن مروی حدیث شریفی دخی شرح ایدەرك ، بالآخره اقناع ایدەبیلدك بوتکرار نمازه باشلادی . برکون « کموسیت » مدرسەسنده طلبەدن بریله کسب معارفه ایدەرك ، برمناسبتله استنجا حقنده فکرینی صورمش، طلبەده مکمل انکلیز لسانی بیلورمش ، عمر افندی‌یه مکمل برجواب اقناعی ایله استنجاده اولن منافع

صحیه‌دن بحث ایده‌رك اطمنان ویرمش ، آرتق عمر افندی بر دها استنجادن بحث ایتمکه لزوم کورمدی .

عمر افندی بومبایده برآی ظرفنده بندن یالکز کلمهٔ توحید ایله ابدست ونمازافعالنی اوکرندی، بشقه‌جهتلری هپ جامعلرده مدسه‌لرده وبعض تجاران ایله اثنای ملاقاتنده کندی هرفرصندن بالاستفاده لازم اولان شیلری اوکرنمشدر . برآی ظرفنده افعال صلاتی تماميله بیلدی واعتقادی واجب ولازم اولان‌شیلردن دخی‌مهم اولان قسمنی‌اوکرنمشدی. برآرالق بزم عمرافندی ینه بومبای کتب خانه‌لردن برنده اسلامیته عائد کتابلری مطالعه ایدرکن اختتان مسئله‌سی منظوری اولمش ، بنم یانیمه کلدی دییور :

« سز اسلامیتك بعض مهم تعلیماتنی بندن کزلییورسکز »

— : نه‌کبی ، دها نه‌اشتدیکز ؟

— : اسلامیتده اختتان وارمش ، سز بکا بونی سویله‌مدیکز ، بومبایه کلدیکم کبی سویلامش اوله‌ایدیکز ، بن شیمدی‌یه قدر خسته‌خانه‌دن چیقمش بیله اولوردم ، بویله یاریم مسلمانلق نصل اولور . (برآزده آغر کورییوردی)

— برادر سن عجله ایتمه ، بزم اسلامیتده مسلمان اولمق ایچون رکن اول کلمهٔ توحیددر ، بشقه‌سی صوکره‌دن ترتب ایدر ، یواش یواش اولور ، سنك ایچون ختان مسئله‌سی مهم دکلدر ، زیرا بوراده حرام ایله سنت تقابل ایدییور ، سنتی یاپه‌جغم دیه حرامه ارتکاب جائز اولورمی ؟ بو برمسئله‌در . سز بوکبی شیلرده عجله ایتمایکز دیه‌رك تسکین ایتدم . وآیروجه تفصیلاتیله آکلاتمایه مجبور اولدم .

شو احوال بردرجه ملاحظه اوله‌رق نظر اعتباره آلنورسه ، عمر افندینك جدی مسلمان اولمق استه‌دکنه‌ده تظاهر احوالی دلالت ایدر. مع مافیه ژاپون ملتی‌طبعاهرشیده جدی مسلك تعقیب ایتمکله برابر ، منافع سیاسیهٔ عمومیه‌لرینی منافع شخصیه‌لرینه دائما ترجیح ایدر برملتدر . بن کندم عمر افندی‌یه حواجه‌لق ایتدم ودین اسلامی تعلیم ایلدم ، مع مافیه دائما سیاسی برمسلمان نظریله باقدم واوکا کوره تعلیماتده بولنوردم . ذاتاً ژاپونلره ابتدأ برمنفعت سیاسیه امیدی کوسترمدکچه ، اسلامیت بر ژاپون قلبنده یر توته‌ماز . بر ژاپون کور کورنه مسلمان اوله‌ماز بلکه عمومیتله دیه‌بیلورم. صوکره‌دن تلقین اولنمش دینلر کاملاً ابتداء امرده انسانلرك قلبنه مطاقا بر غرض تحتنده داخل اولور ، یکدن اعتقاد اوله‌رق حلول ایده‌مز ، بلکه تدریجی رسوخ پیدا ایدرده یواش یواش یرلشرسه بالآخره قرارده بولور . مکرکه هدایت ربانی اولسه

اوزمان يكدن اوله‌بيلور . بنم فكرمده ابتداء اسلاميت‌دن بوكونه‌قدر اوصورتله هدايتله ملهم اولنلر بارمقلر ايله تعداد اولنور قلبلردر. سياسى مرشدلر بولنورسه ، آوروپانك وسطنده دخى اهتداء ايده‌جك قلبلر بولنه‌جغنده شبهه يوقدر . منفعت سياسيه‌كوستريله‌بيلمه‌لى . بوكون بالقان حكومتلرى استلا ايدر ايتمز . آرناودلقده مفتيلره وارانجه ارتداد ايدنلرك بولنمزسه ، منعفت بدلنده مسلمانلقلرندندر .

اسلاميت‌ده ميسيونرلق

و هندستانه مجوسيلرى ميانده اهتدا

بوده غريب برمسئله‌در . انسانلر ايچون دنياده دقت واعتبار اولنه‌جق مسئله‌لر پك چوقدر ، يالكز بعضاً‌ده اك مهم واك كوزه چارپه‌جق واعتبار اولنه‌جق جهتلرده ، بصيرتلر باغلانيور ، وقلبلرده قساوت ايله قاپانيور ، حقيقت مكتوم قاليور .

بزم اسلاميت‌ده مسيونرلق مشروعدر ، يعنى اهل ضلالى دين مبين اسلام وشريعت مطهرهٔ سيدالانامه دعوت ايتمكله مكلف اولديغمز شبهه‌سز وفعلا امردعوت بزه لازم وشرعاً دعوتله مأمورز. لكن مع التأسف عمله‌كلنجه دعوتله اشتغال ايده‌ن بزم شوعصر حاضرمزده برمسلما قطعياً يوقدر ديمكده بن اصلا تردد ايتمام .

هله خرستيانلرده اولديغى كبى مسيونرلق = انسانلرى زورله خرستيان ايتمك ، آقچه ـ پاره، واطعمه بلكده دها فنا وفاحش ـ قادينلرقزلر وامثالى غيرطبيعى اكراميه‌لر بدلنده دينه دعوت ايتمك ، يالكز خرستيانلقده اولابيلور . اسلاميت‌ده ايسه تاتلى‌سوز وبيان حقيقت ، حكمت وموعظه ايله دعوت واجب اولديغى حالده، بزم مسلمانده دكل عوام اصحاب عمايم ، بلكه خواص علمامز دخى بوامر مشروعى ايفا ايتديكمز يوقدر .

اشته شومعنا ايله بن كمال جسارتله ديه‌بيلورم‌كه : بزم عصر حاضر مسلمانلرنده دكل بشقه دينده اولانلرى دين اسلامه دعوت ايتمك ، اباً عن جدٍ دين اسلامده اولوبده جهالتده قالمش : آرناودلق ، عربستان ، كردستان كبى كندى اولكه‌مزده اركان دينى تعليم ايدر علمامز ، و حقيقتى سويلار واعظه‌لرمزده اولمديغندن ، آرناودلق بزم تحت تصرفمزده ايكن بيله كوزمز اوكنده تنصر ايدنلرك عددى هرسنه چوغالمقده ايدى .

مقرحكومت ودارالسلطنةالاسلاميه‌ده اولان مركز علماسى شوحالده بولنورسه ، بشقه هندستان وروسيه‌كبى ظالم خرستيان حكومتلرى تحت اداره‌سنده بولنان‌مسلمانلرك

بو کبی شیلر ایله قطعیاً اشتغال ایده‌میه‌جکلرنی ذکره حاجت بیله یوقدر. بو حقیقتی کیمسه‌ده انکار ایده‌مز ، یعنی بزده مسیونرلق یوقدر .

دیکر طرفدنده هندستان مجوسیلری ، آوروپا مدنیلری ، افریقا وحشیلری میاننده اهتداء واسلامیت ایله مشرف اولمقده اولانلرده پك چوقدر ورسمی ممانعتلره رغماً خارقه درجه‌سنده دوام ایدییور . بالخاصه هندستانده هر زمان جامعلرده شوراده بوراده محله‌لرده اهتدا ایدنلری مسلمانلره تقدیم ایدرلر . بوکا هرزمان تصادف اولنور .

بوندن ماعدا بن بنغاله‌ده بولندیغم زمان بر مجوسی ایله مصاحبه ایدرکن سوز دیانته انتقال ایتدکده هندولرك دینلرینه نه‌درجه احتراملری اولدیغنی صورمشدم .

جواب اوله‌رق مجوسی دیدی: بر زمان کله‌جك هندستانده مجوسیلر تماميله اسلامیته احتما ایده‌جکلر : براهمه ، زرداشت وبوده مذهبلرندن هیچ بر شی قالمایه‌جقدر .

— انسانلر میاننده ایستر لغرض ، ایستر هدایت من طرف‌الله بر دیندن دیکر دینه انتقال ایدنلر هر زمانده بولنمشدر وبوندن صوکره‌ده بولنور . فقط اویله بر قاچ آدمك صاغه صوله دونمه‌سندن وکیدوب کله‌سندن ، بیکلرجه سنه قلبلرده یرلشمش اعتقادلر هیچ بر زمان تماميله مندرس اوله‌مز .

— خیر ، زمانلرك جریانی وانسانلرك منافعی کتدکجه اعتقادلره‌ده تأثیر ایتمکده اولدیغنی کوربیورز . فیمابعد حیات بشرده هر شیدن مقدم منفعت ذاتیه واقتصادیه اولاجقدر . هندولره‌ده هندستانده موقع اقتصادیه‌لرینی محافظه ایچون اسلامیت قاپوسنه التجا ایتمکدن باشقه بر چاره قالمیه‌جقدر . بو کون تنصر ایدن هندولر هپ ندامت ایدییورلر، زیرا نصرانیت آنلرك اسکی موقعلرینی صارصتدی ، اکثریتیده سفالته سوق ایتدی ، براهمه مذهبنده بر دها دونمك رجوعده یوق ، شو سببدنده بوتون محرومیت ایچنده قالییور .

اسلامیته التجا ایدنلر ایسه هپ اقتصاداً استقامتی بولدیلر ، بونلر هپ کوزمزك اوکنده . اسلاملرده تعاون تناصرده وار ، نصرانیتده اوده یوق. هر نه‌قدر مسیونرلر کندیلرینی ابتداء امرده اب مشفق کبی کوسترمکه چالیشیورلرسه‌ده ، تنصر ایدر ایتمز ، درحال آنلردن یاقالرینی واز کچیورلر. ایشته‌سزه نمونه فلان وفلان (دیه‌رك بر قاچ اسم تعداد ایتدی هندستانجه مشهور سیالردر) اسلامیت ایله مشرف اولدیلر. بو کون قاپولرنده یوزلرجه آدملر بولنور، بیکلرجه فقرایه معاونت ایدییورلر. تنصر ایدنلر میاننده کندی

ادارەسنی تأمین ایدر آدملر محدوددر . صوکره هر سنه یوزلرجه آدم اسلامیت ایله مشرف اولیور ومسلمان اولانلرك هپسی کندی حالندن ممنون ، وانکلیزلرده اسلاملره دها زیاده اعتبار ایدرلر . مسیونرلرده : بوده ، براهما دینی علناً طعن وتحقیر ایتدکلری حالده ، اسلامیتی تنقید ایدییورلرسەده ، طعن وتحقیر ایدەمیورلر . وامثالی اجتماعی واقتصادی سببلر بزم ملتمزی تماميله اسلامیته التجایه مجبور ایدر . دها بشقه سببلرده یوق دکل ، خلاصه هندستانده مجوسیت دهشتلی سقوطه محکوم اولدیغی شیمدیدن مشاهده اولنمقدەدر .

بن بر زرداشت اولدیغم جهتله متأثرم فقط بو بویلەدر . اوت نجباب مجوسیلرنده اولان تعصبلر نظر اعتباره آلنورسه آز بر زمانده مندرس ومنقرض اولاجق قدرده دکلدر . معمافیه سزه تأمین ایدەرم ینه اکثر مجوسیلر اسلامیتی نصرانیته هر زمان ترجیح ایدرلر ، وخرستیانلره اولان عداوتلری دها صمیمیدر ، یالکز شولقدر وارکه اونلره اولان عداوتلرینی اظهار ایدەمزلر .

استطراد :

ایشته اسلامیتك عقول بشرك ادراك ایتمز جهتلرندن بریده بودر = هر نرەده اولورسه اولسون ، مسلمانلر دین اسلامدن اوزاقلاشدقچه ملل سائره اسلامیته تقرب ایتمکدەدر . وبوتون کرهٔ ارضده اسلامیت کندی کندنه (تأثیر خارجی ایله دکل) رغبت بولیور ، کندی کندینه انتشار ایدییور . مسیونرمز یوق ، واعظمز یوق ، اباّعن جدٍ مسلمان اولانلرمزدەده غبطه اولنەجق بر حال یوق ، بلکه اکثر کنجلرمز کندیلری مسلمانلقلرندن استحیا ایدییور ومسلمان اولدقلرینه ندامت ایدنلرده وار . بو حال ایله برابر مجوسیلردن نصرانیلردن هر سنه یوزلرجه بیکلرجه آدم اهتدا ایدییور . اه یاربی بز مسلمانلره دخی هدایت احسان ایله !

هندستانده حجاب

بو صوك عصرده برچوق مملکتلرده مسلمانلرك اذهانی اشغال ایدن بر مسئله «حجاب نسوان» مسئلەسیدر . فقط بو مسئلەیی چین وهندستان مسلمانلرنده،بشقه مملکتلرده اولدیغی قدر اهمیتی حائز دکلدر . چین مخدرات اسلامیەسنده اساساً حجاب یوقدر وهیچ بر زمانده‌ده اولمامش . هندستانده ایسه حجاب اعیان واشراف نسوانه مخصوص اولوب، عوام واصناف عائلەلرنده متعارف دکلدر .

حجاب ، بشقه مملكتلرده دخی هر ملتك كندی عادات قديمه‌لری اوزره صنف صنف تفاوت ايدر ؛ مثلا : قريه‌لرده اكثريت اعتباريله حجاب يوقدر ، قرغز وقازاق قبائل باديه‌سنده حجاب قادينلر ايچون صاچلرینی اورتمكدن عبارت اولوب قزلر ايچون قطعياً يوقدر ، قزان مسلمه‌لرنده ، سوقاغه چيقدقلری زمان « يشيل چاپان » تعبير ايتدكلری لباس ايله چيقمقدر ، توركيه - دارالخلافده سياه چارشاف ، بخارا وتوركستانده‌ده چاپان ايله برابر آت قيلندن سياه پچه ، عربستانده بيلمام نه هر ملتده كندی طبيعتنه موافق بر تستر ايله فعلاً شريعته اسناد ايدر .

شيمدی يكرمی اوتوز سنه‌در بو مسئله مطبوعات ميداننده دخی بر موقع احراز ايتمش بولنيور ، وبو بابده توركجه عربجه والسنهٔ سائره‌ده قلمه آلنمش اثرلرده شايان تدقيقدر . بنم نظرمده بو خصوصده يازلمش اثرلر لايقيله تدقيق اولنورسه تبين ايدركه ، هر صاحب قلم اساس مسئله‌يی واسع بر مقياسده ملاحظه ايده‌ميوب ، يالكز كندی افكار وحسياتنه مغلوب اوله‌رق اورتالغه آتلمشلر وحسياتلريده محدود اولمقله برابر افكار عموميه‌يی‌ده نظر اعتباره آلمامشلردر . بلكه‌ده افراط وتفريط مسلكلر تعقيب ايده‌رك يكديكرينی التزام جهتنه لزومندن زياده غلو ايتمش اولدقلری جزئی تأمل ايله ظاهر اولور . هندستان علماسنه كلنجه ، بونلر حجاب مسئله‌سنده مملكتلرنده جاری تعارف وعادات اولدیغی كبی ترك ايتمشلر ، شيمديلك بو بابده سوز سويلامكده بر منفعت يوقدر وسويلانيرسه دخی تأثيری كوربله‌من ديورلر .

بن حجاب مسئله‌سنده بحث ايتمكدن دائما اجتناب ايده‌رم ، يالكز شوراسنی ديه‌بيلورمكه : دنياده ضعيفلرك حقی ضايع اولمش واولمقده ، حضرت اشفق العالمين حقوق نسوانی غايت بيوك كورمش اولديغندن « حبب الی من دنياكم ثلاث النسأ والطيب وجعلت قرة عينی فی الصلوة» بيورمشلردر. حضرت محی الدين قطب الاكبر فتوحاتك جلد ثانيسنده يوز سكزنجی بابده ديبوركه « فمن عرف قدر النساء وسرهن لم يزهد فی حبهن بل من كمال العارف حبهن فانه ميراث نبوی وحب آلهی »

دنياده الك مظلوم والك مغدور بر مخلوقات وار ايسه هر ملتده ينه قادينلردر ، ظالم اركـكلر شهواتنه موافق حجابدن بحث ايديورلرده ، قادينلرك حقوقنه كلنجه جف‌القلم بر سوز يوق ، ايستر غربيلر ايستر شرقيلر ، يالكز قادينلرك ضعفيتندن استفاده جهتنه كيتمشلر وكتمكده‌لردر. شولقدر واركه : برينك كوزينی شهوتی قاپاتمش، ديكر-

ينكده سفاهتى . شو ايكى خستەلقدن تولد ايدەرك حجاب مسئلەسى مطبوعات صحيفەلرنده موقع بولمشـدر . حقيقت نقطـهٔ نظرندن عالم مطبوعاتده بو مسـئله هپ اهمال اولنمش واولنمقدەدر .

معمافيه مناسبتله شو حديثلرىده بر خاطره اولمق اوزره قيد ايدەجكم :

المرأة الصالحة نصف الدين فاتق الله فى النصف الآخر .

خياركم ، خياركم لاهله .

يوصيكم بالنسأ خيرا .

اذا احذ بكفها تساقطت ذنوبهما من خلال اصابعها .

اركـكلر طرفندن بو حديثلره رعايت اولنورسه ، نسوانمز موقعلرينى تأمين ايتمش بولندقدن ماعدا ، حقوقىده دائما محفوظ اولور . معمافيه آوروپاده قادينلر بزمكيلردن دها زياده مغدوردر .

هندستانده عمامه

عمامه بزم مملكتده هر نەقدر « تيجان عرب » اولەرق طانلمش ومسنون بر سرپوش ايسەده ، هندستانده عمومى اقوام هنده مخصوص سرپوشـدر ، يالكز بر فرق اولەبيلورسه آكثريت دينلەجك درجەده علما بياض عمامه ايله بر درجه كسب امتياز ايدەبيلورلر . ومجوسـيلرده صارى ، آچيق صـارى اولورسه آرتق مطلقا او مجوسـيدر . قريمزى ، يشيل والوان سائره عموميتله اسلام خرستيان هپسنده مستعملدر . طايلاسەنه (قويروق) كانجه: اوتل اوشاقلرى، وآرابەاوكندەقوشاراوشاقلر، بانقەلرك قاپوجيلرى وامثالى خدمەلرده طيلاسانلرك اك مكملاريدر . بومبايده « ويقتوريا باغچەسى » موزەخانەسـنده بر « جامكان » ايچرسنده بوتون هندستانده الآن موجود ومسـتعمل اولان عمامەلرك بر نمونەسى محفوظدر ، اوراده عددى يوزه قريب عمامه تعداد ايتمشدم. عموم عساكر هنديەنك رسـمى سرپوشى عمامەدر ، امرا وضـابطان وافراد كافەسى عمامه كيەر . هندستانده عمامه ايله كيمسەنك دينى مذهبى تفريق اولنەمز . شبهه يوقدركه كنديلرى يرلى اولمق شرطيله بر درجه بو اسلام بو مجوسى ديەرك طانيلەبيلورلر ، اوده هر ولايت كندى جوارينى آنجق تخمين ايدەبيلور ، عموميت ينه عمامـه ايله تفريق اولنمزده ، ردالرك كنارنده اولان ايشـلەمەلرندن وياخود ردالرك طرز لبسـندن تفريق اولنور . ومسلمانلرك قسم اعظمى توپى تعبير ايتدكلرى سرپوش وياخود عبانى ايشلمەلى سرپوش

ایله کسب امتیاز ایدرلر . هندستان توپی‌لری ، روسیه تاتارلرنده (توبه‌تای) تعبیر اولنور سرپوشك عینیدر ، فقط صوك سنه‌لرده تاتارلرده توبه‌تای‌نك انواعی قالمدی ، هپ برطرز سیاه توبه‌تای‌در. هندستانده ایسه انواعی وکیرانها ایشلمه‌لی توپی‌لر چوقدر.

هندستانده قلم ایله تعبیری ممکن اولمیان بر شی وار ایسه ، اوده اقوام هندیه سرپوشلریدر دیه‌جك اولورسه‌م یکده خطا دکلدر .

بوراده شونی آچیق سویلایه‌بیلورمکه: عمامه هندستانده شعاراسلامدن عد اولنه‌مز. روسیه مسلمانلرنده ایسه عمامه لباسی عبادتدر ، یالکز عبادت زماننه حصر اولنور وا کثرده علمایه مخصوصدر . بورده دخی هوانك تأثیری غایت طبیعی اوله‌رق بوشکلی میدانه کتورمشدر .

بومبایده بر افغانلی

ایله محاوره

بر کون بومبایده میمنی‌لر مسجدنده تراویح نمازی قیلمقده ایکن ، صفلر آراسندن چیکنه‌یه‌رك بر کنج یانیمه کلدی ونمازه دوردی . نمازدن صوکره بر جاذبهٔ میقناطیسیه ایله یکدیکرمزه بر مدت باقه‌رق ، درونی ، قلبدن قلبه کوز واسطه‌سیله اظهار اخوت اولندی، بالآخره تعاطئ سلام وسنة الاسلام ایفا اولنه‌رق استفسار خاطر بعدنده کسب معارفه ایتدك ایسه ، مکر بزم قردشمز افغانلی بر تجار ایمش .

بزی شوراده یکدیکرمزه ربط ایده‌جك واودرجه صمیمیت ایله محاوره‌یه جلب ایده‌جك قوت شبهه‌سزکه اسلامیت‌دن بشقه برشی دکل ایدی ، افغانلی قردشمزك اسمی « رحیم بخش » اولدیغنی اوکره‌ندم ، وکندیلرینه صوردم : بن افغانستانه دائر سزدن بر چوق شیلر اوکرنمك ایسترم ، برادر ! بر قاچ ساعت وقتکزی فدا ایده‌رك بزی تنویر ایدرسه‌کز ممنون اولوردم دینجه، رحیم بخش صاحب‌دیدیکه : بن دخی جنابکزدن تورکیه حقنده معلومات آله‌بیلورم امیدیله صفلری چیکنه‌یه‌رك یانکزه کلشدم .

دیدم : بن تورکیه‌ده بولنمدیغمه پك چوق سنه‌لر کچدی، بالخاصه شیمدی تورکیه‌ده تجددلر اولدی، بحق سزك فکریکزی تنویر ایده‌جك بر معلوماتم یوقدر بن بورالرده غزته‌لرده اوقویه‌میورم ، سزی اقناع ایده‌جك قدر معلومات ویره‌مم .

رحیم بخش : بز غیاباً تورکیه‌یه بر محبت بسله‌مکده ایدك ، اساساً تورکیه‌یه عائد

معلوماتمز هیچ درجه‌سنده‌در ، بعض حجاجمز مکه‌دن سطحی وغایت مبهم بر معلومات کتیرییورلرسه‌ده، آنلرده قلبه شفا اوله‌بیله‌جك معلومات استحصال ایده‌میورلر ، زیرا حجاجك اکثرنی جهلا وپکده غنی آدملر تشکیل ایدییورلر .

عبدالحمید ایامنده تورکیه ایله بر علاقه‌مز اولمدی وده‌ها اوللری هیچده اولمامش ، یالکز شوصوك برقاچ سنه ظرفنده حجازشمندوفر خطی‌مناسبتیله هندستان مسلمانلرینك همتی سایه‌سنده غزته ستونلرنده تورك وعثمانلی کلمه‌لرینی اوکرندك ، بوتون معلوماتمز بوندن عبارتدر .

— خداوندکریم بزه سیاحت ایله امربیورمش، اعتصام بحبل‌الله ایله امر بیورمش، تعارف ایله امر بیورمش ، فقط استانبول مقر خلافت اولالی بر افغانی کلوب استانبولی زیارت ایتمدی ، بدبخت آدملرز نه یاپه‌لم !

— برتورکده سیاحت قصدیله‌کلوب‌افغانلی مسلمان‌قرداشلرینك خاطرینی‌صورمه‌دی.

— هرچه ، سزکده حقکز وار بزجه مجهول بر اسبابدن طولایی مسلمانلر جمله‌مز حال انجمادده بولنیورز ، کیمسه‌یه قباحت اسناد اولنه‌مز .

— : شبهه‌سز خصوصا بزم افغانلیلر پك جاهل قالمشلردی ، برکت ویرسون‌که عبدالرحمن خان بزی برآز احیا ایتدی ؛ والا بزده حیات اجتماعی وسیاسی نامنه هیچ برشیلر یوق ایدی ، افغانستان تاریخی عبدالرحمن خان تأسیس ایتدی ، دها پك یکیدر، شوسببه مبنی افغانستان مسلمانلرندن شیمدیدن برشی انتظار ایتمك خطادر .

خلافت عثمانیه ایسه ، آلتی یوز سنه‌لك برمرکز اسلام، تمام‌آوروپانك اورته‌سنده استقلالیت تامه ایله بولنیور . شوجهتله عموم اهل اسلام کندینه براستنادکاه اولمق‌اوزره اسلامبول خلقنی وتورکیه رجالنی غایت بیوك کورمك استه‌یور . بنم مقصدم بوراسیدر. افغانستان امارتی هنوز برامارت نوزاددر .

مادامکه سز افغانستانه عائد بر معلومات ایدنمك هوسنده بولنیورسکز ، بنده سزه افغانستانك حال حاضرندن مختصر برمعلومات ویره‌بیلورم : بزم افغانستانك امیر مرحوم عبدالرحمن خان ایامندن اعتباراً بردرجه اثر حیات کورلمشدر ، فقط مرحوم مشارالیه ایامنده داخلی غوائل پك چوق ایدی ، قبائلی بحق تسکین ایچون قانلی وقعه‌لره تصادف اولنوردی ، برطرفدن اصلاحات ودیکرطرفدن محاربات ، مرحومی چوق یورمشدی. وپك چوق زمانلرده سیاسته وجدانته مغایر اجراآته دخی مجبور اولوردی ، مع مافیه

غایت بیوك فدا كارلق سایه‌سنده اووحشی قبائلی ربقهٔ طاعتنه ادخال ایتدی، وبر طرفدنده عساکرك تنظیمی ایله اوغراشدی ، فابریقه‌لر تأسیس بالخاصه مهمات عسکریه تدارکی وسائره کافه‌سنده ؛ کندی بالذات یالکز برامیر وحکمدار صفتیله دکل ، بلکه کندی مهندس ، کندی معلم ، کندی قوماندن حتی ایجاب حاله کوره عمله میاننده برعمله کبی چالشردی وشوصورتله انکلتره ایله‌روسیه کبی ایکی‌بیوك دولتك سیاست‌احتراص‌کارانه‌لرینه مقاومت ایده‌رك هم او ایکی بیوك دشمانی اداره وهمده مملکتی محافظه واحیا کبی مهم وظیفه‌لر ایله مکلف بولنیوردی .

عبدالرحمن خان حضرتلری عادتا افغانستانی تأسیس ایتدی . دها دوغریسی بن‌سزه دیه بیلورمکه عبدالرحمن خان کبی برداهی دیپلومات قهرمانك خدماتنی بنم کبی برعاجز سزه بحق تعریف‌ایده‌مز، یالکز مرحومك عمری‌قصه‌اولدی، دوشوندیکی شیلری بتمامه میدانه قویه‌مدی .

شیمدی مرحوم مغفورك بیوك اوغلی حبیب الله خان دخی‌پدرینك وصیتی موجبنجه چالشمقده ایسه‌ده تجربه‌سی آز وفطرة اودهایه مالك دکل هرنه قدر جدا بوآدمده چالشمقده‌در ، فقط او بشقه بوبشقه بهمه‌حال‌الحمدلله ملت حبیب‌الله خاندن دخی ممنوندر، بوده کندی درجه‌سنده بیوك آدمدر . انشأ الله اجانبك تسلطدن مملکتی محافظه ایده‌بیلور امیدنده‌یز .

اما افغانستان ، مرحوم عبدالرحمن خان حضرتلرینك امید ایتدیکی کبی استقبالده بیوك براسلام دولتی اوله‌رق میدانه چیقابیلورمی ؟ بو مهم اولدیغی قدرده مشکلدر ، مع مافیه ازدها همت اولنورده حبیب‌الله خانده غیرت ایدر و تورکیه ایله علاقه پیدا ایدرسه، ینه تورکیه دولتنه ظهیر اولابیله‌جك قدر برموقع توته‌بیلمك‌احتمالی بعیدکلدر، بوکون افغانستان هرنه قدر اوفاق بر امارت عد اولنیررسه‌ده ، موقع جغرافیه‌سنه اعتماد ایده‌رك کندنی‌کوستره‌بیلور ، بالخاصه هندستان حدودی برچوق اسلام نوابلریله‌ده محاط اولدیغندن‌آنلری دخی تسلیح ایتمك ممکن‌در ، افریدی‌لر ایسه ذاتاً مسلح بر ملت‌در .

— : افغانستانك منتظم عسکر چیقاره‌بیلور عجبا ؟ بوجهتدنده برمقدار معلومات ویره‌بیلورمیسکز ؟

— : بوکون‌افغانستانك نه‌منتظم‌عسکری‌یوزاللی بیکی تجاوزایتمز ایسه‌ده؛ لدی‌الایجاب اوچ یوز بیك مجاهد اخراج اولنه بیلور ، زیرا بزم کوهی‌لرمز همان عسکر کیدر .

فقط زمانه‌مزه کوره سلاح تدارك اولنمه‌سی طبیعیدرکه قوهٔ مالیه‌یه محتاجدر. بزم شرقده ایسه ثروت هنوز مفقود اولوب استقراضه احتیاج واردر . حبیب‌الله خان حضرتلریده باباسنك وصیتی اوزره قطعیاً اجنبیلردن استقراض ایتمایه‌جکدر . استقراض ایده‌جك اولورسه‌ق انکلیز جانلرینه‌منت ، ذاتاً مداخله چاره‌سنی آرامقده وبوله‌میورلر. افغانستان قاپالی قالدقچه کندی ثروتی کندینی اداره ایدر ، اما اجنبیلره قاپولری آچدیغمز کبی احتیاج چوغاله‌جق ثروت کفایه ایتمایه‌جکدر .

خلاصه ، عالم اسلام ایچون شیمدیلك افغانستاندن برخدمت امید اولنه‌مز ، دیمك اولورکه بزه یکانه امیدکاه اوله‌بیله‌جك قوت ینه تورکیه دولتی اولاجقدر . اشته بن شو فکره بناءً سزدن تورکیه احوالنه دائر معلومات آلمق سوداسنده بولنیوردم. کنج تورکلر حقنده نه کبی بر فکره مالك اولدیغکزی بهمه‌حال آکلامق ایستردم ، البته سزك اولدقچه بر فکرکز واردر .

— افغانستانده کنج تورکلردن آدم واردر ظن ایده‌رم ، احتمال کوردیسه‌کز بر فکر ایدنمشسکزدر .

— اوت بزه کلنلر بولندی کندیلریله کوروشمه‌دم، فقط مسموعاتمه کوره ایچلرنده غایت احلاقسز آدملر وار ، حتی یکدیکریله‌ده حوش کچینه‌میورلرمش . دیانتده دخی اعتنالری یوق ایمش ، بر غزته‌جی وارمشکه ، پك أدبسز آدم دیبورلردی . طبیعیدرکه بوقدر اوزاق مملکته یکده یارارلق آدم کله‌مز، اویله‌لرندن کندی مملکتی دخی استفاده ایدر، مع‌مافیه امیرحضرتلری حضورنده برقاچ آدم بولنیورلر ظن‌ایده‌رم، بری عسکری مکتبده آچمشدی. اوراده معلملر تورکلردیه ایشیتدم ایسه‌ده دها دوغریسی بن آنلردن لایقیله حبردار دکلم .

— : امیرك معیتی نصل آدملر ؟ باباسی ایامنده استخدام اولنمش آدملر بولنیورمی ؟ معروف آدملر وارمی ؟

— : وار ، بیوك قوماندانقلرده وادارهٔ امور مملکتده اسکی آدملر ، عبدالرحمن خان ایامنده معروف ادملر استخدام اولنیور ، مع مافیه « معین‌السلطنة » ولی عهدوباش قوماندان کندی اوغلیدر ، ذاتاً معیت ارکانی هپ عائله‌دن خانه‌داندر .

شمدی برآزده سز بزه تورکیه‌دن ومقام خلافتدن برمعلومات ویروکز ؟ بوکنج

تورکلر سلطان عبدالحمیدی نه ایچون ایندیردیلر؟ بو آدم هرنه قدر ظالم ایسه ده چوق عاقل بر آدم ایدی ، انقلابی هر کس تحسین ایتمکله برابر عبدالحمیدك خلعنی کیمسه ده روا کورمدی .

— : بن سزه دیدمکه ، بن استانبولدن کلیورم ، اوجهتدن سزدن فضله معلوماتم اوله‌مز ، مع مافیه دیه‌بیلورمکه : عبدالحمید نه قدر عاقل اولسه بیله ، خلعه مستحق اولماسه ایدی ، جناب الله آنی اومقامنده محافظه ایدردی ، مادامکه خلع اولنمشدر ، بیلمش اولورکزکه کندی الیله کسب استحقاق ایتمشدر ، اومقامدن انسان قوتی ایله کیمسه‌یی آتامزلر .

— : بقالم یکی تورکیه نه‌یاپار ! البته اومقامك یوکسلمه‌سنی استرز انشأ الله جناب حق کلمهٔ اسلامی اعلا ایدر ، مولوی صاحب بزه عبدالحمید اولمش محمد رشاد اولمش مساویدر ، فقط نه‌دندر هندستانده افکار عمومیه بو آدمه کسب اطمنان ایده‌میور . بوتون امیدمز تورکیه‌ده ایکن اوراسنی دخی غیب ایدرسه‌ك بك پریشان اوله‌جغز ، بوجهتدن مراق ایدییورز .

— : هیچ مراق ایتمایکز ، بو دین مبین اسلامك حامیسی عبدالحمید اولمدیغی کبی رشادده اوله‌مز اسلامك حامئ حقیقیسی الله در . مراد الله نه‌ایسه او اولور .

— : مولوی صاحب اسبابیده انکار ایتمك مناسب دکلدر .

— : اوحالده اساس سبب دیندر ، مسلمانلر بودینه صارلدقچه « لاتزال طائفة من امتی علی الحق ظاهرین » اوکما قال علیه الصلاة والسلام ، سری ظاهر اولور .

— : هرچه مولوی صاحب جناب الله تورکیه دولتی محافظه بیورسون ، عموم اهل اسلامك یکانه استنادکاهی بنجه اوراسیدر . و بونیت ایله برفاتحه اوقویه‌لم . الفاتحه . خدا حافظ . فی امان الله دیه‌رك افغانلی قردشمز ایله مفارقت ایتدك .

بن هندستانده بولندیغم زمان بوذات محترمدن ماعدا دخی برچوق افغانلی‌یه راست کلدم ومذاکره‌لرده بولندم ایسه‌ده ، فضله بر شی اوکره‌نه‌مدم . بهمه‌حال افغانستان اولدقچه برقوتدر ، جناب الله محافظه بیورسون . امیر حبیب‌الله خان جنابلری حقنده پك چوق آدملردن کوزل فکرلر تلقی ایتدم . اسلاملر ایچون وجودی غنیمت غایت بیوك بر سیمادر . جناب الله محافظه بیورسون .

اتحاد اسلام نقطهٔ نظرنده

شیعه و سنیلرك موقعی

بو بابده پکده مفصل بر فکر بیانه لزوم کورمیورم ، یالکز هر ایکی مذهب منتسبلرینك موقعلرنی بردرجه نظراعتباره عرض ایده‌جکم . هر مملکتده اولدیغی کبی شیعه‌لر هندستانده دخی اقتصاد نقطهٔ نظرندن بیوك بر موقع احراز ایتمشلردر . ذاتاً هر نره‌ده اولورسه اولسون باب تجارتده شیعه‌لرك موقعلری سنیلره نسبةً یوکسك واستعدادفطریلریده عالیدر . شیعه‌لرك تجارتده اولان ید علیالری ثمره ونتیجه‌سی اوله‌رق منورافکار آدملریده چوق اولدیغی کبی اهل ثروتده آنلرده دها زیاده اوله‌جغی محققدر ، بونلر ایسه جمع کلهٔ اسلام ایچون اك بیوك واسطه وظاهر قوتلردر . معنویات جهتنی ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق هیچ شبهه یوقدرکه شیعه‌لرسنیلره قات قات فائقدر. برکره دیانت ومذهبلرنده اولان تعصب فوق العاده‌لری بومسئله ایله علاقه‌داردر . کندی بینلرنده اولان اخوت واتفاقلری ویکدیکرلرینه اولان تعاون تناصرلری بونلرك کافه‌سی شیعه‌لرك مزایای خصوصیه‌لرندن اولدیغی جهتله ، مادی ومعنوی غایت بیوك قوتلردر. بونلرك بوتون دنیاده اك بیوك قوتلری ادیان سائره اصحابنه اولان نفرتلری وبالخاصه آنلره شرك صفتیله نظر اولنمه‌سی قوهٔ مادیه‌لرینی دها زیاده یوکسلدیر وامثالی بزم سنیلرده اولمیان بعض خصائص‌که ، بحق غبطه اولنور خصلتلردندر . بیوکلرینه اولان حرمتلری وعلمانك حیثیتلرنی محافظه‌لری ، هله اك بیوك مزیتلریکه ، شیعه‌لر « توپله‌یه‌جغی پاره وثروتك نره‌دن کلدکندن زیاده ، نره‌یه صرف ایده‌جکنی دوشونمه‌لری » . بوخصلتلرك هر بری اتحاد اسلام نقطهٔ نظرندن سنیلرده پکده بولنه‌مز خصائلدندر . شیعه‌لرك علماسیده بزم علمامزه نسبته من کل الوجوه فضائلی حائزدر . یالکز کندی مذهبلرنده دکل حتی اهل سنت مذهبنده دخی ید طولی اصحابی پك چوقدر . هله شیعه‌لرده اولان رقت قلب وآغلامق بزم سنیلرده قطعیا یوقدر واوله‌مز ، ذاتا آنلرك مذهبلری کوزیاشندن تأسس ایتمشدر.

شوصورتله عریض وعمیق ملاحظه اولنورسه شبهه یوقدرکه اتحاداسلام مسئله‌سنده حق اقدام شیعه‌لرکدر ، یعنی بووظیفه آنلره دها اقدم ترتب ایدر ، زیرا آنلر ایچون بزه نسبةً دها بیوك فداکارلقلره معروض قالمق واردر . خلاصه بنم نظرمده اتحادك اساسنده برنجی سوز شیعه‌لره عائددر ، مسئله آنلر طرفندن آچلوب آنلر طرفندن قاپانیرسه دها

خوش ودها اهون اولاجقدر . مسئله‌نك سنيلره عائد جهتی بهمه‌حال ایکنجی درجه‌ده قالمق ايجاب ايدر ، زيرا بزده اتحاد استعدادی ناقصدر، بز كندی بينمزده دخی اخوت اساسنه هيچ برزمان اعتنا ايتمدك . علمامز بزی دائما افتراقه سوق ايتديلر وكندیلرنده دخی حيثيت قالمدی . شوصورتله مختصر برملاحظه ايله اتحاد اسلام نقطهٔ نظرندن ايكی قردشلرك موقعلرنی تخمين ايدرسه‌م ، اميد ايده‌رم ظاهر وآشكاراولوركه اساسا براولان ايكی مذهب معتقدلری ، بيك اوچيوز سنه مقدم كچمشلری خاطرلرندن چيقاررلرده ، اوچ سنه صوكره نه اوله‌جغنی دوشونورلرسه ودها دوغريسی دوشونه‌بيلورلرسه ، هيچ شبهه يوقدركه تاريخ سياسی قارشديرمقدن ايسه حيات عمومی وسلامت امتی وبقای دينی كوزتمك دها اوفق وانفع اوله‌جغنی نظراعتباره آلمش اولورلر . بالخاصه هندستانده هر ايكی مذهب سالكلرنده بوخصوصلر اولدقچه واضح برصورتده حل اولنمق اوزره‌در . هرايكی طرفده مقدمه‌لر مهيا اولوب. يالكز بعض‌اشخاصك اغراض شخصيه‌لرندن واز كچمه‌لرينه وابسته‌در .

اسلاملر ايله مجوسيلرك برلشمه‌سی

تابان تابانه ضد ايكی دينه منسوب اقوام يوزلرجه سنه يكديكرينه بغض وعداوت ايتمش بلكه‌ده هربری كندی حياتنی ديكرينك فلاكتنده كورمش ايسه‌ده ، بالآخره منفعت سياسيه آنلری برلشديره بيلور . هرنه‌قدر بومسئله سطحی برنظرده عقله‌صغماز ومنطقدن اوزاق كبی كوريله‌بيلورسه‌ده ، حكمت سياسيه ومنفعت اقتصاديه اسبابنه بالاستناد، بعضاًعقله بعيداولان شيلرده‌دخی، قدرت الٓهيه بالفعل تجلی‌ايدر. (نصل‌كه بالقان دولتلری يكديكرينه اعدا عدوايكن بالآخره منفعت سياسيه اوغرنده برلشديلرودرعقب تكرار « والقينا بينهم العداوة الخ » سری ظاهر اولدی . تكرار عداوة فطريه‌لرنی ميدانه قويديلر) فی‌الحقيقه هندستانك اك مهم مركزلرنده اسلاملر ايله مجوسيلر بيننده دهشتلی منافرت وبرودت دوام ايتمكده اولديغنی بحق اعتباره آلوبده ملاحظه ايده‌جك اولورسه‌ق ، مسلمانلرك كولاكه‌سندن اغتسال ، ايده‌رك مسلمانلری تمام معناسيله نجس اعتقادنده بولنان متعصب جاهل مجوسيلر ايله ، اهل اسلام نصل برلشه‌بيلور؟ ظاهرحاله باقله‌جق اولورسه عقل قبول ايتمز . بوندن ماعدا بوتون مسيونرلر عموميتله شرقليلری اضلال وبينلرينی تفريق ايچون مليونلر ايله پاره‌لر صرف ايدييورلر ، شوحالده نصل

اولو رده برلشمك استعدادی تصور اولنه‌بیلور ؟ والی‌غیرذلك نه‌قدر موانع مادیه‌ومعنویه وارایسه ، هپسی‌تعداد اولندقدنصوکره ، بونلرك کافه‌سنه رغما ینه اسلاملرایله‌مجوسیلرك برلشمه‌لری دائرهٔ امکانده اولوب،بلکه‌لزوم ووجوب‌درجه‌سنه دخی کلمشدر، بلکه‌ده‌بوایکی دین ایله متدین اقوامدن هر ایکیسنك حیاتی برلشمکده‌در . برلشـمدکجه یاشـایه‌بیلمك احتمالی قالمامشدر .

هندسـتانده انکلیزلرك ظلمی هر ایکی ملت ایچون حدودی تجـاوز ایتمش وتحمل درجه‌سنی کچمشدر . هرایکی ملتك برلشمه‌سی‌ایچون باشلیجه سبب انکلیزلرك ظلمیدر. بو برقانون طبیعیدر ، دنیاده هیچ برزمان هیچ برمکانده ظلم پایدار اوله‌مز ، بردولت یا حکومت نه قدر منتظم وقانون دائره‌سنده ظلم ایدرسـه ایتسون ، مادامکه ظلمدر ، نتیجه اعتباریله ملت مظلومه‌نك حیاتنه خدمت ایتمش اولور . بوده برقانون لایتبدلدر . هندستانده انکلیزلرك ظلمیده نتیجه اعتباریله اقوام هندیه‌نك نجات وفلاحنه خدمتدر .

اقوام هندیه ، هرنه‌قدر عرقا مختلف عنصرلره تفریق اولنه‌بیلورلرسه‌ده ، پك‌چوق عصرلردنبری برمحیط‌ایچنده قالدقلری جهتله،سیما وزاویهٔ‌وجهیه‌لرینه وارنجه همان‌برلشمش کیبدرلر: عرب، تورك، مغول،فرس-ایرانی کافه‌سی‌همان عنصر واحدکبی‌اولمش، بینلرنده ظاهری‌برفرق قالمامشدر . هرنه‌قدرمختلف‌عنصرلره انتسابلری اولسه‌بیله، هندلی‌برمغول وایرانی بیننده قطعیا برفرق‌کوریله‌مز . بوجهتدن قان اعتباریله طبعا برلشمشلردر. دیانة الی یومنا هذا برلشمدکلرینك سببی ایسه اسلامیتده اولان حریتدر ، اسلام‌حکمدارلری هیچ بروقت کیمسـه‌یه تضییق اثری کوسـترمدکدنماعدا، حکمت وموعظه ایله دعوت درجه‌سـنده اولان وظیفه‌سنی دخی ایفا ایتمامشـدر . بلکه بوتون اقوامی اولدیغی کبی طبیعتنه ترك ایده‌رك مملکتلرنده اولان جریانی بیله نظراعتباره آلمیوب بوتون معناسیله اغماض وتغافل ایتمشـلر و بو تغافل نتیجه‌سی اوله‌رق مملکت‌لریده اللرندن کتمش . (ظلم نتیجـه‌سی اولارق دکل) . بو کون بالعکس هرهندلی بلاتفریق مذهب مظلوم ومغدور اولدیغی کبی، ظـالمده خارجدن کلمش برمتغلبدر . شـو نقطه‌ده عموم هندلیلرك منفعتلری برلشه‌جکدر . بالخاصه مسـلمانلرك هندولره احتیاجلری دها زیاده‌در ، زیرا بوتون اصناف واهل‌صنعت واصحاب‌ثروت هندولردر ، وآنلرك امتعه‌لری ایچون‌مشتریده آنجاق هند مسلمانلریدر ، صوکره حس‌وانتباه درجه‌سیده هرایکیسنده وار ، هرنه‌قدر هندولرده انتباه دها زیاده ایسه‌ده مسلمانلرده‌ده یوق‌دکل، بلکه‌علماء اسلام میانده‌انتباه

استعدادی دها فضله‌در و برچوق مسئله‌لر واردرکه ، حتی علماء اسلام رهبرلك ایتمزسه اتحاد ممکن اولمایه‌جقدر . مع مافیه بنم خلاصهٔ معلوماتم هندستان مسلمانلری هندولرایله برلشمدکجه اسارتدن قورتلقده ممکن اولمایه‌جقدر ، برلشدکلری کبی قورتلقده‌فوق‌العاده قولایلاشه‌جقدر. بوکون هندستانده هندلی عسکرك عددی یاریم ملیونه قریبدر، انکلیز عسکری ایسه‌اللی بیك‌دن‌زیاده‌دکل، یرلی‌عسا کرمرام‌ایتدکلری کبی‌انکلیزلری‌بوغارلر. هیچ شبهه یوقدرکه مجوسی ومسلمان اتحادی تحقق ایتدیکی کبی، اساسا وظیفه عسکره عائد اوله‌جغندن ذاتا اتحادك‌منشأ ومبدائی او اوجاقدن فشقرمق احتمالی دها اقربدر، زیرا اك بیوك مغدوریت او مسلح ومنتظم عسکر اوجاغنده‌در . بن هندستانده پك آز وقت بولندیغم جهتله لایقیله برمعلومات مفصله آلامادم ایسه‌ده آز برزمان ایچنده استحصال ایده‌بیلدیکم معلومات نتیجه‌سی بکا شوفکر وامیدی ویرمشدر . بنم فکرمده هندستانده انکلیزلرك عمر طبیعی‌لری پك قیصه قالمشدر .

هندستانده معارف

معارف مسئله‌سنه کلنجه هندستان بنی اسرائیل زماننده‌بولنیور، یکرمنجی عصرك هندستانه عائدجهتی‌هیچ‌اولمزسه اون بشنجی عصر دوره‌سنده‌بولنیور. هندستان یرلی‌اهالی حسابنه معارف نامنه هیچ برشی کورمه‌مش ویقین زمانلرده‌ده کوره‌میه‌جکدر .

اوت هندولرده بردرجه یارم معارف ناقص معلومات وار، مسلمانلرده ایسه اوده یوق ویقین زمانلرده اوله‌بیلمك احتمالیده بعیددر . زیرا انکلیزلر یرلی اهالی‌یه اوناقص معلوماتیده انکلیز لسانی وروحیله ویرمك استیورلر ، هرنه‌ده اولورسه اولسون ، بزم اهل اسلام فرنك لسانیله تحصیله هوس ایده‌میور . روسیه‌ده دخی الی یومنا تاتارلرك معارفه ایصنمه‌لری ، بولسان یوزوندن ایدی . بومسئله فکر عاجزمه کوره غایت مهم برمسئله‌در، هرنه‌قدربعض آدملر بوخصوصده اهل اسلامی‌تعصب ایله اتهام ایدییورلرسه‌ده اساس مسئله یالکز تعصب مسئله‌سی فلان اولمیوب، فی‌الحقیقه تعصب اولسه بیله‌مجبوری برتعصبدر .

بوکون کرهٔ ارضده پك‌چوق مسلمان واردرکه تعصبی‌برطرف ایده‌رك یالکز آوروپا لسانیله تحصیل‌ایتمش، بلکه آوروپایه‌ده کیتمش واکمال تحصیل‌ده ایتمشلر ، فقط معارفجه اولان معرفتی‌ده ینه ناقصدر ، قطعیاً برآوروپالی قدر اوله‌میور ، معلومات تامه کسب

ایده‌میور ، حتی بن دیمك استرم آوروپالیلر اسلاملره قطعیاً معلومات تامه ویرمیورلر ، بیکلرجه اهل اسلام آوروپاده اکمال تحصیل ایتمش ایکن، برتك مسلمان متخصص ماهر ظهور ایتمیور . حتی فرانسه مکاتبنده اکمال تحصیل ایدنلرك دیپلومالرنده دخی، «بو آدمك فرانسه حکومتنده استخدامی جائز دکلدر» قیدی بولنیور .

هندستانده دخی پك چوق آدملر انکلتره‌ده اکمال تحصیل ایتمشلر، مع‌مافیه آرالرنده ایشه یارار برقاچ آدم بولنیورمش . بوکا مقابلده یوزده طوقسان مطلقا فساد اخلاق ایله مبتلا ، اشته شو حاللری کورن پدرلر هیچ شبهه‌سز استر استه‌مز متعصب اولورلر ، سنه‌لرجه عمر صرف ایتدکدن ماعدا بیکلرجه پاره‌ده صرف ایتده بالآخره الکدن برایش کلسون، صوکره ایشه کلدکجه : آوروپالی معلمه ، آوروپالی مهندسه ، آوروپالی مشاوره ، آوروپالی کیمیاکیره ، آوروپالی ماکنه‌جی‌یه ، الی آخره هر نه‌لازم ایسه ینه آوروپالی‌یه محتاج اولیورز ، اوحالده اوقودق نه‌اولدق دیمکده انسان معذوردر .

اشته هندستان مسلمانلری دخی بونلری مراراً تدقیق ایتمشلر ، تحقیق ایتمشلر ، عاقبت تعصبی اختیار ایتمکه مجبور قالمشلر . مادامکه معارف بزه اخلاقسزلقدن ماعدا برشی ویرمیور ، اویله معارفی تحصیل ایدوبده دیانتمدن اوزاقلاشمقدن ایسه، دیانته‌اولن علاقه‌م ایله برابر جاهل اولمق اهون شردر دیرلر .

بن بوخصوصی برقاچ هندستان مسلمانندن دیکله‌دکدنصوکره بعض آدملره: استقبالده مملکته هندولر تصرف ایدرلرسه ینه مسلمانلرك حصه‌سنه اسارتدن بشقه برشی قالمز دیدیکمده ، جواب اوله‌رق دیدیلر : هندستانك استقبالی یوقدر . عاقبتی ایسه هندولره دکل انکلیزلره بیله نصیب اولمایه‌جقدر . زیرا هندستانده یالکز اهالی انقراضه محکوم اولمیوب، اهالی‌ایله برابر اراضیده خرابه‌زار اوله‌جق ، انکلیزلرك استلا ایتدکلری اراضی همان خراب اولمش ویاخود اولمق‌اوزره‌در. هرنه‌قدرانکلتره حکومتی واردات بودجه‌سنده هرسنه برترقی کوسترمکده ایسه‌ده، اوتزاید فی‌الحقیقه محصولك نتیجه‌سی اولمیوب،ظلمك نتیجه‌سیدر . ویرکونك درجه‌سی هرسنه تعالی ایده ایده محصولات عمومیه‌دن یوزده اللی‌یه‌واردی، دیمك‌اولورکه حکومت‌رنجبره دوغریدن‌دوغری شمدیلك اورتاق وشریك اولدی ، ینه بویله ایکن، انکلتره دولتی‌تحت تسلطنده اولن اراضی‌نك محصول عمومیسی، بوسنه‌لرده سزك بیلدککز یکرمنجی عصرده ، بوندن یوز سنه مقدمکی محصولنه نسبته

بالنصف تدنی ایتمشدر . هیچ شبهه ایتمایکز انکلتره دولتی هندستانی تخریب ایچون خلق اولنمش چکرکه‌لردر دیرسه‌م خطا دکلدر .

صوکره بو مملکتی معارف اصلاح ایده‌من، بو مملکت رنجبرلك مملکتی، اعمار اولنورسه آنجق ینه او یوزدن اعمار اولنور ، برحکومت رنجبره بالنصف اورتاق اولورسه ، صوکره او مملکتده رنجبرلك زنده‌کانلق اوله‌من . دییورلردی .

بن بو فکرده اولن آدملره برچوق دفعه‌لر تصادف ایتدم . خلاصه هندستان مسلمانلری انکلیز مکتبلرینه پکده تقرب ایتمایه‌جکلر کبی کلیور .

بعض آدملر بو صوك سنه‌لرده انکلیزلرك دینه‌ده تعرض ایتمکده اولدیغنی سویلیورلر . ابتداء امرده شرع شریفه قطعیاً تجاوز اولنمایه‌جغی مقاوله تحتنده تأمین اولنمش ایکن بالآخره او مقاوله‌لردن برچوق موادی فسسخ ایده‌رك ؛ حاکم شرعی وقاضیلر حقوقنك لغو اولنمه‌سی، اموال وقفیه‌نك ینه انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمه‌سی کبی بشقه دها برچوق ماده‌لرك تبدیل وتغییرندن طولایی هند مسلمانلرندن بعضلری شکایت ایتمکده وصوك درجه‌ده مأیوس ومغبر برحالده بولنیورلردی .

هندستانده بعض آدملر شو صورتله تصور ایدرلر وفکرلریده تمامیله بویله‌در .

دیکر طرفدن بعض ولایتلرده مکاتب جدیده کشاد ایده‌رك استقباله دوغری برامید بسله‌مکده اولنلرده وار ؛ بوندن یکرمی سنه مقدم سید احمد خان نامنده برذات محترم « علیکر بلده‌سنده برمکتب بنا وکشاده ایده‌رك علوم دینیه ایله برابر علوم ریاضیه وفنون طبیعیه وسائره تدریسنه بذل جهد ایتمك فکرنی تعقیب ایتمشلر ایسه‌ده ، ظن ایده‌رم مطلوب درجه‌ده منافع تأمین اولنه‌میور . وبشقه بلده‌لرده دخی بوکبی مؤسسه‌لر مسموع اولمشدی ، مع مافیه هیچ برنده اصحاب کمال ظهور ایتمدیکی سویلانمکده ایدی .

خلاصة الخلاصه هندستان مسلمانلرنده معارفه هوسکار آدملر اولسه‌لر بیله ، معارفك دیانته احترام ایله برابر اولمه‌سنی آرزو ایدییورلر ، ذاتاً دیانتدن تباعد ایدنلر هندستانده پك نوادردن بولنیور مع هذا معارفك دیانته منافاتنی کوریورلردی .

بر خاطره :

شوراده ظن ایده‌رم هرکسك خاطرینه کلور ، انکلتره دولتی کبی دنیانك اك مترقی بر دولتی زیر اداره‌سنده بولنان هندستان نصل اولورده بو درجه جهالت ایچنده قاله‌بیلور؟ یاخود یکرمنجی عصرده ، دنیاده اك سربست برحکومتك تحت اداره‌سنده بولنان ملتلر

نصل اولورده بو قدر جهالته دوچار اولورلر ؟ بوده بر درجه خاطره کلور ، وانسانی دوشوندیرر ، فقط انسان لایقیله ملاحظه ایدرسه ظاهر وآشکاردرکه : عناصر حاکمه هیچ برزمان عناصر محکومه‌نك رفاه حالنی ترقی وتعالیسنی استه‌مز ، زیرا ملل محکومه ترقی ایتدکجه ملت حاکمه‌نك موقعی تزلزله اوغرایه‌جغی شبهه‌دن عاریدر ـ هندلیلر ترقی ایتدیکی کبی هندستانده انکلیزلرك موقعلری تماميله سقوط ایدر، صوکره انکلیزلر یوزده اللی ویرکو آلمق دکل یوزده اون آله‌جق اولورسه بیك مشکلاته دوچار اولورلر ، استه‌دکلری کبی صویب صوغانه چویره‌مزلر .

اشته شومقصده مبنی انکلیزلر هندلیلرك ترقیلرینی استه‌مزلر، معارف یوزندن کله‌جك خیره دائما انکلیزلر ممانعت ایدرلر، دها طوغریسی انکلیزلر معارف یولنی هندلیلر ایچون دکل ، بلکه عموم آوروپالیلر عموم شرقیلر ایچون معارف قاپوسنه بیوك بیوك سدلری چکمشلردر ، استانبول یوز سنه‌در آوروپایه تحصیله آدم کوندرییور ، آوروپادن معلم کتورییور ، الی یونا هذا تراموای قوندوقتورلغی ، وطونیل آغزنده دوره‌بیله‌جك ، قالدیریم یاپه‌بیله‌جك ، هیچ اولمزسه قاپوجیلق رتبه‌سندن بر درجه یوکسك مقامه لایق برآدم تورکلردن حالا ظهور ایتمدی ، ظن ایده‌رم بوکنش کبی آشکار برحقیقتدر ، آرتق اعتراف ایتمك ایجاب ایدر .

بز وقتیله آوروپادن متخصصلرده جلب ایتدك تجربه‌لری میدانده : زیچنی پاشالثلثان استانبولی یاقدی ، حالا بر یانغین خورطومی دوشونه‌مدی ، هر یانغینده ناظرلر ایله برابر سیرجی صفتیله بولنیور . بلکه‌ده قلبندن آز دها . . . غولیچ پاشا ضابطان اخلاقنی چغرندن چیقاردی ، شانلی عثمانلی اوردوسنی برباد ایتدی . دها بشقه‌لری دها بتر ، آوروپایه کیدوب کلنلرمز اونلردنده بتر، آرتق تجربه اولندیسه اولنمشدر. فی الحقیقه‌خافان سابق ایامنده ماکیدونیه‌یه تعین اولنمش آوروپا متخصصلرینك خدمتلری انکاراولنه‌مز، انقلابك اساسنی غایت مکمل صورتده تأسیسه بیوك معاونتلری سبقت ایتمشدر . فقط اوراده دخی اساساً کندی منفعتلرینی اونوتمادیلر ، بلکه ینه کندی منفعتلرینه مناسب انقلابی بزدن یاپدیردیلر ونتیجه اعتباریله مملکتی دخی یقدیردیلر .

دیمك اولورکه : هر ملت کندی ایچون کندی چالشمه‌لی ، نصلکه هرکسده کندی ایچون کندی چالیشیور ، بعینه اویله‌در : انسانیت ، مدنیتلر ایکنجی اوچونجی بلکه‌ده

بشنجی درجه‌لرده قالور . بالخاصه انکلیزلردن مدنیت نامنه برشی امید ایتمك بوتون معناسیله عبثدر .

بوندن یدی سکز سنه مقدم ودها اول‌لری انکلیزلری هندستانده روسلر تهدید ایتمکده ایکن ، بعضاً کوز بویاسی نوعندن آز چوق مسائل مهمه‌ده غزته‌لرده بر درجه شکایت آمیز مقاله‌لر نشری ممکن اولورمش وبعضا شکایت‌لره سمع واعتبارده اولندیغی روایت ارلنیور . شیمدی ایسه روس ژاپون محاربه‌سندن صوکره ، انکلیزلر روسلرك آرتق هندستانه کوزتوته‌جق اقتدارلری قالمدیغنه کسب قناعت ایتمشلر، بلاپروا استه‌دکلری کبی هندستانی صویمایه‌ده قرار ویرمشلردر .

مع مافیه « هرفوعون ایچون برموسی ظهوریده طبیعیدر » بوکون انکلیزلر هرنه‌قدر هندستانی استه‌دکلری کبی اداره ایتمکده ایسه‌لرده ، زمان کله‌جك هندستانده انکلیزلری ژاپونلر تهدید ایده‌جکلردر وبلکه‌ده ایتمکده اولدقلری جزئی برتأمل ایله حس اولنور. هندستاندن هر سنه ژاپونیه‌یه یوزلرجه طلبه کیدیور ، بونلر ژاپون روحیله تربیه اولنیور . دها آچیق سویلانه‌جك اولورسه: ژاپونلر هندستانده دها شیمدیدن اقتصادی برموقع احراز ایتمشلردر . انکلیزلر کندیلریده ژاپونلردن قورقیورلر . بوسببدندرکه بنم رفیقم عمر افندی‌یی « کامرانه » قدر تعقیب ایتدیلر . طبیعت و قانون الٰهیده غریب خارقه‌لر واردر، تغافل اولنمزسه، خارقه دکلده تبدل ایتمز ویاکلز بر «پرومیتر» دینه‌جك اولورسه بیله جائزدر : « انسانلرك قورقدقلری شی مطلقا اوکنه کلور » بوغایت مجربدر. باذن‌الله انکلیزلرکده قورقدقلری باشلارینه کله‌جکدر . (لایزیغ قلب احدکم ازاغة الاهیه) رواه ابن ماجه . بو حدیث شریفده دخی دلالت صریحه واردر . تجربه‌ده دخی مکرراً ثابتدر .

خاقان سابق عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك قورقدقلری برشی وار ایسه خلع مسئله‌سی ایدی ، حتی خلع معناسنی آکدیردیکی جهتله دعاء قنودده مأثور « ونخلع » کله‌سنی اوقودقچه تویلری اورپررمش ، حتی بر زمانلر اوکله‌نك دعاء قنوتدن سلنمه‌سی حقنده تصوراتده بولندیغی مشهوردر . بالآخره باشنه کلدی .

روسلرك قورقدقلری بر شی وار ایسه « عرق اصفر » ایدی ، الحمدلله ثم الحمدلله باشلارینه کلدی . (کله‌جکندن ماعدا) داریسی آوروپانك باشنه . عموم آوروپالیلر « اتحاد اسلام » قورقوسندن ئولییورلر . باذن‌الله عن قریب باشلارینه کله‌جکی محقق

ولا يتبدل‌در « ولن تجد لسنة‌الله تبديلا » و امثالی پك چوقدر . انسان تجربه ایدرسه میدانده‌در. پك چوق آدملر صاقندقلری خسته‌لقدن وفات ایدرلر. خاطرلرینه‌ کتوردکلری بلایه مبتلا اولورلر .

بن کمال امنیت ایله امید ایده‌رم: انکلیزلرك حکمدارلقلری هندستانده موقت اولدیغی کبی مصرده‌ده موقت‌در . فقط بوده اوملتك معارف ودینه اولان ارتباطی درجه‌سنده محاکمه اولنه‌بیلور ، ملت معارفدن بیکانه بولندقچه متغلبه‌ده استفاده ایتمکده دوام ایدر و دینده لاابالی اولدقچه جناب‌الله‌ده آنلری پریشان ایدر وابدی اسارته محکوم ایلر ، دین‌سز بر ملتك یاشامق احتمالی تصور اولنه‌مز ، زیرا اللهك خلق ایتمش اولدیغی قوتلر ایچنده الك بیوکی انسانلرك اعتقادلریدر ، هر قوت اعتقاد ایله قائمدر، بونیده بوکره بلغارلر اثبات ایتمشدر . ذاتاً کونش کبی برحقیقتدر، تورکلر دینلرنده معتقد اوله‌ایدیلر، قطعیاً بودرجه سفالته دوچار اولمزلردی ، اعتقادسزلق نتیجه‌سی یالکز خسران دنیا اولمیوب آخرتده دخی خسراندر . بزم بو زمانده اکثر مسلمانلرك اعتقادلری « وَمِنهم من يعبدالله على حرف فان اصابه خير اطمئن به الی آخره » تمام بو آیت جلیله‌نك مضمونه موافقدر .

انکلتره حکومتی‌نك اسلامیته نظری

انکلتره دولتی دنیانك الك بیوك بر دولتی اولدیغی جهتله ظاهراً هیچ بر شیدن خوف واندیشه‌سی همان یوق کبیدر. فی‌الحقیقه کندینه رقیب اوله‌بیله‌جك دولتلره قارشی دائما احتیاط‌کارانه سیاستلر تعقیب ایدر وبونلره بالمقابله قوهٔ مادیه‌سنی تدارکده اهمال ایتمز، ذاتاً انکلیزلرده برمغروریت ملیه‌ده واردرکه ، انکلیزلر، انکلیزلردن ماعدا اقوامی کوزلرنده اوقدر بیوتمزلر . واساساً انکلیزلر شیمدیکی زمانده مادةً آلمانلردن ماعدا دولتلردن کندیلرینه بر فنالق کله‌میه‌جکنی آرتق تأمین ایتمشلر کبیدر .

انکلیزلرك یالکز قورقدقلری برشی وارایسه! اوده اسلامیت‌در. اوت اسلامیت‌در. فی‌الحقیقه بویله بر سوز قارئین کرامك استغرابنی موجب اوله‌جغی شبهه‌سزدر وبلکه‌ده برچوق آدملرك کوله‌جکلریده کلور واستحقارده ایده‌بیلورلر، فقط برآز تأمل وملاحظه اولنورسه ینه بو ، بویله‌در . انکلیزلرك دنیاده قورقدقلری برشی وارایسه! اسلامیت‌در.

شو عصر حاضرك جریان احوالنی نظر اعتباره آلوبده ، انکلتره دولتندن بشقه دولتلرك تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاستلری تدقیق ایده‌جك اولورسه‌ق کوره‌بیلورزکه،

هر دولت کندی موقعنی محافظه ایتمکله برابر ، شرقدن بر کلاه قاپمق تشبثنده اللرندن کلدیکی قدر سعی ایدرلر ، چاره‌لر آرار وفرصت کوزه‌تیر ولازم کلن تدابیرده قصور ایتمزلر ، پك ایلری کیدنلری استیلاجویانه مسلك تعقیب ایدر وکوزی آچ اولانلری نمایشلر ایله دائما شرقی ازعاج ایتمکده‌ده تردد ایتمزلر ، مع مافیه بونلر هپ اولدقجه مشروع بر مسلك تعقیب ایده‌رك مقصدلرینه خدمت ایدرلر . انکلیزلر ایسه مشروع مسلکلر ایله اکتفا ایتمیوب آیریجه کیزلی دسیسه‌لر ایله بیچاره مسلمانلرك اخلاقنی افساد وسوادینی تفریق وتشتیته چالیشور. نره‌ده اهل اسلامدن برحیات اثری حس اولنورسه همان اورایه انکلتره حکومتی ال اوزاتیر ، هرنه‌کبی دسیسه وشیطنت لازم ایسه همان اسبابنه تشبث ایدر وأولدیرمك چاره‌سنی بولور . ومسلمانلرك اك بیوك ظن ایتدکلری آدملری الده ایدر واسلامیت نقطهٔ نظرندن فکر مخصوصه مالك اولنلری اورتالقدن قالدیرمق ایجاب ایدرسه ، آنك دخی چاره‌سنی بولور . هرنه صورتله اولورسه اولسون حس اسلامیتی ایقاظ ایده‌بیله‌جك قوتلری محوایتمك خصوصنده هیچ بروقت اهمال ایتمز، ظن ایده‌رم انکلتره مستملکات سیاستنی تعقیب ایدنلر ، بزم فکرمزه بوراده تمامیله اشتراك ایدرلر .

من‌القدیم خلافت اسلامیه‌نك بر آن اول اورتالقدن قالدیرلمه‌سی ایچون انکلیزلر هرزمان اك بیوك فدا کارلقلرده بولنمشلردر . حتی قریم محاربه‌سنده دخی انکلیزلرك تورکلره مظاهرتی ینه تورکیه‌نك محوی ایچون بر دسیسه اولدیغنی پارس معاهده‌سنی لایقیله مطالعه‌ایدنلر انکار ایتمزلر. وأوزماندن بوزمانه‌قدر تورکیه‌نك باشنه‌کلن فلاکتلرك ظاهری هرنره‌دن کلورسه کلسون، حقیقتی واساسی ینه انکلیزلردن کلمش اولدیغی جزئی بر تتبع ایله تبین ایدر . فقط هرنه سببه مبنی ایسه تورکلرده بالعکس انکلیزلره حرمت ایدرلر ، ومسائل مهمهٔ سیاسیه‌ده ینه انکلیزلره اعتماد ایدرلر .

حالبوکه انکلتره دولتی کندیسی ایچون تعیین ایتمش اولدیغی حیات پروغرامنی اسلامیتك محوینه توجیه ایتدیرمش ، بلکه کندی حیاتنی دائما اهل اسلامك فلاکتنده آرار .

بن بوبابده یالکز انکلتره مستملکات قوانیننه ودهادوغریسی انکلیزلرك مستملکاتلرنده تعقیب ایتمکده اولدقلری سیاسته بر آز وقوف پیدا ایتمك ، بوحقیقتی اعترافه کفایت ایدر ظننده‌یم . بالخاصه تورکیه حقنده بسله‌مکده اولدیغی سیاستده تتبع اولنورسه عینی

حقیقتی کوستره‌جکنده شبهه اولنه‌مز . انکلیزلرك بویله بر سیاست تعقیب ایتمه‌لرنده یگانه سبب ، اسلامیتدن قورقمه‌سیدر . انکلیزلری تماميله تهدید ایدر برشی وارایسه اوده اسلامیت و اتحاد اسلام مسئله‌لریدر . یعنی اسلاملر ایمان حقیقی ایله مؤمن اولورلرده اعلاء کلمة‌الله ایچون مقام خلافته بیعت ایده‌رك ایمان کامل ایله میدانه چیقاجق اولورلرسه کرهٔ ارضده الك اول انقراضه محکوم اولان دولت ینه انکلتره دولتی اولور. زیرا انکلتره دولتی یالکز مستملکات سایه‌سنده یاشار وبتون وارداتی مستملکاتندن کلور بردولتدر، مستملکات اهالیسی ایسه ، بالنصف مسلماندر دنیله‌بیلور . مسلمانلر ایمان کامل ایله مؤمن اولورلرده اعتصام جبل‌الله نیتیله یالکز انکلتره امتعه‌سنه اظهارنفرت (بویقوتاژ) اعلان ایدرلرسه (تدبیرلی رهبر سایه‌سنده بوده ممکندر) انکلیزلرك اعلان‌افلاس ایتملری ایچون کافیدر . بن انکلیزلرك اسلامیته نظرلرینی بوقدر بر تصویر ایله اکتفا ایده‌رم . فی‌الحقیقه انکلیزلر کندیلری‌دخی بوحاللری پك‌ایی بیلدکلرندن وهندستان مسلمانلرینك استقبالده اغفال واقناعی ایچون چاره‌اولمق اوزره، امیرعلی کبی شهرت پرست وجدانلری آلت‌اتخاذ ایده‌رك اوجهتلری قاپاتمق چاره‌لرینی دوشونورلر. فضله اوله‌رق عزیز مصری دخی کندی سیاستنه قربان‌ایتمك وبشقه پك‌چوق علما کسوه‌سنده اولان مغرور سفهای پاره قوتیله الده ایتمك جهتلرینی‌ده تأمین ایتمش ایسه‌ده ، ینه چاره‌ساز اوله‌میه‌جقلرینی انکلیزلر تماميله آکلامشلردر . ایشته بوکره‌ده مقر خلافتك بلا مناقشه اورتالقدن قالدیریله‌بیلمسی ممکن اولوب واولمدیغی، بالقان محارباتنه میدان ویرمکله تجربه ایتمشلردر. بومسئله‌ده دخی الك بویوك طاشلری بزم اوزرمزه یوارلاین انکلیزلردر، خلاصة‌الخلاصه انکلیزلر اسلامیتك خصم جانیدر .

قافله‌سالار بمبئی‌ده

حیدر آبادد کن قافله‌سالاری مولوی عبدالرحیم صاحب حجازه کتمك اوزره ذی‌القعده‌نك برنجی کونی بمبئی‌یه کلدی . بزده خبر آلدیغمز کبی زیارتلرینه کتدك ایسه‌ده مع‌التأسف ملاقات نصیب اولمدی ، اطرافده توپلانمش حشرات حضورك احسان ایتمش اولدیغی « تیکیت » واپور بیلاتلرنی ایتاك آلتندن اهون فیئات ایله صاتمقده ایدیلر ، خارجدن کیمسه‌یی مولوی عبد الرحیم صاحب جنابلرینك حضورینه براقمیورلر ، برپولیس قاپوده بولنمقدی ایدی بزه دخی ملاقات ممکن اولمدی وقت آخره تعلیق ایده‌رك عودت ایتدم .

بوراده قافله‌سالار جنابلرینك مرحمتنه التجا ایتمش یوزلرجه آدم بولنیوردی متذللانه حجازه کتمك ایچون مجانا بیلات آلابیلمك امیدیله کلمشلر هفته‌لرجه مولوی صاحبك قاپوسنده سورونور هرکون برقاچ آدم مولوی صاحب جنابلرینك التفاتنه نائل اولورلر، اکثری درت بش روپیه بدلنده مولوی‌صاحبی کوره‌بیلور . معیتلرنده اولان بر عرب (دکن‌دلیلی) وداماد مولوی صاحب خیلی سرمایه یاپیورلردی . بو معامله‌لرك ثوابی شبهه‌سز نظام الدین جنابلرینه اولور .

بنده اورالرده برایکی دفعه بولندقدنصوکره مولوی صاحبه وصولك عدم امکانی آکلادم ، واطرافنده بولنانلرکده احوال روحیه‌لرینه‌ده کسب قناعت ایتدم ، یالکز کلوب اورالرده دولاشمق عبث اولدیغنی ادراك ایدنجه آرتق قافله‌سالار جنابلرینه ملاقاته وسیله اولمق اوزره برکون جمعه جامع امامی مولوی عبدالمنعم صاحب حضرتلری ایله برابر کتدم ، مومی‌الیه جنابلری قاپویه کلنجه پولیس‌ده برشی دیه‌مدیکی کبی قافله سالار اطرافنده اولان حشراتده برسوز دیه‌مدیلر . مولوی عبد الرحیم صاحب درحال بزی قبول بیوردیلر بزی کوردکاری کبی اعزاز واکرامده بولندیلر ، بنده مولوی عبد المنعم صاحبی کندیلرینه تقدیم ایتدم . استفسارخاطر بعدنده برآزده تعاطی افکارده بولندق ۱۰۸ - ۱۰۹ نجی صحیفه‌لرده وعد اولندیغی کبی برآز تعاطی افکار اولندی . قرانتنه حقنده‌تفصیلاتی مکه‌مکرمه‌ده قونشمق‌اوزره قرارویرلدی . وقتلرك‌مضایقه‌سندن بحث ایتدیلر بالآخره بزم اسممزك دفترلرنده قید اولنمه‌سنی کاتبلرینه امر بیوردیلار . کاتبك دفترنده بزم ایچون بربیلات آرتق قید اولدی وسیمسارلرده‌ده احتیاجمز قالمدی . بن اوراده قاپولرنده بولنان پولیس‌دن بحث ایده‌رك موعود بیلاتك درحال ویرلمه‌سنی استرحام ایتدم ایسه‌ده ، مولوی عبد الرحیم صاحب ملاقات شرفنی غنیمت بیله‌رك بیلاتك یوم حرکتدن برکون مقدم ویریله‌جکنی بیان ، وهرکون کلوبده کندیلرینی زیارت ایتمه‌مزی آیروجه اخطار ایتدیلر . اوکونی آرتق بر سوز اولمدی . تکرار ملاقات آرزوسیله مفارقت ایتدك .

عثمانلی شهبندر خانه‌سنده رفیع‌الدین صاحب

برکون شهبندر خانه‌ده بولنیوردم کنج بر هندلی تشریف بیوردیلر ، شهبندر جنابلری بو ذات محترمی بزه تقدیم ایده‌رك دیدي : سزه تقدیم ایده‌رم انکلتره قرالیچه‌

سینك اوردو لسانی معلمی دوقتور رفیع الدین صاحب غایت حمیتلی بر ذاتدر عبدالحمید ایامنده قرالیچه ویقتوریانك توصیه نامه‌سیله اسلامبوله‌ده کیتمش ، اسلامیت اوغرنده غایت بیوك فداکارلقلرده بولنمشدر . مع التأسف ایام استبدادده دارالخلافه‌ده بر تورلی مناسب آدملره تصادف ایتمه‌مشدر .

بزیده مومی الیه جنابلرینه تقدیم ایتدیلر ، اوراده بر آز مصاحبه‌دن صوکره بن قونصلس خانه‌دن چیقدم رفیع الدین جنابلریده آرقامدن کلیوردی ؛ مولوی صاحب دیه‌رك بزه خطاب ایتدیلر ، وبرابرجه کیدوب یمك یمه‌مزی استرحام ایتدیلر . اوکون بنده‌ده آجلق خسته‌لغی واردی ، کوزل بر تصادف ، رفیع الدین صاحب ایله آرابایه بندك قوشلق طعامی ریستورانه کیدوب یمك یه‌جکز . قرالیچه ویقتوریانك معلمی طرفندن دعوتلی اولدیغمز جهتله بومبایك الك بیوك لوقنطه‌لرندن برینه کیدوب یمك یه‌جکمزی خاطره کتورمشدم. نه زمانکه آراباجی حیوانی مسلمان محله‌لرینه طوغری سوردی ایسه، آرتق بنم البسه‌م بیوك بر لوقنطه‌یه دخوله مانع اوله‌جغنی دوشوندم . بزم نور عثمانیه جوارنده طاوقجیلرده بولنان آشخانه‌لری اکدیرر بر مسافرخانه‌یه کلدك بوتون آشخانه بیوکلکی نهایت مربع آلتی آرشون اوله‌بیلور ، داخلی قطعیاً سوپرکه کورمامش . بر ایرانلی قردشمزك تصرفنده بولنیورمش. بزه نه امر ایدرسکز دیدیلر. بنده بلا تکلیف هر نه وارسه کتورکز دیدم . وهر نه کتوردیسه ییدم . دوقتور صاحبده ، خیلی حیرت ایتیلر. ودیدیلرکه : بن هر کون ساعت برده بوراده یمك یه‌رم. اکر هر کون تشریف بیوروروسه‌کز بن ممنون اولورم . باقکز قرالیچه‌نك معلمی دوقتور صاحب نره‌ده یمك ییور ! ایشته ملیت ! بزم کیلر کبی توقاتلیانه کیتمکی معرفت ظن ایتمیور ، بلکه بر پاره‌می اولسون مسلمان قردشیمه ویره‌جکم دییور . ایشته حمیت ملیه ، ایشته اخوت دینیه . هر نه قدر بن بر دها کیده‌مدم ایسه‌ده دوقتور صاحبك حقیقةً ملیت پرور بر ذات اولدیغنه کسب قناعت ایتدم ایشته حیات امیدلری ، بو کبی ملت افرادنده شو صورتله تجلی ایدر .

حاجیلره واپور بیلاتی صاتیلیور .

مسیونرلرده وظیفه‌لرنی کوریورلر

قافله سالار مولوی عبدالرحیم صاحبك امری ایله باب دولتلرینه هرکون دینله‌جك درجه‌ده دوام اولنیوردی ، هرنه‌قدر کندیلرینی کورمك ممکن دکل ایدیسه‌ده وظیفه

اوئق اوزره هر كون كلوب كيدردك . مولوى صاحبكده قاپوسنده يوزلرجه آدم صباحدن آقشامه قدر بولنور، كيمى پنجره‌دن وكيمى قاپودن چاره بولندقچه كنديني عرض ايده بيلمك شرفنه نائل اولورسه بختيار عد ايدردى . بزده اسممز دفترلرنده مقيد اولديغى جهتله قلبمز مطمئن يالكز وعد اولنديغى ايچون هر كون كلور ويرر ساعت اورالرده دولاشر كيدردك ، ومولوى عبدالرحيم صاحبى كورمكده نصيب اولمزدى .

بر كون بر وجه معتاد كلديكم زمان مولوى صاحبك مسافر اولديغى خانه قپوسى صيره‌سنده بردكان قاپوسى آچيلمش، عالمده اورايه توپلانمش بولنيوردى . دكان داخلنده غايت سوسلى تواليتلر ايله قوشانمش ايكى كنج مادامه بولنيور وايكى خطيب مسيونرده اوردو لسانيله حجاج مسلمينه خطاب ايده‌رك شنيع عباره‌لر ايله حج وديانت اسلاميه عليهنده دائرهٔ ادب خارجنده اطالهٔ لسان ايديورلردى ، قافله سالار قاپوسنده مجاناً واپور بيلاتى آلابيلمك اميديله توپلانمقده اولان انسان سوروسى اوراده وقت كچرمك ايچون بومسيونرلرك موعظه‌لرنى ديكله‌مكده ايديلر .

بنده بركونى اوسورويه قاتلدم، ايكى ساعت قدروقتمى ضايع ايتدم، فقطمع التأسف اوردو لسانى بيلماديكم ايچون اوراده برتورلى مدافعه‌ده بولنه‌مدم . اوكونلرده بومباى بلده‌سنده هرنره‌سنده بوصورتله حجاج مسلمين تجمع ايتمش ايسه، حاضر توپلانمش جمعيت‌دن بالاستفاده هپ مسيونرلر عينى منظره‌يى تشكيل ايدييوردى .

ذاتاً هندستانك بيوك بلده‌لرنده هرنه‌صورتله اولورسه اولسون انسانلرك برآرايه توپلانديغندن خبر آلدقلرى كبى ، همان اولا يفلحون كروهى يتشور . همان فرصتدن بالاستفاده مادامه‌لردن ايكى شاهد حضورنده وظيفه‌لرنى ايفا ايدرلر .

حجاج مسلمينه خطاب ايده‌رك سويلادكلرى موعظه‌ده بعضاً حفظ الصحه نقطه‌سنه حاجيلرك دقتلرنى جلب ايدرلرو برنجى درجه مهم دوالردن يانلرنده بولندرمه‌لرنى توصيه ايده‌رك انسانيت كوستررلردى ، بوجهتلرك محسناتى انكار اولنه‌مز . فقط بوانسانيته نفس بومباى بلده‌سنده فعلا خدمت ايدرلرسه دهامناسب اولوردى . هرنه‌دن ايسه انسانلرده اولان عما غريبدر . بعضا بونلرك انسانيتلرينه دخى سمع واعتبار اولنور ، وحشتلريده كوريلز .

حاجى واپورلرى

وسمسارلر

بيچاره حجاج هرنره‌ده اولورسه اولسون وجدان آرزوسيله اركان دينذن اولوب

عمرنده بوكره فرض اولان حج شريفك اداسى ايچون چالشوب چابالايوب توپلادقلرى پاره‌لرى ارض مقدسه كوتروب صرف ايتمك اوزره نيت ايديبورده پاك و صاف قلبيله مقدس بر وظيفه‌نك ايفاسنه قرار ويريبور. فقط مع التأسف بو بيچاره جاهل آدملر خالص نيتلرينه رغماً دها كندى مملكتلرندن مفارقت ايتمه‌دن بلكه‌ده يرندن دها حركت ايتمدن اول باول رسمى حكومت مأمورلرندن باشلايه‌رق يغما و نهب غاراته هدف اوليبورلر. حجازه كيده‌جك آدملر نفس بومبايده پوليس دائره‌سى اتصالنده حجاز تذكره‌سى ناميله برمرور تذكيره‌سى آلمق مجبوريتنده بولنيورلر، هركون يوزلرجه بيكلرجه آدم صباحدن آقشامه قدر پوليس مأمورلرينك كوز اوكنده، برطاقم ادبسز، ايبسز صابسز آدملر طرفندن بو تذكيره‌نك الثمه‌سى ايچون يغما اولنيور، انواع بهانه‌لر ايله پاره‌لرى آلنيور، هيچ شبهه يوقدركه بو يغما اساساً پوليس معرفتيله شركت نامنه اوليبور، ايشك ايچنده اك بيوك مأمورلرك الى وار، بويله اولمزسه، بش اون سيمسار هيچ برشى ياپه‌مز.

صوكره ايكنجى درجه‌ده واپورلر سنديقه‌لرى طرفندن يغما اولنيورلر، هله بونلر حجاجى ديرى‌ديرى صويب صوغانه چويريبورلر. بويغماده بيوك دولتلرك قونصللرى دخى اشتراك ايديبورلر. اك بيوك آدملرك الى اوليبور. پنجابدن دهليدن قولكته‌دن حيدرآباد دكندن مخصوص سيمسارلر كلور بومبايده بويغمايه مملكتى نامنه اشتراك ايدرلر. حيدرآباد دكندن دوقتور طالب افندى دخى حاجيلرى تشييع وحصه‌سنى آلمق ايچون بومبايه تشريف بيورورلر. واپور كيمك وقنغى دولتك اولورسه اولسون، حصه‌داران نصيبنى آلور. بز عمر افندى ياماوقا ايله برلكده بوخصوصلرى تحقيق ايتدكدنصوكره، بومبايده بولنان ژاپون ژنرال قونصلنه مراجعت ايده‌رك، ژاپونيه‌دن حجاجه مخصوص واپورسپارش اولنه بيلورسه غايت بيوك برتجارت تأمين اولنمق امكانى سويلايه‌رك بروجه آتى برحسابده كوستردك:

مغول شركتينك « ويانه » نام واپورى اوچ آى مدت ايله حاجيلر ايچون ايكى بيك بشيوز انكليز ليره‌سنه استيجار اولنمش، مذكور واپور ايچون بهر حاجى‌يه اون بر ليره جده‌يه كيدوب كلمك اجرتى تعيين ايتمشلر، بيك يوزاللى حاجى آلاجق ايمش، بوتجارت ايچون هرنوع فداكارلغى قبول ايدرسه‌كز، مادى منفعتندن ماعدا معنوى منفعتده تأمين ايتمش اولورسكز ديدك.

قونصلس جنابلرى ملايم بر تبسم بعدنده ديدى: بوتجارته ژاپون وجدانى تحمل

ایده‌مز ، بن اوخصوصلری فعلا تجربه ایتدم ، وقتیله واپورده کتوردم ، سزه مختصر اوله‌رق دیه‌بیلورم : واپور صاحبلرینک استفاده‌سی پك جزئی‌در . بومسئله عقل‌ادراك ایتمز برمعمادر . قزانج دکل یغماجیلق‌در ، بوکبی پس شیلره بز کیره‌میه‌جکز .
اشته بیچاره حاجیلرك حالی .

غریبدر : بومبایده هندستان حکومتی معرفتیله ، آدیسه‌ده روس حکومتی معرفتیله بیچاره حاجیلر نهب اولنیور ، یوزبیکلرجه لیره‌لر آلنیور ، حکومتلرکده نیم رسمی اشتراکی‌ده محقق ، لکن کیمسه‌ده برشی دیه‌میور ، حاجی کندیسی خبرداربیله‌اوله‌میور ، بوراده بیچاره حاجی حکومت معرفتیله صویلیور . همده یکرمی اوتوز بیك بلکه قرق اللی بیك حاجی کافه‌سی صویلیور .

صوکره ارض حجازده اللهك طاغنده بز یا ایکی حاجی اوردورده اللی آلتمش لیره‌سی آلنورسه ، تورکیه‌ده اولان عدم امنیت وباربارلقدن بحث ایدرلر ، حاجی‌ده شکایت ایدر ، ومتبوعی‌اولان حکومتیده شکایت‌ایدر . مملکتلرنده اولان چته‌لرك یوزبیکلرجه چالدیغی کورلمزده بیچاره تورکیه‌ده ویاخود عربستانده آلتمش بر قاچ لیره کوریلور . روسیه‌دن هر سنه قرق اللی بیك حاجی کلور ، بهر حاجی اك آشاغی اللی روبله‌سنی بخشیش اوله‌رق روس مأمورلرینه ویرور ، هندستاندن کچه‌جك حاجی بعض سنه‌لر یتمش سکسان بیك اولور ، هرحاجیدن سکز لیره فضله آلورلرسه (شبهه یوقدرکه آلییورلر) آلطیوز قرق بیك لیره ایدر . بونلر هیچ کورلمز ، مع مافیه هیچ شبهه‌سزدهافضله‌سنی آلدقلری محقق‌در . جاوا حاجیلرنی فلمنك حکومتی یغما ایدر . تونس ، فاس ، جزایر حاجیلرنی فرانسزلر یغما ایدرلر ، مصر وهندستان حاجیلرنی انکلیزلر یغما ایدرلر ، تورکستان ، ایران ، چین ، تاتار حاجیلرنی روسیه حکومتی یغما ایدر . حتی سنه‌لر اولوردی ، نفس پترسبورغده برپاسپورط یوز روبله (اونبرلیره) یه قدر صاتلوردی ، حکومت رجالی شرکته داخل اولمزسه ، پاسپورط پیاسه‌ده صوغان کبی صاتلماز . بیچاره ایله‌مسلمانلر دینی بروظیفه‌سنی ایفا ایتمك ایچون نه‌قدر حقارتلره هدف اولییورلر . بونلر هپ رسمی ونیم رسمی تحقیرلردر . حتی حجاج مسئله‌سنه عائد روسیه‌ده مخصوص رساله‌لر نشراولنمشدر . فورطوناتف دییورکه : « حاجیلره پاسپورط مسئله‌سنده مشکلات چیقارمق ایله مسلمانلرك مکه‌ده تجمع‌لرینه ممانعت اولنه‌بیلور . بونکله برابر قرانتنه‌یی‌ده صیقی قونترول آلتنه آلمه‌لیدر » . قاتله الله بوآدم حج ومسلمانلر نامیله یازدیغی اثرده بوندن اللی ایکی سنه مقدم بوسوزلری سویله‌مشدر .

هندستانده منور افکار

هندستانده منورافکار مسلمانلرك برقسم کلیسی دینیله‌جك‌درجه‌ده انکلیزاداره‌سندن غایت ممنون‌اولوب واستقبال مملکت ایچونده کندیلری هیچ برکونا فکره مالك دکلدرلر، وقتیله انکلیز لسانی اوکرنمشلر ، واو لسان سایه‌سنده قوت لایموت رزقلرینی تأمین ایتمشلرده ، هندولره رغماً انکلیز اداره‌سینك هندستانده بقاسنه دعا ایدرلر ، بو آدملر فی‌الحقیقه منورافکارده دکل، یالکز انکلیز نعمتیله پرورده اولدقلری جهتله دوشونه‌بیله‌جکاری بر شی وار ایسه اوده ، آنجاق جاهلانه او نعمتك شکریدر ، ادارهٔ مملکت مسئله‌سنی کوزلرنده بیوتمشلر ، ناموس وحیثیت وغزت نفس معنالرندن تمامیله بی‌خبر آدملردر . نجه بو آدملر معذوردر ، هر نه قدر عددلری چوق ایسه بیله اعتبارلری آزدر . بونلرك فکریله مملکتك استقبالنه حکم ویریله‌مز .

برده اتحاد اسلام فکری مروجلری واردرکه ، بونلرك عددی آز اولمغله برابر مادی ومعنوی قوتلری، کندیلری ایچون بیوك برامیدلر تأمین ایده‌بیلور، بونلر میاننده غایت مقتدر وناموسلی وصاحب نفوذ آدملر واردرکه، حقیقةً شایان تقدیر وشکراندر. بونلر دائما علما ایله تماسده بولنورلر وکندیلریده غایت متمدین وحقیقت احواله بحق واقف ، انکلیزلرك دسائس ملعنت کاریلرنیده ملته آکلاته‌بیلور آدملردر . هر نه قدر بونلر میاننده بعض متکبر ومتعظم ، دها اورته‌لقده پول یوق یمورطه یوق ایکن هندستانی‌فتح ایتمش کبی خیال ایدنلرده بولنورسه‌ده، ینه سوزینه اعتماد اولنور مقتدرآدملر وامتك صلحاسی ، بو فکرده اولنلر میاننده دها زیاده کوریله‌بیلور .

هندستان منور افکاری یعنی علوم غربیه‌یه آشنا اولنلری بیننده جالب دقت برجهت واردرکه ؛ بونلر بزم روسیه مسلمانلری منور افکاری کبی ، فرنك البسه‌سی ، شابقه فلان ایله افتخار ایتمزلر . بونکده یکانه سببی انکلیزلرك هندستانده عدد اعتباریله آزلغی واخلاق اعتباریله کبر وعظمتلریدر . انکلیز امراسی هر مستملکاتده دائما ممتاز یاشار ، هندلی بر مسلمان ویا هندو ایله اختلاطه تنزل ایتمز ، روسیه‌ده ایسه اك بیوك بر والی ، اك عادی بر تاتار تجاریله تماسده بولندیغی کبی ، بر آز معروف اولانلریله عائله‌جه‌ده اختلاط ایدر وکیدوب کلورلر، بالطبع تاتار کنجلری ، کبارجه روس عائله‌لریله اختلاط ایدنجه ، هیچ اولمزسه البسه ایله اولسون بکزه‌مك وبکزه‌تمك هوسنه مغلوب اولورلر.

بوده بر امر طبیعیدر . مع‌مافیه هندستانده شابقه‌لی فرنك البسه‌سنده مسلمانلره تصادف اولنورسه بیله ، کیمسه‌نك غرابتنی موجب اولمز ، زیرا هندستان اقوامنده رسمی بر سرپوش یوقدر. بزم تاتارلرك ایسه من‌القدیم محافظه اولنمش وملیتلرینه دلالت ایدر البسه وسرپوشلری عادتا مقدس کیدر، هر نه قدر مقدس دکل ایسه‌ده وقتیله روسلره مقدس اولارق طانیتمشلر ، حتی روسلرك محکمه‌لرنده ، بالخاصه ایمپراطورلر رسمی قارشوسنده هر روس تبعه‌سنه سرپوشنی چیقارمق واجب ایکن، تاتار مللی: توبه‌تای وقالپاغی ایچون آیروجه قانون وضع اولنه‌رق مساعده اولنمشدر، بو کون محکمه‌لرده ، حتی ایمپراطورك کندی قارشوسنده دخی بولنورلرسه تاتارلر مللی قالپاقلرینی چیقارمزلر .

بوندن ماعدا : موسقوه ، پترسبورغ ، تقریر کبی بیوك بلده‌لرده بر تاتار تجارت اثناسنده بیع منعقد اولدقده ، تأمینات بهی پاره‌سی مقابلنده اوچ بشیوز روبله بدلنده « توبه‌تای » نی براقه‌بیلور ، بر روسده بر توبه‌تایی تأمینات یرنده قبول ایدر. بوده غایت معروفدر و قطعیاً خلف واقع اولمامشدر ، بو جهتله‌ده روسلر مقدس طانیمشلر . حتی پترسبورغده برروس توبه‌تایی بیك روبله بدلنده قبول ایتمش، بروقت معین‌ده منتظر اولمش، وقت موعودنده کلدیکی کبی پای تخت غزته‌لرینه مراجعت ایتمش، همان باتلغراف بیان معذرتیله جوابنی آلمش.

بوندن یکرمی بش سنه مقدم تاتارستانده شابقه تمام معناسیله علامت کفر ایدی . بو صوك سنه‌لردر بر آز مساعده‌کارانه مفتیلر ظهوری ، شابقه‌یه میدان ویردی . مع‌مافیه تاتارلرده شابقه ینه منفوردر. اك سربست بر تاتار امامی شابقه‌لی مسلمانی کوردیکی زمان کندیده کیدیکی حالده ینه صیقیلور .

هندستانده بر عالم دخی شابقه کیه‌جك اولورسه بیله، کیمسه‌ده آنك کفرینه ذاهب اولمز ، روسیه‌ده تمام عکسیدر .

بومبایدن مفارقت تدارکلری

دها بر کون صوك دفعه اولمق‌اوزره واپور بیلاتی ایچون مولوی عبدالرحیم صاحب قاپوسنه کلدم، هرکس بیلاتلرینی آلوب کیتمکده ایدیلر . وبر چوق آدملرده پولیسلرك شرینه معروض وعبدالرحیم صاحب‌ده کوره‌بیلمك شرفندن محروم اولمشلردی ، بنده او محروملر صیره‌سنده بولنیوردم. قاپودن چیقمقده اولان برحاجی کوز یاشیله اغلایه‌رق قاچ کوندر بن بورایه دوام ایتدم ، بو قدر روپیه پاره ویردم، عاقبت بنی محروم ایتدیلر

دییه‌رك باغیره باغیره : یارین واپور قالقاجق ، ای مسـلمانلر بوشـنه وقتکزی ضایع ایتمه‌یکز ، بو ملعونلر بزی اغفـال ایتدیلر ، فلان کبی فنا سـوزلر ایله آغز طولوسی باغیریور ، واپور بیلاتی قالمادیغنیده اچیق سویله‌مکده ایدی .

او اراده مولوی عبدالرحیم صاحبك معیتی سمسارلرندن برینی کوردم، کمال احترامله کندیلرندن رجا ایده‌رك اسمم عبدالرحیم صاحبك دفترنده مقید اولدیغنی دخی سویله‌دم ایسه‌ده ، مرقوم بزه هیچ باقمایوب قطعیاً بیلات قالمدیغنی ومولوی صـاحبده کورمکی ممکن اولمایه‌جغنی سویله‌دی. واورالرده بولنان انسان سورولرنده‌ده کیمسه قالمدی. بنده ارتق فوق‌العاده مأیوس اوله‌رق عودت‌ایتدم وعمر افندی‌یه‌ده حالی‌بیلدیرمك ایسته‌مدم ذاتاً عمرافندی‌ده بنم‌آوجمه باقیوردی، فقط عمرافندی‌ایچون بیلاتی نقی‌زاده زین‌العابدین حاجیدن المشدم او جهت تأمین اولنمشدی .

ایرتسی کونی ۷ نجی ذی‌القعده صباح ایرکن واپوره ایندك ، عمر افندی اشیالریله برابر بزم چانطه‌یی دخی ایندبردك . کندم عمر افندی برادرمزی تشـییع ایدر کبی بر بهانه ایله واپوره کیره‌بیلمك فکرینی تصمیم ایتمشدم، فقط اسکله‌یه واردقدنصوکره معلوم اولدیکه : او صـورتله واپوره کیرمکده ممکن دکلش ، هر کسی برر برر تحری وتنظیف بهانه‌سیله قالبردن کچردکدن صوکره واپوره براقیورلردی. بوحالی کورنجه عمر افندی‌یه دیدم : یولمز اوزوندر ، احتمال ارزاقمز آزلق ایدر ، بن کیدوب بر ازده نواقصـمزی اکمال ایده‌یم ؛ بن شهرده ایکن ، سکا واپوره کیرمك صیراسی کلورسه ، سن بکا هیچ باقمه همان واپوره کیر. بنم چانطه‌میده برابر آل فلان دیه‌رك عمرافندی‌یه جیبمده بولنان پاره‌لریده ویردم؛ کندم اورادن صاووشدم. (اوراده برایکی ادمه عمر افندی‌یی آرقاسندن کوستروب توصیه ایتدم. مهتدی ژاپوندر ، بن واپوره یتشه‌مه‌دیکم تقدیرده اثناء سفرده معاونتده بولنمه‌کزی استرحام ایدرم دیدیکمده ، انلر مع‌الممنونیه برابرلرینه الاجقلرینی دخی سویله‌دیلر .

صفرالید جیبده بر پاره‌لر یوق ، قلب غایت منکسر، بر الله‌دن ماعدا حالمی عرض ایده‌جك کیمسه‌م یوق کندیمی دوشونمیورم ، عمر افندی یامااوقا بنم نامه تا ژاپونیادن کلمش برمسافر بولنیوردی، مسلمانلغندن دها مهم Idéalite برچوق تصوراتك مقدمه‌سی ایدی . بو آدمی شـو صورتله عینی جاهل مسـلمانلر ایچنه صـالیویرمك ، او ذهنمده بیوتدیکم شیلرك اساسی صـارصیوردی . نه چاره ایکیمزك بردن اوراده قالمامزده دها

بیوك مضرتلر ملحوظ اولدیغندن اهون شر اوله‌رق عمر افندی‌یی حجـازه اتدم ، کندم غربتی اختیار ایتدم . کندم ایچون حجازه کیتمك ممکن اولمدیغی تقدیرده مکهٔ مکرمه‌ده ساکن مجاورین کرامدن الشیخ محمد مراد افندی‌یه بر مکتوب ایله مقصدی آکلاتمق، وعمر افندی حقنده مکه‌ده کوستریله‌بیله‌جکی مهم‌ذوات وجهتلری تصور ایدرك اسکله‌دن شهره دوغرو کیتمکده ایدم. قلبمده غایت‌صمیمی برمناجات وکوزمده دانه‌دانه بورجاقلر ویولمده‌ده هپ واپوره اینمکده‌اولان حجاج ذوی‌الابتهاجه تصادف‌ایدییوردم، بنده قفامی قالدیروب قارشیمدن کلن ادملره باقه‌جق قدرده بر طاقت قالمامشدی. دیرکن بری غایت یوکسك سس ایله « السلام علیکم » دینجه قفامی قالدیروب وعلیکم السلام دیدم . غایت ملایم ومتبسمانه بر طور ایله عادتا بنی بیلور وطانور بر ادم کبی یوزیمه باقیور بر بخارلی حاجی ، مصافحه ایده‌رك حال احوالی صورشـدق ؛ همشهریمزك الی المده ایکن قلبمده پاره‌دن بر مسرت حس ایتدم . نه ایچون شهره دوغری کیتمکده اولدیغمی صوردی ؛ عجزمی‌سویلیه‌رك دردمی‌ا کلاتدیغم‌کبی بخارالی همشهریمزاوچقورنده‌باغلی‌چیقنی چیقاردی. هر نه وار ایسه جده‌ده اعاده ایتمك اوزره قرض حسـنه اوله‌رق هپسنی بردن بنم المه ویرنجـه ، ارتق کندمدن کچدم ؛ ذاتاً طولمش کوزلرم تحمل ایده‌مدم . (لزومسز بر سؤال) بنی طانیرمیسکـز ؟ جواب مؤمن اولدیغکـزه امنیتم بر کال . . . ارتق لسـانم طوتولدی . پاره‌یی الدم دیز باغلارمده چوزلدی . یره اوطوروب بر دها اغلادم .

بو خصلت ، بو مزیت هر ملتده اولامز ، بلکه‌ده تصور بیله اولنه‌مز، اورتالقده اسلامیتدن باشقه علاقه‌مز یوق ، پاره‌یی نه او صـایدی ونه‌ده بن ، یکدیکرمزك اسمنی دخی‌بیلمیورز. اورادن واپوراسکله‌سنه کلدك، بزم‌عمرافندی واپوره‌کیرمش بولنیوردی. حجاج صیره‌سیله کیرمکده ، بزم بخارالی همشهریمز ، تبخیرات ومعاینه دائره‌سنه کیتدی ، بنده بیلات المق اوزره واپور اداره شعبه‌سنه کیتدم .

آرقامدن برصدا مولوی صاحب! مولوی صاحب! بنده بوخطاب بکا اوله‌بیله‌جکنی دوشـونه‌میورم ، آژانده‌یه دوغری قوشمقده ایدم ، بری کلدی اوموزمدن یاقالادی « السلام علیکم » سزی مولوی عبدالرحیم صاحب ایستیور ، دینجه مترددانه دوشوندم ، معامله‌لری قلبمی رنجیده ایتمشدی، فقط قصور کیمکدر معلوم دکل ، یا آژانده‌ده بیله‌ت بولنمزسـه ، بو جهتلری ملاحظه ایده‌رك عزت نفسدن واز کچدم ، عبدالرحیم صاحب حضـورینه کیتدك ، برآز اعتذار بعدنك برنجی قـارادن ایکی بیله‌ت ویردیلر ، بنده

(بیله‌میورم نه حالدر یاربی) دیدم : بکا بر بیلت کافی ، بو بیلتی دخی آلمازدم ارتق سزك خاطر کز ایچون قبول ایدییورم ، یوقسه شمدی احتیاجم دفع اولنمشدر .

اورادن دوغری تبخیرات ومعاینه دائره‌سندن کچه‌رك واپوره کیردم، تبخیرات دائره‌سنده بیچاره حاجیلره یاپلمقده اولان حقارتلره انسانك یوره‌کاری پارچالانیر فقط بن او لوحه‌یی قاپالی کچه‌جکم .

واپورده بزم عمر افندی بنی استقبال ایده‌رك (بنم احوالمدن بی خبر) نه کتوردك ؟ دیدی ، بنده هیچ الدیرمادم ، هر شی واپورده بولنورمش کبی دوغری قارایه کلدك . برنجی موع یولجیلرندنز دکلمی ؟ قارامز بر اوطه‌دن عبـارت جهنم قدرده صیجاق نه یاتاق وار نه‌ده دوشـه‌مهٔ تام تاقر تاخته‌دن ماعدا برشیلر یوق، ایشته حاجیلره تعظیم ، او پاره‌لره بدل تحقیر ، برنجی قارا دکلمی؟ برنجی قارا دیمك - شمدی واپور انباری ، فرنکلر کزدیکی زمان بوراسی برنجی قارا ایدی معناسنده‌در . یالکز بزه عائد اولان قاراده بویله ظن اولنماسون ، عموم قارا اوطه‌لری برحالده‌در ، قافله سالارك قاراسیده بزمکیدن فرقلی دکل ، هندلی دوقتورکده قاراسی عیناً بزمکی کیدر ، پاره برنجی قارا ایچون المش ، موقع ایسه انبار یرنده تدارك اولنمش ، کورته یولجیلری هیچ اولمزسـه هوادن استفاده ایدرلر ، بزم ایچون هواده یوق ، یتاغی اولانلر کندی یتاغنی سردی بهمه حال برشیئه بکـزتدیلر ، بنده ایسـه یتاقده یوق ، چانطه‌یی باش التمزه قویدق . صفای خاطرله کیده‌جکدکز، واپورمزاقشامه قدر حاجیلری تمامیله الدی، اذانه برساعت قاله‌رق بومبای اسکله‌سندن حرکت ایتدی. یوکسك صدالر ایله (بسم الله مجریها) آیت جلیله‌سی اوقوندی . واپور اساسا غایت کوزل ، اون التی میل یولی وار ایمش ، فقط اون میل اوزرنده برقرار ایله تحریك چرخ ایتمکده ایدی . یولجی کاملا حجـاج ذوی الابتهاج اولوب ، بونلرده عمومیتله هندلی : اکثریت بنغالیلر ، حیدر اباد دکنلی، اوچ بش بخارالی ، اون قدرده عرب بر ژاپون وبرده تاتار بولنیوردی ، مجموعی بیك یوز اللی بش (۱۱۵۵) حاجی ایمش . مع مافیه غایت سربست واپورك هر طرفنده حجاج استراحت ایدییور ، واپورك وسعتی مساعد اولوب کیمسه کیمسه‌یه مزاحمه ایتمزدی .

بالاده دخی ذکر اولندیغی کبی واپور نظام‌الدکن حجاجنه مخصـوص اولدیغی جهتله یولجیلر کاملاً مجانا قبول اولنمشلر . مع‌مافیه اغنیاسیده وار ، فقراسی اکثریتی تشکیل ایدییوردی . بزم واپوره بیندیکمز زمان واپورك هر طرفنده نظـافت فوق‌العاده کوزه

چارپیوردی، هوا غایت لطیف بعدالمغرب کوزل ماهتابده وار، حجاج یکدیکرینه سفرلری تبریك ایتمکده ، برطرفدن ذکر تلاوتلر اذان وقامتلر توالی ایدیپوردی . یاتسو نمازی قلندیغی کبی هرکس یاتدی اویودی ، کمی طائفه‌لرندن ماعدا آیاقده برجان قالمدی ، زیرا او تبخیرات ، او زحمتلر ایله قالبردن کچـه‌رك واپوره کیرمه‌لرنده هرکس یورلمش بی‌تاب اولمش ، کیمسه‌ده طاقت قالمامش .

ایرته‌سی کون صـباح نمازندن صـوکره واپورك هرطرفنی دولاشـدم برکون اول کوردیکمز واپوره هیچ بکزه‌میور ، هر طرفی پیسلك نجاست قاپامش ، آیاق باصه‌جق یر یوق ، کیمی اوتوردیغی یرده ایشـه‌مش ، کیمی یاتدیغی یرده دها بیوکنی یاپمش ، استفراغ فلان هیچ قالمش، حجاج ذوی‌الابتهاجك قسم‌اعظمی یاتیور، نمازه دخی‌قالقمدی، قالقانلرده کیمی اودون قیرییور وکیمی‌ده خمیر اوغرییور . واپور اوزرنده برطاقم دمیر اوجاقلار قورولمش، غریب غریب حاللر. حجاجك حالنی لایقیله دوشونه‌جك‌اولورسه‌ق لفظ‌معنایه هیچ اویمیور. یولجیلر عمومیتله حجاز مغفرتطرازه‌کیتمك اوزره یوله‌چیقمشلر؛ واپور اوزرنده نمازدن اول دوشوندکلری شیلر یمك اولمش، عبادت یرنده بوغاز اولمش، نظافت یرنده خباثت اولمش ، هرچه « انما‌الاعمال بالنیات » دیه‌رك توجیه ایدرسه‌ك برآز خفیفلشیر. بومبایدن مفارقتمزك ایرته‌سی کونی یولجیلردن بری وفات ایتدی، ۹۳یاشلی بنغاله‌لی براختیار ایمش، رحمة‌الله علیه. حجاج بینده کیمسه‌سی اولمدیغی جهتله، واپورده کندینه یقین اولنلر غسل ایتدیلر ، تکفین ایدرکن آیاقلرینه دمیرلری باغلادیلر، جنازه نمـازینی قیلدق همان دکزه آتدق ، آیاقلرنده اولان دمیرك ثقلتی دیم دیك قعر دریایه چکه‌جك اما ، بالقلرده آرقاسندن صالدیردیلر ، بیلمام حصه‌لرینه برشی اصابت ایدوب ایتمایه‌جکی مجهولدر. مع‌مافیه‌قلبه‌خیلی آغرکلیورمش،چوق‌ادملرك‌متأثراولدقلری‌کوزوکدی.

قافله سالار واپور اوزرنده

غایت خوش آدم ، واپور اوزرنده حجاجه لطف ایله معامله ایدیدییور ، کندی ایکی اوچ آدمی باشنه توپلار، دائما انکلیزلرك ظلمندن شکایت ایدر ومسلمانلرك حیاتی خلیفهٔ روی زمین محمد رشاد خان حضرتلرینه محبت ایله دائم اولور . کبی سوزلر ایله هروقت نصیحت ایدر، هرزمان قرانتنه‌دن شکایت‌ایده‌رك قرانتنه‌نك اورتالقدن قالدیرلمه‌سی‌ایچون چالشمق مسلمانلره لازم واجب اولدیغی سـویله‌یه‌رك ، مکه‌یه واردیغمز کبی خلیفه‌مزه برعرض حال یازوب ویره‌جکنی، اکر طاتلیلق ایله قالدیرمق ممکن اولمزسه جهاد اکبر

ایله مكلف اولاجغمزی حجاج كرامه سویلر دورور . اراده صیره‌ده بر كره (كلمتان حبیبتان الی الرحمن خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی‌المیزان سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم) دیر . صوكرا تكرار نصیحت ایتمكده دوام ایدردی .

بر آرالق مولوی عبدالرحیم صاحبه اعتراض مقامنده حاجیلرمزك حاللرینی واپور - جیلرك بزه قارشی معامله‌لرینی كوستره‌رك ، دكل اوچنجی موقع یولجیلری، بزمكی برنجی قمارا یولجیلری‌یز، عددمز محدود، هپ معتبر ادملر اولدیغمز حالده یكرمی‌درت ساعت ظرفنده واپورك ابدستخانه‌لرینی ، وبانیولرینی نه حاله كتوردیكمزی ، شمدی‌یه قدر ابدست بوزماسنی‌دخی اوكرنه‌مدیكمزی سویلیه‌رك، بزده بوحال دوام ایدرسه قرانتنه‌دن قورتیله‌بیلمك امكانی پك بعید اولدیغنی سویله‌دم « النظافته من‌الایمان » بونلری بیلمك ایچون علم لازم، ایشته قرانتنه‌نك قالدیرلمه‌سنی ارزو ایدرسه‌ك، اولا بزكندی طرفمزده بولنان اسبابی دفع ایتمك لزومتی و امثالی بر چوق شیلرك بزه عائد اولان جهتلرینی سویلدم . مولوی عبدالرحیم صاحب خیلی هوشیار ادم ، درحال بونلری اكلادی وبر مدت تفكر بعدنده دیدی : من جهته قصورمزی اعتراف ایدرك اصلاح نفس ایچونده غیرت ایده‌لم، فقط اوروپالیلرك بوصورتله حقارتلرینه‌ده تحمل حائز اوله‌مز. بن آراده صیره‌ده اعتراض ایتمكله برابر مولوی عبدالرحیم صاحبك بو صورتله تلقیناتده بولنمه‌سنی چوق ارزو ایدردم ، واپور اوزنده بولنان حجاج كرامده كندیلرینه چوق حرمت ایدر وسوزینه اعتبار ایدرلردی ، وشو سببه مبنی‌ده مولوی صاحبك حاجیلره هرنه سویلرسه مقبول اوله‌جغی محقق ایدی وحاجیلركده كوزلریله مشاهده ایتدكلری شیلردن بحث ایدردی ، بومبای‌دن واپوره ركوب زماننده یاپدقلری حقارت ومظالمی تعداد ایدر ، وبونلره‌مقابله‌ده‌عجزمزی‌بیان‌ایده‌رك،انجق‌خلیفهٔ‌معظم‌وحال‌حاضرده‌دین‌مبین‌حامیسی‌سلطان محمد رشاد خان حضرتلرینك فرمان همایونلریله بو بلیه‌دن قورتیله‌بیله‌جكمزی تكرار ایدر دورردی .

اون دورتنجی ذوالقعده عدنه كلدك ، بوراسی عثمانلی مملكتی انكلیزلرك كومر دپوسیدر دینیله‌جك اولورسه جائز اوله‌بیلور . بوتون مملكتده برتورك یوق ، اوچ بش انكلیز وار، قالانی هپ عرب، هرعربده بر ماكنه‌در. سیم‌سیاه قویرجق صاچلی عربلر، حبش وبربری كافه‌سی همان عملی برانكلیز اولمش دینلورسه جائزدر، حاجیلره دیك‌دیك معامله ، فنا فنا سوزلر ، انكلیزلردن زیاده بونلرك معامله‌سی انسانك كوجنه كیدیور .

بر طاقم جاهل آدملر مادةً ومعناً انكليزلشمش‌لر ، بالطر چپلاق ، يالين آياق ، فقط هر ايشی بيلور وهرنه بيلورسه ياپار غايت فعال صوك درجه‌ده استعداد فطری‌يه مالك آدملر . اوفاق استمپوطلری ، موشلری ، ريختملری ، الكتريق‌لری ، تلغرافلری ، تلفونلری ، وهرنه وارسه هپسنی او چپلاق بالطرلی انسان سوپرنديلری ، برانكليزك تحت امرنده تدوير ايدوب دوريبورلر . انسان بو حال‌لری مشاهده ايتدكجه حيرتلره دوچار اوليور ! بو استعداد نه ؟ وبو اسارت نه ؟

عدن كاملاً برمسلمان مملكتی اولوب اكثريت شافعی وحنبلی مذهبليدر . صوكره زيدی واسماعيلی‌لر وار ، بيوك بر تجارت ليمانی اولديغی جهتله تجاران معتبرانده وار ، مع‌التأسف بونلرك كافه‌سنی استه‌ديكی كبی اداره ايتمكده اولان برقاچ انكليز مأموريدر . بوراده واپورك توقفی پك آز برمدت اولديغی جهتله طبيعيدركه هيچ برشی اوكرنمك ممكن‌اولمدی واوكونی بحراحمره دوغری حركت، كيجه‌يارپلرنده‌اولاجق (باب‌مندب)دن ايچری داخل اولدق ، عربلر باب اسكندر دخی ديرلرمش . ۱۷ نجی ذوالقعده قمارانه كلدك . بوراده واپورمز ساحله يناشمادن دكزده بر ايكی اوفاق حرب كميلری حاجيلرك كوزينه چارپدی ، عثمانلی بايراغی ايله حرب كميسی كورمك چوق تحف اولورمش ، حاجيلر عموميتله او طرفه هجوم ايتديلر ، كيمی دعا ايدييور ، كيمی آغلايور ، كيمی‌ده الله‌ينصرالسلطان دييور . هركس كندندن‌كچمش واپورمزده يان‌ياتمش، كيمسه‌ده‌نه‌اولديغنی بيلميور . واپورك قاپتانی حاجی بابالری اعتداله دعوت ايدييور، دمير آتاجق يرآرايور. واپورك استقامتنی بوله‌ميور ، چوق غريب برحال اولدی. نه‌دن صوكره قاپتانك سوزی آكلاشلدی ، هركس يرينه كيتدی ، واپورده دميری آتدی قارانتنه‌يه چيقاجغز . بزدن مقدم دخی بورايه حاجيلرينی بوشالتمش برقاچ واپور كوزكيوردی .

حجاج قمارانده

بن‌قماران نره‌سی اولديغنی وكيمك نه‌سی اولديغنی پكده خاطرلايه‌ميوردم. عمرافنديله برابر اشيالرمزی قالديره‌رق قارايه چيقدق، قرانتنه موقعنه كلديكمزده تبخيرخانه‌قاپوسنده ايری بويلی برخرستيان قاريسی نظرمزه چارپدی . عمر افندی بكا صوربيور : بوراسی عثمانلی اولكه‌سی دكلمی؟ بنده دييورم: بيلمم. اوآراده باشی آچيق بركنج قاپويه‌كلدی، سيماسنه دقت ايتدم، توركه بكزتدم. اوده بزه دقت ايله باقدی، قلبنده برشی‌خرپه‌لادی،

صبرایده‌مدی، بانمزه که‌رك تورکجه نره‌لی اولدیغمزی صورنجه، آرتق بزده فوق‌العاده ممنون اولدق، همان اسمنی صوردم، فوأد دینجه آرتق بزدن اولدیغنه شبهه‌مز قالمدی، اوده بزه صارلدی، لازم‌کلن معامله‌یی کوردیلار اشیالرمزی وردیانلر ایله محبسمزه‌یوللادیلر، اوراده بزم‌ایله برابر قاپانه‌جق دوقتورك عثمان‌شکری‌بك نامنده بری اولدیغنی‌سویلادیلر.

هر نه قدر قرانتنه اولسه بیله کندی ممالکتمز اولدیغنه قلبلرمزده برقناعت تامه حاصل اولدی، همان دوقتور شکری بکی بولدق، آنکله‌ده یوز سنه‌لك براحباب کبی قوقلاشدق، حاجیلر کاملاً تبخیراتدن کچدیکی کبی وقرانتنه‌محلنه‌یرلشدیلر. قرانتینه‌قوغوشلاری غایت کوزل قامشدن یاپلمش عشه‌لر. دیرکن اذان محمدی اوقوندی مسجدك وجودندن خبردار اولدق، بقالی دخی مسلمان، هرشی وار، اوجوز، دوغریسی ممنونیت فوقنده ممنونیتلر. عمر افندی یامااوقایی دوقتور شکری بکه تقدیم ایتدم. الك اول برنجی صحبت چوق غریب حالت روحیه.

ژاپونیه‌ده اسلامیتك انتشاری ممکن اولوب اولمدیغندن بحث اولنیوردی، بنده‌منفعت سیاسیه کوستریله‌بیلندیکی تقدیرده ژاپونلرده اسلامیت کمال سهولت و موفقیت ایله انتشار ایده‌بیله‌جکنی سویلادم ایسه، شکری‌بکك خاطرینه: میقادونك شرف‌اسلام‌ایله مشرف اولوبده خلافت دعواسنه قیام ایده‌بیلمك احتمالی طلوع ایتدی. واستشهاد مقامنده‌خدیو مصرك دخی بویله برنیتده اولدیغنی واونیته مبنی بو سنه (یعنی ۱۳۲۷) خدیونك حجازه کلمك اوزره نیت ایتدیکنی‌ده علاوه ایتدی. بن بشقه‌سنه تعجب ایتمیورم، یالکز تعجب اولنورکه: نصل اولیورده بوکبی فکرلر قلبلرده طلوع ایدییور، خدیو حقنده تصور اولنه‌بیلسه بیله، میقادو حقنده نصل تصور اولنور؟ خلاف فرض اولارق، بویله بر امر واقع قارشوسنده کندیمزی تصور ایده‌جك اولورسه‌ق، عجبا نه قدر زیان ایدردك؟ منفعتی مضرتی تلافی ایمزمی ایدی؟ بن بوجهتلری چوق دفعه‌لر دوشوندم برتورلی‌عقل ایردیره‌مدم. مع‌مافیه عینی اعتراضلره بالآخره اسلامبولده دخی برقاچ دفعه‌لر معروض قالدم. دوربین ودور اندیش آدملرك خاطرینه کلورمش. بن قطعیا بویله بر شی تصور ایده‌مم وایده‌جك اولورسه‌م هرکس قهقهه ایله کوله‌جکنده شبهه یوقدر.

قرانتنه‌ده بش کون:

قارانده بش‌کون احتیاط تحفظ اولنه‌جق، حجاج بیننده قطعیا خسته‌لق‌علامتی یوق. حجاج کرام، بیچاره مخلوقات، انسان سوروسی، ایچلرنده قاچ یوز سنه‌ده بر دفعه برتك

مولوی عبدالرحیم صاحب ظهور ایتمش، اوده قرانتنه نەدر ونه اولەجق دیه برقاچ سوز سویلەمش وبشقەلری او سوزلری دیکلەمك اقتدارینه دخی مالك دکل .

مع مافیه قمـارانده بولندقجه قرانتنەیه معترض ادملر قطارنده عمر افندی ایله بزده بولندق ، مولوی عبدالرحیم صاحب شکایتلرینی برقاچ کره دیکلەدکدن صوکره بر کون بزده دوقتور شکری بکدن قرانتنه حقنده استضاحده بولندق وبروجه آتی برمعلوماتده ایدنه بیلدك :

قرانتنه صحت عمومیەنك محافظەسی ایچون دوشونلمش برتدبیر ایمش . هندستان قو - لرانك یوواسی اولدیغی فنا ثابت اولدیغی جهتله، اوراده کوکلشمش قولرا میقروبلرندن (کوزی اچیق) بردانەسی حجازه کیتمکده اولان حاجیلرك برینه یاپیشـەبیلمك احتمالی وار ایمش ، اکر بر تك میقروب حجـازه نیت ایدوبده حاجیـلردن بریله یوله چیقمش اولورسه ، (معاذالله) او تك میقروب ، حاجی بابانك وجودنده تربیه اولنەرق یدنجی کونی تمام میدانه چیقەبیلور ایمش، میقروبك ادم اولوب میدانه چیقماسی ایچون فن یدی کون مدت تعیین ایدرمش ، ایشته شـو احتمالدن احتراز ایچون ، بزم بومبایدن قمارانه قدر کچیردیکمز وقتك فوقنده برده احتیـاط اولارق دها بش کون تقدیر اولنورمش بومدت ظرفنده حاجیلر بیننده قولیرا ظهور ایتمزسه ، حجازه نیت ایتمش میقروبك یوقلغی تحقق ایدرمش ، حاجیلریده صالیویررلرمش .

(معاذالله) قولرا میقروبی بولنورســه ، حاجی بابالرك پیسلکلرینك معاونتیله همان قولرا توسع ایدرمش، واو یوزدن یوزبیکلرجه ادم أولمك احتمالی وارمش. دوقتورلرده غیرت ایدرلرسه قولرانك توسعنه میدان ویرمزلرمش .

بوصورتله تدابیر صحیه عموم آوروپا دولتلرینك قراریله اتخاذ اولنورمش ، بو صحیه ادارەسنده عموم دولتلرك مرخصلری وار، بومرخصلرده دائمیایدیدر، بونلرك مجموعی یوزلرجه بلکه بیکلرجه ادمدر ، هرسنه حاجیلردن النمقده اولان صحیه پارەسندن کلیتلی معاشلرالیورلر، وایستەدکلری قدر حاجیلره تصرف ایدەبیلمك اقتدارینه حائز ایمشلر.

دوقتوردن الدیغمز معلومات بو قدردر .

قمارانده انکلیز قونصلی وعمر افندی .

انکلیز قونصلی « ویانه » واپورنده حاجیلر بیننده ژاپونیەلی برمهتدی اولدیغنی خبر المش ، وبو ادمك نه سببه مبنی مســلمان اولدیغنی ونه ایچون حجازه کیتمکده اولدیغنی

اوکرنمك ایچون بزم ایله ملاقات ایتمك ایسـترمش. عمر افندی کسترمه اوله‌رق کندینك توركیا طوپراغده بولندیغنی وانكلیز قونصلسی ایله هیچ برکونا آلیش ویریشی اولمدیغنی وملاقات ایتمك ارزوسنده بولنمدیغنی جواب ویردی . اوده سكوت ایتدی .

انكلیز قونصلسی ومولوی عبدالرحیم صاحب :

حجاج کرام قرانتنه یرنده دمیر پارماقلقلر ایچنده محبوسدر. برکون انکلیز قونصلسی حیدر آباد دکن حاجیلرینك رئیسی قافله سالار مولوی عبدالرحیم صاحبی دمیرپارماقلق خارجندن کلوب کورمك ایسته‌دیکی بزم اطبا طرفندن مولوی صاحبه تبلیغ اولندی ، تعیین اولنمش وقتنده ینه بزم‌دوقتورلر طرفندن قونصلوس جنابلرینك کله‌جکی وبالاخره پارماقلق خارجنه کلدیکنی ومنتظر اولدیغنی اخبار ایتدیلر. مولوی‌صاحب هیچ‌استعجال ایتمدی، بتون معناسیله وقارنی‌محافظه ایده‌رك قوغوشندن چیقدی ومعیتی‌هیئتی وترجمانیله برابر ایکی یوز آدیم بعد مسافه‌ده پارماقلق خارجنده منتظر اولان قونصلس جنابلرینه دوغری‌غایت یاواش برطورتأنی ایله یورودی، هیچ تلاش واستعجال اثری‌کوسترمدی.

قونصلس پارماقلق خارجنده ومولوی صاحب داخلنده آرالری اوچ قوس طولنده برمسافه‌ده توقف ایده‌رك سلاملاشدقدن صکره ، قونصلس طرفندن برنجی سوز اولمق اوزره : بن انکلتره دولتی‌تبعه‌سنك حقوقنی محافظه ایچون بورایه تعیین‌اولنمش قونصلس فلان فلانم ، جقکزده رعایتسزلك فلان اولورسه بکا سویله‌یکز ، بن سزه لازم اولان حرمتی تأمین ایچون ایجاب ایدن تشبثده بولنورم .

مولوی‌عبدالرحیم صاحب : بزم شو صورتله قرانتنه‌ده مجرملرکبی پارماقلق داخلنده محبوس بولنمه‌مز ، بزم ایچون اك بیوك حقارت واك بیوك حرمتسزلکدر ، بونك رفعی ایچون تشبثده بولنورسه‌کز یالکز بن دکل ، عموم مسـلمانلر سزه وانکلتره حکومتنه منتدار اولورلر .

— : بو بنم وظیفه‌م خارجنده اولوب عموم دولتلرك قراریله بالاتفاق تعیین اولنمش برتدبیر صحی‌در . بن دکل ، کیمسه‌ده بوخصوصه عائد برسوز سویله‌یه‌مز .

— : او حالده بنی نه ایچون بورایه چاغردك، برسوزمزی دیکله‌یه‌جك آدم بولورز، بزم سوزمزی‌خلیفه‌مز‌دیکله‌ر، اوده دیکله‌مزسه‌الله دیکله‌ر، زمان کلورسزده‌دیکلرسکز.

— : اوله‌بیلورکه بوراده مأمورلر سزه لایق اولان حرمتده قصور ایدرلر ، بنده سزه معاونت ایده‌رم ظننده ایدم .

— : سز بزه بو مرحمتی هندستانده کوسترسه‌کز دها مناسب اولوردی، هندستانده قالمزی ایچرسکز بوراده مرحمتدن بحث ایدرسکز . دیدی کیری یورودی . قونصل جنابلریده همان عودت ایتدیلر. بعض آدملر قونصلس جنابلرینك حدتنی موجب اوله‌جغنی ظن ایتمشلردی ، فقط هیچ سس صدا اولمدی ، اویله‌جه قاپاندی کیتدی .

مولوی عبدالرحیم صاحبك فکرندن دونمك احتمالی یوق، قارشوسنده کیمی کوره‌جك اولسه یئه قرانتنه‌دن بحث ایده‌جکدی ، قونصل جنابلرینه سویله‌دیکی سوزلرده غایت طبیعی وهر کون سویله‌مکده اولدیغی سوزلردی، بلکه هر کون دها فضله‌سنی سویله‌ردی جهاد اکبر دیردی ، قونصله اونی سویله‌مدی .

قرانتنه حقنده بنم فکرم :

قرانتنه هر نه قدر ظاهری بر تدبیر صحی ایسه‌ده اساساً بر ملعنت سیاسیدر . فقط مع التأسف بزم عثمانلی حکومتی رجالی ودوقتورلری بونك جهت سیاسیه‌سندن تماماً غافل وجاهلدرلر . من القدیم والی الآن یالکز بر تدبیر صحی نظریله باقمشلر وباقمقده‌درلر . اوروپالیلر ایسه صحتدن زیاده سیاسی جهتنه اهتمام ایتمشلر وایتمکده‌درلر .

بن بو خصوصده فنه دکل ، دلیل اولارق مشاهداتمه مراجعت ایده‌جکم .

روسیه‌ده روس حکومتی رجالی حجاجه مخصوص بر چوق تدبیرلر دوشونمشلر ، ومسلمانلری حجدن منع ایتمك چاره‌لرینی دوشونه‌رك بر چوق اثرلر یازمشلر ، بالجمله او اثرلرده یازلمش ماده‌لرك بری قرانتنه مسئله‌سیدر . حتی لدی الایجاب ساخته قولرا ایجاد ایتمك دخی او تدبیرلردن بری اولارق کوسترلمشدر . بوندن ماعدا عملی اولارقده فعلاً هرسنه رجب ابتدالرندن اعتباراً مطلقا روسیه‌نك بر ولایتنده قولرا باش کوستریردی، بر زمانلر حاجیلر روسیه‌دن رجب شریف شعبانده حرکت ایدرلردی، اوسنه‌لرده روسیه‌ده مطلقا رجبده قولرا اثری کورلمکه باشلاردی. بوصوك سنه‌لرده حجاز تیمور یولی مناسبتیله یوللر قصه‌لدی ، رجبده کیمسه پاشاپورط آلمیور ، قولراده : رمضان وشواله چکلدی . قولراده مسلمان اولمشدی ، مطلقا آی حسابیله کلوردی .

بر آرالق مسلمانلر بونکده چاره‌سنی دوشوندیلر حجاز یاسپورطی آلماز اولدیلر ، ممالك خارجیه پاسپورطی دیدیلر آلدیلر ، حجازه کیتدیلر ، قولراده آیینی شاشیردی . صوکره حجازدن عودت ایدنلره تعیین اولنمش قرانتنه‌یه کلنجه بونلرك اکثری قانونی دکلدر . قرانتینه قانوننامه‌سنده بر ماده واردرکه ؛ « امراض ساریه ایله بولاشیق بر

مملکتدن چیقمش آدملر ، صحت عمومیه‌نك محافظه‌سی ایچون ، قرانتنه تحفظخانه‌سنده مدت معینه ظرفنده لازم اولان معاملهٔ قانونیـه‌یه تابع طوتولور » دیکر بر ماده دخی واردر : « بر تحفظخانه‌ده معاملهٔ لازمه ایفا اولندقدن صوکره، او آدم تکرار بولاشیق بلده‌یه کیرمدکجه ایکنجی کره قرانتنه معامله‌سنه تابع طوتولماز » بوده بر مادهٔ قانونیه‌در. حالبوکه بزم‌حاجیلر مکه‌دن چیقارده طورسیناده قرانتنه رذالتنه تحمل‌ایدر، اورادن‌بیروته کلیر، بردها قرانتنه قاتلانیر؛ اورلایه کلیر، بر دها طوتولیر، روسیه‌یه کیده‌جك اولورسه (فیئودوسیه) که‌فه‌ده بر دها تحفظخانه‌یه کیدر، حالبوکه بونلرك هیچ بری قانونی اولمدیغی کبی صحی‌ده دکلدر. حتی برزمانلر اویله رذالتلر واردی‌که، عقل قطعیاً قبول ایتمزدی : اسلامبولدن برمسلمان روسیه‌یه کیده‌جکسه ، هر نه زمان اولورسه اولسون ، مسـلمان اولدیغی ایچون مطلقا قرانتنه‌یه تابع توتولردی . واپور طولوسی یولجی آدسه‌یه کلور ، یوزلرجه قدسـدن عودت ایتمکده اولان پیس موندار چیرکین روسـلر وار ، کیمسه قرانتنه‌یه کیتمز ، ایچنده برتك مسلمان اولورسه او مطلقا قرانتنه‌یه تابع اولوردی. استر اومسلمان برنجی قمارا یولجیسی وتمام معناسیله ژیندلمن اولسون. بوده هیچ اولمزسه‌اون سنه دوام ایتمشدر . بالآخره آرتق بونك هضم اولنه‌مز درجه‌ده صراحتنی کندیلریده حس ایتدیلر وبرچوق کورولدیلرده کچردیلر ، شیمدی بر قاچ سنه‌دن بری قرانتنه‌لری حجاجك عودت زماننه حصر ایتدیلر . قدسدن عودت ایتمکده اولان خرستیانلر حالا هیچ برده قرانتنه‌یه‌تابع دکلدر. اسلامبوله‌ده‌چیقارلر، اسلامبول سوقاقلارنده استه‌دکلری کبی دولاشرلر ، بزم صحیه مأمورلرینك خبری بیله اولمز . زیرا خرستیاندر . سـوقاق اورطه‌سنده قولیره‌دن که‌برسه دخی برتورك مأموری برشی دیه‌مز. اکر مسلمان‌اولسه آمان یوز بیك تدبیرلر ، قوردونلر ، بیچاره تورك دوقتوری بوتون اعتقادیله فنه خدمت ایتدم ظن ایدییور .

انکلیزلره‌کلنجه: آنلر قولیره‌میدانده‌کوزلرینه‌دیکه‌رك، بن‌قولیرامیقروبی‌یم دیه‌کندی اغزیله سویلایه‌رك کاسه‌دخی، ایچنده‌منفعت سیاسیه‌لری‌اولمدقجه تصدیق‌ایتمزلر.مکه‌ده‌یوز بیك آدم وفات ایدرسه بیله ، حجازدن هندستانه عودت ایدن حاجیلره قرانتنه یوقدر . صوکره هندستان داخلنده حیدرآباددکنه کیده‌جك شمندوفریولجیسنه اوچونجی‌موقعده کیدرسه مطلقا قرانتنه هر زمان وابدالآباد واردر .

بونلری شو صورتله مقایسه ایدرده جزئی بر محاکمه‌یه مالك ادم اولورسه ، نه قدر غافل اولسه دخی کورینی رشوت ایله قاپاتمزسه کوره‌بیلور .

بیچاره حکومت‌عثمانیه اطباسی، کورکورینه فن‌نامنه قربان اولور، موازنه ومحاکمه‌دن عاجزدر ، مادی ومعنوی دولته زیان اولدیغی تصور ایده‌مز .

۱۸۹۶ سنه‌سنده حجازدن عودتمده شویله بر مشـاهداتم اولمشدی : سنهٔ مذکوره‌ده بندن مقدم با دفتر اون سـکز بیك یدییوز اون دورت حاجی طور سـنادن کچمش ، بونلرك کافه‌سی مصرغروشی اولمق اوزره آلتمش غروشدن قرانتنه پاره‌سی ویرمشلردی، یالکز سکز آدم پاره‌لری بولنمدیغی جهتله مجاناً کچمشلردی .

عینی سنه‌ده بیروتدن، بزدن مقدم سکز بیك آلتمش دورت آدم کچمش ، بونلردن یالکز اوچیوز اون دورت آدم قرانتنه پاره‌سی ویرمشدی، متباقی کافه‌سی مجاناً کچدکدن ماعدا ، خزینهٔ دولتدن یمشلر ایچمشلر . بونکده نامنه مرحمت دیمشـلر . حج اغنیایه فرض اولوب فقرایه فرض اولمدیغی حالا دوشونه‌میورلر .

بوده کوسترکه مادةً دخی استفادهء اصولنی بیلمیورز، یالانجی مرحمتمزی اورتالغه سورورورز،دولت‌علیه‌اولـکه‌سنده‌صحیه‌نامنه یوتدبردقلری‌تدابیری،کندیلری‌فرنـکلر کندی مملکتلرنده قطعیاً اتخـاذ ایتمزلر . مصرده تدابیر صحیه قطعیاً یوقدر ، حالبوکه بر فلاح چوجغنك کوزنده طوپلانمش سیوری سینه‌ك بزم آیاق‌یوللریمزده بیله بولنه‌مز. هندستانده هر یرده او قدرجق پیسلکلر بولنور ، ذاتاً هر نره‌ده غلبه‌لق اوراده پیسلکدر . بزم استـامبولده نشـان طاشنده تشویقیه محله‌سنده اسکدارده ، حیدر پاشاده، ارن کوینده، من‌القدیم غایت تمیزلکدر . پترسبورغده شیمرباقوف سوقاغنده ، آپراقسین چارشوسنده لیغوه جاده‌سنده نه زمان تمیزلك تصور اولنه‌بیلور، بونلرك هیچ برنده استامبولده دیوان یولنده ، بك اوغلنده اتخاذ اولنور تدابیر تصور اولنه‌مز . ذاتاً بزم ذهنلرمزی فن‌نامنه اسیر ایتمشلر . حجاج مسـلمین ایچون ترتیب اولنمش قرانتنه‌لرك اسـاسی تدابیر صحیه‌دن زیاده بر تدبیر سیاسیدر .

قمارانده حاجیلر :

حجاج عمومیتله قرانتنه محلنده هرواپور حاجیلری آیروجه ترتیب اولنمش قوغوشلرده بولنورلر . بر واپورك حاجیسی دیکر واپورك حاجیلریله قطعیاً اختلاط ایتدیرلمز . زیرا بری مدتنی اکمال ایتمش یاخود ایتمك اوزره‌در، دیکری دها یکی کلمش، اختلاط اولندیغی

کبی مدتلرده اولان تفـاوت توافق ایدر، فقط بر ارمنی دوقتوری واردی ، او دوقتور کندی برابر اولمق شرطیله، برقاچ لیرا بدلنده مدت تحفظیه‌سنی اکمال ایتمش حاجیلری، بومبایدن یکی کلمش حاجیلرك واپورینه کتورور وملاقات ایتدیررردی، بز بونی کوزمزله کوردك ، ودوقتور شـکری بکده‌ده سـویله‌دم ، دیدی : او دوقتور ارمنی‌در ، (ارمنی دوقتوریله برابر اولورسـه قولرا میقروبی تأدب ایدرمش) انیسپکتور جنـابلریده بونی کورییوردی . دیمك اولورکه میقروبلرده رشـوت قبول ایدییور . بز کندیمز قارانده بولندقجـه غایت کوزل وقت کچردك ، هر شی موجود ومبذول ، هر شی اوجوزلق ، دوقتور بکلرده فوق‌العاده احترامده بولندیلر ، حجاجکده صحتی برکمال ایدی .

مدت تحفظیه‌مزی اکمال ایتدکدن صوکره ۲۳ قعده‌ده بزی واپوره براقه‌جقلردی بیلمام نه اولدی اوکونی ینه قرانتین قوغوشلرنده قالدق، بر کیجه اولسه‌ده اذیت ایده‌لم دیدیلر. ۲٤ قعده‌قاراندن حرکت‌اولندی. اوکونی آقشام عموم حجاج‌احرامه‌کیرمك‌اوزره حاضرلندیلر. احرامه‌کیرمك‌حجه نیت‌ایتمك‌دیمکدر. نیت‌نه‌در؟ حجاج‌کرام‌بیننده نیت‌معناسنی بیلور آدملر پك نوادردندر. عموم واپورده بولنان حاجیلرك سوروجیسی، سراج‌نامنده بر سیاه عرب واردی . مومی‌الیه علمی دکل ایسه‌ده، عملی اولارق حج‌معناسنی وافعالنی کوردیکی کبی بیلور . آقشامدن هر حاجی‌یه احرامی کیدردی، وهر حاجی‌یه فقرا ایسه فیئات مقطوع یدی شرروبیه بدلنده نیت ایتدیرییور ، فقرا حاجیلرك نیت پاره‌سـیده نظام‌الدکن خزینه‌سندن تأدیه اولنیورمش . اغنیاسی ایسه آرتق برلیرادن آشاغی دکل ، قافله سالار ومعیتی ایچون یکرمی بش انکلیز لیراسی ویردی . واپورده بیك یوز اللی بش آدم وار ، بونلردن احتمالکه یکرمی بش آدم انجق پاره ویرمدی .

معلوم اولورکه برکره یدی‌بیك روپیه صاغلام پاره وار، فضله‌سنه برکت ویرسون . بو آدمك سرمایه‌سی عموم حاجی باباله : اَللّهمُ انیّ اریدالحج واَحْرَمتُ بهِ فیسره‌لی وتقبله منی . لَبیك ، اللهم لبیك لبیك‌لاشریك لبیك، ان‌الحمد والنعمة لك والملك لاشریك لك . بونی برقاچ کره تکراردن عبارتدر .

دلـیل جاهل ، حاجی باباده جاهل ، بو سـوزلری پاپاغان کبی سویلر ، قلب فارغ ، عجبا بوده نیت اولورمی؟ بوده برمسئله‌در ظن ایده‌رم . یدی بیك روپیه صرف اولنور ونه اولدیغی اکلاشـلماز . فرض وارکان دیندن اولان بر عبادت ادا اولنه‌جق . اکر حاجی بابا شافعی مذهبنه منسوب ایسه حجی صحیـح اوله‌مز . حنفی اولورسه نیسه .

ایرته‌سی کونی ایکندی وقتلرنده واپورمز جدهٔمبارکه اسکله‌سنه یناشدی، برچوق واپورلر کوزوکیوردی ، هنوز دمیر آتمامش‌ده ایکی واپور بولنیوردی .

قایقجیلر کلدی ، بزده همان برقایغه آتلادق ، قارایه دوغری یورودك . قایقده بن، عمر افندی یامااوقا ، برده بخارالی همشهریمز بولنیوردق. ساحله یاقلاشمه ده ایکن قایقجی بزه دیدی :

اولا بنم پاره‌لرمی ویروکز ، ثانیاً قارایه چیقـدیغکز زمان نره‌دن کلیور - سکز دیه صورورلرسه ، مصر خـدیو واپورندن دیرسکز . زیرا سزك واپورکزه بوکون اذن ویرلمز ، شوراده خدیو واپوری کوریپورسکز همان دمیرلادی ، البته اوکا اذن ویره‌جکلردر . خدیو کندیسی بوکون قارایه چیقمـایه‌جق ، اما معیتندن بر چوق آدملر چیقدیلر .

بزده قارایه آیاق باصدق ، همان اوچ بش غروش ویروب کچدك کیتدك ، صور وسوال اولمدی الحمدلله قاراده بولنیورز . انسانلر قارا مخلوقیدر ، قاراده یاشار ، دکز نه قدر راحت‌اولسه، ینه انسان ایچون دکلدر، شو سببدندرکه انسان بر کیجه‌دکل، برساعت‌اولجه قارایه چیقه‌بیلورسه، یالانده سویله، پاره‌ده ویرر. بوراده «سابقوا علی الخیرات» ده وار.

بز مسابقه نتیجه برآن اول ورفقامزدن برکیجه مقدم قارایه چیقدق .

بالطبع کیجه‌یی جده‌ده قالمق مجبوریتـده بولنیوردق ، زیرا ، ایستر دوه قافله‌سی ایستر مرکب قافله‌سی ایرته‌سی کونی علی‌الصباح قالقه‌جغنی استخبار ایتدك .

هرچده مبارکه‌ده‌بزم ایچون‌یکده‌یبانجی کلدی، بزدن مقدم‌اورایه «من کلّ فجٍّ عمیقٍ» کلمش احبادن برچوق احبایه تصادف اولنده ویك اسکی احباب‌لرمزدن اسفندیار افندیده اوراده روس قونصلس خانه‌سنده باش ترجمان بولنیورلرمش .

اسفندیار افندی خانه‌سنده دخی بولندق صمیمی وجدی محبتلر اولندی .

صباح ایرکن شافعی وقتنده حوا ّ زیارتنی توصیه ایتدیلر ایسه‌ده حوصله‌مز یکده قبول ایتمدی ، همان قافله‌یه قاتیلارق مکه یولنی ترجیح ایتدك .

رفیقمز عمر افندی یامااوقانك تنسیبی اوزرینه‌مکه‌یه ایشاك، مرکب‌ایله کیتمك‌اوزره قرار ویرمشدك :

جده‌دن مکه‌یه یا دوه ایله کیدیلور یاخود مرکب ایله ، دوه ایله کیدلدیکی تقدیرده آراده ایکی کون کچر ؛ مرکب ایله کیدلدیکی تقدیرده اون ایکی سـاعت ظرفنده مکه‌یه

واریلور. حکمت ربانی هرکس یوکی چوق اولمزسه مرکبی ترجیح ایدر، مع‌مافیه مرکبك زحمتی چوقدر. ظن ایده‌رم بوراده قلبلر «وسارعوا» امرینه مسابقه ایدییورلر. یالکز شو امره امتثالاً مرکب سفری زحمتنی اختیار ایدییورلردر.

جده مکه یولی:

جده‌دن مفارقت اولندیغی کبی متمادیاً قوملق اووا اثر عمار یوقدر، بوتون اوکنیش میدانی قوم اورتمش، صاغده صولده قامشدن معمول عشّه تعبیر ایتدکلری قهوه خانه‌لردن ماعدا بر شیلر یوق. بوقوم چولنده ایکی ساعت قدر قطع مسافه ایتدکدنصوکره طاشلق تپه‌لر باشلار، بو تپه‌لرده سیم سیاه طاشدن عبارت طاغلار، نباتات نامنه سنای مکه ایله دیکنلی مغیلان آغاجندن ماعدا برشیلر یوق. جده ایله مکه میاننده حدّه دیرلر بر منزل واردرکه اوراسی عادتا برقریه‌در، اهلی تماميله اهالی بدویه‌دندر.

آقشام اذانی مکه قربنده بر مسجدده بولندق، مجاورین کرامدن بر چوق آدملر استقباله کلمشلردی، بعدالمغرب مکهٔ مکرمه‌یه داخل اولندی. مشایخ کرامدن الشیخ محمد مراد افندی جنابلری دخی استقبال ایچون چیقمشلردی، شیخ محمود جاده‌سنده تصادف اولندی بعدالمعانقه وایفای‌خوش آمدی دولتخانه‌لرینه مهمان اوله‌جغمزی اشاره‌بیوردیلر. عمر افندی یاماوقا برآز یورغون وراحتسز بولندیغندن، اشیالر ایله برابر دوغریجه شیخ افندی خانه‌سنه کوندردك. کندمده مطوفلردن بریله حرم شریفه نازل، طواف وسعی وظیفهٔ مقدسه‌سنی ایفا ایده‌رك افعال عمره‌یی اکمال ایتدکدنصوکره شیخ مشارالیه جنابلرینك دولت خانه‌لرینه عزیمت ایدوب، منزل سلامته واصل اولدق.

سماورلر کلدی، چایلر ایچدك، برآزده استراحت اولندی. عادتا کندی وطنمزده وکندی خانه‌مزده بولنیورز، بوتون غربتلر زائل اولدی وکلفتلر قالمدی.

الشیخ محمد مراد افندی:

دولت خانه‌لرنده مسافر بولندیغمز الشیخ محمد مراد افندی، اعاظم مشایخ نقشبندیه‌دن وعصر حاضرك اکابر علماسندن اولوب فضل وکمالی آثاریله معروفدر: امام ربانی مجددالف ثانی حضرتلرینك مکتوباتنی تعریب ایتمشلر، رشحاتی تعریب ایتمشلر، تلفیق‌الاخبار نام عربی‌العباره تاریخلری دنیاده اك معتبر تاریخلردن ونظیری بولنمز براثر جلیلدر. بونلردن ماعدا مطبوع و غیر مطبوع عربی، فارسی، تورکی اثرلری وار، وبزجه مجهول اولان اثرلری دخی شبهه‌سز اولاجقدر. یاریم عصره‌قریب مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت ایدر: فارسی،

۱۳

عربی، تورکی لسانلرنده لسان‌مادری کبی تکلم ایدر ویازار. اصول وفروعده یدطولاسی اولدیغی کبی تفاسیر واحادیث شریفه‌ده دخی بیوك ممارسه‌سی واردر. لکن مع‌التأسف قدر وقیمتی تقدیر اولنمامش دائمی ضیق‌معیشت بالآخره طبیعت وحوصله‌لرینه‌دخی تأثیر ایتمشدر. آخر عمرنده مکه‌ده بنا اولنمش بر تاتار حاجی خانه‌سنه بوابلق کبی بر وظیفه ایله مکلف اولمشدرکه، بوده اسلامیت‌ده علما حصه‌سنه دوشمش بر ذلتدر. بزده حاجی‌لر ایله برابر بو ذات محترمك بوابلق ایتمکده اولدیغی حاجی خانه‌ده مسافر بولنیوردق. فی‌الحقیقه اکثر مجاورین مکهٔ مکرمه‌ده بوصورتله تأمین معیشت ایدرلر، فقط بویله برصنعت، عوام‌مجاورین ایچون وظیفه اوله‌بیلورسه‌ده، علما ایچون پکده مناسبتی یوقدر، لکن نه‌چاره مدار تعیش بشقه تورلی تأمین اولنه‌مزسه عائله صاحبی برآدم بوصورتله هیچ‌اولمزسه موسمده چکدیکی زحمت بدلنده اون آی خانه‌کیراسی ویرمز. شومنفعته مقابل موسمده حاجی خانه‌ده بوابلق ایدر وشهور سائره‌ده تکیه نامیله شیخلق ایدر.

حجازده قزانلی تکیه‌لری وحاجی خانه‌لر!

حرمین شریفین‌ده قزانلی تکیه‌سی نامیله معروف برچوق حاجی خانه‌لر واردر، فقط بنه تکیه تسمیه اولنور. بونلرك اساسی تکیه دکل حاجی خانه‌در، روسیه‌دن کله حاجیلر او تکیه‌لره نازل اولور. واقامت ایتدیکی مقدار او تکیه‌لرده ساکن اولورلر، تکیه‌یه نظارت ایدن ذاتده حاجیلرك ایشنه کوجنه باقار، دها دوغریسی حاجیلره اوشاقلق ایدر، بوابلق ایدر، نهایت حاجی بابایی ممنون ایده‌بیلورسه، النده بولنان بدل، عمره صدقه‌سندن کوکلندن هرنه قوپارسه حسن اختیاریله تکیه ناظرینه احسان‌ایدر وبعض حاجیلرده برپار. ویرمز، بلکده هرایکی طرفك قلبلری رنجیده اولور، ومنازعه‌لرده اکسیك اولمز بیلمام او تکیه‌لرك بانی‌لری واقف‌لری نه‌کبی استفاده امید ایتمشدر؟ بوکبی حاجی خانه‌یه احتیاج وارمی ایدی؟ بو تکیه‌لرك فائده وضرری یکدیکرینی قاپاته‌جق قدردر. بزم نازل اولدیغمز تکیه، الشیخ محمد مراد افندی نظارتنده اولوب مکه‌ده موجود تکیه‌لرك‌ده اك مکملی واك منتظمیدر.

مکهٔ مکرمه‌ده:

مکه‌یه دخولمزك ایرته‌سی کونی حجاز والی‌وکیلی شاعر مشهور امین بك‌افندی‌حضرتلرینی زیارت ایتدك، حسن قبول بیوردیلر، واوکونی علمادن بعض ذوات ایله ملاقات اولندی. وسلانیك اتحاد وترقی مرکزندن کوندرلمش بیك باشی رجب افندی وژاندارمه معلمی

فرید افندیلر ایله دخی ملاقات اولندی ، بو ذاتاره توکیل اولنمش وظیفه‌لرك صرف بر نام واستشهاردن بشقه بر شی اولمدیغی ایکنجی اوچنجی ملاقاتده صراحته آ کلاشلمشدی . برده ذات شاهانه نامندن کوندرلمش موصللی کور حافظ عثمان بولنیوردی ، بو آدم ایله‌ده والی نزدنده کوروشلدی فقط نه‌کبی برفکره مبنی کوندرلمش اولدیغی یکده آ کلاشیلامیوردی: عالم ، فاضل، شاعر مشهور دیه باشنده مولوی سکه‌لی براعمی هرکسه تقدیم اولنوب دور- مقده ایدی ، کندیده بیلمام نه کبی برمناسبت ایله‌در « لایبلغ عنی الامن هومنی » حدیث شریفنی تکرار ایتمکده ایدی .

چوق غریب اسلامبولدن ذات شاهانه طرفندن براعمی مکهٔ مکرمه‌یه وکیل کوندریلیور. بو تورکیه‌دن ماعدا هیچ برمملکتده تصور اولنه‌من .

حرم شریف داخلنده جم غفیر ماشاء الله من کل فج عمیق کلمشلر ، نوع بشرك هر جنسندن نمونه‌سی وار: بخاری ، افغانی، تورکستانلی، چینلی، هندلی ، جاوالی ، ملایولی ، جبل طارقلی، بلجی، بغدادی عراقی ، یمنی، مصری ، مغربی ، فاس ، تونسی ، جزائرلی، سوریه‌لی ، آ ناطولی، قفقاسلی ، طاغستانلی، آذربجانلی ، ایرانلی ، قزانلی قزاق حاجیلری وسائره حجاجدن پك چوق آدملر کوردك بعضلریله کوروشدك عمومی معارفه مصاحبه‌لره تشویق ایتدك ترغیب ایتدك ، وبعض آدملر معقول کوردیلر واستحسان ایتدیلر و بعض آخرلریده بورایه عبادت ایچون کلدکارینی سویله‌دیلر .

الشیخ محمد مراد افندی خانه‌سنده اجتماع .

شیخ مشارالیه خانه‌سنده حجاجدن برجم غفیردعوت اولنه‌رق، برکیجه صحبت اولندی. مجلس هرنه قدربیوك دکل‌ایدیسه‌ده هرجنس ومذهبدن آدم واردی، مجلسه‌مفتی‌مکه السید محمد زواوی حضرتلری ریاست ایدییورلردی ، هر نه قدر مجلس بر قرار قطعی اتخـاذ ایتمه‌دیسـه‌ده ، پك مؤثر نطقـلر ایراد اولندی ، بالخاصه صاحب البیت محمد مراد افندی حضرتلری غایت مفصل برخطبه ومؤثر بر موعظه ایله حکمیات اجتماعیاتدن بحث ایده‌رك مکه‌ده بولندقجه اخوان مسلمین یکدیکرینی زیارت وکسب انسیت ومعارفه منافعنی براسان بلیغ ایله بیان بیوردیلر . ژاپونیالی عمر افندی یاما اوقا دخی اتحاد اقوام شرقیه‌دن بحث ایده‌رك اسلامیتك استقبالندن وژاپونیاده نشری امکانندن عریض عمیق ملاحظاتده بولندی. ژاندارمه معلمی‌خواجه فرید افندی دخی اتحاد وترقی جمعیتك مرکزی اولان سلانیکك استقبالده براسلام مرجعی‌اوله‌جغندن بحث‌ایده‌رك جمعیت مذکوره‌نك خدماتنی تعداد ایلدی.

هندلی ، چینلی ، ملایولی حاجیلردن بعضاری دخی مختصر خطبه‌لر ایله اتحادك لزومندن بحث ایدنلر بولندی، تبریز علماسندن برذات محترم طرفندن دخی مؤثر سوزلر سویلندی. مجلس غایت کوزل ، هرنه قدر جماعتی آز ایسه‌ده جدیت وصمیمیت جهتندن فوق‌العاده پارلاق وساده ایدی. حقیقته براخوان فی الله محبتنه شایان برمجلس ایدی. عربی ، فارسی تورکی لسانلرنده خطبه‌لر اوقوندی نطقلر ایراد اولندی. مجلسك نهایتنده دها واسع مقیاسده اجتماعلر عقد لزومی وحرم شریف‌ده هر کون موعظه‌لر ویرلمه‌سی قراره آلندی. غایت مکمل برمقدمه .

بو کبی بر ندوهٔ اسلامیه‌نك ابتدا ، بزم تاتار علماسندن بر ذات محترمك خانه‌سنده انعقادی ، بنم ایچون آیروجه موجب شکران وافتخار ایدی .

ایشته بو مجلس اتحاد اسلام مجالسنه توطئه اولمق اوزره بیك اوچیوز سنه ظرفنده برنجی جلسه‌در .

مکهٔ مکرمه

مکهٔ مکرمه بر بلدهٔ مقدسهٔ اسلامیه‌در. بومبارك بلده ابراهیم علیه‌السلام زماننده نصل ایسه ، الی‌الآن بر « وادی غیر ذی زرع » در. عمارت نقطه‌سندن بعض تبدلات وقتیله اولمش ایسه‌ده اکثر مکه خلقی ینه نیم بدویدر. برزمانلرده مکه‌نك اعماری جهتنه خدمت صرف اولنمش ایسه‌ده ، اوده حرم شریف اطرافنی تجاوز ایتمامشدر. حرم شریف‌بناسی دخی غایت ساده اولوب ، هیچ بر جهتدن مجمع اهل ایمان دینله‌جك درجه‌ده اعتنا اولنمامشدر. بلده بتون طاغ جبال جسیمه ایله محاط اولدیغی حالده ، بلده‌نك سیل آبه معروض قاله‌جنی لایق درجه‌ده دوشونیله‌مامش . همان هر بر زمان سیلاب فلاکتیله بیوك انهدامه معروض اولدیغی حالده بوندن صکره کله‌جك سیلاب ایچون تدابیر اتخاذ اولنمامش وحالا اولنه‌میور . شول جهتندن نفس کعبه دخی‌مراراً سیلابدن منهدم اولدیغی تاریخ صحیفه‌لرنده معروفدر . بلدهٔ طیبه‌نك تنظیفاتی وتنویراتی ایچون دخی قطعیا صرف مساعی اولنمامش بتون قاذورات انسان پیسلکاری عمومی ابدستخانه‌لر اولمدیغندن جاده‌لرده سوقاقلرده آچیق یرلرده آیاقلر ایله چیکنه‌نیور . دیانت اسلامیه تعلیماتندن اولان نظافته بحق رعایه ایتمك قطعیا ممکن دکلدر ، غلبه‌لك ، حجاجك کثرتی ، ذاتاً تنظیفاته بر مانع تشکیل ایدر ، شهر اوفاق حجاجك بولنه‌بیله‌جکی یرك مساحه‌سی محدود ، هرکسده دائمی صورتده او بیت معظم جوارنده بولنمق ایستیور لااقل ایکی‌یوزاوچیوز بیك آدم تجمع ایتمش بولنیور.

دفع طبیعیده نسبةً فضله و بلکه معتادك ضعفیدر . زیرا ، حجاج فضله وغیر مأنوس یمکلر یمکه مجبور اولیور . برآز خسته‌لقده اولورسه نعوذ بالله نه قدر مشکلاته معروض قالیر ، تکرار دیه‌لم‌که تنظیفات ایچون قطعیاً تدابیر اتخاذ اولنمامش ، برکت ویرسونکه حرارتك شدتندن قازورات هپ قورویوب طوپراغه قاریشیور کیدییور . فقط سیلاب اولدیغی زمانده او قازوراتی کاملاً آلوب کوتوروب حرم شریف داخلنه وکعبهٔ معظمه اطرافنه طولدیرییور . بوجهتلر حالاده نظر اعتباره آلنمامقده‌دور.

خلاصة الخلاصه فن نقطهٔ نظرندن مکهٔ مکرمه بلده‌سی اواجتماعلره قطعیاً مساعد دکلدر . سوقاقلرك یوقلغی ، جاده‌لرك محدودیتی ، غلبه‌لکك چوقلغی ، دوه‌لرك کثرتی شوغتف [١] تخت رهوان [٢] . وسائر اسباب نقلیاتك بیچیمسزلکی وعین زمانده کیجه کوندوز سوقاقلرده مالامال بونلرك کثرتی برآرایه جمع اولنه‌رق ملاحظه اولنورسه ، دوغریسی اوراده انسانلر ایچون حیات امید اولنه‌جق هیچ برشی‌ده قالمز ، اسباب استراحت دکل اسباب اسایش تأمین اولنه‌بیلمك احتمالی قطعیاً یوقدر ، اوطار سوقاق چارشو وجاده‌لر اوزرنده پشمکده اولان انواع یمکلر وصاتلمقده اولان میوه‌لر وسائره هیچ برشی فن نقطه‌سندن عقله صیغه‌جق شیلردن دکلدر .

الحمدلله ثم الحمدلله علی دین الاسلام ! تربیهٔ اسلامیه سایه‌سنده بلاوقوعات عصرلرجه بو حالت دوام ایتمش و ایتمکده‌در ، هرکس کندی احتیاجنی دفع ایده‌جك قدر یولده بولییور ، یرده بولییور ، کیدوبده کلیور ، اوطار برمضیق داخلنده اوچ بش کون برهفته ظرفنده محقق یاریم ملیون جان تنفس ایدییور ، ایکی محمل شریفك ورودی وعرفاته خروجی اثناسنده احتفالات لایقه ورسمیه‌ده اجرا اولنیور . بونلرك کافه‌سنده هرکس یالکز کندی نفسنی محافظه وبشقه‌سنی ایجتمه‌مك پروغرامنه تابع بولنمقله اسایش محافظه اولنیور . برقاچ آدم نفسنه مغرور اولورده معاذالله پروغرامی شاشیره‌جق اولورسه ، هرشی دقیقه‌سیله امکان خارجنه چیقار ، نه او سوقاقلرده کیدوب کلنه‌بیلور ونه‌ده او شهرك داخلنده انتظام محافظه اولنه‌بیلور . شریعت غراء مطهره « ولارفث ولافسوق ولاجدال فی الحج » نظم

---

[١] شوغتف دوه اوزرنده ایکی ادام بنمك ایچون حجاجه مخصوص اولمق اوزره عربلر اختراع ایتمش .

[٢] ایکی دوه‌یه یاخود ایکی قاطره بر دانه‌سی یوکله‌تیلور ، برتك آدم بینر اغنیاء حجاجه مخصوصدر .

جلیل قرآن ایله حج پروغرامی بوندن بیك اوچیوز بوقدر سنه مقدم تنظیم ایتمش ایسه، بوکونه‌قدر حرفیا محافظه اولنمقده‌در. ایکی اوچیوز بیك آدم یوم واحد بلکه آن واحدده، دوه‌لر، مرکبلر، قاطرلر، آتلر و پیاده‌لر اوطار و غیرمنتظم سوقاقلرده آمدوشد ایدییور ولاینقطع کیدوب کلییور، نه ضابطه وار ونه‌ده رابطه، هرکس بلاتأخر شعائر اسلامی وقت وساعتنده ادا ایدییور، کیمسه، کیمسه‌یی اینجتمك یوق وکیمسه‌ده کیمسه‌دن اینجنمك یوق، او غلبه‌لکده، او طارلقده: شرفانك، والیلرك، خدیولرك، محمل شریفلرك احتفالات ومراسمنه دخی میدان مساعده ایدییور.

اشته اساساً اهل بصیرتك حیرتنی ودقتنی جلب ایده‌جك نقطه‌لر بونلردر. انسانلرك تأثیرات معنویه تحتنده نه درجه‌ده منقاد اوله‌بیله‌جکنی تقدیر ایتمك آرزو ایدنلر، نظر اعتبارلرینی بوجهتلره توجیه ایدرلر. اك بیوك قوت معنویات اولدیغنی بیلمك وتقدیر ایتمك ایچون اهل بصیرته مکهٔ مکرمه‌ده موسم حجده اوچ بش کون بولنمق کافیدر.

موسم حجده مکهٔ مکرمه تمام معناسیله «مبارك» اولدیغی کبی «فیه آیات بینات» سری دخی اوموسمده ظاهر ونمایان اولور «ومن دخله کان آمنا معناسی دخی آچیق آکلاشله‌بیلور، حضرت ابراهیم علیه‌السلامك «رب اجعل هذا البلد آمنا» دعاسی‌نك اهمیتی وعندالله مقبول اولدیغی هپ رأی‌العین مشاهده اولنور.

بلدهٔ طیبه‌نك مبارك اولمه‌سنی بیلمك وبیلدیرمك ایچون، مبارك وبرکت معنالرینی ملاحظه ایتمه‌لی، برکت معناسی نفس امرده آز اولان برشیئك، چوق یرنده قائم اولوب کفایت ایتمه‌سیدر. مثلا بر آدم ایچون تدارك اولنمش نعمتك اون آدمه کفایه ایتمه‌سی، واون آدمی طویورماسی کبی. نفس امرده طار اولان سوقاقلرك یوز بیکلرجه آدمك حرکتنه مساعد اولمه‌سی، بو معجزهٔ باهره‌در. صوکره مکه بروادی غیر ذی‌زرع اولوب نهایت یوز بیك نفوسی اولان بربلده ایکن، اورایه خارجدن ایکی اوچیوز بیك آدمده کلدیکی زمان، مسکنلرك مساعد اولدیغی قدرده ارزاقك کفایه ایتمه‌سی وقیمتچه ایام عادیه‌دن قطعیاً فرقلی اولمامه‌سی، ارزاق تدارك اولنه‌جق اسبابك مفقودیتی هپ نظر اعتباره آلنه‌رق، عموم مکه‌ده اکمك فرونی عادی اصول قدیم اوزره نان عزیز طبخ ایدر اوچ فرون وتنور واردر. شو اوچ فرونی ـ که مکه فرونیدر ـ تصور ایتمه‌لی، مکه اهالیسی یوز بیك، وخارجدن کلمش لااقل ایکیوز بیك آدم وبعض سنه‌لر اوچیوز دورتیوزبیکده

کلدیکی محققدر . اشته برکت معنالری بوصورتله ملاحظه اولنورسه ظاهر اولور. کورمك ایچون بصیرت لازم .

اشـته شو حاللری و دها عجیب عقول بشرك ادراك ایتمیه‌جکی جهتلر عمیق وعریض موازنه ومحاکمه اولنورسه ، جناب واجب‌الوجودك قدرت الهیه‌سنی تصدیق ایده‌جك آیات بینات مشاهده اولنور . پولیس یوق ، ضابطه مأمورلری یوق ، اسایش برکمال ، کیمسه‌نك بورنی قانامز، هیچ برکونا وقوعات یوق، هرکس پاره ایله کلمش، اك فقیر ظن ایتدیککز آدملرده یکرمی اوتوز لیرا وار . اشته ابراهیم علیه‌السلامك دعاسی. اشته ومن دخله کان آمنا معناسی ، بوتون دقایقیله تجلی ایدیور . الله حاجی بابالرك بصیرت کوزلرینی آچسون، بوحکمیاتك اسرارینی کورمك نصیب ایلسون .

خدیو مصر یاعزیز مصر مکه‌ده :

عزیز مصر عباس حلمی پاشا حضرتلری ذوالحجه‌نك دوردنجی کونی مکهٔ مکرمه‌یه دخالت ایتدیلر . بالطبع تشریفات لایقه، طنطنه ودبدبه‌ایله استقبال اولندی، طوپلر آتلدی، زوغریطه‌لر ایله دوغریجه امیر مکه شریف حسین پاشا حضرتلرینك خانهٔ دولتلرینه نازل اولدیلر ، معیت ارکانی ووالدهٔ ماجده‌لری دخی برابر بولنیوردی. بیوك برشوکت‌وسلطنت ایله امراء اسلامدن برینك هرکس ایله برابر احرامه بورونه‌رك باشی آچیق یالین آیاق ، ارکان دیندن اولان بررکنك ایفاسی ضمننده تشریفلری حقیقة عموم حجاجك قلبنی صمیمی مسرتلره غریق ایتمشدی. عموم حجاج کمال صمیمیت ایله خدیو حضرتلرینی قلبلرندن تبریك ایتدیلر . طواف وسـعیلرنده کمال اهتمام ایله علی‌وجه السنه هر حاجی نصل اداره ایدرسه اویله‌جه ایفاء وظیفه ایتدیلر . صفا مروه بیننده دخی پیاده کیدوب کلدیلر .

ایرته‌سی کونی عزیز مصر، والی ولایت امین‌بك افندی‌یه اعادهٔ زیارت ایتدکدن صکره حکومت دائره‌سنده شرفا وعلمادن برچوق آدملری حضورلرینه قبول بیورمشلردر .

مکهٔ مکرمه‌ده بوسنه‌یه مخصوص بعض غرایب :

خدیو جنابلرینك ارض حجازه تشریفلری امراء اسلامیه‌ده نوادردندر . ثانیاً یمندن کلن حاجیلرك بوسنه فوق‌العاده چوق اولمه‌سی وصرف ایتمکده اولدقلری پاره‌لرنده هپ انکلیز لیراسی اولمـه‌سی جالب دقت وشـایان اعتبار ایدی . نه‌دن هر یمنلی انکلیز پاره‌سی صرف ایدییور . سائر سنه‌لرده انکلیز لیراسی بو درجه‌ده مبذول بولنمزدی ، بوده عموم تجارك دقتنی جلب ایتمشدی .

ثالثا خلافت عربیه نامنه بعض اوراق مطبوعه توزیع اولنمه‌سی ، بوده تصادف ویاکه جهل اثری اوله‌رق میدانه چیقمشدر .

رابعاً خدیو معیتنده نصرانی بر توپوغرافك مکه‌یه دخولی وشریف مکه خانه‌سنده مهمان بولنمه‌سی . بوجدا غریب بر وقعه‌در . بشقه زمانلرده مکه‌یه بر خرستیانك دخولی ممنوع ایکن، برامیر اسلام حمایه‌سنده داخل اولوب دیکر امیراسلام خانه‌سنده مسافر اولسون. بوده حجاج بیننده خیلی شیوع بولمشدی. قیل وقال قولاقدن قولاغه فصله‌ی چوق ایدی. بوحاللر غریب اولدیغی حالده مشئومدر .

بوندن ماعدا برده « تایمس » غزته‌سنك مخابری دخی خدیو معیتنده بولندیغی شایع اولدی. معلوم اولمدی بونلر ایکی آدم‌می، یا که ایکی وظیفه‌یی التزام ایتمش بر آدم بولنیورمی ایدی . غریبدن بریده مصریلر ایله یمنلیلر میاننده مناسبت کوریلمه‌سی ، ایکی اوچ یمن حاجیسی بولنورسه ، مطلقا یانلرنده برده مصرلی بولنیوردی . سورو سورو حجاج آرالرنده بر ازهر طلبه‌سی کوزه چارپیوردی . ایکی کنج ازهر طلبه‌سی آیروجه هرکسك دقتنی جلب ایتمشدی ، بالاخره بونلردن برینی والی وکیلی توقیفاً درسعادته کوندرمشدر ، بو آدمك جیبندن ادریسی‌یه خطاباً یازلمش برمکتوبك ظهورایتدیکنی مشارالیه حضرتلری سویله‌مشدی .

بونلرك کافه‌سی برتصادفدن عبارت اولمق احتمالی دخی بعید دکلدر ، مع مافیه تصادف اولسه‌دخی غریب تصادفلردندر. قدرك ال‌ایله یاپیلمش صویلارندن دنیله‌جك اولورسه جائزدر.

زمزم شریف .

زمزم اوله‌بیلورکه برمعدن صویی Minéralsدر. فقط بزم اعتقادمزده برماء مقدسدر. زمزم حقنده روایات مختلفه ومشهوره کتب اسلامیه‌ده معروفدر. بن اوجهتلردن صرف نظر ایده‌رك یالکز کندی تجربه‌لریمی عرض ایده‌جکم. بن زمزمی ایسته‌دیکم زمان ایسته‌دیکم قدر ایچه‌بیلورم ، تخمیناً اون بش کیلویه قدر مرار ایچمشدم . بلکه هرکون بهر زمزمدن اون اوقه‌دن زیاده ایچردم . سقالر کتیریر ایچرم ، صوروور آلیر ایچرم . هیچ آغرلق حس ایتمام ، ایچدکجه ایچرم وایچه‌جکم کلوردی. « الزمزم شفادالماشربله » معناسنی بحق مشاهده ایتمشدر .

زمزم شریفی ، حاجیلر تنکه‌لر ایله آلوب مملکتلرینه کتوروورلر ، وقتیله بنده کوتورمشم ، بوصو شیشه‌ده اون ایکی سنه قالدیغی حالده هیچ تبدل و تغیر ایتمدیکنی مشاهده

ایتدم، زمزم شریف حقنده غایت بیوك اعتقادم وار، و بیوکده تجربه‌لرم وار. وبا زماننده هرکس زمزمدن اجتناب ایدرکن بن بشقه زمانلره نسبتاً دها چوق ایچردم.

بر روایت واردرکه: زمزم قایناماز دیرلر، بن تجربه ایتدم قاینادی، فقط قاینادقدن صوکره طعامی چوق فنا اولدی، چای یاپوب ایچه‌جك اولدم. دها فنا اولدی، شکرده قویدم بسبتون فنا اولدی، قورقدم تأدب ایتدم، بالآخره قایناتمش صویی ایله غسل ایتدم وچاینی دفن ایتدم؛ بلکه سوء ادب ایتمشمدر دیه ندامت ایتدم.

ایشته بنم زمزم اوزرنده مادی ومعنوی تجربه‌لرم نتیجه‌سی زمزمی نه نیت ایله ایچرسه‌کز زمزم او منفعتی تأمین ایدر. یعنی آج اولدیغکز زمان قارن‌طویرمق نیتیله ایچرسه‌کز. خسته اولورسه‌کز هرنه کبی خسته‌لق ایسه او خسته‌لغه شفا اولسون دیه ایچرسکز، هم او خسته‌لغه شبهه‌سز شفا اولور. فقط اولدیغی کبی کندی حالنده قوللانمق شرطیله.

«الزمزم لما شرب له» در. تجربه‌سی قطعی شك شبهه یوقدر. فقط بوراده هر امورده اولدیغی کبی نیت خالص واعتقاد کامل اولمق شرطدر. بوایکیسی‌ده اولورسه، زمزم شریف قطعی اوله‌رق «لماشرب له» در. البته اعتقادده اولمزسه، اك مشهور سولفاته ایصتمه‌یه دوا اوله‌مز وحمایی تسکین ایده‌مز. ذاتاً دنیاده اعتقادسز هیچ بردردو دواسی یوقدر. بن مرار تجربه ایتدم پك چوق خسته‌لقلره هله مثانه‌ده اولان خسته‌لقلره وامراض داخلیه‌یه وکوز آغریلرینه حرفیا تجربه ایتدم، آج قالدیغم زمان هفته‌لرجه زمزم ایله کچیندم، هپ بالفعل تجرباتمدر. نجه هپ قطعیدر.

یوم ترویه وعرفات تدارکاتی:

ارکان حجدن بری وبرنجیسی عرفاته دوغری یوم ترویه ذوالحجه‌نك سکزنجی کونی مکهٔ مکرمه‌دن حرکت اولنور. اشته بوحرکت آرتق شایان حیرت اندر حیرتدر. ایکی اوچیوز بیك انسان قافله‌سی اوطار سوقاقلردن مرور ایده‌رك، عرفاته دوغری کیده‌جك ویکرمی میل قطع مسافه ایده‌جك، بو حرکتده اك آزنده یکرمی بش اوتوز بیك دوه بولنیور. اوچیوز بیك انسان قافله‌سنه: دوه‌لر، آتلر، قاطرلر، مرکبلریده علاوه ایتدکدن صوکره تصور ایتمالی، دنیانك قنغی مقتدر قوماندانی بوقدر منتظم ومعلم عسکری ٢٤ ساعت ظرفنده سوق ایده‌بیلورده، واوطار سوقاقلردن مرورنده بلاوقوعات کچه‌بیلور؟ بزم قوماندان معظم علیه الصلاة والسلام بیك اوچیوز سنه مقدم فرمان جلیل سبحانی ایله تعیین ایتمش پروغرام حکمی، الی الآن باقی وجاری بلاوقوعات هرسنه تکرر ایدر، منتظماً

هر کس کندی صیره‌سنده کیدر استه‌دیکی مضیقدن بلاتردد کچر . مکهٔ مکرمه‌ده سوقاق بکجیلرندن ماعدا کیمسه‌ده قالماز. بوسیاحتده عموم حجاجك اوچ کونلك ارزاقی‌وچادرلری منتظم صالونلی خیمه‌لری برابر کیدر . ذوالحجه‌نك طوقزنجی کونی بو معظم قافله کاملاً عرفات میداننده یرلشیر ، لااقل آلتمش یتمش بیك چادرلر قورولور ، اوچیوز بیك انسان کتله‌سی برمیدانده بولنیور ، آرتق تصور ایتملی : چارشولر ، پازارلر ، جاده‌لر ترتیب اولنیور، هرکس طائفه طائفه کروه کروه یکدیکرینی بولیور، اوکونی آقشامه قدر اظهار اخوت ایده‌رك ضیافتلر تعاطی اولنیور. فشنکلر آتیلور، رسم کچیدلر، دبدبه‌لر دوام ایدر، دیکر طرفنده: دعالر، مولودلر ، تلاوتلر ، لبیکلر، بوتون عالم برکفنه بورونمش، مساوات معناسی تمامیله تجسم ایتمش ، هرکس باشی آچیق یالین آیاق ، کوملك یوق طون یوق ، امیر ایله فقیر بیننده برفرق کوریله‌میور . تمام ساعت اونده خلیفه طرفندن کوندرلمش امیرالحج بیاض دوه‌یه راکب اولدیغی حالده جبل رحمت اوزرینه چیقار، خطبه‌یه باشلار. اوساعتدن اعتباراً موقف‌عرفات برمیدان عرصات اولور، لبیك اللهم لبیك صدالری‌عیوقه چیقار. احراملرك کنارلری صاللانیر ، بیاض مندیللر صاللانیر، دنیا هپ بیاض برمعرض، انسان سرکیسی اولمش ، بونه اطاعت ، بونه انقیاد ، قاچ بیك سنه مقدم صادر اولمش دعوته اجابت اولنیور ، هرکس خلوص قلبدن کوز یاشلرینی دوکه‌رك لبیك اللهم لبیك ندالریله رالله‌ه مراجعت ایدییور، یوز بیکلرجه صدالر برآغزدن سویله‌نیور . یوز بیکلرجه قلبلر برنقطه‌یه توجه ایدییور. ساعت اونبر، برطرفدن دعالر ندالر دوام ایتمکده، دیکرطرفنده چادرلر یقیلوب دوه‌لره تحمیل اولنه‌رق، مزدلفه‌یه عزیمت تدارکی باشلانیور .

ساعت اون بر بچق، هر کس دوه‌لر اوزرنده، آتلر، قاطرلر، مرکبلر اوزرندن وبر چوغی آیاقلری اوزرنده لبیك اللهم لبیك ندالری ایله غروبی منتظر بولونیور . غروب طوپی آتیلور آتیلماز ، او قافلهٔ معظمه «ثم افیضوا» امر جلیلنه اطاعت ایدرك میدان عرفاتدن حرکت ایدوب « فاذا افضتم من عرفات فا ذکر الله عند المشعر الحرام » فرمان عالیشاننه امتثالاً مزدلفه‌یه دوغری شتابان اولیور . تکرار تصور ایتملی : شوغتوفلی دوه‌لر، تخت رهوانلر محمل شریفلر، هودجلر، پیاده‌لر. سواریلر هپ برسمته دوغری آن واحدده حرکت ایدییورلر. بوراده‌مرورکاهده تصادف‌اولنه‌جق‌مضیقلر ایکی طاغ آراسنده کچید یرلری مکه سوقاقلرندن پکده فرقلی دکل ، اورالرده اوچیوز بیك سنه‌سنه کوره درتیوز بیك ، سالما قطع ایده‌رك مسافه احتمال زمان کله‌جك یاریم ملیونده آدم بولنه‌جق بلا وقوعات

نهایت اوچ ساعت صکره مزدلفه‌ده مشعر حرام اطرافنه نازل اولیورلر . بوراده دخی چارشولر قورولر ، قهوه خانه‌لر آچیلور ، یمکلر طبخ اولنور . هرشی صاتیلور آلنور، صباحه قدر قرار اولنه‌رق مغرب ایله عشا برآراده جمع اولنور. ذکر ، دعالر ، تلبیه‌لر ، تلاوت ، تهلیل طاعت وعبادت هرکس یالکز کندیله مشغول شفق ایله اورادن حرکت اولنورده طلوع شمس ایله برابر میناية کلورلر .

شو حرکتلرده هیچ برقوماندان طرفندن اداره اولنمیه‌رق یالکز بالاده ذکرایتدیکمز پروغرامه تابعیت ایله او امر شرعیه‌یه حرمت یوزندن انتظام واسایش محافظه اولنور . بوحرکتك درجهٔ خارقه‌سنی آنجق عسکرقوماندانلری تقدیر ایده‌بیلورلر، احتمالکه ضابطه مأمورلریده بردرجه‌یه قدر تقدیر ایدرلر . اما اهل بصیرت نزدنده غایت بسیط شیلر ، قدرة رحمان ایچون مشکلات یوقدر . بز بوملاحظه‌لره اصحاب ظواهرك نظر دقتنی جلب ایتمك فکرنده‌یز. اصحاب فن محاکمه ایتسونکه ، Discipline نه‌در ؟ ضبط ربط تعلیمی نه‌در مقایسه ایتسونلر، بوکبی حرکاتده منتظم عسکرده بیله بعض مناسبتسزلکلر وخطالر اولور، حالبوکه بزده الحمدلله ثم الحمدلله حرکات عمومیه‌ده انتظامی اخلال ایدر هیچ بر وقعه اولمامشدر.

حجاج مسلمین میناده :

بایرام کونی صباح ایرکن طلوع شمس ایله بایرام حجاج ذوی‌الابتهاج مینایه کلور کلمز جمرهٔ عقبه‌یی متعاقب اراقهٔ دمه باشلانیر ، ایشته بردها نظراعتباره آلنه‌جق نقطه. بوکون بوراده موجود حجاجك قسم اعظمی مطلقا برقربون کسر، اغنیاسی ایسه اوچ بش اون، یکرمی اللی ، یوزقویون کسه‌جك قدر انسانلر بولنور. بهمه حال عنها منها اك آشاغی یوزاللی، ایکی یوز بیك قویون کسیله‌جك, بومحققدر. اکر آوروپاده بویله برکون ایچون قطعی صورتده ایکی یوز بیك قویونه بالغ اولسه‌ایدی, قویونی banderole ایله‌صاتارلردی, هرقویون ایچون بلکه ایکی اوچ لیراقیمت تقدیر اولنوردی. اما بوراده صاتیجی مشتری‌ده مخیر صباح ایرکنجه ذبح قربانه باشلانیر، هرحاجی بابا کندی کیدر آدمی یوللر قویون مبایعه ایدر. اوکونی آلتی یدی مجیدیه‌قدر مبایعه اولنور آشاغی درجه‌ده قویون،اوچ درت مجیدی‌اورته‌سی بش مجیدی بوفیئاتده مقطوع اوکونی اوکله نمازینه قدر محافظه اولنه‌بیلور ، صکره اك اعلا قویون درت مجید حاجی اورایه قویون کسمك ایچون کلمش ، وظیفه‌سی بر قویون ایکی قویون کسمکدر ، مقصدی تجارت دکلدر. قویون صاحبی هرنه ایسترسه حاجی پاره‌سنی ویرر آلور، بش آشاغی بش یوقاری پازارلق ایچون حاجی‌نك وقتی مساعد دکلدر ، بالخاصه هوا صیجاقده اولورسه حاجی هیچ پازارلغه کلمز ، فقط معجزه بدویلرك اعتقادنده‌در . بدویلر قطعیاً فضله‌سنی ایستمزلر .

قربان کسمك وقربان اتلری .

میناده قربان کسمك بو برامر شرعیدر، شریعت غرأ مطهره‌نك امرنده اساساً حکمت مشروعه‌سی اوله‌بیلور ، فقط بز او حکمتی آرامقـله مأمور دکلز ، بلکه او امری ادا ایتمکله مأمورز . شو سببدن بوامر مشروع الی یوم القیـامه باقیدر واراقهٔ دم آیروجه بر عبادتدر , کیمسـه‌نك فتواسـیله اورتالقدن قالقماز , بو خصوصده قلبنده ایمانی اولان بر مسلمان کیمسه‌دن استفتا ایتمز . بعض سفهأ برطاقم تفوهاتده بولنیورسه‌ده سوزلرینه سمع واعتبار اولنمز .

قربان اتلری . بومسئله حقیقتاً دوشونیله‌جك بر مسئله‌در . بوندن یکرمی اوتوز سنه مقدم میناده قربان کسمك غایت سربست ایدی , هرکس قویونی مبایعه ایدر وایسته‌دیکی یره کوتوروب کسردی , اتندن لازم اولدیغی مقدارنی حاجی آلور بقیه‌سنی وقازوراتنی براقیر کیدردی . میناده ، سوقاقلرده , جاده‌لرده , چادرلر آره‌سـنده مسـجدلر داخلنده کسوب آتیلمش قویون پارچه‌لری ودریلری , قازوراتی حتی بتون قویونلر کسمش آتمش کیتمش تعداد اولنور شیلردن اولدیغی قدرده , جاده‌لر کچلمز برحاله کاوردی .

او زمان صحیه مأمورلری اولمدیغی کبی تنظیفـات مأمورلریده یوقدی , یالکز میناده دکل مکه‌ده‌ده عینی حال کوریله‌بیلوردی . برده انسـان پیسلکلریده اورالره قاریشیردی , عادتا سوقاقلرده جره‌لر اطرافنده پسلکله بویالمادن کیدوب کلمکده آیروجه براعتنا ومهارته محتاج ایدی . او زمانلرده بتون مینا عجایب بر منظره تشکیل ایدردی , بعضـاً قولراده اولیوررسه انسانلرك لاشه‌لریده اورالره قاریشیر کیدردی , آرتق فن نقطهٔ نظرندن اورالرده حیات بشر ایچون میدان قالمازدی . صوکره‌لری عثمان نوری پاشا والیلکی ایامنده ذبح قربان ایچون یرلر آیرلدی , وقاذورات واتلری آتمق ایچون چوقورلر قازدیرلدی , دریلریده حکومت حسابنه طوپلاندی ، ودها صوکره‌لری میناده یوزلرجه ابدستخانه‌لرده یاپدیرلدی، وبالاخره تنظیفات مأمورلریده اولدی, بر آز انتظامه کلدی .

میناده قربان کسیلور ، یوز بیکلرجه قیون کسیلوب حکومت طرفندن هر سنه‌یه مخصوص تهیئه اولنمش چوقرلره آتلور, اوزرلرینه کیره‌چلرده دوکلور . بوصورتله صحته وبردرجه نظافته مطابق تدبیر اتخاذ اولنمشدر

غریبدرکه : بوندن اوتوز سـنه مقدم سوقاقلرده جاده‌لرده هرکسك کوزی اوکنده وآیاقلری آلتنده قربان اتلری ودریلری چکنه‌ندیکی زمان کیمسه برشی دیمزدی واسراف

اولدیغنی دخی کورمزدی، شیمدی ایسه حکومتك بوصورتله قربان اتی چوقرلره آتمه‌سی حاجیلرك حوصله‌سنه صغمامقده‌در . هرکس اسرافندن وجوازندن بحث ایدر .

البته هرشی ایچون برزمان ووقت مرهون واردر . هیچ شبهه یوقدرکه بوحال حکومتکده نظردقتی جلب ایده‌جکدر. بوقدر یوزبیکلرجه قیون اتلری نه‌ایچون منفعت‌سز یرآلتنه دفن اولنسون ، البته حکومت بونی دوشونه‌جکدر . فقط هرشی ایچون برزمان واردر . حکومت سنیه میناده برقانسروه فابریقه‌سی میدانه کتوررسه، بر ملیون عسکرك ارزاقنی اوراده تدارك ایده‌بیلور . او زمان برقیون کسه‌جك حاجی باباده مطلقا ایکی قیون کسر، اللی، یوز قیون کسه‌جکلر مطلقا اضعاف مضاعفنی کسرلر . زیرا اسراف اولمایه‌جغنه هرکس قناعت ایتدیکی کبی بوندن دها بیوك برمبرات اوله‌میه‌جغنه‌ده قناعت ایدر ، او فابریقه‌ده ایجاب حاله کوره آوروپایه‌ده قانسروه ویره‌بیلور .

هیچ شبهه یوقدرکه بونك‌ده زمانی پك یقیندر .

حاجی بابالر میناده :

حاجی بابالر میناده اوچ کون قالورلر، بواوچ کون ظرفنده حاجیلرك وظیفهٔ دینیه‌لری قربان کسمك جمره آتمق وکسب معارفه ایتمکدن عبارت قالور . مینا اوفاق برقریه‌در،فقط بوراده حجاجه کیرایه ویرملك ایچون بنا اولنمش بعض اولر، خانه‌لرده، بیوك حاولی‌واحاطه اولنمش یرلرده واردر . حاجیلرك اغنیاسی اوخانه‌لرده مناسب یرلر توتارلر ، وعموم حجاج مسجد حیف اطرافنده چادرلر قوره‌رق اوراده امرار اوقات ایدر سلامتلك اولورسه یکدیکرینه بایرام تبریکنه کیدرلر ، اکثر هر حاجی کندی همجنسیله دوشوب قالقار . مع مافیه کسب معارفه ایچون آرزو ایدنلرده بولنمز دکل ، بعض آدملر دولاشه‌رق بوتون حجاجه برسلام ویروب کچیرلر ، بهمه‌حال اوچ کون اوزون بر زماندر مرام اولنورسه یك چوق آدملر ایله معارفه اولنه‌بیلور .

حجاجه معارفه ایچون مینا اك مهم بر مرکزدر وحاجیلرده بوراده وقتلری دهازیاده مساعددر . کوریله‌جك وظیفه‌لر یوق ؛ کونلر بایرام هرکس شغل‌دن فارغ بولنیور .

مسجد حیف :

بومبارك مسجد میناده بولنیور، فقراء حجاج بالخاصه هندی وبلخیلردن برقسمی مسجد داخلنده مسافر اولورلر وبشقه بخاریلرده نادراً کوریلیر . بو مسجدك داخلنده حاجیلر کندیلرینه اوطورمق ایچون بر مقدار تمیز یر براقیرلر ، قپولره دوغری برآزده منفس

بول براقیرلر , بشقه نه قدر بوشلق وارسه کافه‌سنی پسلك ایله طولدیررلر , آیاق یولی تمام ابدستخانه یاپمشلر , مسجد داخلنده آیاق باصوب کچه‌جك تمیز بر یوق , بو مسجد نه ؟ بوا بوا بو حال نه ؟ نعوذ بالله! جهالتك درجه‌سنه باقکز : عرفاتده مسجد ابراهیم مزدلفه‌ده مشعر حرام , میناده مسجد خیف , مکه‌ده جنت معلا بونلر نصوص قطعیه ایله مستجاب الدعوات اولان مقامات مقدسه‌در , جاهل مسلمانلر بومقامات معلایی اعلا ایده‌جکلری یرده .... مشلر. فلاحول ولا قوة الابالله . بونه حالدر ؟ انصاف یاهو انصاف ! بونلر هپ دیانت نامنه اولیور .

البته بومسجدلری بوحاله کتورنلر جاهل آدملر , بونلر ممالك بعیده‌دن کلمشلر , یاکه بونلری اجروثواب امید ایده‌رك کتورمشلر , دوشونه‌لی تصور ایتملی, بو آدملر بو عمللری مقابلنده مثاب اولورلرمی؟ بونلرده ابدست بوزه‌جق قدر ادراك یوق, دفع طبیعی زماننده هر حیوان برنوع حرکت ایله کندی نجاستندن کندی اجتناب ایدر, کدی - هرنجاستنی دفن ایدر , کلب باجاقلرینی قالدیرر , عموم حیواناتك کافه‌سنده نجاستدن برنوع اجتناب واردر , بو آدملر او حیوانلردن دها آشاغیمیدر ؟ انسان شو نقطه‌لرده توقف ایده‌رك عریض عمیق تفکر ایده‌جك اولورسه , فرضیت حجلره استطاعت مالیه شرط اوله‌جغنه کسب قناعت ایتدکدن ماعدا , بعض علمانك بر آراالق حجك سقوطندن بحث ایتمه‌لری اسبابنه‌ده مطلع اوله‌بیلور . اك مهم اولان جهتی انسانلر فکراً نه درجه‌ده تعالی ایدرلرسه , فکرسزلك نتیجه‌سنده‌ده او قدر تدنی ایدرمش .

عجبا بومقامات محافظه اولنه‌مازمی ؟

هیچ شبهه یوقدرکه محافظه اولنور , ومحافظه ایتمکده واجبدر . بو مقاماتی عمومیتله جزئی براهتمام ایله بلا زحمت وبلا مصرف محافظه اولنور. حجاج کرام عموماً طرف طرف برمطوفه تودیع اولنمشدر , حاجیلردن بوکبی سقلاط واقع اولدقچه اوحاجی بابایی صویب صوغانه چویره‌ن دلیل - مطوف افندی‌یه بر جزاء نقدی هر حاجی هر نرده اولورسه اولسون مطلقا دلیل مطوفی وار ٬ حاجینك هر اموریله مطوف باقار ٬ مادامکه اغنیاسنی باقار, فقراسنی دخی باقسون هیچ اولمزسه نصل دفع طبیعی اولنور؟ بیلدیرسون اومقامات مبارکه نصل تقدیس اولنور؟ بیلدیرسون. مادامکه پاره‌سنی آلیور ٬ مادامکه دلیلی بولنیور بونلری حکومت اجبار ایدر ٬ بلا اجرت بو وظیفه کورلمکده ممکندر٬ هم کورلملی , دلیللر التزام اولنورسه ممکن قدر نظافته ودیانته لازم اولان حرمته دلیللرحاجیلری دعوت ایده‌بیلورلر . دلیللره تابع اوله‌میان حجاج وفقراده وار ایسه‌ده بونلر برکره آزدر، ثانیاً

بونلرده بهمه‌حال بردلیله مربوطدر، دلیل آنلری قول معروف ایله دعوت ایده‌رك اقناع ایدر، بهمه حال دلیل افندیلر حاجیلرك روحنی بیلور. صوكره دها فضله ایپسز صاپسز- لرده بولنورسه، آرتق حکومت تنظیفات مأمورلرینی او كونلره مخصوص ایكی اوچ قات فیئاتله اولسه بیله ینه چاره‌سنی بولملی. بونلر هپ جزئی براهتمام ایله اوله‌جق شیلردندر. جامع قپولرینه عسكر یاكه حاجیلر تعیین اولنور. بهمه‌حال مرام اولورسه چاره‌سی بولنور، هم چاره‌سنی بولمق اهم مهماتدندر. بو حاللر میدانده ایكن انسان قرانتنه‌یه قارشوده بر شی دیه‌میور ودیه‌مز، بزده بو حال دوام ایدرسه قرانتنه اركان حجدن عد اولونمه‌لیدر، واولنورسه حق وار.

بونلر لایقیله ملاحظه اولنه‌رق بحق محاكمه اولنورسه، بز قرانتنه‌یی كندیمز دعوت ایتمك ایجاب ایدر.

حجاج كرام مینادا:

مینادا حاجیلر اوچ كون قالورلر بومجبوریدر، بعض آدملر دردنجی كونی اوكله‌دن صوكره‌یه قدرده قالابیلورلر. بواوچ كون، كیجه‌لی كوندوزلی حجاج كرامك ارض حجازده بولندیغی كونلرنده الك مبارك كونلری اولدیغی قدرده الك بوش كونلریدر، یكدیكرینی آرار بولور برلشیر، كورور كوروشور، بونی برآز دها توسیع ایتمك ایچون مسجد حیف قربنده برده علما اجتماعنه مخصوص برچادر قورولور، دلیللره‌شریف حضرتلری آیروجه اشارت بیورورلرده «اكر حاجیلریكزه شو چادری زیارت ایتدیرمزسه‌كز، سزه حاجی یوقدر» بركره سویله‌رسه كافیدر، آرتق اوراده اجتماع ایدر كیدر. برایكی دفعه تكرر ایتسون كافیدر، صوكره اركان حجدن اولور كیدر. بو چاره مسلمانلرك حیاتی ایچون شرعی بروظیفۀ مقدسه‌در.

حجاج كرام مینانك برنجی كونی صباحدن قربانی كسه‌دكدن صوكره بعضلری طواف زیارته كیدوب كلورلر، بعده او كوی بشقه هیچ وظیفه یوقدر. آقشاملری بتون كیجه شام ومصر محمللرینك شنلكلری تفرج اولنور فشنكلر آتیلور عجایب اكلنجه‌لر اولور. بوده كوزل برواسطۀ معارفه‌در، بونلركده نطاقی برآز توسیع اولنورده ایكی محمل خلقی یكدیكریله تعاطی ضیافت ایدرلرسه، وبو ضیافتی برآزده واسع مقیاسده توتوبده سیرجی صفتیله كلنلره «یاساق» كلمه‌سنی قالدیرسه‌لرده اونك یرینه بیورك سوزینی استعمال ایده‌رك برفنجان قهوده فدا ایدیویرورلرسه، بوده بیوك مقیاسده برمعارفه میدانی آچابیلوردی.

مینانك ایكنجی كونی حجاج كرام اوچ جمره آثارلر ، بعدما حجاج بتون كون بوش وبارامدر . فقط مع التأسف بیك اوچیوز سنه‌در بوفرصتلر هپ بوشه كیتدی ، یالكز خلفاء راشدین ایامنده امور عاد عرفاتده تبلیغ اولنوردی .

حجاج كرام میناده اوچونجی كونی .

اوچونجی كونی دخی جمره آثارلر همان قاچارلر حتی بعضلری قبل الزوال قاچار افضل اولان بعدالظهردر ، فقط حجاج كرام زنجردن قورتولمش كبی همان مكه یولنی طوتار ؛ جاوادن كلمش حجاج دردنجی كوننه‌ده قالور شافعی مذهبنده دردنجی كونی دخی رمی جمار واجبدر منفیلر افضل دیورلر. بهمه حال لدی الایجاب دردنجی كونه قدر میدان واردر، وبو درت كونده پك چوق شیلر كوریله‌بیلوردی .

مینا عمومیتله حجاج ایچون مساعده‌لی وهر نوع موانع وتأثیرات خارجیه‌دن اولدقجه امین بر مركز اولوب ، حجاج كرامنده بتون وقتلری فارغ وهرخطابه لبیك دیمكه آماده‌در. برزمانلر اوراده اهل ایمان ایچون بیوك موفقیات سرزدهٔ ظهور ایده‌جكی محققدر. بوكره (۱۳۲۸) سنهٔ هجریه‌سی میناده امراء اسلامدن خدیو مصر عباس علمی پاشا حضرتلرینك بولنمه‌سی عالم اسلام ایچون بیوك برجاذبه ایكن هیچ بركونا استفاده فكری كوریله‌مدی . هیچ كیمسه ایچون ملاقات والتفاته مساعده اولنه‌مدی ، آوروپا سیریمونیاسنه مغلوب اوله‌رق هر طرفده حاجیلر عساكر یاساق یاساق غادتا ئومناره قارشی عدم امنیت چوق غریب بر وضعیت .

حتی میناده برنجی كونی ایدی بز شیخ مراد افندی وعلماء مكه‌دن بعض ذوات ایله برلكده والی وشرفای زیارت بعدنده خدیو حضرتلرینی دخی زیارت ایده‌لم دیه قاپوسنه كلدك یعنی بولندقلری چادرك قارشوسنه كلدك ، كندیلری بیوك اونیفورمالرینی لابس اولدقلری حالده یالكز باشنه چادرلرنده بولنیورلردی ، تشریفاتجیلردن بری اولاجق عسكری البسه‌ده اوزونجه بویلی برحریف قارشیمزه چیقدی، یاساق دیه باغیردی، خدیو جنابلرینده باقیوردی آرامزده نهایت بكرمی آدم ، رفقامز میاننده عین زبیده قومیسیونی اعضالرینده وار. فلاحول اولاقوه الابالله. امیرالمؤمنین حضورنده بر ، بربری ، علمای اسلامی تحقیر ایدیور ، بومقام مقدس ویوم مباركده صوكره مؤمنلرك حالی نه اولور؟ علمانك حیثیتی نه اولور ؟ امیر المؤمنین حضرتلری بویله بر مقامده علماء اسلامه قارشو بوكبی معامله‌ده بولنورسه ، برطرفده صوفیلق تدین تاسلانیر ؛ دیكر طرفدنده اسلاملك اساسی بالطه‌لانیر ، ایشته بو ، بودر .

حالبوکه امیرالمؤمنین معیتنده بر چوق علما بولنه‌جق، وخارجدن کله‌جك علما دخی قبول وترحیب بیورولاجقدی، علما بیننده علمی وادبی مصاحبه‌لر وبومصاحبه‌لرکده‌خلاصه‌سی عزیز مصر حضرتلرینه عرض وبیان اولنه‌رق ایجابنه کوره اظهار ممنونیت وایجابنه‌کوره تلطیف وایجابنه کوره ارشادات‌ده بولنه‌بیلورلردی. چوق غریب برحالت روحیه. ارکان دیندن برفرضك اداسی ایچون مکهٔ‌مکرمه وطواف کعبه‌یه عزم اولنیورده، اورایه‌مخصوص اولسون برصفوت وخلوص نیته جسارت اولنه‌میور. عموم اهل‌اسلام دیانتی خام صوفیلقده ونمازده کوریورلر، اك مهم واك مقدس وظیفه‌لرکه: تحابب، توادد، تعارف، بوجهتلری نه‌بیوکلریمز ونه‌ده‌کوچکلرمز صمیمیتله التزام ایده‌میورز. حتی بوجهتلری جزئی براهتمام لزومندن بحث اولنورسه آمان اجنبیلر خاطرمزه کلییور، آمان قوشوقلاندرمایه‌لم سیاستی بلای مبرم اولارق ورد زبان اولنیور، بو اسلامیت؟، بو صوفیلق نه؟ وبو نعنه نه؟.

بزم‌فکرمزده وحقیقهً امیرالمؤمنین‌حضرتلرینه لایق اوراده امارت‌چادرلری‌صیره‌سنده علما وزواره مخصوص برایکی چادر امیرالمؤمنین کیسهٔ همایوننددن قورولاجقدی، کلن‌زوار کمال نشاط والتفات ایله قبول اولنه‌رق: شکرلر، قهوه‌لر، چایلر، انسانلرینه کوره مکمل هدیه‌لر، خلعتلر اکرام اولنه‌جقدی، بوتون کرهٔ ارض مسلمانلری ایچون بوسنه‌مکه‌ده عزیز مصرك بولندیغی کوریله‌جکدی، اشته اصل مسلمانلق بونی اقتضا ایدردی. وامارته لایق وشرف اسلامیته موافق اولان بوصورتله شعار اسلامك ادا اولنمه‌سی ایدی. فقط افسوس صدهزارافسوس بروظیفهٔ‌دینیه‌دخی ادا اولنورکن اجانبك تحت‌ترصدنده‌بولندیغمزی حس ایده‌رك احتیاط لکه‌سنی قبول ایدییورز، فمابعد اوله‌بیلورکه نمازده دخی احتیاط ایله معامله‌یه مجبور اولاجغز، بونلر ملتلر اوزرینه یواش یواش چوکو تاریخك الیم صفحه‌لریدر، بوکون بزم روحلرمزه حاول ایتمش عادتا برخسته‌لق شکلنی آلمش بلیه‌دندر.

خدیو جنابلریده مسلمانلرك طوتلمش اولدیغی خسته‌لغه طوتلمشدر یاخود لزومندن‌زیاده احتیاط جهتنه ذاهب اولمش، بوتون صوفیلغی نماز وعبادته حصر ایتمش، ملت منفعتنه اسلامیت منفعتنه کلنجه برشی یوق. پاره‌لری طوپلار طوپلار معاش مسلمانلردن نام‌شهرت مسلمانلردن صرفیات آوروپاده اك نادی محللرده، برطرفدنده خلافت اسلامیه دعوی اولنور، خلیفه اولمق استر. مسلمانلر ایچون نه بلالی حاللر، نه بدبخت آدملر مسلمانلرك باشلرینه چوللانمشلر، الله‌دن‌زیاده آوروپالیاردن قورقار، میناده دخی الله‌قورقوسی کندینه غلبه ایده‌مز.

«حجاج کرام ایله معارفه»

میناده بولنان حجاج کرام میاننده بزده بر آز دولاشدق . بعض جهات مسلمانلریله کسب معارفه ایتدك ، بالخاصه : بلخ ، افغان ، حضرموت ، یمن حجاجیله مناسباتده بولنه‌رق بونلرك احوالنی بر آز تدقیق ایتدك : بلخیلر میاننده مسجد ابراهیمده بر تك آدمه تصادف اولندی . بوذات محترم‌مسنجه اورته بویلی بر موی سفید اولوب ، کندی مشایخ نقشبندیه‌دن اولدیغی حالده ، متفکر واحوال حاضره‌دن خبردار کامل وذوالجناحین دنیله‌جك بر ذات ایدی .

مکهٔ مکرمه‌ده بر جمعیت علمیهٔ اسلامیه بولندیرمق ، واوجمعیت طرفندن عصرحاضرجه مسلمانلرك مبتلا اولدقلری بعض مسائلك حل اولنه‌رق شریعته توفیق اولنمه‌سی لزومی خصوصنده بیان مطالعه‌ده بولنیوردی وبوخصوصه عائد تشبثات ابتدائیه مکه علماسی طرفندن بدأ اولنورسه ، عموم مسلمانلر نزدنده مقبول اوله‌جغنی ملاحظه ایدیوردی .

افغانیلر میاننده اتحاد اسلام حقنده تفکره مالك آدملره خیلی تصادف اولندی . بونلر میاننده حبیب‌الله خان جنابلرینه زیاده حسن ظن ایدنلرده بولنمقده وبلکه مشارالیه حضرتلرینك بر صاحب خروج اوله‌بیله‌جکنی امید ایدنلرده کورلمکده ایدی . افغانیلرك اکثری تعصب دینیلرینی اظهار ایله برابر معارف لزومندن بحث ایده‌رك تورکیه حکومتنك یك کری قالدیغنه اظهار تأسف ایتدیلر ومکه‌ده بعض ضابطانمزك مغایر ادب حرکاتده بولندیغنی کورمشلر ، بر درلو هضم ایده‌مدکلرینی تکرار ایتدیلر .

حضرموت مسلمانلری ایسه اکثری سادات کرامدن بولنورمش ، علم ومعارفدن زیاده تجارته اهتمام لزومنی سویلدیلر . بونلرك قسم اعظمی حاکمیت اسلامیه‌یه خاتمه‌چکلمش نظریله باقارلرمش .

یمن حاجیلرینه کلنجه : هر نه‌قدر برقاچ یمن حاجیلریله ملاقات اولندیسه‌ده، بونلر میاننده فضله برمعلومات استحصال اولنه‌مدی، بالخاصه ادریسی وامام یحیی حقنده معلومات ایدینمك ایسته‌دك. بر درلو سوز آلمق ممکن اولمدی . بزی کمال احتیاط ایله تلقی ایتدیلر بلکه قطعیاً امین اولامدیلر . مع مافیه قهوه‌لر چایلر اکرام وزیارتمزدن طولایی اظهار ممنونیت ایتدیلر .

فی‌الحقیقه میناده اهل اسلام معارفه‌سی ایچون زمان وزمین غایت مساعددر . فقط شریف حضرتلرینك مساعده وبر آزده معاونتیله اولورسه دها قولای ودها متین ورصین اولوردی . زیرا حجاج کرامك هر طائفه وقبائلی برر مطوف النده اسیردر . مطوفلرده

حاجیلری معارفه‌دن دائما محافظه ایدرلر . بلکه‌ده دوغریدن دوغرو ممانعت ایدرلر. حاجی ایله ملاقاته بر یابانجی کلورسه ، کندینك رزقنه مانع اولور ظننه ذاهب اولورلر. بوجهتله حاجی بابالری هر مطوف کندی پنجه‌سنده طوتمق ایستر، حاجی بیچاره غافل آراده صیره‌ده آلدانمق جهتلری‌ده وار ، بومعامله‌لرنده مطوفلرده بر درجه‌ده حقلی ومعذوردر . زیرا حاجی بابانك باشنه کله‌جك فلاکتدن مطوف مسئولدر .

مناده معارفه خیمه‌سی

مناده معارفه ویاخود معایده خیمه‌سی نامیله امیر مکه طرفندن غایت واسع برچادیر قوروله‌رق، عموم مطوفلره امر ویریلورده ، هرمطوف کندی حاجیلری اکابر وعلماسندن اوچ بش آدمی ، ایام میناده هرکون بعدالظهر نماز عصره قدر مذکور چادره حاضر ایتمك مجبوریتنده بولنورسه ، هیچ شبهه‌سز غایت مهم استفاده‌لر تأمین اولنور وحجاج کرام فوق‌العاده بر ممنونیت ایله معارفه‌یه آماده اولوردی . بوصورتله معایده اولندقده حجاجك یکدیکرینه قارشی امنیتی دخی تأمین اولونوردی . ولزومی تقدیرنده بیوك اعانه‌لرده وسیله اولوردی .

بومعایده هرسنه توالی ایتدیکی تقدیرده بالاخره بر عادت حکمنی آلور ، هیچ‌اولمازسه مکهٔ مکرمه‌ده حجاج کرامك کندی استراحت عمومیه‌لرنی تأمین ایده‌جك قدر بعض مذاکراتله امرار اوقات ایدرلردی ، خلاصه نه زمانکه امیر مکه مرام ایدرده بویله برقاپو اچارسه ، آرتق او کوندن اعتباراً بالعموم اهل‌اسلام ایچون اخوت دینیه قپوسی آچیلدی دیمك اولوردی .

بیلمام بوبیوك نعمت امیر مکهٔ مکرمه‌دن کیمه نصیب اوله‌جقدر ، هیچ شبهه‌یوقدرکه بوبیوك موفقیت اك اصیل بر شریفك حصه‌سنه تصادف ایدر .

قولیرا وامراض ساریه :

بوده اکثریتله میناده ظهورایدر، بعضاً مینا ایامندن مقدم وبعضاً صوکره‌یه‌ده تصادف ایدرسه‌ده ، اغلب اعتباریله میناده ظهوری مجربدر. شبهه اولنه‌ماز فناً مثبت برشی‌اولدیغی جهتله کیمسه‌ده انکار ایده‌من ، بوکبی امراضك سرعت توسعی غالبا نظافتسزلکدن ایلری کلیور . ومیناده حاجیلرك کثرتندن وموقعك ایکی جبل آراسنده واقع طاراجق مضیق بر موقعده بولنمسندن طولایی هوانك فسادی وصولرك اولدقجه قلتی وبوجهتله‌ده نظافت

كامله‌یه‌رعایت اولنه‌مامسی نظر اعتباره آلندقده، امراض ساریه‌ایچون بوراسی عادتا فرصت دنیله‌جك درجه‌ده مساعددر .

ذاتاً حجاج فقراسی چوق ، او یوم مبارکده صوك دفعه اوله‌رق بر طویغق نتیجه‌ده قربان اتی یمکدن چکنمزلر ، هوالرده یاردم ایدرسه آرتق قولیره‌نك توسعی ایچون بر مانع قالماز ، طولی دیزکین آلور یورور ، بر قولیره مسابقه‌سیدر کیدر.

بوبابده تدابیر فنیه اتخاذی ممکن اولوب اولمیه‌جغی دوشونیله‌جك اولورسه ، بیلمام فن متخصصلری نه‌کبی تدبیر توصیه ایدرلردی ، اکر تبخیر دیه‌جك اولورلرسه ، بنم فکرمده بلکه نفس امرده تبخیرات قطعیاً ممکن اولاماز. زیرا عرفات ومینا ایچون شریعت کون وساعت تعیین ایتمشدر . او محدود اوقات ظرفنده اوچیوز بیك بلکه یاریم میلیون آدمك تبخیر اولنه‌بیلمك احتمالی قطعیاً تصور اولنه‌مز ، واوراده حجاجی تبخیر اصولنه تابع طوتمق فتنه ایقاظ ایتمکدن بشقه بر نتیجه تولید ایتمز . بوندن اون سنه مقدم مکه ایله مینا بیننده غایت جسیم بر تبخیرخانه بنا اولنه‌رق ماکنه‌لر وضع اولنمش ایدی وهرشی تدارك اولنوب بالفعل تبخیره مباشرت اولنه‌جغی کیجه ، عربلر وحجاج هجوم ایده‌رك برقاچ ساعت ظرفنده اوقوجامان بنانی یرایله‌یکسان ایتمشلر وبوتون ماکنه‌لرینی دخی برهوا ایتمشلردی. عموم عربان قیام ایتمش وغایت بیوك برفتنه قپوسنی آچمشدی. معاذالله‌اوزمان‌حکومت‌جزئی مقاومت کوسترمك فکرنده اولسه ایدی . یوز بیکلرجه جان قربان اولوردی .

بوندن صوکره‌ده تبخیراصولی تطبیق اولنه‌جق اولورسه، نتیجه ینه‌عینی نتیجه اولور، مسلمانلر قان دریاسنه بوغولور ، قطعیاً بر منفعت تأمین اولنه‌مز .

بن بوخصوصی دوقتورلردن بریله مذاکره ایده‌رك اصول تبخیرك عدم امکانندن بحث ایتمشدم . دوقتور بك بلاتردد بر فکر بیان ایتدی، ایشته دوقتورك فکری : مینایولنده غایت جسیم قزانلر قایناته‌جقدر ، حجاجك البسه‌سنی چیقاروب قزانه صوقه‌جق . قزاندن چیقاروب حاجی‌نك النه ویره‌جك ، متعدد قزانلر فقر فقر قاینایه‌جق .

باقکز فن نامنه سویلانن سوزه ، اوچ درتیوز بیك حاجینك البسه‌سنی برکونده قایناتمش قزانه صوقه‌جقده ، میقروبلری أولدیره‌جك ایشته مملکتك سلامتی بو دوقتورلر النه ویریله‌جك . تصور ایتمه‌لی دوشونمه‌لی . فکرلر نه درجه‌ده محدوددر . بو کبی چوجقلر دوشونجه‌سیله مملکتك صحت عمومیه‌سی محافظه اولنورسه الله معینمز اولسون .

بنم فکرمده اوراده بوکبی تدبیر اتخاذ اولنورسه ، او تجربه‌لرده میقروبلردن مقدم

دوقتوربكلرك قاپناتلەسی مناسب اولور، صحت عمومیەیە وسلامت مملكتنە دها بيوك خدمت ایدلمش اولوردی . البتە بو خصوص عریض عمیق ملاحظە اولنمدقجە بالمشاهدە كورلمدكجە احوال تدقیق اولنمدقجە ، كاغد اوزرندە یازلمش فنی سوزلر ایلە محاكمە اولنەمز .

بن پك چوق دفعەلر حجازدە بولندم ومتعدد قرانتنەلری كوردم. بنم شخصی تجربەلرم خلاصەسی آوروپا نظرندە قرانتنە بر تدبیر صحی اولمقدن زیادە، دسیسۀ سیاسیەدر. بونك ایچون ایسترا اسلامبولدن ایستر مصردن تعیین اولنەجق مسلمان دوقتورلرینك عقلی باشندە محاكمەلی آدملر اولماسنی آرزو ایدرم. خرستیان صحیە مأمورلرینە معاشلرینی بزویردیكمز ایچون، بزدن اولاجق دوقتورلر عقلی باشندە آدملر اولورسە، دائما ادارە ایدەبیلورلر. شیمدی ایسە خرستیان صحیە مأمورلری آمر وبزمكیلر اوشاقدر. بو حال دوام ایدرسە، بو قرانتنە بالآخرە بیوك بر فتنە قاپوسی آچەجغندە شبهە یوقدر، شیمدی جاهل مسلمانلر اطاعت ایدیورلرسەدە، زمان كلەجك تكلیفات تحمل خارجنە چیقەجق ظالم، حدودی تجاوز ایتدیكی كبی مطلقا وخیم نتیجەلر تولید ایدەجكدر

بنم فكرمدە تجربات اصولی قطعیاً تطبیق اولنەمز وممكن دكلدر .

اتخاذ اولنەبیلەجك چارۀ احتیاط بر كرە مكۀ مكرمەدە ومینادە استعمال اولنەجق صولری فلتەدن كچیرمك صورتیلە تصفیەسی ، وجدۀ مباركەدە صو اوزرینە تسلط ایتمش سیدلر تجارتنی قطع ایدەرك، جدەیەدە مناسب تمیز صو كتیرمك، خلاصە صو مسئلەسنی فنی بر صورتدە تأمین ایتمك اك مهم وقولای بر تدبیردر، پارەسنیدە حاجیلر مع الممنونیە ویررلر.

ثانیاً موسم وایام مباركەیە مخصوص بیك عملە ایلە ایكی یوز چوپجی آرابەسی بولندیرمق صورتیلە نظافتە رعایە ایتمك ، هر یوز عملە باشندە بر آمردە بولنوردە ، حجاج مكەدە بولندقجە بونلر لاینقطع سوقاقلردە حاجیلرك پیسلكلرینی قالدیررلر ، حتی كیجەلری دخی بر مقدار نوبتجی خدمە ال آرابەلریلە دولاشیرسە فوق العادە نظافت تأمین اولنور ، حجاج مینادە بولندقجە عموم عملەدە آرابەلری واسبابیلە مینادە بولنور ، وهر نرەدە ونە كبی پیسلك وار ایسە هپسنی قالدیریر وشهر كنارندە مخصوص تدارك اولنمش چوقورلردە كیرەچلەدە یاقارلرسە ، هیچ شبهەسز اك مناسب تدبیر واك صحی چارەدە بو اولاجقدر . بالادە دخی ذكر اولنمشدی بو قدر تدبیر كافیدر. بهمەحال او مقامات مباركەنك شیمدیكی كبی متروك ونجاست ایچندە براقلمەسی جائز دكلدر .

مینادە خستەلق یوق .

١٣٢٨ سنۀ مباركەسندە مینادە برنجی كونی بر تك جنازە واقع اولوب اودە سكسان

یاشلی بر بختیار ایدی، دیمك اولورکه صحت عمومیه فوق‌العاده بر کمال ایدی. یعنی امراض ساریه وقولیرا ایچون استعداد تام اولمغله برابر موسم حج بلا وقوعات دنخی کچه‌بیلور، نصل‌که بو سنه کچمشدر جناب مولا لطف وعنایت ایدرسه، اوچیوز اللی بیك قدرحاجی تخمین اولندیغی حالده نظافته رعایه‌ده یوق ایکن له‌الحمد خسته‌لقده اولمدی ، بوده هر زمان کورلمکده وبو سنهٔ مبارکه‌ده دخی کورلدی ، صحت عمومیه برکمال قطعیاً خسته‌لق یوق .

احتمالکه قارئین کرامدن بعض ذوات بو بحثی فضله ولزومسز کوره‌بیلورلر ، مادامکه خسته‌لق اولمامش ، یازمقده مقصد نه‌در دیه‌رك خاطرلرینه کلور، سطحی بر نظرده حقیقهٔ فضله کوریله‌بیلور . فقط اوروپاده اویله آدملر واردرکه : مکه ایله قولرایی متلازم ظن ایدرلر ، حج ذکر اولندیغی کبی خاطرلرینه بلا تردد قولیرا خطور ایدر . مع‌التأسف بو کبی ظنلر بزم کنجلرمزده تماماً قولیرا کبی تأثیر ایدر ، بزده دخی « قولیرانك یواسی هندستان موزعی مکه‌در » اعتقادنده آدملره تصادف اولنور .

ایشته شو واهمه‌یه قارشو بو بابده بر قاچ سوز سویلانمه‌سنه لزوم کورلمشدر .

مکه‌ده باقتریه‌لوژی متخصصلری تدقیقات اجرا ایدرده فنی تتبعاتده بولنورلرسه بن امید ایدرمکه، فن نقطهٔ نظرندن مکهٔ مکرمه هواسینك قولیرا مهلکی اولمق احتمالیده بعید دکلدر . طبیعی‌درکه بونلری زمان اثبات ایده‌جکدر .

قربان کسمك عبادتدر

حج شریفه نیت ایتمش آدم : تمتع ویاقران نیت ایدرسه قربان کسمك واجب‌اولان بر عبادتدر . حج انجاق قربان ایله تمام اولور، حاجی افندی قربان کسمدکجه احرامدن چیقاماز . تکرار ایده‌لم قربان واجب اولان بر عبادتدر ایستر مکه‌ده ایستر مملکتنده قربان عبادتدر .

بعض سفها معلومات فروشلق ایده‌رك قربان کسمیوب پاره‌سنی دونانمایه ترك ایتمك خصوصنده فتوالر یازدیلر وبر چوق سوزلر سویلادیلر مع التأسف بعض اخرلریده حمیت جاهلیه‌لرینه مغلوب اوله‌رق ، غزته ستونلرنده قربان پاره‌سنی دونانما جمعیتنه کوندردکلرینی دخی یازدیلر .

اوت قربان واجبدر جهاد فرضدر کبی سوزلرده سرد اولندی . فقط بزم فکرمزده بونلر هپ دوشونجه‌سزلك نتیجه‌سیدر . اکر سنده حقیقی حمیت غلیانه کلمش ایسه ، سن

شارع طرفندن تعیین اولنمش عبادتی ترك ایتمکدن مقدم، نفسك، وشهوتك اوغرنده صرف ایتمکده اولدیغك توتون وسفاهت پاره‌لرینی دونانمایه کوندر. توتونی براق وتوتونه ویرمکده اولدیغك پاره‌یی دونانمایه کوندر، باقکز بوکا همت اولنورسه هرسنه بر دریدناوت آلنور. هرسنك اولاد وطن قانی ایچمکدن قورتلمش اولورسك ،غزته‌ستونلرنده ایسته‌دیکك قدر باغر ، نه قدر باغیریرسه‌کده کیمسه‌ده مخالفت ایتمز ، ودها امثالی مکیفات پاره‌لرینی فدا ایدرسك، ایشته حقیقة حمیت ملیه غلیانه کلدیکنی‌ده اثبات ایتمش اولورز . رژیده مملکتمزی ترك ایدر . هر سنه بیکلرجه بابایکیت قانی محافظه ایتمش بولنورز . شیمدیکی ایچمکده اولدیغمز توتونی لایقیله ملاحظه ایده‌جك اولورسه‌ق ، هر سنه قاچ آدمك والك کزیده اولاد وطنك قانی ایچدیکمز تحقق ایدر . ایشته دونانمایه فدا اولنه‌جق شی بودر ، قربان دکل ، بهمه‌حال قربان ایکنجی اوچنجی درجه‌ده قالور . قربان واجب اولان عبادتدر . حمیت وطنیه‌مز غلیانه کلدیسه اولا سفاهتی فدا ایده‌لم ، صوکره صیره کلورسه قربان دخی فدا اولنور .

حجاج ذوی‌الابتهاج مکهٔ مکرمه‌ده :

بعد اداء مناسك حجاج مکهٔ مکرمه‌یه نازل اولور، او کونی بهمه حال مکه‌ده اوچ درت یوز بیك آدم کعبه اطرافنده طواف ایدر، بونلر میاننده «حجراسود» ی بر کره اولسون استلام ایتمامش بر تك اهل سنت بولنمز ، (عموم سنیلر حجر اسوده حرمت ایدرلر) او قدر یوز بیکلرجه اهل ایمانی اوراده کورمك اصحاب بصیرت ایچون کافیدر . او نقطه‌ده هیچ بر زمان ادب خارجنده بر معامله کوریله‌مز ، هر کس کمال خواهشله حجر اسعدی استلامه مهیا، بوراده حسن آدابه رعایه ایده‌بیلمك ایچون تربیه اسلامیه‌دن بشقه هیچ برقوت استعمال اولنه‌مز یوز بیکلرجه انسان ایرککی وار قادینی وار ، ضعیفی وار ، غریبی وار، خسته‌سیده وار دیکر قردشلرینك آرقاسنده واوموزنده‌ده طواف ایدنلرده بولنور، مع‌مافیه بونلرك کافه‌سی حجر اسعدی استلام ایدر کافه‌سی صمیم قلبدن وظیفه‌سنی ایفا ایدر، کیمسه کیمسه‌یی ایجنمز وکیمسه‌ده کیمسه‌دن ایجنمز بوراده کوریله‌جك نظام وانتظام غایت طبیعی وغایت اخلاقیدر .

مکهٔ مکرمه‌ده حاجیلر طواف زیارت و وظائف دینیه‌لرینی ایفا ایتدکدن صوکره بر قسمی دوغریدن‌دوغری مملکتنه عودتده ارکاننده بولنور، دیکریده مدینهٔ منوره وروضهٔ مطهره زیارتنه کیده‌جکندن برهفته قدر فارغ وقتلری مساعد اوله‌رق مکه‌ده اقامت ایدرلر.

عودت ایده‌جك حاجیلرده : زمزم ، كفنلك وسائره تبركات مبایعه‌سیله مشغول اولورلر . معمافیه مكه‌نك غلبه‌لكی ایكی اوچ كون دوام ایدر .

مكه‌ده حجاجك اجتماعی

بز مكه‌ده حاجیلری بر آرایه طوپلامق ومعارفه ایتمك فكرنده بولنیوردق ، حكومت رجالیده ظاهرده بزم آرزومزه اشتراك ایتمكله برابر غایت نازكانه ، حس اولنمیه‌جق درجه‌ده موانع كوسترمكدنده كیری قالمیورلردی. معمافیه اتحادك كوندرمش اولدیغی ذواتك معاونتیله اتحاد وترقی قلوبنده بر اجتماعه قرار ویرلدی، بنده حرم شریفك هر كوشه‌سنی دولاشه‌رق، بو اجتماعه حجاجك هر قبائلندن برقاچ آدم دعوت ایتدم، هركس كمال خواهشله دعوته اجابت ایتدیلر: سادات مكه وشرفادن بر چوق ذوات بولنیوردق ، بخاری قریمی جزائرلی ، تونسلی ، ایرانلی ، هندلی ، چینلی قاشغرلی وسائره وسائره ولایات عدیده‌دن حجاج موجود ایدی ،

مجلس، شرفاء مكه‌دن شریف ناصر حضرتلرینك تحت ریاستنده كشاد اولندی .

ابتدا اتحاد وترقی مرخصی فرید افندی بر نطق ایراد ایده‌رك سلانیك مركزینك عموم مسلمانلر ایچون بر مرجع اوله‌جغنه، وسلانیكدن بشقه‌ بر مملكتده تأسیس ایده‌بیله‌جك جمعیتلرك كافه‌سی آنجاق سلانیكه شعبه اولمق صفتیله تأسس اولنمه‌سی مطلوب اوله‌جغنی بر چوق ادله ایله سرد وبیان ایلدی . وبعده هر ملتدن موقع خطابته چیقه‌رك نطقلر ایراد ایده‌رك بیان افكار ومطالعه‌ده بولندیلر قزان علماسندن عبدالله آپانای حضرتلری اتحاد اسلامدن بحث ایده‌رك مكهٔ مكرمه‌ده مرجع علماً اولمق اوزره دائمی بر هیئت علمیه بو - لندیرلمه‌سی ، ومكه‌نك دیانت نقطهٔ نظرندن اهمیتنی عریض عمیق ملاحظه ایله بیان مطالعه‌ده بولندی ، عموم خطبا مسلمانلرك احتیاجندن بحث ایتدیكی صره‌ده ، سوزلرك نتیجه‌سی احتیاج مبرم اوله‌رق اتحاد اسلام لزومندن بحث ایتدیلر .

حجاج كرام میاننده بنم نظر دقتمی جلب ایدن ازهر طلبه‌سندن بری بولنیوردی . بن بو آدمی دخی دعوت ایتمشدم. مجلسك ختامنده سوز صیره‌سی بوكنجه كلدی. موقع خطابته چیقدیغی دقیقه‌دن اعتباراً بو آدمك طلاقتی وخطابتده اولان اقتدار فوق‌العاده‌سی هركسی حیرتلره دوچار ایتدی . بو آدم هركسدن زیاده بكا هجوم ایتدی . فقط اعتراضلری غایت حقلی ومصیب ایدی. ایلری سوردیكی مسئله‌ده توحید لسان مسئله‌سی اولوب هرمسلمانه‌ده

عرب لسانیله تکلم مجبوریتدن بحث ایده‌رك بوبابده غایت کوزل سوزلر سویلمکه باشلامشدی، وسوزلریده سامعین طرفندن آلقیشلانیوردی. بر آره‌لق مکهٔ مکرمه اتحاد وترقی قلوبی اعضالرندن عبدالله قاسم نامنده بری خطیبك سوزلرینی کسه‌رك آغر سوزلر ایله خطیبی تحقیر وتهدید ایتدی، حتی شو مسافرلرك حرمتی اولماسه ایدی سنی بوراده پارچه پارچه ایدردم کبی سوزلر ایله بوتون حاضرونی غریب بر وضعیته قویدی. هرکس قپویه طوغری شتابه باشلادی. بن تسکین وترمیم ایچون اوغراشدم. عبدالله قاسمه مقابلده بر قاچ سوز سویلدم ایسه‌ده هرکس تلاشه دوشدی. تسکینی ممکن اولمادی. جمعیت طاغیلدی. غایت بیوك قالابالق ایله حاجیلره بر داها طوپلانمایکز دیه‌رك اتحاده برنجی ضربه‌یی اوردیلر. بونی بیله‌رك یاپدیلر بیلمایه‌رك یاپدیلر؛ هر کیم یاپدی ایسه وهرنه فکره مبنی یاپیلدیسه کوزل بر معامله اولمدی، هرکسی سوء ظنه دعوت ایتدی. حتی مکه‌لیلردن دخی بعضلری بومعامله‌نك والی بکك تلقینیله اولدیغنی سویلدیلر.

هرنه‌قدر بر آدمك جهلی نتیجه‌سی اولسه بیله فنا تأثیر ایتدی. بیك اوچیوز سنه‌ده برکره حاجیلر معارفه ایده‌جك اولمشلردی. عرفاتدن مقدم شیخ مراد افندی خانه‌سنده ذاتاً پك محدود آدم تجمع ایتمشدی، بوکره ایسه اولدقجه واسع حتی نیم رسمی بر شکل آلابیلمك احتمالی‌ده واردی، هرکس مأیوس اوله‌رق حتی فرار ایدرکبی طاغیلدیلر، بالاخره خطیبك دخی حکومت طرفندن توقیف اولندیغی خبری شایع اولنجه آرتق بوسبوتون فنا تأثیر ایتدی. اورتالقده اسلامیتدن ماعدا هیچ بر سوز اولمدی. اسلامیت احتیاجاتندن بحث ایتمش حجاج ذوی‌الابتهاج بوصورتله تحقیر اولنورده عادتا بیچاره حاجیلر تهدید اولنورجه‌سنه قوغیلورسه طبیعیدرکه غریب حاجیلرده بردها بوکبی اجتماعك تکرارینی هیچ بر زمان آرزو ایتمزلردی.

بنده آرتق بر دها اجتماع ممکن اولمایه‌جغنی حس ایتمشدم. بوندن صوکره بر ایکی کونده حرم شریفده موعظه ایله اکتفا ایتمك مجبوریتنده قالدم.

بیلمام نه فکره مبنیدر: والی وکیلی حضرتلری دخی بوکبی اجتماعلردن ممنون دکل ایدی، حتی بر کون حرم شریفده بر اجتماع عقد ایده‌رك تعاطیٔ افکارده بولنمق اوزره مشارالیه حضورنده مذاکره اولنمشدی، او زمان اجتماع اولمق احتماله بناءً بر ایکی کون کندینی خسته‌لق بهانه‌سیله اسیر فراش ایتمکه قدر احتیاطی اختیار ایتمشدی. صوکرا

بو اجتماعی دخی موصللی حافظ عثمانك مولودیله کچیشدیرمکه موفق اوله‌رق اعادهٔ عافیت ایلمشدی .

بزده بوکبی خلیالر وسیاستلر هپ آوروپالیلری قوشقولاندیرمیه‌لم فکریله ، واهی بر قورقودن عبارتدر . بوده یکی بر خسته‌لق اولیوب پك اسکیدن عادتا طبیعت درجه‌سنه کلش ونوبت شکلنی آلمش ، مزمن بر مرض متوارث اولوب بتون ذلتك اساسنی تشکیل ایدر .

خلاصه مکهٔ مکرمه‌ده تصور ایتدیکمز شیلردن هیچ برینی یاپمق ممکن اولمدی، عادی حاجی بابالر نصل کلور کیدرلرسه بزده اویله‌جه کلدك کیتدك . اتحاد مرخصلرینه‌ده لایقیله ملاقات نصیب اولمدی . بلکه اونلر بزم کوردیکمز آدملریده کورمدیلر .

حتی بعض حاجیلر اتحاد مرخصلرینی اتهام ایده‌رك، بونلر اتحاد اسلام تشبثنه ممانعت ایچون کلمشلر فلان کبی سوزلرده سویله‌دیلر . بن کندم بونلری تأویلات ایله تسلی ایتمك فکرنده بولندم ، حتی بر چوقلرینی اقناعده ایتدم ،

خلاصه مکهٔ مکرمه‌ده او سنه‌سی مسلمانلرك معارفه‌سنه زمین وزمان مساعد دکل ایدی ، بالاده مذکور خطیبك توقیف اولنه‌رق استانبوله کوندرلمه‌سیده حاجیلری پك اورکوتدی. او آدمده ازهر طلبه‌سندن برکورد ایدی، عالم اسلامك ۲۰۰ نجی صحیفه‌سنده دخی ذکر ایتدیکم کبی کندیسی غایت متحرك بر آدم اولدیغی کورولیوردی .

مکه‌ده رحمت وسیلاب

ذی‌الحجه‌نك اون دردنجی کونی ایدی : بر رحمت یاغمور کلدی ، بز شیخ مراد افندی خانه‌سنده بولنیوردق ، یاغمورك درجهٔ شدتنی بیله حس ایتمدك ، بر ساعت صوکره مشارالیه حضرتلرینك مخدوملری محمد حسن افندی طشره‌دن کلدیلر ، دیدیلرکه : حرم شریفه سیل کلدی ، نماز قلنه‌جق یر قالمدی . بز همان قالقوب حرم شریفه کیتدك ایسه نه کوره‌لم ، بتون حرم شریف داخلی عادتا برکول حالنی آلمش ، حقیقةً باب زیاده‌ده‌کی سد اوزرندن بشقه یرده قطعیاً بر قورولق قالمامشدی . او کونی حرم شریفده آقشام ویاتسو نمازلری قلنه‌مدی ، وایرته‌سی کونی صباح نمازی دخی باب زیاده‌ده قلندی. حجاجك برقسمی جده‌یه ایتمشدی ؛ مع مافیه یوز بیکی متجاوز حاجی بولنیور ، نماز قلنه‌جق یر یوق . صو چیقاره‌جق اسباب یوق، هرکسی کمال حیرتله صوبك اطرافنده دولاشه‌رق سیر ایدییوردی. امرا ، شرفا ، والیلر دخی سیرجیلر ایله برابر بولنیورلردی .

مقامات مقدسه كاملاً ومقام ابراهيم عليه‌السلام دخی داخل اولدیغی حالده صو التنده قالمشـدی بوتون مكه‌نك لغمالری ذاتاً زمزم شریف وكعبهٔ معظمه اطرافنده طوپلانير ، سوقاقلارده اولان حجاج كرامك پيسلكنی وقاذوراتدن نه وار ایسـه هپسنی كتورمش او مقامات مقدسه‌يه طولديرمشدی نه‌كيمسه طواف ايده‌بيليوردی ونه‌ده‌كيمسه نماز قيله‌بيليردی. حاجيلركده بر قسمی طواف وداعی تركه مجبور اولديلر .

ايرتسی كونی نجاسـتك بر قسمی لغماره چكلدی وبر طرفدن هر كس نه كبی قاب بولابيلديسه صوبی دوكمه‌يه باشلاديلر ، او نجاست قوقوسی عالمی‌طوتدی . (بركت وبرسون قوليراده بونجاستدن قوقو آلامادی) بوتون حاجيلر تنظيفاته اشتراك ايتديلر، ايكی كون متمادياً چاليشلديغی حالده بر درجه حرم شريف داخلنده اورده بورده نماز قيلنه‌جق قدر قورولقلر تدارك اولنه‌بيلدی ، اوچ كون جماعت كبری نماز قيله‌مدی. بوتون نجاست‌زمزم وكعبه اطرافنی احاطه ايتمشدی حطيم‌دخی صو آلتنده قالمشدی. مع‌مافيه ئبر زمزمك داخلی محافظه اولنه‌بيلمش .

بنم عقلم ادراك ايده‌ميور ، بو غايت بيوك فلاكت ايدی كلدی ، كوزمز اوكنده بو بو قدر تخريبات اجرا ايتدی ، نفوسجه دخی تلفات اولديغی سـويله‌ديلر . حاجی بابالرك كافه‌سی بو حال اسف اشتمالی كوزلريله كورديلر ، عين‌اليقين مشاهده ايتديلر ، بونك‌تكرار كلمك احتمالی وار ، بورالری دوشـونمك لازم دكلمی ، هندسـتان اغنياسی نظام‌الدكن قافله سالاری دخی بونی كوردی ، هر سـنه بيك آدمی مكه‌يی تلويث ايچون حجزه كتيره‌جكنه يكرمی بش بيك ليره‌يی صرف ايده‌رك تنظيف ايدرسه دها مناسب اولمزمی ايدی ؟ چوق ضريبدر ، بزده هيچ بر شی منفعت عموميه نقطه‌سـندن فكر وملاحظـه اولنه‌ميور . بو غايت غريب بر حالدر ، بو قدر نجاست كوزمز اوكنده آقدی كلدی كعبه‌يی‌تلويث ايتدی. بونجاستده حاجيلرك نجاستی ، بشقه دكل ، بونی حكومت كورمه‌لی ، حاجيلرده كورمه‌لی. بوسنه بوقدر كلدی ، بوتون مقامات مقدسه‌يی تلويث ايتديسه‌ده نه ايسه اوچ كون‌صوكره عبـادته مانع اولمايه‌جق قدر تميزله‌مك ممكن اولدی ، معاذالله دها بشـقه زمان دها فضـله كلورده زمزم شريف قيوسنی‌ده طولديررسه نه اولور ؟ الله كوسترمسون بواحتمالده وار. صوكره حاجيلرده آلور ايچر ، قلبلری پاك وصـاف آدملر دوشونه‌مز ، دها دوغروسی خلوص قلبلر دوشونه‌مه‌يه براقماز . صوكره بونلرك كافه‌سی مسلمانلغه اسناد اولنور ، چوق عجائب عينی زمانده والی وكيلی غايت كنج وفعال زمان حاضر آدملرندن بر ذات بولنيور

و بر سورووده کنج صحیه مأمورلری بولنیورلردی ، بونلر صره‌سی کلدکجه دین اسلامی تنقیددنده کری قالمازلر، کندیلری دوغرودن دوغری‌یه وظیفه‌لری‌ایکن کورمیوب سکوت ایله کچرلرده وبونك‌ده قبحنی اسلامیته اسناد ایدرلر .

(فلا حول قوة الا بالله) نه دیه‌لم ، بنده بر مسلمان اولدیغم جهتله بونلرك مسئولیتی دیکر مسلمانلره نه قدر عائد ایسه بکاده اوقدر عائددر . بنده کندی درجه‌مده بر درجه حاجیلره مرام آکلاته‌بیلوردم ، فقط بنده : یاربی بر دها سیل کلدیکی زمان بوراده بصیرتلی مأمورلره تصادف ایتدیر . دعاسیله اکتفا ایتدم . مولا بزم بصیرت کوزلرمزی آچسون . آمین .

مکه‌ده صحیه مأمورلری اطبا

بزم رفیقمز ژاپونیالی عمر افندی یاما اوقا میناادن راحتسز کلمشدی ، بزده کندیلرینه لازم کلن حرمت وخدمتده قصور ایتمیوردق ، والی وکیلی جنابلریده آیروجه التفات بیوره‌رق ، خسته‌یه اهتمام اولنمه‌سنی آیروجه تنبیه ایتمشلردی، حتی خسته‌لق تزاید ایدرسه کندیلرینی خبردار ایته‌مزیده اخطار بیورمشلردی .

بر کیجه عمر افندینك حرارتی قرق درجه‌یه واردی . خسته صایقلامغه باشلادی ، کیجه‌ده ساعت (غروبی) اوچ راده‌لرنده ایدی . بن کیتدم خسته‌نك حالنی والی حضرتلرینه عرض ایتدم ، والی درحال معیتمه بر قواص ویروب بزی صحته دائره‌سنه دوقتورلره کوندردی . بزده قواص ایله دوقتور بکه کلدك ایسه ، دوقتور دیدی : بن بورده اوشاق دکلم، یارین کاورسکز .

طبیعیدرکه مکهٔ مکرمه‌ده اولدیغم ایچون بنده سکوتی اختیارایده‌رك شیخ مرادافندینك دولتخانه‌لرینه عودت ایتدم. قواص ایسه والی‌وکیلنه وقعه‌دن خبر ویرمش، بونك‌اوزرینه والی جنابلری تکرار صحیه دائره‌سنه قطعی صورتده دوقتور کوندرلمه‌سی ایچون امر ویرمش . والی جنابلرینك امرینه مخالفت ایده‌مدیکندن دوقتور بك بالمجبوریه خسته‌یه باقق ایچون بولندیغمز خانه‌یه کلدی ، بز وصاحب خانه شیخ افندی حضرتلری خسته‌نك یاننده بولنیوردق ، دوقتور بك پر حدت قپودن کیردی . برنجی سوزی : « سز کیجه یاریسنده‌می خسته اولیورسکز ، سزك جانکز وار دوقتورلرك جانی یوقمی ؟ دیه‌رك خسته‌نك یاننه کلدی . وخسته‌مزیده کوردیکی حالده ینه اك آغر سوزلر ایله بزی تکدیر

ایدەرك، بر آزده حستەیه باغردی، نەن آغریور فلان دیدی، حالبوکه خستەنك تورکجه بیلمدیکنی سویلمشدك، بیلسه دخی سوز سویلەیەجك اقتداری یوقدی، بزده دوقتورك دفع اولمەسنی آرزو ایتدیکمزدن، انشاءالله ایی اولور فلان دیدك. اوده دفع اولوب کیتدی.

بوحالی انسان ملاحظه ایدرنه بر آز دوشونەجك اولورسه مکهٔ مکرمەده اك معروف بر شیخك خانەسنده والی حضرتلرینك امریله کلمش بردوقتور خسته آدمه بوکبی معاملەده بولنورسه، دوشونمەلی بیچاره غریب حاجیلرك حالنی، برده شو درجه ملعنت صفتلری ایله برابر مسلمانلره قارشی حیا ایتمیوب مسلمانلرك تعصبندن بحث ایدرلر. اوتانمق یوق، وظیفه نەدر بیلمز؛ بوکبی دوقتورلر صحت عمومیه محافظەسی ایچون مکەیه کوندریلور. وا اسفا!..

بونلرك یوزندن شکایتده ممکن دکل، زیرا درسعادتده فلان پاشایه واتحاد ترقی‌یه بیلمام قنغی بك افندی‌یه منسوبیتی وار. ذاتاً منسوبیتی اولمزسه بوکبی معاملەیه جسارت ایتمز. ایشته بلانك بیوکی بورادەدر.

مکهٔ مکرمەدن مدینهٔ منورەیه سفر

حج سفرنده اك مهم سیاحت مکهٔ مکرمەدن مدینهٔ منورەیه قارادن کیتمکدر. بورده تقریباً بشیوز کیلو مترەلك بر مسافه اولوب اوچ نوع قافله ایله کیتمك ممکندر: بری (رکب تعبیر اولنور) اهل مدینه‌یه مخصوص قافلەدرکه، بعض حاجیلرده کیدەبیلورلر. بوقافلەده امنیت کامله اولوب، یولی قیصه، بش آلتی کونده هجین دوەلریله مدینهٔ منورەیه وصول میسر اولور. ایکنجی (طیاره تعبیر ایتدکاری) بدوی قافلەسیدرکه، بوده امیر مکه طرفندن حکومت معرفتیله چیقاریلور عموم حجاج بوقافله ایله کیدرلر، هرنەقدر تامیناته ربط اولنەرق، دوەجیلردن رهن اولەرق برآدمده آلنورسەده، وقوعات اکسیك اولمز اکثریتله، یوللرەده حجاجدن بر قاچ جان فدا اولنور، بعضاً کلیتلی تلفاته دخی دوچار اولورلر. بر چوق حاجی نهب وغارت اولنور، پارەلری آلنور، غایت چیرکین حاللرده اولور. نه چاره وفات ایدنلرك اکثری بی‌کس اولدیغندن، رفقاسیده شهادتنه حکم ایدەرك مسئله قاپانیر کیمسەنك خبری اولماز. اوچونجی قافلەده محمل شریف قافلەسیدرکه، عساکر عثمانیه تحت حمایەسنده کیدوب کلدیکندن امنیتی برکالدر، فقط اکثریتله یولی اوزونجه اولدیغی جهتله حاجیلر چوق رغبت ایتمزلر.

ایشته بزده بوکره مکهٔ مکرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه طیاره قافله‌سیله کیتمکه قرار ویردك دوه‌لر تدارك اولندی، امیر مکه سید نا شریف حسین پاشا حضرتلریده بزم دوه‌جنلرمزه آیروجه تنبیهاتده بولندیلر رفاه حال وامنیت برکمال ایله کیده‌جکز .

مکه‌ده ایکی نوع حکومت

اسمی دخی اوزرنده اولدیغی کبی مکه‌ده من‌القدیم ایکی نوع ادارهٔ حکومت واردرکه: امارت، حکومت ناملریله یکدیکرینه دائمی رقابتده بولنورلر. امارت، من‌القدیم شرفاالنده اولان برامتیاز اولوب اساسا عربان‌اداره‌سی ایچون بر چاره وادارهٔ مصلحت‌ایکن بالآخره بر زمانلر امارت قوت کسب ایده‌رك ، اسلامبولك ارتشاسندن بال‌استفاده بعض والی‌لری عادتا براوشاق یرنده قوللانمش هیچ اولمزسه‌والی پاشای‌قول معروف اسکاته‌موفق‌اولمشلر، شو سببدندرکه حجاز والیلری اکثریت ایله مرآت وتاریخ یازمق صورتیله وقت کچرمك جهتنی کندیلرینه وظیفه ایدنمشلردر .

امرأمکه‌نك بوتون قوتی عربانڍر ، والی‌لر لسان بیلمدکلر جهتله عربان حالنه کسب اطلاع ایده‌مزلردی ، امرا ایسه اشراف عربانی النده توته‌رق ، دائما کندیلرنی‌تقویه ایدرلرمش ، عربانده بین‌الحرمین یولك صاحب ومتصرفلق حقنی بالادعا آراصیره قیام ایتمش ، یولی استه‌دیکی زمان قاپاتمش‌استه‌دیکی‌زمان آچمش، حتی بین‌الحرمین حجاج قافله‌سینك مرور وعبورینه بدل براجرتده آلمشلر ، بونیده شرفانك خاطره‌سی ایچون حکومت‌عثمانیه حق اوله‌رق قبول ایتمش ، خزینهٔ دولتدن بر مقدار معین پاره هر سنه ویرمك صورتیله عربانی تلطیف ایدرمش . بالآخره عادتا بر حق مشروع شکلنی آلارق ، زمان تأدیه‌سی ایچونده وقت تعیین اولنمش، وقتده هر سنه حج موسمنه تصادف ایتدیریلدیکی جهتله، تمام تمام ، اجرت مرورینه دینله‌جك درجه‌ده بر حاله کلمش ، بویوزدنده ینه شرفا استفاده ایده‌رك بعضاً حکومتی عربان ایله تهدید ایتمکه قدر میدان بولمش : عربان قیام ایتدی ، عربان یولی قاپاتدی ، عربان شویله یاپدی بویله یاپدی عنعناتی ، نتیجه‌سی استانبولده برده ادارهٔ مصلحت سیاستی چغرنی آچمش ادارهٔ مصلحت ادارهٔ مصلحت دیرکن برقاچ‌بیك لیره یلدیزدن کوندریلمش بر قاچ بیك لیره دوه کیراسنه ضم اولنه‌رق حاجیلردن آلنمش بر قاچ بیك لیره‌ده واپور اجرتنه ضم اولنه‌رق ینه‌حاجی بابالردن آلنمش‌بونك غیرمشروع بر ویرکو اولدیغنی اعتراض ایدن قونصلسلرده کندیلرینه بر حصه وسهم مخصوص تعیین

ایتدیرمشلر . بونلر هپ ایکی ادارهٔ حکومت سوء نتیجه‌سی اولارق نه دوبلالر دونمش نه پاره‌لر بغیر حق صرف اولنمش الی الآن بو ایکی نوع ادراه توحید اولنه‌میوب هم حکومت هم ملت متضرر اولمقده دوام ایدر دورور . حجاز مسئله‌سی حل اولنه‌من بر معما شکلنه کلوب . ظن ایده‌رم مسئله‌نك تأثیری یمنه قدر سرایت ایدر .

بنم فکر و عاجزمه کوره مملکتی بوصورتله اداره پایدار اوله‌من ، بر مملکت داخلنده ایکی حکومت یاشایه‌من ، ذاتاً بوحال ماضینك سیئاتندن برلکه‌در. مملکتك سلامتنی آرزو ایدن وجدا وطنی اوغرنده هر راحتنی فدا ایده‌رك محضا اسلامیتك پایدار اولمه‌سی ایچون اولادلرینی دخی اسیر که‌میوب قورشونه قارشو طیب نفسندن سوق ایدن امیر حاضر شریف حسین پاشا کبی بر ذات عالی‌سیمانك وجودندن بالاستفاده بو ایکی نوع اداره‌نك قالدیرلمه‌سی ایچون عن قریب چاره آرانه‌جغنی قویاً امید ایدرز .

مکه منبع عدالتدر، مکه مرجع شریعتدر ، مکه مرکز عامهٔ اهل اسلامدر. بوراده صرف شرعی ، صرف دینی بر اداره بحق تأسس ایدرسه کافیدر . فقط تکرار ایده‌رم : مکه‌ده تأسیس اولنه‌جق اداره‌ده اسلامیت ایچون بر تمثال مجسم اولمه‌لی . مکه‌نك محاکم عالیه‌سی بحق مکه‌یه لایق اولمه‌لی . مسلمانلر اورایه ورودینك یعنی موسم حجده آثارنی کوره‌رك تمام معناسیله محکمهٔ شرعیه اولدیغنه کسب قناعت ایتمه‌لی .

مکه‌نك علماسی ومحاکم شرعیه رجالی ، مفتیلری ، قاضیلری تمام معناسیله اسلافك خلفی دنیله‌جك درجه‌ده ذوات کرام اولمه‌لی . مکه اسلامیتك قلبی‌در . حالبوکه بو کون مکه‌ده : نه آدم عقللی بر مفتی وار ، ونه‌ده برمدرس وار ، ونه‌ده بر عالم. الله آله‌جق برتك مشار بالبنان یوقدر . فلاحول ولا قوهٔ الابالله .

بوحال اسف اشتمالی کورمك ایشیتمك هر مؤمن موحد ایچون پك آجیدر . فقط نه چاره حقیقتدر . مع التأسف آجی حقیقتدر . مکه‌ده بو قدر مدرسه‌لر وار ، بو قدر اوقاف وار ، بو قدر خزینهٔ اسلام وبیت المال مسلمان ضایع اولوب کیتسون ، بو قدر وقفلر نا اهل آدملره ملك اولسون کیتسون، بوقدر ملك الله برطاقم سفایه مال اولسون. نه چاره آغلایه آغلایه بو قدر اولسون یازمق مناسب کورولدی ، شیمدی بز کتم ایدرسك برکون کله‌جك دشمان اضعاف مضاعفنی یازاجق . کندیمز آغلارسه‌ق بلکه دها اوجوز قورتولمق ممکن اولور امیدیله بو قدر برشی یازدم . بنده مکه‌یی تقدیر ایدنلردنم ،

مکه‌یه حرمت مخصوصم واردر ، تقدیس ایده‌رم ، بونکله برابر مع التأسف آه آه پك چیرکین حاللر وار ، پك صفوق شیلر وار ، دها مناسب بوقدرله اکتفا ایده‌یم .

« انا مدینة العلم وعلی بابها » حدیث شریفیله امتی تحریض ایدن برنبی ذی شان مسقط رأس ومنزل وحی اولان بلدهٔ طاهره‌نك بودرجه‌ده علمدن فضائل انسانیه واسلامیه‌دن محروم اولمه‌سی ، آه آه آغلامق کافی ایسه آغلایه‌لم ، اوچیوز ملیون مسلمان آغلاسون قان آغلاسون .

طیاره قافله‌سی

طیاره قافله‌سی مکهٔ مکرمه‌دن ذی الحجه یکرمی‌لرنده حرکت ایدر محرم ابتدالرنده مدینهٔ منوره‌یه واریر . بو قافله حکومت معرفتیله حرکت ایتدیکی جهتله فیئات مقطوع اولوب ، اجرت نقلیه فیئاتنی حکومت قطع ایدر ، فقط پاره‌لر کاملا دوه‌جی‌یه مال اولمز . برمجیدی‌یه فلانه ، برمجیدی‌یه فلانه ایکی مجیدی‌یه فلانه دیه‌رك آیروجه تقسیماتی واردر . مع مافیه دور سابقده اولدیغی کبی حکومت وامارت دوه‌جی‌یه بالنصف اشتراك ایتمزلر . قانون دائره‌سنده بر ویرکولر واردر اونی آلورلر . مع مافیه حجاجك جهلندن استفاده ایدنلر هر زمانده بولنور .

بز مکهٔ مکرمه‌دن طیاره قافله‌سی ایله حرکت ایتدك ، دوه‌جیلرمز دحله قبیله‌سنه منسوب بدویلردی ، بین الحرمین تمام اون دورت کون یول یورودی ، هیچ بر کونا فنالغه تصادف اولنمدی. فی‌الحقیقه دیکر قافله‌لرده بعض حاجیلرك اورولدیغی روایت اولندی، بعض پاره‌لرینی ضایع ایتمش کیمسه‌لره‌ده راست کلندی . ظن غالب اوقوم صحراسنده اللهك چولنده برقاچ یوزبیك حاجی میاننده اوچ بش آدمك اورولمه‌سی صحیح اولدیغی‌تقدیرده دخی‌اوقدرمو أخذه اولنور شیلردن دکلدر. حاجیلرنده‌بعضلری‌حقیقةً بوکامستحق بولنیور.

بدویلرده متعارف براصول واردر ، بلکه بویالکز بدویلرده دکل حضریلرده دخی متعارف وآوروپا مدنیلرنده‌ده حق‌مشروع درجه‌سنده شایع برحالدرکه ، کیمسه‌ده انکار ایده‌مز : هر آغر خدمتده استخدام اولنانلر حق مشروطلری فوقنده برده بخشیش ایسترلر، بدویلرده‌ بین الحرمین هر منزلده کندی دوه‌سنه حامل اولدیغی یولجیدن بخشیش ایستر ، عادتدر ، هر ایکی حاجی بر منزله بش غروش ویریر ، بعض چوقجه ویرور حاجیلرده بولنور، وبعض دیکرلریده هیچ ویرمك ایسته‌مز ، فقیر اولان حاجیدن بدوی

بخشیش ایسته‌مز. زنکین اولوبده حاجی بابا بدوی دوه‌جینك بخشیشنی ویرمزسه بوحاجی آرتق اورولمه‌یه مهیادر. اکثریتله اورولان حاجیلرك جانی بوصورتله بش غروشه فدا اولنور. بن بونی مراراً تدقیق ایتمشدم، بو بویله‌در، بعضاً بشقه‌جه اورولان حاجیلرده بولنور طبیعیدر، فقط ینه اکثریت واغلب حاجیلرك جانی بش غروش اوغرنده فدا اولور کیدر.

بویك غریب بر حالت روحیه‌در، حجاجك اکثرنده بولنور. مثلا روسیه‌ده زنکین بر تاتار، موسقوه‌ده پترسبورغده تجارتله بولندیغی صره‌ده اوتل‌پاره‌سی یومیه بش روبله‌دن اون بش حتی یکرمی بش روبله‌که (اوچ لیرادر) قدر ویرر. برقاچ کون اوطوردقدن صوکره عودتی زماننده اوتل اوشاقلرینه مطلقا اون روبله یکرمی روبله بخشیش ویرر. مکه‌ده مدینه‌ده ایسه اعلا عرب خانه‌سنده یاخودتکیه تعبیراولنور حاجی خانه‌لرده هفته‌لرجه اقامت ایدرده ینه کیده‌جکی زمانده خانه کیراسنی لایقیله ویرمز.

عینی‌حاجیلر روسیه‌ده شمندوفرده واپورلرده کزدکاری‌زمان روس خادم وخادمه‌لرینه بر فنجان چای ایچدیکی یرده مطلقـا بر غروش بخشیش ویرور. بونده کندی حسن اختیاری وطیب نفسندن ویرور. روس قادینی بر آز کنجده اولورسه مطلقا اللی قاپیق (آلتی غروش) ویرور. بیچاره بدوی، او حجاز هواسـنده حاجینك آغیر اشیاسنی یوکله‌نیر، صونی کتیرر، اودونی کتیریر، بتون کون یاننده یایان کیدر. آقشـامه بر بخشیش ایسـتر. حاجیده بوبخشیشی ویرمز. البته بر صورار ایکی صـورار، ویرمدیکی تقدیرده اورور آلور. غایت مناسـبدر. عمرکده بر کره حجازه کیدیورسـك، بر قاچ لیرافضله صرف ایتده هرکسده سندن‌ممنون اولسون، حج‌اغنیایه فرضدر فقرا وارماسون.

شونی دخی دیه‌بیلیرم: حجازده واقع اولان جرائمدن کافه‌سی اهل حجاز طرفندن‌واقع اولمز، حجاج ایله برابر بعض خیرسزلرده کلیر محضا کسـب ایچون کلنلرده بولنور، هر سنه حجاجی اغفال ایده‌رك، حجاج ایله برابر دائماکلیر آدملرده بولنور، بالخاصه بوآدملر هر زمان کیدوب کلدکلرندن لسانده بیلیر، عرب قیافتنده‌ده بولنور، هیچ عرب اولمدیغی حالده کندینی عرب کوستریر بویله‌لریده واردر.

بهمه‌حال او غلبه‌لق ایچنده بوکبی وقایع اکسیك اولمز، شو حالده وقوعات وجرائم حقنده سوز سویله‌مك فضله‌در.

حاجی بابا بین‌الحرمین ایکی بچق غروش بخشیش هر منزلده ویره‌جك اولورسـه اون

منزلدو یکرمی بش غروش ایدر، کندی حیات وراحتی ایچون یکرمی بش غروش صرف ایتمکدن چکینیرسه ، آرتق او حاجی زده اولسه أولمه‌لی ، حجازده بر بدوی طرفندن اورولورسه دیمك اولورکه ینه بختیاردر . بو حساست ایله برابر شهدتده نصیب اولورسه کیم نه دیه‌بیلیر . ایشته رحمت الهیه اوسع من کل ذنب سری اوزمان ظاهر اولور .

مدینهٔ منوره‌یه وصول

١٣٢٨ سنه‌سی طقوزنجی محرام‌الحرام بلدهٔ طیبه‌یه کلدك مدینهٔ منوره بلدهٔ طیبه، طابه، علی ساکنها افضل الصلاة واتم التسلیم حضرت فخرالکائنات افندیمزی یتشدیرمش بر منزل وحی خدا اولوب بلدتین مبارکتین نم فکرمده هرنوع تعریف وتوصیفدن مبرا مشهور جهان اولان بلده‌لردرکه هرکسك قلبی دها اي بیلیر هیچ تعریفه حاجت یوق .

مدینهٔ منوره بر وادی‌ده اولدیغی حالده پك اوزاقدن مشاهده اولنور ، حجاج هر قنغی یولدن کلیرسه بلدهٔ طیبه‌یی پك اوزاقدن کوریر ، بالخاصه مرقد رسول خدا اولان قبهٔ سعادت مطلقا اون ایکی بلکه‌ده اون بش کیلومتره‌لك بر مسافه‌دن کوریلیر ، صوك منزلدن حرکت اولنوب ضحی وقتنه قدر دوه اوزرنده کلمشدك برده، قبه، حضرا کوزکدی چوق غریب بر جاذبهٔ معنویه قبه‌یی کورەن دوه‌دن اینیور ، کورەن اینیور هیچ بر کونا تکلیف اولمقسزین هرکس دوه‌دن اینه‌رك ، آره‌ده‌صیره‌ده‌قبهٔ‌سعادته‌باقه‌رق‌دوه‌یاننده یایان یورومکه باشلار ، بر آز یورودکدن صوکره دوه آیاغی قصه کلمه‌یه باشلار ، آرتق قبهٔ سعادت کوزنده پارلادقجه پارلار ، حاجی کوزنی قبه‌دن آلاماز اولور، دوه‌یی ورفیقنی خاطرندن چیقاریر ، خطوه‌سنی صیقلاشدیرر، برآز دها کلیر، برمدت قبهٔ سعادت حاجی‌نك کوزینه اویله کلیرکه حاجی کوزنی قبه‌دن آلاما، اولور متمادیاً کوزنی قبه‌یه دیکر، آیاقلرنی صیقلا- شدیردقجه صیقلاشدیرر ، دیرکن بلا اختیار یوکرمه‌یه باشلار، کوزی‌قبه‌ده بوینه قوشار ، او قوشار او قوشار ، مسابقه فلان دکل هرکس قوشار کیمسه‌ده کندینه مالك دکل کنجده قوشار اختیارده قوشار ، بو قوشش‌لرده بر ساعت قدر سورر، هرکس کوزنی قبه‌یه دیکمش عجایب بر سرعتله قوشارلرکه، انسان او مسافه‌یی بالااختیار قطعیاً اوسرعتله قطع ایده‌بیلمك احتمالی یوقدر. بر آرالق سیل عقیق دیدکلری وادی‌یه اینر قبه‌ده کوزدن غایب اولور ، حاجی آرتق کندنی دخی غایب ایدر ، بر شی قاچیرمش کبی بوتون قوتیله قوشمایه باشلار ، بو وادی داخلنده قوشار قوشار توکنمز ، بر مدت قوشدقدن صوکره

خرابه بنالر ایچندن کچه‌رك بلدهٔ طیبه‌نك یاننه چیقار. برده باقار قبهٔ سعادت همان یاننه کلمش، دلیل افندیلرده قارشی چیقارق حاجی بابا نره‌لی دیبه‌باغیریر، حاجی عقلنی باشنه‌توپلار، هیچ خبری یوق، اون ایکی کیلومتره مسافه‌یی قطع ایتمش بولنور.

بنم فکرمده حاجی‌نك اك مقدس، الله ورسول‌اللهه اك یقین اولدیغی ساعتلری «وسارعوا» امر جلیلنه اتباع ساعتلری بو دقیقه‌لر ایدی. بنجه اك قیمتلی دقیقه‌لر بو دقیقه‌لر ایدی. کینه اوکمزده لوح المحفوظ آچلمش «واستبقوا» سطرلری کوز اوکنه کلمشدی. دلیللر ملائکهٔ مبشرین کبی کینه «سلام علیکم طبتم فادخلوها خالدین» نص جلیلنی تلقین ایدرلردی. برده باب عنبریه مدینهٔ منوره قاپوسنه کلمش بولنیورسك.

بر طرفدن «لوقوموتیف» باغیریر کینه خوش کلدك دیمش کبی اولور، بر طرفدن دلیللر حاجی بابا نره‌لی دیدکجه انسانه بر دعوت کبی کلیر. بلا توقف دوغری باب‌السلامه کله‌رك، همان دنیا کوزیله جنته کیرمش کبی حرم نبوی قاپوسندن ایچری کیردك مواجههٔ سعادتده ال باغلایه‌رق الصلاة والسلام علیك یا رسول‌الله دیه‌رك صلوة‌وسلام کتوردك روضهٔ مطهره‌ده برده تحیة‌المسجد قیلدق الحمدلله ثم‌الحمدلله مقصد حاصل اولدی.

حرم نبویدن چیقوب سیبریالی همشهریمز حنفی افندی خانه‌سنه کیتدك، بوراسنده چایلار ایچدك سکز اون سنه‌دن بری کورمه‌مش بر دوستمز ایله کورشدك، خانه‌سنده مسافر بولنیورز، دیرکن دلیل افندیلر بنم رفیقم اولان ژاپونیالی عمر افندی برادریمزیده بولدیلر کتوردیلر، تمام بر بچق ساعت صوکره دوه‌لرده کلدی. بوراده معلوم اولدیغی کبی او قوشمه نه ایدی، ونه قدر مسافه قطع اولنمش، ونه‌قدر مدت ظرفنده قطع‌اولنمش، هیچ معلوم دکل، بو قدر قوشدق بر یورغوناق حس اولنیورمی؟ اوده یوق، حالبوکه اون ایکی کیلومترولق بر مسافه قطع اولندی. ایشته عقول بشرك فوقنده بر معنویات، هر کس قوشدی، هر کس اك اول کلدی، مسابقه‌ده برنجی اکرامیه‌یی قازاندی. الحمدلله. چوق شکر.

زیارت وظیفه‌سنی ایفا ایتدکدن صوکره بعض علماء کرام ایله ملاقات اولندی. بر چوق سادات عظام زیارته کلدیلر. بزم شرق اصولنده آلتی یاشلی یولدن کلسه، آلتمش یاشلی قارشی کلیر. بر چوق آدملر ایله کوروشلدی.

مدینهٔ منوره وحرم محترم

بلدهٔ طیبه اوفاق بر شهر اولدیغی جهتله بزم ورودمزی درحال هر طرفدن خبر

آلمشلر ، ایکندی نمازینی قیلمق ایچون حرم نبوی یه ایتمشدك بر چوق ذواتده حرم شریفده کلدیلر کوروشدیلر ، شام علماسندن شیخ یوسف نبهانی ، تونسلی احمد خلیل حنبلی وعبدالقادر طرابلسی وامثالی مشاهیر علما ایلهده حرم نبویده ملاقات اولندی، حرم شریفك بناسی وجماعتك من کل فج کثرتی حقیقةً بر انسان سرکیسی حالنی آلمشدی ، دلیللرك باغیروب چاغیرمه‌لری حاجیلر ایله چیرکین چیرکین معامله‌لری هپ جالب دقت وموجب اسف حاللر . . .

مدینهٔ منوره بلده‌سی منبع علم وعرفان ومنشأ دین وایمان اولان بر بلدهٔ طاهره‌در. حرم شریف ایسه بر منزل فرقاندر ، بوراده الی یوم‌القیامة نور عرفان‌لمعان ایتمك ایجاب ایدر . هر مؤمن موحد بونی بویله‌جه آرزو ایدر ، زیرا حرمین محترمین عموم اهل ایمان نظرنده پك مقدس پك عالی مقاملردر ، بو ایکی بلده حقنده انسان فنا برشی تصور ایتمك دخی ایسته‌میور .

فقط نه چاره الآن هر ایکیسی علم ومعرفتدن محروم اولدیغی کبی آداب اسلام ومکارم اخلاقدن دخی محرومدر . آه آه نه چاره جهالت نتیجه‌سی . بو کون حرمین شریفینك سکنهٔ اصلیه‌سی کناره چکلمش اختفا ایتمش ، بر طاقم : صعیدی ، بربر ، ازمیری ، جبرتی بیلمام نه میدانه چیقمش ، هر نوع آداب مزایای اسلامیه وانسانیه‌دن محروم آدملر حجاج ذوی‌الابتهاجی دوندیروب دولاشدیروب جیبندن پاره‌سنی آلوب اغفال ایده‌رك او مقامات مقدسه‌دن تنفیر ایتمکده‌درلر .

هیچ بر حاجی حس اختیاری وخشوع قلبی ایله حرم شریفده جناب حقه تضرع ونیاز ایده‌مز ، مطلقا شیطان کبی بری کلیر . حاجینك یاننه دیکیلور پاره ایستر ، ادبسز - لکدن هر نه انسان آغزینه آلمق ممکن ایسه هپسنی سویلر ، حتی ایجاب ایدرسه تهدیدده ایدرده ینه پاره ایستر . نه روضهٔ مطهره‌ده ونه‌ده مواجههٔ سعادتده ونه‌ده دیکر مقامات مقدسه‌ده بر دقیقه ولحظه اولسون انسانه راحت ویرمزلر .

او مقام معلاده مدینه‌لی قیافتنده عربجه تکلم ایدر بر آدمده بو حالی کورنجه ، آرتق حاجی باباده نه خلوص قالور ونه‌ده حمیت ، اسکیدن غیابی بر محبتی وار ایسه اونی دخی غیب ایدر . آمان عجله عجله مملکتنه کیتمکه شتاب ایدر .

بوراده انسان کوزیله مشاهده ایتدیکی شیلری یازمقدن توقی وتحاشی ایدر ، یازمغه سویله‌مکه بر تورلی جسارت ایده‌مز ، کندی کوزی وقولاغنی تکذیب ایدرده سویله‌مز،

یازماز ، غایت طبیعی بر حالدر ، سویلیه‌مز ، فقط هیچ شبهه یوقدرکه بو حالده او مقامات عالیه‌ده دوام ایده‌مز ، حرم محترمده حقوق بشریه‌دن، علم ومعرفتدن محروم آدملر خادم اولامازلر روضهٔ مطهره خادملری عتقا دکل شرفا اولاجقدر ، مکارم اخلاق ایله متخلق مزایای انسانیه‌نك کافه‌سنی شامل ، نفس اماره‌سنه علم ومعرفتی سایه‌سنده مالك ذوات محترمه اولمق ایجاب ایدر . محبوبلر یالکز سلاطین وحمقانك حرم دائره‌سنده کندیلرینه تسلیه ایچون استخدام اولنه‌بیلور. یوقسه حضور حضرت فخرالکائناتده اقطار جهاندن کلمش حجاج کرام وعلماء عظام ایله معامله ومحاوره‌یه بحق لایق ومستحق هیچ اولمزسه شمائل نبویه‌یی بیلور حسن وقبحی تمییز ایدر اصحاب صلاح مطلقا اومقامده‌تربیهٔ مخصوصه ایله یتشدیرلمه ذواتدن ماعداسی استخدام اولنه‌مز .

بز دکل حرمین شریفین وبلدتین طیبتین بلکه بوتون ارض حجازك صلاحنی آرزو ایدنلردن ومنتظر اولانلردنز . حضرت فخر عالم افندیمز صلی الله علیه وسلم لاتقوم الساعة حتی تکون ارض العرب مروجاوانهارا بیورمشدر . بوندن ماعدا دخی بوکبی تبشیرات پیغمبری چوقدر . بو مطلقا اولاجقدر . بو حال البته علم ومعرفت سایه‌سنده اولور ، ارض حجازده زمرد کبی یشیللکلر وآقار صولر اولاجغی مکرر روایت اولنمشدر. لاتقوم الساعة حتی تنفی المدینة شرارها بوحدیث شریف‌دخی بلدهٔ طیبه‌نك برطاقم ایپسز صاپسز آدملردن تطهیر اولنه‌جغنی تبشیر ایدر . وتطهیر اولنمه‌سی مطلوبدر .

بو کبی احادیث بشره پك چوقدر ، انسان بونلری درخاطر ایتدکجه استقبال ایچون غایت بیوك امیدلر بسله‌یه‌جکنده شبهه یوقدر . وامید ایتمکده اعتقادمزك اقتضاسیدر ، زیرا لاینطق عن الهوی اولان بر نبی ذی شان وصادق المصدوق طرفندن واقع اولمش خبر صادقدر .

مدینهٔ منوره

صوبی چوق اراضیسی غایت منبت وقابل زراعتدر، مدینه اطرافنده باغا بستان‌چوق، میوه‌نك انواعی یتیشیر ، خرمه‌لقده پك وافردر بالخاصه عوالی تعبیر ایتدکلری جهتکه مسجد قبا وبئر خاتم ودها ایلریسی وجنوب غربی جهتلری فوق‌العاده میوه یتیشدیره‌بیلیر غایت کوزل یرلری واردر . بلدهٔ طیبه‌نك شمال شرقیسنده دخی کوزل اراضی منبته وار ایسه‌ده بر مدت متروك قالدیغندن قابل زرع اولان طوپراغك اوزرینی قوم باصمش ،

واو قوملری قالدیرنجه چوق کوزل حبوبات یتشدیریله بیلور. فقط مدینه اهالیسی اکثری اصحاب معاش اولدیغندن زراعت وتجارته پك اهمیت ویرمزلر. مدینه اطرافنده نخولی تعبیر اولنور بر چوق وهابیلر واردرکه بونلر زراعتله اشتغال ایدرلر.

اصل مدینه‌ده الآن ساکن اولانلرك عددی نفوس اعتباریله یتمش بیکلر تخمین اولنه‌بیلور. اسکی یرلی عرب پك آز اولوب اکثری عرب مستعربدر. بونلرده القابلرندن معلوم، بیت فلان بیت فلان دیه‌رك بر تعبیرلری واردرکه، اصللرینی دخی کوسترر؛ بیت‌الاسکوبی، بیت‌البوسنه‌لی، بیت‌الازمیری، بیت‌البخاری، بیت‌الحبشی والی غیر ذلك بونلر هپ عرب مستعربدر. برده مجاورلر واردرکه، بونلر بوسبوتون یقین زمانلرده ممالك بعیده‌دن هجرت ایده‌رك کلمشلرده جوار سعادتده اقامتی اختیار ایتمشلر، هله بونلر پك چوقدر، تورکلردن تاتارلردن بخاریلردن مجاور کثرتله بولنور. ظن ایدرم یوز خانه‌یی متجاوز تاتار وار. تجارتك قسم کلیسی بونلرك الندەدر، اوفاق صنعتلرده بخاریلرده بولنور: بربر، قوندره‌جی، قالایجی فلان. آفریقهٔ غربی مجاورلریده چوق ایسه‌ده بونلر ذاتاً عربدر. نه‌دندر هندستان وجاوا مجاورلری مدینهٔ منوره‌ده چوق بولنمز، آنلر مکه‌ده چوق اولور. سبب وحکمتنی بیله‌مدم.

بهمه‌حال مدینهٔ منوره‌ده مجاورین کیتدکجه چوغالمقده‌در؛ بوصوك ربع عصر ظرفنده احتمال مدینه‌ده بالنصف مجاور آرتمشدر. «ان الایمان لیاء رزالی المدینة کما تأ رزالحیة الی جحرها» حدیث شریفنك حکمتی تمامیله ظاهر اولمقده‌در:

طبیعیدرکه، شیمدی دمیر یولده اولدیغندن دها بیوك مقیاسده مهاجر تزاید ایدر. بر زمانلر مدینهٔ منوره اعمار اولندقجه خارجدن کله‌جکلر چوغاله‌جقدر. مع التأسف مهاجر چوغالدقجه اصل یرلی عرب غاربه‌دنده احتمال اثر قالمیه‌جقدر.

دلیل و مزورلر

بر زمانلر ممالك خارجیه‌دن کلن مسافر ومهمانلری اعزاز واکرام مقامنده قبیله قبیله تفریق ایده‌رك، هرقبیله‌یه مخصوص لسانی بیلور بر مهماندار تعیین اولنورمش، بونلره مکه‌ده کعبه‌یی طوافه اسناد ایده‌رك مطوف ــ طواف ایتدیریجی تعبیرینی قوللاندقلری کبی مدینهٔ منوره‌ده زیارهٔ مراقد حبیب خدا اولدیغی جهتله مزور ــ زیارت ایتدیریجی سوزی استعمال ایدرلرمش، عمومنه دلیل اطلاقی شایعدر.

بودليل افنديلرك وظيفه‌لری اساساً برمهمانوازلق ايكن، بالاخره تجارت اولوب ودها صوكره‌لری ياغماجيلق ويان كسيجيلك حالنه كلمشدر . حتی بعض اصحاب بصيرتك روايت موثوقه‌سنه‌كوره ابتدا دليللر جلب قلوب المؤمنين ايچون برجميله اوله‌رق تشريفاتجی صفتيله فخری، بلااجرت حجاجك خدمتنده بولنورلرمش، صوك وقتلرده دليللك براتی بيكلرجه ليرا بدلنده‌صاتيلمش. دليللك ابتداء تأسيسنده غريب‌غربا خدمتی ايكن ، بالاخره سادات وشرفا وظيفه‌سی اولمش . حتی اوتوز قرق سنه مقدم دليل نامی ذليل ايكن ، بالاخره السيد عبداه والسيد عبدالجليل اولدی . مع مافيه دليل اكثريت ايله ينه بر طاقم جاهل وذليل آدملردر، پاره‌لرك دورانته واسطه اولمقدن فضله ايش‌كوره‌مزلر وخيرينی‌كورنلرده پك آزدر ، بيوك پاره‌لری اله كچيردكلری كبی وفات ايدرلر ، حاجی پاره‌سی خيرسزلك ايله معروفدر . زيرا طيب نفس ورضا قطعياً يوقدر . سيد علی ظاهر ، سيد عبداه مدنی عباس خياری كبی معتبران وسائرلری كليتلی پاره‌لره مالك اولدقلری سنه‌سی استفاده‌سندن محروم اولديلر .

نه‌زمان اولورسه دليللك محتاج اصلاحدر. زيرا مقامات مقدسه‌دن اهل ايمانی تنفيره باعث اوليورلر ، بيكلرجه قلبلری رنجيده ايتدكدن ماعدا ، برده قباحتی حكومته اسناد ايتمكدنده كری قالمازلر . بوجهتله جالب دقتدر . حرمين شريفين‌ده بووظيفه اصلاح اولنوبده اهلنه توديع اولنورسه ، هر سنه حج موسمنده بر ديرنوت ياپمق برشی دكلدر . دليللك مسئله‌سی دولتك سياسيات خارجيه‌سنه تأثير ايدر مهم برمسئله‌در ، حتی حكومت دليللره معاش ويره‌لی ، سفير كبی معلوماتلی ديانتنی بحق بيلور آدملر استخدام اولنورسه هر دليل بر سفير وظيفه‌سنی كورير وآلديغی معاشيده حق ايدر بن بو خصوصی بونلردن يكرمی سنه مقدم بر دها يازمشدم ، فقط بزده اجنبيلری قوشوقلاندرمايه‌لم پوليتيقه‌سی هر اموريمزی چيغيرندن چيقارمش ، هر خيره مانع اولمش .

مدينهٔ منوره حرم شريف اماملری

حرم نبويده يوزه قريب امام واردر . وبو امامل ميانده حرم شريف يوزينی كورمه‌مش آدملرده وار.كندی ايی نماز قيلمه‌سنی بيلمه‌ز ، ياخود نماز قيلمق ايسته‌من . باباسندن ميراث قالمش امامليق سنه‌ده‌ايكی‌اوچ دفعه‌امامليق نوبتی كلورسه بش غروشی ويرير توكيل ايدر ماه‌بماه معاشنی آلور . بو امامل ميانده قيز كبی چوجقلرده وار ، بر قاچ

آیت ازبرلەمش ، سسی کوزل ، کندی کوزل ، اینجـه اوزون کوملك کیمش ، نمـازك شرائطنی بیلمز ابدستك فرائضنی بیلمز. حرم نبویده. امام زیراباباسی امام ایمش، یاخود والدەسی امام قیزی ایدی . دوشـونمەلی بو قدر امام . فی‌الحقیقـه غایت دکرلی وقارلی یاشلی باشلی امامارده یوق دکل ، فقط بو آدمره اوچ آیده درت آیده بر نوبت کله‌جك، سنەنك ایام سائرەسنده محراب نبوی او چوجقلر ایله مشغول ، کیم بیلور بونلرك اصلاحنه کیم چالیشەجق وکیم جسارت ایده‌جك . بو قدر سـوزی بیله چوق کوره‌جکلر ، محراب نبوی امامارینه وسادات کرامه اطالهٔ لسان،هتك حرمت دیەجکلر . حالبوکه کندیلری او چوجقلری محراب نبوی‌یه صوقق‌ایله هرکونده بش‌دفعه هتك‌حرمت ایدوب دورییورلر. بو چوجقلرکده بر قسمی ادبسز چاپقین وتربیەسز چوجقلردر .

حرم نبوی مؤذنلری

بونلرده پك چوق • بونلر میاننـده دخی اپیمز صـاپمز چوجقلر وار . مؤذنلرك ادبسزلکلری حرمین شریفینه منحصر دکل ، عموم تورکیه‌ده اك حیـاسز آدملر مؤذن اولیورلر البته مدینه مؤذنلری دها زیاده حیاسزدر . حضور رسـول‌الله‌ده آنکر اصوات ایله بو درجه باغیرمق ایچون سرخوش اولمیان آدمـه پك بیوك حیاسزلق ایسـتر ، قبر سعادتنده حی اولان بر نبی ذی‌شان حضورنده یالاندن عبادت نامیله بو درجه‌ده باغیرمق نه عقلاً ونه‌ده شرعاً جائز اولەمیەجغنه کیمسه‌ده شبهه ایده‌مز ، اصل او مقامده بودرجه‌ده باغیره‌بیلنمەسی ایچون اك بیوك حیاسزلق ایستر . ذاتاً جامعلرده مؤذنلرك باغیروب چاغیرماسی دوغریدن دوغری روم کلیسەلرندن آلنمش خرسـتیانلقدر . کتب دینیه‌مزده بونی تجویز ایدر بر روایت بولنەمیەجغنه هرکس قانعدر. بوکون استامبولده سلاطین جامعلرنده اوقونمقده اولان اذان وقامت وبرطاقم مخترعات شنیعه بالخاصه خلیفهٔ اسلام حضورنده‌نصل تجویز اولنه‌بیلور ، بو قدر معناسز سوزلر ایله باغیرمقدن نصل اوتانمیورلر .

بلدهٔ طیبه‌ده خطیبلر

ایشته انسانك روحنی شادلاندیرەجق برشی وارسه اوده خطیبلرك‌خطبه‌لریدر. حرمین شریفین‌ده مشروع ومسنون بر شی وار ایسه اوده خطبه‌در ، حقیقة خطبه بحق موعظهٔ دینیه‌در . بالخاصـه مدینهٔ منوره‌ده خطبه غایت کوزل،طرز قرائتی هر نوع‌تکلفدن عاری

خالص مخلص قلبدن سویله‌نیر، تغنی ترنم یوق صاف بلیغ ومسجع موعظه‌دن عبارت اولوب موسم وایامنه کوره مناسب نصیحتلر ایله وعظ سویله‌نیر . خطیبلرکده اکثری کبار ناس وعلما اولور . خطبه‌لر هیچ بر اعتراض قبول ایتمز غایت مکمله‌در .

یالکز بوراده دخی هر کسه سکوتی توصیه ایتدکلری حالده اوادبسز مؤذنلرك ترضیهٔ غیر مرضیه‌لری او پارلاق خطبه‌لرك بوتون روحنی محو ایدییور .

الله اسلامبول خطیبلرینه همده انصاف ویرسون .

مدینهٔ منوره‌ده مدرسه ومدرسلر

مدرسه پك چوق مدرس هیچ یوق دیرسه‌م خطا ایتمه‌مش اولورم امیدنده‌یم . اك مکمل مدرسه‌لری تعداد ایده‌یم : محمودیه ، حمیدیه ، شفا، قراباش، بشیر اغا ، حسین اغا، بهرام اغا ، امین اغا ، ساقز ، کلیم ، یعقوب خان ، شیخ مظهر ، قزانلی مدرسه‌سی وسائره دها وار .

محمودیه مدرسه‌سنده آلتمش یتمش طلبه یرنده اومقدار نوبت‌الموت دیه مدینه‌یه وارمش اختیارلر ، بنالر مکمل، ماهیه بر قاچ مجیدیه ظن ایده‌رم اون مجیدیه‌یه‌قدر آیلغی وآلتی بلکه یدی لیرالق جرایه‌سی وار ، وقفی معطل بر حاله کتورمش ، درس اوقومق دکل درسك نه اولدیغنی بیلمز اختیارلر بومدرسه‌ده اجل موعودی کلوب کبه‌رنجه‌یه‌قدر یاتار، کبه‌ردکلری زمان کیمینك اوده‌سنده یوز لیرا کیمینك اللی لیرا ، کیمیندن بر قاچ یوز لیرا پارا چیقار .

بونلرك کافه‌سی زهد ادعاسنده بولنورلر . شرط واقف طلبه ایچوندر ، شرط واقفه مخالفدر دیه‌رك ممالك اجنبیه‌دن کلن طلبه‌یی قبول ایتمزلر ، کندیلری شرط واقفی کوکندن بالطه‌لارلر . مجموع مدرسه‌ده سکز طقوز یوز اوده وار ایسه ، طلبه دنیله‌جك یوز طلبه یوقدر آیلقلری چوق اولان محمودیه ، حمیدیه ، قراباش مدرسه‌لرنده بر تك طلبه دخی بولنمز. زیرا بونلرك مدرسلری أولمك ایچون مدینه‌ده معاش آلوب اوتورمق نیتیله وارمش آدملردر . معاشلی جنازه‌لر . مدینهٔ منوره‌یه ممالك بعیده‌دن کلمش حقیقةً تحصیل ایده‌جك طلبه یوزلرجه سورونیور . مدرسه‌لرده هکذا اك عالم مدرسلر حرم نبویده حسبةًلله « ان اجری الا علی الله » دییه‌رك کیجه کوندوز تدریس ایله مشغول ، بنم فکرمده مدینهٔ منوره‌ده بناسی متصور اولان دارالفنون ایچون محمودیه مدرسه‌سی اطرافی استملاك اولنوبده توسیع اولنورسه ، بوندن دها مکمل دارالفنون اوله‌من .

باب السلام ايله باب الرحمة آراسنده بر آطه وار ، ذاتاً بو آطه‌نك نصفنی محموديه تشكيل ايدر ، قالان نصفی استملاك اولنه‌رق جاده‌لركده حقی ويريليرده متباقی محموديه‌يه الحاق اولنورسه ، غايت بيوك درسخانه‌لر غايت بيوك كتبخانه‌لر اولور ، هم حج زماننك حجاجه نماز قيلمق ايچونده مساعده اولنور ، بحق دارالفنون اسلامی اولور ، حجاج مسلمين بو دارالفنونی كوردكجه بيكلر ايله ليرا وصيت ايدر هديه ويرور الك شانلی بر شی اولور . هر كسك كوز اوكنده مدينه‌ده الك اول ياپيله‌جق بر شی وار ايسه بودر ، حقيقةً بر محموديه اولور .

بونی بويله ياپمق ايچون تشبث اولنورسه او محموديه داخلنده بولنان تنبل سوروسينك آوازی چيقدقجه شرط الواقف ديه‌رك باغيره‌جقلری معلومدر ، حالبوكه بو تنبللرك اوراده بولنمسی شرط الوقفه مغايردر ، شيخ الاسلام وفتوا امينلری شرط وقفك پارچه پارچه اولديغنی كورمزلرده ، بويله اعمار اولنه‌جغی زمان شرط وقفه مغاير ديرلر .

بن بو حاللری دوشوندكجه تويلرم اورپرييور . بزده نه‌دندر دين وشريعت خائنلری هر زمان تدين ايله تستره موفق اولورلر .

خلاصه مدينۀ منوره علم وعرفان يوواسی اولابيلور، مدرسه‌لرك هم بناسی وهم اصول تدريسنه اعتنا اولنورسه ، استعداد كلی موجوددر. يالكز: محموديه ، حميديه، شفا بو اوچ مدرسه اصلاح اولنورسه ينه غايت بيوك ايش كوريله‌بيلور .

كتبخانه‌لر

بر كره هر مدرسه‌ده اولدقجه مكمل كتبخانه واردر ، بونلردن ماعدا ايكی عدد عمومی كتبخانه واردر كه هرايكيسنده غايت نفيس وآثار عتيقه‌دن عداولنور كتابلر موجود اولوب اولدقجه منتظمدر . يالكز بو كتابلر هرزمان آشيريله‌بيلمك تهلكه‌سنه معروضدر. يعنی آشيريله‌بيلمه‌سی ممكندر .

حرم شريف روضۀ مطهره حجرۀ سعادت

بونلری آرتق بيلمه‌ين بر مسلمان تصور ايده‌مم ، بناسی ايسه جهانده الك منتظم بر بنا اولوب هيچ بر مملكتده نظيری كوريله‌مز ، حرم نبويده يكرمی بش اوتوز بيك آدم نماز قيله‌بيلور ، فوق العاده مزين ومطنطن بر بنا اولديغی كبی ، حقيقةً تمام معناسيله

روحانیتلی بر معبددر . جناب الله هر مؤمنه کوزیله کورمك نصیب ایلسون ، حرم نبویده بر نماز مساجد سائره‌ده بیك نمازدن افضلدر . بشقه تعریفه حاجت یوق بو کافیدر .

مدینه‌ده حجاج کرام اجتماعی

بلدهٔ طیبه محافظی علی رضا پاشانك همتیله بر آقشام باب عنبریه‌ده بیوك بر اجتماع عقد اولندی . عنبریه جاده‌سی باشدن باشه خنجه خنج طولو انسان بولنیوردی. سادات کرام وعلماء عظام کافه‌سی اوراده بولنیوردی . اولا محافظ طرفندن تعیین اولنمش ایکی افندی حاضرلادقلری بر فکری اوقودیلر ، حاجیلره خوش آمدی بعدنده مسلمانلره معارفك لزومندن بحث ایتدیلر . صوکره بر تاتار چوجغی منبر خطابته کچەرك عربجه غایت اوزون ومفصل نطق ایراد ایده‌رك مسلمانلر معارفه‌یه اولان احتیاجلرندن بحث ایتدی .

بادکوبه علماسندن میرزا عبدالرحیم افندی غایت مفید وغایت مختصر بر قاچ سوز ایله مسلمانلره اتحادلزومندن اعتصام بحبل‌الله واتفاقدن وانشقاقك مضراتندن بحث‌ایده‌رك نجف اشرف علماسنك دخی بوبابده نه‌یولده فکرلری اولدیغنی سویله‌دی.حاضرین طرفندن بیوك آلقیشلر. تحسین وآفرینلره‌مظهر اولدی .

مدینهٔ منوره اعدادی مکتبی مدیری‌دخی منبر خطابته کله‌رك آطنه‌ده ارمنی ومسلمان مسئله‌سندن سوز آچارق ارمنیلرك کافه‌سی مسلح اولوب مسلمانلرده هیچ سلاح بولنمدیغندن بحث ایتمکه باشلامشدی ، اتحاد وترقی قلوبی مدیری طاهر بك ، خطیب افندی‌یی همان منبردن ایندردی ، بیچاره آدم وقت وزمان نه‌اولدیغنی بیلمدیکی حالده سوز سویله‌مك ایستر . آطنه مسئله‌سنك حاجیلره نه مناسبتی وار. معلومات فروشلق ایده‌جکدی ایرته‌سی کونی توقیف ایتمشلر .

صوکرعمر افندی‌یاماوقا مکه‌ومدینه‌ده کوردیکی حسن توجهدن‌وتوکیوده تأسیس‌اولنمش « آسیاغی کای » جمعیتنك مطابندن ، واتحاد شرق منافعدن غایت مطول ومفصل بحث ایده‌رك ، کیمسه‌نك تصور ایده‌میه‌جکی سوزلری سویلدکدن صوکره، اسلامیتك استقبالندن وکندینك اسلامیت ایله مشرف اولدیغندن طولایی صوك درجه‌ده ممنونیتندن اظهار شکر مقامنده « لااله‌الاالله محمد رسول‌الله ، کلمهٔ مبجله‌سنی تکرار ایتدکجه کندیسنده انشراح حس ایتدیکنی سویلیوب کلمهٔ توحیدی اوچ کره تکرار ایده‌رك منبر خطابتدن ایندی.عمر افندی اوکونی چوق آدملری آغلاتدی، حتی قومشو خانه‌لرده قادینلر دخی بولنمش وپك چوغی اغلامشلر .

عمر افندی نطقنی روسجه سویله‌مشدی . بن عربجه ترجمه ایتدم. مجلس غایت کوزل وغایت خوش اولدی .

ایستر حجاج ایستر اهالی بو اجتماعدن صوك درجه ممنون اولدقلرینی سویله‌دیلر ، ادارهٔ مشروطه‌نك محسناتندن عد ایدنلرده کورلدی ، حقیقةً مجلس غایت پارلاق ، یکده صمیمی ، اولمشدی، من‌العائدین انشاءالله دیه‌رك باغیرانلر چوق اولدی . بهمه‌حال هر سنه تکرار اولنمه‌سنی آرزو ایدنلر چوقدی .

عمر افندی یاما اوقا

مدینهٔ منوره‌ده

سادات مدینه عمر افندی شرفنه خصوصی ضیافتلر ویردیلر : السید علوی با فقیه ، والسید احمد بر زنجی وامثالی کبار سادات پك بیوك التفاتلرده بولندیلر ، دوغریسی مهمانئوازلقده قصور ایتمدیلر . عمر افندیده ممنون اولدی . مدینهٔ منوره‌ده بر هفته قدر اقامت اولندی. اوراده بولندیغمز مدتجه عمرافندی هپ تاتار کنجلریله اختلاط ایتدی، اما نه‌کبی محاوره‌ده بولنمشدر بیلمادم .

بر هفته‌دن صوکره کیده‌جکی کلدی ، آمان اسلامبوله کیده‌جکم بنی یوللا دیه‌رك اوزریمه دوشدی ، بنده پاره یوقدی . نه‌ایسه بنه طلبه هیئتی وکنجلر همت ایده‌رك عمر افندی‌یه یول مصرفنی ویردیلر . ودرسعادته کوندردیلر . بن‌ده‌بلدهٔ طیبه‌ده بر هفته قدر تکرار تأخر ایتدم .

یاما اوقا شدائده متحمل غایت متین بر آدم ایدی . بلدهٔ طیبه‌دن مفارقتنده بر آز کوزلری یاشاردی ، نه‌دندر بر رقت کلدی . بالخاصه تشییع ایچون کلنلر پك چوقدی . احتمال اونك تأثیری اولمشدر . صوك سوزی : رسول‌اللهك زیارتیله مشرف اولان برنجی ژاپون اولدیغم ایچون افتخار ایدرم . دیدی وترنده حرکت ایتدی .

بن بلدهٔ طیبه‌ده اون بش یکرمی کون دها اقامت ایتدم، حجاجك قسم اعظمی کیتدکدن صوکره بالاستیذان مدینهٔ منوره‌دن مفارقت ایده‌رك شمندوفر ایله شام شریفه دوغری حرکت ایلدی .

حجاز دمیر یولی

مدینهٔ منوره‌دن دمیر یول‌ایله حرکت اولندی، دمیر یولك حرکتی وسیری هرنه‌قدر منتظم دکل ایسه‌ده اولدقجه کوزلدر . بهمه حال مسلمان پاره‌سیله ومسلمان عمله معرفتیله میدانه کلمش دنیاده یکانه مسلمان یولی اولدیغی جهتله غایت خوشدر . اوچونجی یاشنده آیاغنه باصمش چوجوق کبی قورقه قورقه کیدییوردیسه‌ده، بلدهٔ طیبه‌دن حرکتمزك ایرتسی کونی تبوك تحفظخانه‌سنه کلدك ، بوراده تعیین اولنمش قرانتینه مدتی اکمال ایله هفته‌سنه شام شریفه کلندی .

بوراده قرانتینه‌دن تکرار بحثه لزوم کورمیورم . تورکیه قرانتینه‌سی ذاتاً بر مرحمت تنزهندن عبارت اولدیغی جهتله حجاج کرام هیچ رنجیده اولمیوردی . اساساً قرانتینه‌دن ایسه بوندن مقدم ۱۷۵ - ۱۸۶ - ۱۸۷ نجی صحیفه‌لرده مفصل اوله‌رق بحث اولنمشدی .

حجاز شمندوفر خطی هرنه‌قدر شمدیلك حائز اهمیت دکل ایسه بیله ، برزمان کله‌جك دنیانك اك مهم یوللرندن بری اوله‌جقدر . شوحالده یولك بر آن اول مکه‌یه‌قدر یاپیلمه‌سی تأمین اولنسه هیچ شبهه یوقدرکه تورکیه دولتی ایچون اك بیوك واردات تأمین ایدر . حاجیلردن فرد واحد بحر احمره کیتمز . بوجهتی عموم اهل اسلام ملاحظه ایتمه‌لی وهمتی دریغ ایتمه‌ملیدر . بویولده حجاجك بوتون راحتی تأمین اولنه‌جق وبوتون اهل اسلامی قلبکاهه ربط ایده‌جك وباغلایه‌جق وسیله‌در .

شام شریف

شام شریفده نظر دقتمی جلب ایدن برشی شمندوفر اعمالاتی فابریقه‌سی ایدی . بوفابریقه‌نك درجهٔ مکملیتنی بن بیله‌مم، فقط یاپدیغی ایشلردن بر آز کوردیکمی سویله‌یه‌جکم فابریقه‌نك وسعتی آلات وادواتی هرشی یاپمغه مساعددر ، فابریقه‌یی کزدیکم زمان مدیر معاونی بر ارمنی بکا ماکنه اوسته‌لرندن بر مسلمانی کوستره‌رك دیدی : بن آوروپاده اکمال تحصیل ایتدکدن صوکره انکلتره‌ده فلان فابریقه‌ده چالیشدم، اوراده دخی کوردیکم متفنن ماکنه‌جیلر میاننده بوافندی کبی اوسته‌یه پك نادر تصادف ایتدم دیه‌رك وپاپدیغی ایشلری کوستره‌رك تعریف ایتدی ایسه‌ده ، بالطبع بن آکلامق اقتدارینه مالك دکلدم . بن او مسلمان ماکنه‌جی‌یه مراجعت ایده‌رك : بوفابریقه‌نك شو دمیر یولنی اداره ایدوب ایده‌میه‌جکنی صوردم .

ماكنه‌جی مدیر معاوننك یوزینه باقدی. معاون‌دیدی بیلدیكنی آچیق سویله قورقه.
ماكنه‌جی: بوفابریقه بحق اداره اولنورسه آوروپادن یالكز لوقوموتیفك فلان آنا كنه‌لرینی كتیرتمه‌لی، واغونلری تماميله بوفابریقه‌كندی یتشدیرر. ذاتاً آوروپادن كلمه واغونلر بوراده بزم ایشمزه كلمیور ، بز بوراده كاملاً تبدیل ایدییورز عادتا یكیدن یاپیورز، ایشته سزه كوستره‌یم دیه‌رك اوكمزه كچدی ، برقاچ آوروپادن كلمه یكی (یولجی آرابالری) واغونلر كوستردی . بونلری هپ بوراده تكرار یاپه‌جغز. ایشته بونلرده یاپلقده‌در، ایشته بونلری‌ده بز یاپدق دیه‌رك صیره‌سیله كوستردی .

— بوواغونلرك نه‌سنی یاپدیكز ؟

— باقیكز شو آوروپادن كلمش . بوجاملره باقیكز ، بوصیجاق مملكتده بودرجه‌ده بیوك جاملر انسانی یاقار ، بواقلیمده بر یولجی بوواغون داخلنده یارینه‌مز ، دیه‌رك بر واغونی كوستردی . حقیقة غایت بسیطشی بلكه عقلم ایردی .

— دها نه كبی اصلاحاته محتاج كوریيورسكز .

— واغونلرك اوستی ، بودمیر اولمه‌مز ، بزده آنجق آغاج اولملی اخشاب لازم . واغونلرك تقسیماتی دخی مسلمانلرك حالنه مناسب اولمه‌لی .

دها چوق شیلر وار ، بوفابریقه اولدقدن صوكره هرشی یاپیلور . فقط بزم آمرمز بزم لسانمزی بیلملی . بزده اونی بیلمه‌لی‌یز . بز مدیرمزی سنه‌ده بر ایكی رفعه آنجاق كوره‌بیلیورز .

بوآدم یكی كلدی (معاونی كوستره‌دك) دینی بشقه اولسه‌ده لسانمزی بیلور ، بقالم نه یاپه‌جقلر انشاالله مملكت ایچون چالیشیر . (معاون انشاالله)

— : نه قدر عمله وار ؟

— : یوز سكسان عمله‌مز وار، بوفابریقه‌ده هیچ اولمزسه بیك ایكی یوز عمله اولمه‌لی كه فابریقه تام دیدیكم كبی ایش كورسون . ایكی بیك عمله اولورسه ، اجنبی مملكتندن هیچ برشی آلما ، سنه‌ده بش یوز واغون چیقارير ،

— : لوقوماتیف‌لری تماميله بوراده یاپمق ممكن اولمزمی ؟

— : نه ایچون ممكن اولماسون، ممكندر ، فقط همت استر. بوراده نمونه اوله‌رق مجدد یلدیغمز بر واغون واردی بوكون حیفایه كیتدی . لوقوماتیف‌ده یاپلور ، یالكز شوراده ایكی دستگاه لازم اونلرده اولدیغی كبی لوقوماتیف دخی یاپلور .

بن بو آدمله قونشرکن مدیر معاونی دخی بو آدمك سوزلرینی تصدیق ایدییوردی . فابریقه داخلنده بر ساعتدن زیاده دولاشدق ، هر طرفنی کوردك فابریقه هپ ایلکتریق قوتیله ایشلرمش ظاهر کوسترمش غایت مکمل ، یالکز بنم دخی فکرمده ماکنه‌جی‌نك سوزلری دوغری ایدی ، زیرا دستکاهلر بیننده عمله‌لر بیننده غایت بیوك بوشلق آچیق میدانلر واردی. وبرچوق دستکاهلرده معطل ایدی ، اسبابنی صوردم ، شمیدیلك احتیاج یوق نه زمانکه مجدد واغونلر لوقوماتیفلر یاپارسه‌ق اونلرده دونه‌جك هیچ بوش قالماز بوراده فضله هیچ برشی یوقدر .

دوغریسی بن بو فابریقه‌یه حیرت ایتدم وقتیله ایکی یوز بیك لیره پاره صرف اولنمش میدانه کیتورلمش ، شمیدی ایش کوردیریله‌میور زیرا بودیریکتورك قونتراتوسی بیلمام قاچ سنه‌یه ایمشده کندی‌ده آلمان ایش کورمزمش ، هپ بوراده یاپلورسه آلمانیایه سپارش اولنمزمش ، بر طاقم ،مشلر ، لاحول ولاقوة الابالله بر آلمان خاطره‌سی ایچون قوجامان فابریقه معطل براقیلیور ، کوریله‌بیله‌جك ایشلرده کوریله‌میور هپ شابقه‌یه تعبد نتیجه‌سی ، زیانی بزچکیورز .

شامده مذهب تعصبی

« جامع امیه » ده اقشام نمازی قیلدم ، ذاتاً متعدد محرابلر جالب دقت ایدی. بن حنفی شافعی دوشوندیکم یوق. فقط نمازه اقتدا ایتدیکم زمان صاغمزده برچوق آدملر طوپلانمش هنوز نمازه ایتمکده تردد ایدر کبی دورمه‌لری دقتمی جلب ایتمشدی . بن اقتدا ایتدم ، امام سورهٔ فاتحه‌نك نصفنی اوقومشدی ، برده قولاغمه تکبیر صداسی کلدی ، دیرکن سورهٔ فاتحه باشلاندی . تعجب ایتدم . باقیورم بزم امام ضم سوره ایله مشغول اوبریده « وایاك نستعین » دییور . فوق‌العاده استغرابمی موجب اولدی . مذبذب برحالده قالدم . بزم نماز تمام اولدی قومشو مصلی‌لرمز ، رکعت ثالثه ابتداسنده بولنیورلر .

صوکره آکلاشیلدی : بری شافعی دیکری حنفی ایمش. نعوذ بالله بونلردن قنغیسی مسلمان عجبا ! نه‌دن بودرجه افتراق اختیار اولنیور ، بوصورتله ایکی جماعتك بر آره‌ده قیلنمه‌سنی قنغی مذهبك فقهاسی تجویز ایدییور . دوشوندم . بر تورلی حوصله‌مه صیغدیره‌مدم .

ایرتسی کونی کیتدم والی اسماعیل فاضل پاشایه سویلدم ، والی پاشا همان مفتی افندی

جنابلرینی چاغردی . بن بو حالی کمال نفرتله مفتی افندی‌یه‌ده سویلدم ، مفتی یالاندن سویلدی : بن منع ایتدم دیدی . بنده دیدم : بن دون اقشام نمازنده کوردم . مفتی دیدی بوکون منع ایتدم. بن برشی دیه‌مدم. والی پاشا دیدی : ایسترسه‌کز بوکون‌یاتسودن صوکرا بوخصوصده بر موعظه ویریکز بنده کلورم . بزده مع‌الممنونیه . مفتی جنابلریده جامعه خبر کوندره‌جك اولدی . بن‌ده یاتسو نمازنده بر موعظه ویردم. ومواخذه ایتدم. مع مافیه جهالت کوزلرینی قاپاتمش بونك قبحنی کوره‌میورلردی . حتی جامعدن چیقدیغمز زمان برایکی آدم اعتراضاتده دخی بولندیلر. بنده دیدم : امام شافع ابو حنیفه‌نك مرقدنده بولندیغی زمان صباح نمازنده قنوت اوقومغه اوتاندی حیا ایتدی . سز نصل اولورده مذهبکز رئیسی اولان ذاتدن حیا ایتمزسکز .

مع مافه بنم سوزلرم هیچ قولاقلرینه کیرمدی . واوکونی وایرتسی کونی ایکی جماعت یان یانه نماز قیلدیغنی کوردم . بوقدر معاند متعصب آدملر .

شامده علمادن بدرالدین افندی وبشقه‌لریله کوریشدیکم زمان بومسئله‌نك قبحندن آن واحدده تکرار جماعتك کراهندن فلان بحث ایتدم، هرکس بنم سوزلریمی تصدیق ایتدکلری حالده ینه کیمسه‌یه برشی دیه‌میوردی .

بن شامده بشقه‌جه یازیله‌جق هیچ برشی کوره‌مدم. ذاتاًمدت‌اقامتم دخی پك آزدی.

بیروتده

شام شریفدن بیروته کلدم ، بوراده والی ناظم پاشا ایله ملاقات اولندی ، مکتبلری زیارت ایتدك. بیروتده جالب دقت برشی وارایسه اجنبی مکتبلرینك کثرتی اولوب بونلر میاننده‌ده آمریقه کلیه‌سی الك‌مشهوری‌اولدیغی کبی‌فرانسزجزویت‌مکتبلریده الك‌مفسدلرندندر بونلرك وامثالی ممالك عثمانیه‌ده اجنبیلر طرفندن آچلمش مکتبلرك هیچ بری بزم خیرمزه آچلمدیغنی آکلامایان بر فرد مسلمان بولنور ظننده دکلم . برطاقم قوللترلر فلان کافه‌سی مسلمان چوجقلرینی یاواش یاواش نصرانیت وخرستیانلغه آلشدیرمق ایچون قورولمش مؤسسه‌لر اولدیغی محققدر.

بن بونلره اوقدر تعجب ایده‌مم. زیرا خرستیان رجال روحانیلری کندی اکملرینی تأمین ایچون‌چالشیورلر، تعیب اولنه‌مز. اصل تعجب اولنه‌جق نقطه‌لر: کندی‌مملکتلرنده یکرمنجی عصرده دینه نه‌لزوم وار دین کیمسه‌لرك ، بزم مملکتمزه کلوب‌ده‌دین اوغرنده

سبب اولیورلر. مسلمانلرده نه طبیعتسز آدملر، اولادلرینی کلیسه‌یه کیتمك شرطیله تعلیمه تنزل ایدیورلر.

پاره صرف ایتمه‌لریدر. ثانیاً بزم مسلمانلرك او مکتبلره هجوم ایدرجه‌سنه قوشیشمه‌لری. بوغایت موجب حیرتدر.

بن بو مکتبلرك ماهیتندن ومسلکندن بحث ایتمکه لزوم کوره‌میورم، یالکز بونلرك برنده واقع اولمش بروقعه‌یی عرض ایتمکله اکتفا ایده‌جکم. بومکتبلرده طلبه هرزمان بولنور، طلبه‌نك کافه‌سی مکتب داخلنده بولندلری زمان یومیه ایکی دفعه کلیسه‌یه کیتمك مجبوریتنده‌در. وقعه شویله:

تورکیاده انقلاب اولور اولماز مکتبده اولان مسلمان طلبه افندیلر حرکته کلمشلر کلیسه‌یه کیتمك مجبوریتندن قورتلق تشبثنده بولنمشلر، محلی والی پاشاحضرتلرینه مراجعت ایتدکدن صوکره درسعادتده صدارته ومجلس مبعوثانه‌ده مراجعت ایده‌رك کلیسه‌دن عفو اولنمه‌لری بابنده استرحاملر ایله برابر، هپ مسلمان طلبه بالاتفاق ایکی هندلی باشلارنده اولدیغی حالده کلیسه‌یه کیتمه‌مك اوزره یمینلر ایتمشلر. وبر مدت کیتمه‌مشلر. بو صورتله مکتب اداره‌سیله طلبه بیننده بر مسئله آچیله‌رق، برچوق قیل وقال امتداد ایتمش.

مکتب مدیری صوك صنفده بولنان طلبه‌یه، مکتبك نظامنامه‌سنی کوستره‌رك، اکر کلیسه‌یه دوام ایتمدکلری تقدیرده کندیلرینه (دیپلومه) شهادتنامه ویریله‌میه‌جکنی سویله‌مش بر قانون مکتبی بوزامیه‌جغز فلان دیمش ایسه‌ده، مسئله اولدقجه اهمیت کسب ایتمش، حتی مکتب مدیری مستر ... جنابلری بالخاصه بو مسئله ایچون آمریقایه قدر کیده‌رك تعلیمات مخصوصه‌ده آلمش کلمش، کتوردیکی تعلیماتك اساسی معلوم دکل ایدیسه‌ده، دیرکتور جنابلری آمریقادن کلدکدن صوکره طلبه ایله غایت ملایم وصیقی وبر بر ملاقاتده بولنه‌رق، برچوق مواعید ایله ایکی هندلی برادرلری اقناع ایده‌رك کلیسایه صوقه‌بیلمش، ذاتاً مسئله‌یی آچان بوایکیسی ایدی، یمین ایله عهد ایدنلرده بونلردی، بونلر کلیسه‌یه کیدنجه دیکرلری بلا تردد کلمشلر.

شو صورتله مسئله کندی کندینه قپاندقدن ماعدا، طلبه‌نك بوحرکتی مکتبك نظامنامه‌سنه دها مفید برماده علاوه ایتدیرمکه سبب اولمش: شیمدی مکتب طلبه قبول ایدرکن، طلبه‌نك یومیه ایکی دفعه کلیسه‌یه کیتمه‌سی مجبوری اولاجغنه دائر، ولیسندن علم وخبر آلیور، طلبه کلیسه‌یه کلمدیکی کون ولیسی مسئولدر، طلبه بوشرط ایله قبول اولنیور.

چوق غریبدر، هندلی افندیلره شهادتنامه‌نك نه لزومی وار، برشهادتنامه اوغرنده الی یوم القیامه بدنام اولمه‌سنی اختیار ایدیورلر، یوزلرجه مسلمان بالمجبوریه کلیسه‌یه صوقایه

معلومات اولدقدن صوكره شهادتنامه‌یه نه حاجت ، ایشته عموم مسلمانلرده یك نسق برخسته‌لق ، ثبات ومتانت یوق دها دوغریسی حیثیت یوق .

بوكا مشابه بر وقعه اسلامبولده دخی اولمشدی ٣٢٧ سنه‌سنده مكتب سلطانیه صوك صنف طلبه‌سی یمینلر ایله مكتبدن چیقمشلردی، مطلبلری اسعاف اولنمدیغی تقدیرده مكتبه كیتمه‌یه‌جكلرینه یمین ایتمشلردی ، مطلبلری قبول اولنمدی ، آنلرده یمینلرینی طوته‌مدیلر ، ناموسلری پایمال اولدیغندن بی خبر اوله‌رق شهادتنامه خاطره‌سی ایچون مكتبه كیتدیلر ، یمینلرنده حانث اولدیلر .

ذاتاً كندیلری كندی سوزلرینه اعتماد ایتسه‌لردی ، یمین ایتمزلردی ، سوزینه اعتمادی اولان آدم قطعیاً یمین ایتمز، بر آدم یمین ایدرسه معلوم اولوركه: او آدم كندی دخی سوزینه اعتماد ایده‌میور ، یمین ایله كندینی تطمین ایتمك ایستیور .

اسلامیتك یمینه اهمیتی اوقدر دكلدر ، شهادته وسوزه اعتبار اولنور ، سوزنده صادق اولانلر ایچون یمینه حاجت یوقدر، شهادت زور یالان سویله‌مه‌نك كناهی یمینك كناهندن آغردر، أر ییكیت سوزینك صاحبی اولور، سوزینه صاحب اولمیانلر مطلبدن دائما محروم اولورلر . كلیسه‌یه كیتمه‌یه‌جكز سوزنده صدق وجدیت یوقدی ، بالاخره كیتدیلر. بوندن صوكره آنلرك شرندن یوزلرجه آدم كیده‌جكدر. عموم خرستیان مكتبلرینه مسلمانم دیین بیچاره بو صورتله اسیر .

سوریه‌ده ، دكل یالكز بیروتده ، كوی وقریه‌لرده دخی پك چوق مسیونر مكتبلری موجود اولوب خرستیانلق نشری ایچون چالیشمقده‌لردر .

بزده دیرز : « ومكروا و مكر الله والله خیر الماكرین » مراد الله نه ایسه اولور ، فقط مسلمانلرده بو ثباتسزلق وار ایكن دائما مغلوب اولورلر . تأسف اولنور فقط نه چاره اعتراف ایده‌جكز حالمز بودر . حیثیت قالمدی .

بن بیروتدن حلب واپوریله درسعادته كلدم ، واپور غایت منتظم غایت یوللی ایدی ، بومسافه‌یی اوچ كونده قطع ایتدك .

«عالم اسلام»ك جلد ثانیسیده بحمدالله اكمال ایتدك ، نواقصمز ذاتاً چوق ، اقتدارمز دائره‌سنده عاجزانه برخدمت اختیار اولنمشدی . الحمدلله ثم الحمدلله .

صحیفه	مطلب
٣	سنغاپور لیمانینه دخول
٤	بلده یه دخول
٥	جامعلرده چای
٦	سنغاپور واهالیسی
٧	السید عمر سقاق والسید کاف
٨	عیسی بهائی برادرلری
١٢	سنی شیعه‌لره اقتدا ایده‌بیلورمی
١٣	بوهره‌لرده افطار
١٤	بوهره امامی
١٧	جوهر
١٨	سنغاپورده عثمانلی شهبندری
١٩	ئتنوغراف جهتی
..	اسلامیت نره‌دن کلمش
٢٠	نفس سنغاپورده
٢١	جزائر بحر محیط هندی و اسلام امارتلری
٢٢	بورنئو
٢٣	شرق مسئله‌سی واتحاد اسلام
٢٤	اتحاد اسلام
٢٧	عثمانلی شهبندری
٢٨	سنغاپوردن مفارقت
٢٩	هندستان
٣٠	کلکته
٣٣	کلکته اهالیسی

صحیفه	مطلب
٣٥	کلکته مسلمانلرنده دیانت
٣٦	مهماننوازلق
٣٧	بومبای
٣٨	بومبای مسلمانلری
٣٩	بومبایده مسجدلر وجمعه جامع
٤٢	میمنیلر مسجدی
٤٣	مسجد داخلنده پولیس
٤٤	زکریا مسجد
٤٥	مسجد عمر کهار
٤٦	مسجد بواهر
٤٧	هند اغنیاسنده زکاة
٥٢	بومبایده فقرا
٥٥	بومبایده بنم منزلم
..	کابوس وماساژ
..	روس قونسلوسی
٦١	مسجد قپوسنده مجوسیلر
٦٢	هندستانده لسان
٦٣	عمر کهار محله‌سی معلم وامامیله صحبت
٦٥	سنغاپوردن تلغراف
..	بومبایده اوقاف
٦٩	پان برنجسدر
٧٠	هندستانده مجلس ملی
٧٤	ژاپونیالی یاما اوقا

صحيفه	مطلب
٧٥	عمر افندی یاما اوقا عثمانلی شهبندرخانه سنده
٨٦	عمر افندی برنجی دفعه مسجد شریفده
٧٧	حکمداران هند
٨٠	هندستانده ادیان
...	مذاهب اسلامیه
٨١	حیدر آباد دکنه عزیمت
٨٢	کلبرکه‌دن تعقیب
٨٦	مولوی انوارالله صاحب
٨٧	تخلیهٔ سبیل
٨٩	حیدر آباد دکن
٩٠	مدرسهٔ نظامیه
٩٢	صدیق حسن متقی
٩٣	فیللر
٩٥	سیلاب
٩٦	سیلاب مناسبتیله
٩٩	روس قونسلوسندن مکتوب
..	نظام الدکن وحجاج
١٠٠	دکن هندولری ومسلمانلر
١٠١	سرای منسوبیننه مخصوص عمامه
...	حضوره مخصوص صقال
...	حضورك عسکری
١٠٢	حضورك اداره‌سی
١٠٣	هندستانده نواب وراجه‌لرك موقعی
١٠٤	کاوه‌نپورده وحشت
١٠٥	دکن اطرافنده
١٠٦	مدینه مسجدنده

صحيفه	مطلب
١١٠	حیدر آباد دکن علماسی
١١١	دکندن عودت
١١٢	بومبایده بولنیورز
١١٤	عمرکهار جامع شریفنده میسیونرلر
١١٨	هندستان میسیونرلری
١٢٠	هندستان مجوسیلری
١٢٢	مجوسیلرده سویهٔ اخلاق
١٢٤	هندستانده دیانت اسلامیه
١٢٥	احراق میت
١٢٧	امواتی قوشلره ییدیرمك
١٢٧	جوکی وفقیرلر
١٣١	ساحرلر
...	حریت مطبوعات
١٣٣	غزته‌لر
١٣٦	جوامع شریفه مسافرلری
١٣٩	بانقه مسئله‌سی
١٤٥	اسلامیتك هندستانه دخولی
١٤٦	مشاهیر نسواناسلامدن زیب النسأ بیکم
١٤٩	عمر افندی یاما اوقا بومبایده
١٥١	اسلامیتده میسیونرلك
١٥٣	حجاب النسأ
١٥٥	هندستانده عمامه
١٥٦	بومبایده بر افغانلی ایله محاوره
١٦١	اتحاد اسلام نقطهٔ نظرندن شیعه وسنیلرك موقعی
١٦٢	اسلاملرك ایله مجوسیلرك برلشمه‌سی

صحیفه	مطلب
١٦٤	هندستانده معارف
١٦٩	انکلتره حکومتنك اسلامیته نظری
١٧١	قافله سالار بومبایده
١٧٢	عثمانلی شهبندرخانه‌سنده رفیع‌الدین صاحب
١٧٣	حاجیلره واپور بیلتی صاتیلیور میسیونرلرده ایش کوریبور
١٧٤	حاجی واپورلری وسیمسارلر
١٧٧	هندستانده منور افکار
١٧٨	بومبایدن مفارقت تدارکلری
١٨٢	قافله سالار واپور اوزرنده
١٨٤	حجاج قرانده
١٨٥	قرانتینه‌ده بش کون
١٨٦	قمارانده انکلیزقونسولی وعمرافندی
١٨٧	انکلیزقونسولی ومولوی عبدالرحیم صاحب
١٨٨	قرانتینه حقنده بنم فکرم
١٩٠	قمارانده حاجیلر
١٩١	حجه نیت اجرتی یدی روبیه
١٩٣	جده مکه یولی
...	الشیخ محمد مراد افندی
١٩٤	حجازده‌قزانلی تکیه‌لری وحاجی خانه‌لر
...	مکهٔ مکرمه‌ده
١٩٥	الشیخ محمد مراد افندی خانه‌سنده اجتماع
١٩٦	مکهٔ مکرمه
١٩٩	خدیو عزیز مصر مکه‌ده
...	بوسنه‌یه مخصوص بعض غرائب
٢٠٠	زمزم شریف
٢٠١	یوم ترویه وعرفات تدارکاتی
٢٠٣	حجاج مسلمین منی‌ده
٢٠٤	قربان کسمك وقربان اتلری
٢٠٥	حاجی بابالر منی‌ده
...	مسجد خیفده نجاست
٢٠٧	حجاج کرام منی‌ده
٢١٠	حجاج کرام ایله معارفه
٢١١	منی‌ده معارفه خیمه‌سی
...	قولیرا وامراض ساریه
٢١٣	منی‌ده خسته‌لق یوق
٢١٥	حجاج ذوی‌الابتهاج مکهٔ مکرمه‌ده
٢١٦	مکه‌ده حجاجك اجتماعی
٢١٨	مکه‌ده رحمت وسیلاب
٢٢٠	مکه‌ده صحیه مأمورلر اطبا
٢٢١	مکه‌دن مدینه‌یه سفر
٢٢٢	مکه‌ده ایکی نوع حکومت
٢٢٤	طیاره قافله‌سی
٢٢٦	مدینهٔ منوره‌یه وصول
٢٢٧	مدینهٔ منوره وحرم محترم
٢٢٩	مدینهٔ منوره
٢٣٠	دلیل ومزورلر
٢٣١	حرم نبوی اماملری
٢٣٢	مؤذنلر وخطیبلر

صحیفه	مطلب
۲۳۳	مدرسه ومدرسه‌لر
۲۳٤	کتبخانه‌لر
...	حرم شریف روضهٔ مطهره حجرهٔ سعادت
۲۳۵	مدینه‌ده حجاج کرام اجتماعی

صحیفه	مطلب
۲۳٦	عمر افندی یاما اوقا مدینه‌ده
۲۳۷	حجاز دمیر یولی
...	شام شریف
۲۳۷	شامده مذهب تعصبی
۲٤۰	بیروتده

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

صحیفه	خطا	صواب
٥	منطره	منظره
٠٠	بند	بنده
٨	اولمسه	اولمزسه
٩	شانمای	شاغای
١٦	بر	بو
٠٠	واخر ابنه	واضطرابنه
١٨	کوخستان	کوهستان
٠٠	امانتینك	امارتنك
٠٠	اقندی	افندی
٢١	مظم	معظم
٠٠	اسلام	اسلامده
٢٤	تلرك	بونلرك
٠٠	بزحه ٢١	بزجه
٠٠	ادعالر ٢٦	اعدالر
٠٠	اعراض	اغراض
٢٧	شن	طعن
٢٩	منزل به	نزل به
٣٢	اولدن	اولان
٣٦	اولان شو	اسلامیتده اولان
٤٣	دیدیکی	دیکنه‌کی س ٥
٤٦	دیدی س ١٥	دیدم
٥٢	تویلر اورپرر ١١	تویلری اوریه‌ریر
٥٤	عصلشمشدم	عصبیاشمشدم
٦٠	ایدیوردم	ایدییورم
٦٦	اخلافك	امتك
٦٩	استفاده	استفتا
٧٠	طلعافی	طلعاغدافی سبیل الله
٧٣	شیغا	شیف پولیس
٨٣	ظ س ٢١	ظلم
٨٨	سور	سوز
٩٦	پاشانلر	پاشایانلر
١١٠	سزلرده	سنی‌لرده
٠٠٠	بر مذهب	بد مذهب
١٣١	پابوجلر بری	پابوجلردن بری
١٧١	جبل الله	بحبل الله
١٧٥	مأمورلری	مأمورلرك
١٧٨	تقریر	توبر
١٨١	موع	موقع
١٧٩	بزده	برده
١٩٠	کوریی	کوزنی
٠٠٠	فرزکلر	فرکلر
١٩٢	هرچده	هله جده
٢٠٠	شفادالما	شفاءلما شربله
٢٠١	طعامی	طعمی
٢٠٦	سقلاط	خطیئات
٢٠٨	عاد سطر ٣	عاده
٠٠٠	منفی	حنفی
٠٠٠	علمی ١٣	حلمی
٠٠٠	ئومنلره ١٦	مؤمنلره
٠٠٠	اسلامیلك ٢٦	اسلامیتك
٠٠٠	باطمم لانیر	بالطالانیر
٢١٠	حیب الله	حبیب الله
٢٢٤	اجرب	اجرت
٢٢٦	بالا اختیار	بالاختیار
٢٢٧	کلنمس	کلنمش
٢٢٨	هیچ ز حاجی حسن	هیچ برمقامده حاجی حسن
٢٢٩	محبوبلر	مجبوبلر
٢٣٣	اولنوبك	اولنوبده
٢٣٨	آنا کنه	آنا ماکنه‌لرینی